

SCI-CONF.COM.UA

CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION

**PROCEEDINGS OF I INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
SEPTEMBER 18-20, 2023**

**BERLIN
2023**

CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION

Proceedings of I International Scientific and Practical Conference

Berlin, Germany

18-20 September 2023

Berlin, Germany

2023

UDC 001.1

The 1st International scientific and practical conference “Current challenges of science and education” (September 18-20, 2023) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2023. 302 p.

ISBN 978-3-954753-05-5

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Current challenges of science and education. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-challenges-of-science-and-education-18-20-09-2023-berlin-nimechchina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: berlin@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 MDPC Publishing ®

©2023 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Косіор Л. Т., Ластовська І. О.* 9
FEATURES OF THE TECHNOLOGY OF RAISING CALVES DURING THE MILK PERIOD

MEDICAL SCIENCES

2. *Adamovych O., Poliants A., Chelpanova I., Dudok O.* 13
CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION PECULIARITIES OF THE AGE-RELATED DYNAMICS OF THE MICROSTRUCTURE OF THE MAMMARY GLANDS
3. *Khukhlina O. S., Khovanets K. R.* 19
THE PROBABILITY OF DEVELOPING GUILLAIN-BARRE SYNDROME IN PATIENTS WITH POST-WATER SYNDROME
4. *Malyk N., Vialyk V. V., Bezsusidnia S. V.* 22
ANALYSIS OF TUBERCULOSIS SCREENING AND BCG VACCINATION COVERAGE AMONG THE POPULATION OF THE KHARKIV REGION IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGES
5. *Malyk N., Kozhukhar V.* 24
INCIDENCE OF HIV INFECTION IN THE REGIONS OF UKRAINE AS OF 2023 YEAR
6. *Malyk N., Siemakina A.* 26
ACTIVITIES OF A FAMILY DOCTOR IN THE CONDITIONS OF INSURANCE MEDICINE IN UKRAINE
7. *Malyk N., Yefymenko Ye. O., Cherepenko V. E.* 29
EPIDEMIOLOGICAL SITUATION REGARDING TUBERCULOSIS IN UKRAINE DURING THE COVID-19 PANDEMIC
8. *Poliakova Ye., Sorokina I.* 32
GRAY ZONE AS A MORPHOLOGICAL CRITERION OF ENDOMETRIAL STATUS. JUSTIFICATION OF CONDITIONS FOR PRECISE DIAGNOSIS IN SCREENING DETERMINATION OF ENDOMETRIAL HYPERPLASIA
9. *Брильов О. Д., Антонова О. І., Гіндіна М. С.* 34
ФІЗИОТЕРАПІЯ ЯК СКЛАДОВА РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХРОНІЧНИМ ОБСТРУКТИВНИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ ЛЕГЕНЬ
10. *Лаврук О. В., Малик Н. В.* 41
ПРОБЛЕМА РОЗПОВСЮДЖЕНОСТІ АНТИБІОТИКІВ В ЗАГАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ
11. *Малик Н. В., Сидюк Г. Є.* 45
ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА COVID-19 В УКРАЇНІ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС
12. *Мочульська О. М.* 49
ДЕРМАТОСКОПІЯ ШКІРИ ПРИ АТОПІЧНОМУ ДЕРМАТИТІ У ДІТЕЙ

CHEMICAL SCIENCES

13. *Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г., Петрусяк Т. В.* 54
ШІСТЬ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАВДАНЬ ХІМІКО-
ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗМІСТУ НА ОСНОВІ
ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

TECHNICAL SCIENCES

14. *Puhanovskyi O., Panasenko V.* 62
A PROGRAM FOR DATA VISUALIZATION FOR SMALL
TECHNICAL SYSTEMS
15. *Shesterenko V., Blazhenko S.* 65
INNOVATIVE DEVICES, BASED ON MATERIALS WITH “SHAPE
MEMORY EFFECT” (SME)
16. *Tugay Yu., Kuznetsov V., Tugai I.* 72
THE SIMULATING OF POWER SYSTEMS WITH DISTRIBUTED
GENERATION FOR STABILITY ANALYSIS TASK
17. *Zdor K., Melnychenko A.* 79
APPLING CLASSIFICATION AND REGRESSION
SUPPLEMENTARY OUTPUTS IN SIAMESE NEURAL NETWORK
USING PLANTVILLAGE DATASET
18. *Лазурик В. В., Толстолузька О. Г., Лазурик В. М.* 83
МОДЕЛІ ТЕСТУВАННЯ В КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМАХ
ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ
19. *Лазурик Р. В., Толстолузька О. Г., Лазурик В. М.* 89
ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАЗАМИ ДАНИХ ПРИ РОЗРОБЦІ
КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ
20. *Літяк К. В., Патракеєв І. М.* 96
ВПЛИВ ТИПОЛОГІЇ МІСЬКОЇ ФОРМИ НА МЕТАБОЛІЧНІ
ПОКАЗНИКИ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА
21. *Павлюченко В. А., Макаренко В. В.* 105
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ WI-FI ДЛЯ КОНТРОЛЮ
ТРАНСПОРТУ У РОЗУМНОМУ МІСТІ
22. *Свірко В. О., Рубцов А. Л., Фузік М. І.* 108
ВРАХУВАННЯ ВИМОГ ЛЮДСЬКОГО ЧИННИКА ПІД ЧАС
ПРОЕКТУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

23. *Holovko M. V.* 114
FEATURES OF ORGANIZING A REMOTE TEACHING PHYSICS
24. *Koshel Eu.* 116
IMPROVEMENT FOR PEAKS AND ZERO-CROSSINGS
DETECTION FOR TIME-DOMAIN PITCH ESTIMATION
ALGORITHMS

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

25. *Харитонов В. М.* 119
ДЕВ'ЯТИ-ТОЧКОВЕ ОПРОБУВАННЯ ПРИ ПОШУКОВО-
ОЦІНЮВАЛЬНИХ РОБОТАХ ПОТЕНЦІЙНО
ІЛЬМЕНІТОНОСНИХ ЛЕЖАЛИХ ПІСКІВ

PEDAGOGICAL SCIENCES

26. *Sharifzade Samiq gizi Fidan* 124
THE MAIN ASPECTS OF HUMANISTIC IDEAS IN THE
FORMATION OF THE SCHOOL CHILDREN
27. *Smetanska M. I., Nesterenko O. V., Plotnikova L. F., Riepina I. Yu.,
Bukina Ju. O.* 129
PATRIOTIC LIFE POSITION OF STUDENTS: FROM THE
EXPERIENCE OF THE DEPARTMENT OF LANGUAGE
TRAINING AND COMMUNICATION OF KNUBA
28. *Пінаєва О. Ю., Тетерук Р. О., Дамзін О. В.* 133
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ НОРМ ПОВЕДІНКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ПРОЦЕСІ
ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ
НАПРЯМОК ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ
29. *Рокицька Г. В., Полюхович А. Ф.* 139
ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО
НАУКОВОГО СТУДЕНТСЬКОГО РОЗМОВНОГО КЛУБУ –
ENGLISH SPEAKING SCIENCE STUDENTS CLUB (ES³C)
30. *Сівак Ю. І., Добровольська Л. С.* 143
ПРИНЦИПИ РОЗРОБКИ ТРАДИЦІЙНИХ ТА НЕСТАНДАРТНИХ
УРОКІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
31. *Ярославцева М. І., Болдир Л. О., Карпенко Д. Ю.* 150
ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З
БАТЬКАМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

32. *Оруджева С.* 156
ПРИМЕНЕНИЕ ИГРОВОЙ ТЕРАПИИ В РАБОТЕ ПСИХОЛОГА
С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ
33. *Фіялко О. В.* 164
ПСИХОЕДУКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПОДОЛАННЯ
КОНФЛІКТІВ У ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІЙ ВЗАЄМОДІЇ

ART

34. *Антоненко І. В.* 171
СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ДИЗАЙНЕРА ІНТЕР'ЄРІВ У
ПАРАДИГМІ МЕТАВСЕСВІТУ

35. *Жузь Ю. Ю., Тихомиров А. Ю.* 177
ПЛАСТИЧНА КУЛЬТУРА АКТОРА НІМОГО КІНО (НА ПРИКЛАДІ ОБРАЗУ МАЛЕНЬКОЇ ЛЮДИНИ ЧАРЛІ ЧАПЛІНА)
36. *Хроленко А. В., Крипчук М. В.* 182
ПЕРФОРМАНС ЯК ХУДОЖНЄ ЯВИЩЕ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

HISTORICAL SCIENCES

37. *Левченко В. В., Басок Є. О.* 186
З ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ НА БЕРЕЗІВЩИНИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
38. *Щербатюк В. М.* 193
ВИСВІТЛЕННЯ ЗВЕНИГОРОДСЬКОГО ПОВСТАННЯ В ОКРЕМИХ НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЯК ЗБРОЙНОГО ВИСТУПУ СЕЛЯН УКРАЇНИ ПРОТИ НІМЕЦЬКО-АВСТРО-УГОРСЬКИХ ВІЙСЬК ТА ГЕТЬМАНАТУ. ДО 105-Ї РІЧНИЦІ ПОДІЇ

CULTUROLOGY

39. *Бурлака А. В.* 201
ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДНОЇ ПІСНІ ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ
40. *Павліченко Є. О.* 206
ВІЗУАЛЬНА КАРТИНА СВІТУ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
41. *Сучков Д. Г.* 211
СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

POLITICAL SCIENCES

42. *Abdurakhmonov S.* 216
DIFFERENT PERSPECTIVES ABOUT DEMOCRATIZATION: CONCEPT OF "TRADITIONAL VALUES" AND DEMOCRACY
43. *Ларіончева Н. А.* 224
ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА» ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

PHILOLOGICAL SCIENCES

44. *Matmadova Konul Aladdin gizi* 228
THE FUNDAMENTAL ROLE OF ARTISTIC MEANS OF DESCRIPTION IN SHAPING STUDENTS' LITERARY SKILLS IN PRIMARY SCHOOL
45. *Мунтян О. О.* 233
БІНАРНІ ЕПІТЕТНІ КОНСТРУКЦІЇ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ

46. *Торчинська Н. М., Торчинський М. М.* 239
МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ГУМОРУ В ХУДОЖНЬОМУ
ТЕКСТІ (НА ПРИКЛАДІ ВІРШІВ ДЛЯ ДІТЕЙ)

PHILOSOPHICAL SCIENCES

47. *Севрук І. І., Соколовська Ю. В., Чупрінова Н. Ю.* 245
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ РИЗИКИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ:
СУСПІЛЬСТВО НЕНАВИСТІ

ECONOMIC SCIENCES

48. *Mikhalyuk N., Sinyuk O., Lyzak M.* 250
ECONOMIC ESSENCE AND CONCEPT OF ENTERPRISE
COMPETITIVENESS
49. *Гордійчук А. П.* 254
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ МАШИНОБУДІВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ЕФЕКТИВНОСТІ
50. *Дергалюк М. О.* 261
СКЛАДОВІ ПОТЕНЦІАЛОФОРМУЮЧОГО ПРОСТОРУ
РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
51. *Стецюра В. О., Швиданенко Г. О.* 264
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ
ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ДО 2026 РОКУ
52. *Торяник Ж. І., Резніченко С. Ю.* 271
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ:
ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ
53. *Шубіна І. О.* 276
УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВИКА

LEGAL SCIENCES

54. *Бойко О. В.* 282
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ
НОТАРІАТУ
55. *Гришко У.* 288
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ
УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ ПАСАЖИРА
56. *Лихвар В. В.* 294
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
РЕСТОРАЦІЙ ЯК ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ДЕРЖАВ. ПІСЛЯВОЄННА РЕСТОРАЦІЯ ГІДНОСТІ В
НІДЕРЛАНДАХ І ФРАНЦІЇ

AGRICULTURAL SCIENCES

FEATURES OF THE TECHNOLOGY OF RAISING CALVES DURING THE MILK PERIOD

Косіор Леся Тарасівна

Ластовська Ірина Олександрівна

кандидати с.-г. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

The peculiarities of drinking heifers with freshly expressed and thawed beestings and its further influence on animal growth has been studied. As a result of research, it was established that the heifers in all experimental groups had high growth energy, which indicates that beestings received in time and in sufficient quantity, both freshly expressed and thawed, contributed to the acquisition of passive immunity by the heifers.

Key words: cultivation technology, milk period, growth intensity, dynamics of live mass, beestings.

Introductions. Under the conditions of industrial milk production technologies and a significant concentration of livestock at modern farms, it is important to observe clearly the technological requirements for receiving newborn calves and caring for them during the milking period and, especially, in the first days of life. Starting from the moment of birth, innovative elements are used in the technology of raising calves that ensure optimal conditions for keeping and feeding animals contribute to maintaining their good health and ensure a certain level of resource conservation. In particular, an important element of calf raising technology is the organization of feeding newborn calves with thawed colostrums [1, 4].

Maternal colostrums are the main and most important food product for

newborn calves in the first days after birth. The quality and quantity of colostrums consumed by the calf depends on its state of health, growth and development, and further milk productivity. Timely feeding of calves with colostrums is of particular importance [3].

Stock-raising practice has proven that the colostrums obtained from highly productive adult cows contain more immune cells than that of young cows. Therefore, it is desirable to freeze, store and drink the remains of such colostrums to calves born from heifers. If for some reason there are no maternal colostrums or it is of poor quality, it can be successfully replaced with colostrums from another healthy first - body cow. Another argument in favor of drinking thawed colostrums is the opportunity to drink colostrums to the calf in time, regardless of the possibility and time of milking the mother cow after calving, the state of her udder, etc. [3].

Raising of young animals under conditions that meet the biological needs of the organism contributes to the optimal course of physiological processes, maintaining good health, development, normal reproductive capacity and, in the future, high milk productivity [2].

Materials and methods. Based on the above, the purpose of our research was to study the features of feeding calves with freshly milked and thawed colostrums and its effect on the further growth of animals under conditions of the dairy farm STOV "AF "Mayak" in the Zolotoni district of the Cherkasy region. To study the influence of colostrums, 4 groups of 5 heifers were formed: two groups each of Ukrainian red-spotted (UReS) and Ukrainian black-spotted (UBS) dairy breeds according to the principle of pairs-analogues by breed, live weight and age. The first and third groups of heifers are control ones – they were drunk with freshly milked colostrums, and the second and fourth are experimental ones – they were drunk with thawed colostrums within the limits of the technology of feeding newborn calves generally accepted at the farm. Colostrums were fed to calves of both groups by hand using a teat pump. The daily dose of colostrums was about 15% of the live weight of the animal. The conditions of maintenance and feeding during the entire growing period were the same according to the age period.

Results and discussion. The live weight of calves is the main indicator that characterizes growth, development, and health. In order to determine the reaction of the calf's body to different ways of drinking colostrums during the lactation period and up to 6 months of age, we studied the dynamics of live weight of heifers in the first 6 months of life (table 1).

Table 1

Live weight dynamics of heifers, kg (M ± m)

Group	n	Age		
		newborns	2 months	6 months
Ukrainian Red-Spotted Breed				
I	5	29,8±1,48	74,2±3,70	175,6±4,78
II	5	29,4±1,14	75,2±3,42	176,2±7,98
II gr.± up to I gr		-0,8	+1,0	+0,6
Ukrainian Black-Spotted Breed				
III	5	29,2±0,84	72,4±3,21	171,6±3,36
IV	5	29,4±1,17	73,2±2,18	174,4±4,23
IV gr. ± up to III gr.		+0,2	+0,8	+2,8
IV gr. ± up to II gr.		-	- 2,0	- 1,8

It can be seen from the research results that heifers of both breeds in the control and experimental groups had almost the same live weight: I and II groups 29.8-29.4 kg, and III and IV - 29.2-29.4 kg. Moreover, there is the difference between the research groups. At the end of the milk period at the age of 2 months, they reached a live weight of 74.2-75.2 and 72.4-73.2 kg, respectively. As you can see, the difference between the control and experimental groups by breed was +1 + 0.8 kg in favor of heifers that drank thawed colostrums. However, this difference is unlikely. Comparing the animals of the research groups, we have come to the conclusion that the black-spotted heifers were 2 kg behind the red-spotted ones of the same age, which is typical for animals of these breeds.

In six-month-old heifers, a similar trend was preserved: the heifers of the II group outweighed the animals of the 1st group by 0.6 kg, and the IV groups were larger by 2.8 kg than the heifers of the III group. The advantage of red-spotted heifers of the research group over black-spotted heifers was 1.8 kg.

Conclusions. Therefore, the analysis of the technology of raising heifers up to 6 months age and the results of studies of the influence of the method of the first drinking of colostrums on their preservation and growth intensity show that the applied innovative elements of their rearing system are quite effective. Heifers from all groups had sufficiently high growth energy from birth up to 6 months age, which suggests that colostrums received in time and in sufficient quantity, both freshly milked and thawed, contributed to the acquisition of passive immunity by the heifers. And the method of keeping and the level of feeding ensure a high level of realization of the genetic potential of their growth.

LITERATURE

1. Особливості росту бугайців за використання заміників молока І. О. Ластовська, Л. Т. Косіор, Л. В. Пірова, В. А. Ліскович, В. В. Бількевич. World Science 2017 №1 С. 58-62
2. Костенко В. Особливості вирощування телят: профілакторний період. /В. Костенко.// Агробізнес сьогодні. – 2012. - №24(247) agro@impress-media.kiev.ua
3. Костенко В. Якість молозива та здоров'я теляти. /В. Костенко. http://bizart.com.ua/rus/article.php?id=16#.V87_hClv7Dc.
4. Ярошко М. Основи вирощування телят: на що потрібно звертати увагу. / М. Ярошко. //Тваринництво сьогодні. – 2014. - №3. – С. 56-62.
5. Welk N. D. Otten, M. B. Jensen, Invited review: The effect of milk feeding practices on dairy calf behavior, health, and performance A systematic review, Journal of Dairy Science, Volume 106, Issue 9, 2023, Pages 5853-5879, ISSN 0022-0302, <https://doi.org/10.3168/jds.2022-22900>.
6. M. Tortadès, S. Marti, M. Devant, M. Vidal, F. Fàbregas, M. Terré, Feeding colostrum and transition milk facilitates digestive tract functionality recovery from feed restriction and fasting of dairy calves, Journal of Dairy Science, 2023, ISSN 0022-0302, <https://doi.org/10.3168/jds.2023-23345>.

MEDICAL SCIENCES

УДК 611.69.018.1

CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION PECULIARITIES OF THE AGE-RELATED DYNAMICS OF THE MICROSTRUCTURE OF THE MAMMARY GLANDS

Adamovych Olena

MD, PhD, Assistant Prof. Department of Normal Anatomy,
Danylo Halytsky

Lviv National Medical University <https://orcid.org/0000-0001-5729-1118>

Poliants Artur

doctor - intern, the surgical
department of the Kyiv Regional
Clinical Hospital

<https://orcid.org/0000-0003-2611-0294>

Chelpanova Ilona

MD, PhD Assoc. Prof, the Head of Histology,
Cytology and Embryology Department
Danylo Halytsky Lviv National
Medical University, Lviv, Ukraine;
<https://orcid.org/0000-0001-5215-814X>

Dudok Olga

MD, PhD, Assistant Prof.
Danylo Halytsky Lviv National
Medical University, Department of Histology,
Cytology and Embryology, Lviv, Ukraine.
<https://orcid.org/0000-0001-9513-3460>

Introductions: It's known that breast pathology holds a prominent place among the most frequently manifested pathologies in the female population worldwide. With the incidence rate reaching 70-75% in women of different age groups and showing a steady upward trend, the issue of early diagnosis is particularly relevant today. The final verification of the diagnosis of breast pathology involves

conducting a histological slides, which requires a thorough understanding of the characteristics and variations in the normal structure of the mammary gland. From a morphological perspective, the mammary gland exhibits exceptional variability in its structure and a wide range of changes related to growth, formation, lactation, hormonal dynamics, and age.

Aim: The aim of our study was to investigate the features of age-related dynamics of microstructure in mammary glands.

Keywords: mammary/breast gland, microstructure, age involution, glandular component, fibrous tissue, adipose tissue, ductal-lobular changes, morphological diagnosis.

Methods: Histological slides from the archive of the Histology, Cytology, and Embryology Department of Danylo Halytsky Lviv National Medical University were used for the study. Histological sections of breast tissue with a thickness of $5\pm 1\ \mu\text{m}$ were placed on highly adhesive glass slides, dried, deparaffinized, and rehydrated according to accepted standards. Staining was performed using hematoxylin and eosin. The slides were examined under a UlabXSP-137TLED microscope at various magnifications and photographed using an XCAM 1080P camera.

Results: The study of histological slides of mammary glands in women of different ages revealed that the developed mammary gland has a complex and heterogeneous ductal-lobular structure. (Fig. 1)

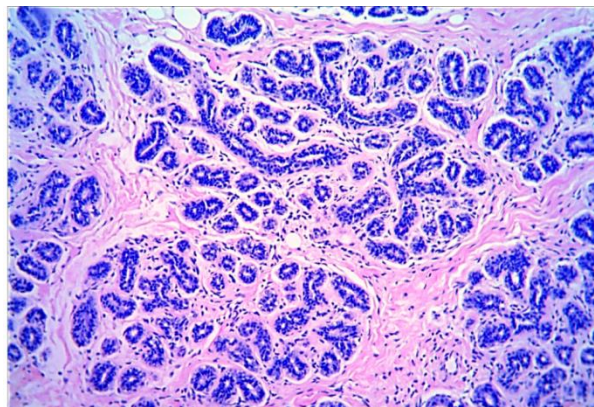

Figure 1. Mammary gland of a 35-year-old woman with typical ductal-lobular architecture. Hematoxylin and eosin staining. Magnification 100x.

The structural units of its functional (lactating) component are embedded within the stroma, which is composed of fibrous and adipose tissue in varying quantities and proportions. (Fig. 2, 3)

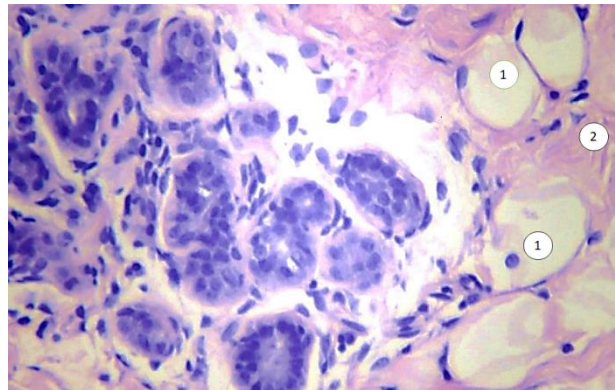

Figure 2. Mammary gland of a 35-year-old woman with typical ductal-lobular architecture. 1 - groups of adipocytes, 2 - bundles of collagen fibers in the interlobular stroma. Hematoxylin and eosin staining. Magnification 400x.

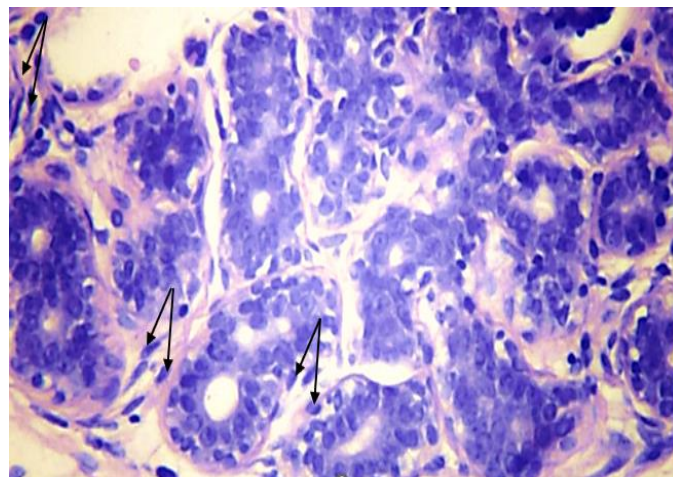

Figure 3. Mammary gland of a 35-year-old woman with typical ductal-lobular architecture. 1 - groups of elongated myoepithelial cells at the periphery of the acini. Hematoxylin and eosin staining. Magnification 400x.

By the way, myoepithelial cells of the mammary glands play a key role in its functions, facilitating the process of milk secretion. However, in certain cases, they also play an important role in the development of neoplastic transformations in the mammary gland. Intercellular connections between secretory and myoepithelial cells indicate that the last ones suppress both the progression of carcinoma in situ to invasive breast cancer and the carcinoma-induced angiogenesis.

The ductal-lobular component forms segments or lobules of the mammary

gland, which are conditionally separated by layers of connective tissue. The most variable component in the gland's structure is the adipose tissue, which can be present in varying amounts and have different localization. The main manifestation of age-related changes in the structure of the mammary gland is atrophy and a decrease in the relative proportion of glandular tissue, accompanied by a reduction in size and compression of acini, loss of fluffy collagenous interlobular stroma, and its replacement by homogeneous dense collagen fibers with areas of hyalinosis and fibrosis, as well as multiple clusters of adipocytes. (Fig. 4, 5)

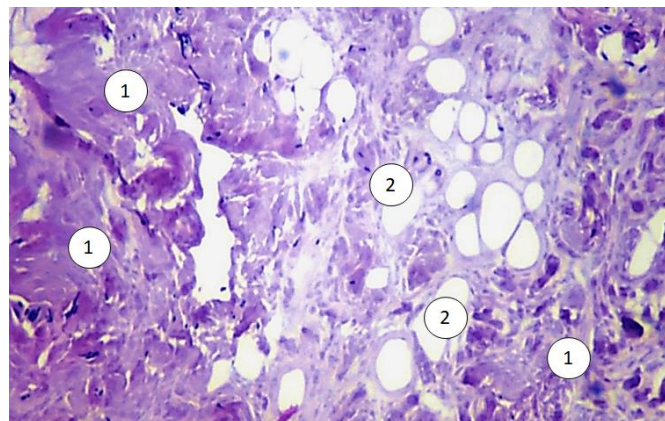

Figure 4. Mammary gland of a 68-year-old woman. Complete absence of lobular acini. 1 - thick bundles of collagen fibers in the interlobular stroma with scattered fibroblasts, 2 - clusters of adipocytes. Hematoxylin and eosin staining.

Magnification 100x.

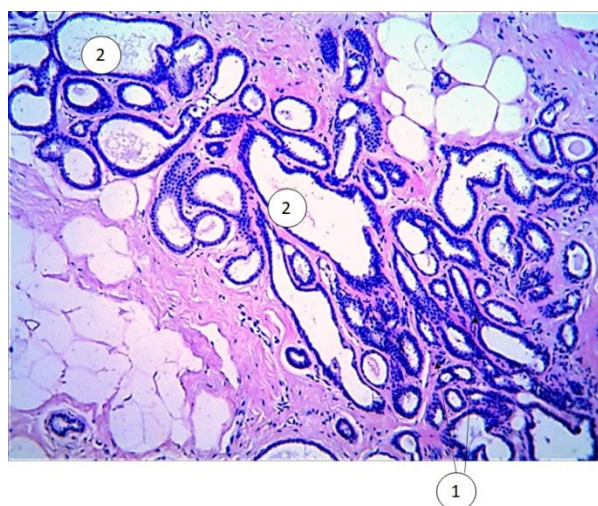

Figure 5. Mammary gland of a 70-year-old woman. Area of sclerosing adenosis. 1 - cellular areas with compressed acini, 2 - dilated acini with eosinophilic content. Hematoxylin and eosin staining. Magnification 100x.

Fibrous strands and massive accumulations of adipose tissue occupy up to 90% of the gland's volume.

Conclusions Studying the structural features of mammary glands of different types and the patterns of their age-related physiological involution will allow for the optimization of diagnostic criteria for age-related and pathological changes in women of different age groups during histological examination.

LIST OF REFERENCES:

1. Volos L. I., Masna Z. Z., Vasylyv MAL. [Bi-lateral synchronous and metachronous breast cancer: features of topography, etiology, pathogenesis, risk factors, diagnosis and prognosis]. *Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports*. 2022;7(4 (38)):6-18. Ukrainian
2. Крук О. Ю. Проблема поєднаних захворювань репродуктивної системи жінки. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2019; 23(4):733-739.
3. Гандзюк Н. М, Теренда Н. О. Основні тенденції і прогностні оцінки смертності та захворюваності на онкологічну патологію у жінок репродуктивного віку в Україні й Тернопільській області. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2021;2(88):13-17.
4. Громова А. М., Ляховська Т. Ю., Добровольська Л. М., Громова О. Л., Бакланова О. Л. Рання діагностика та профілактика доброякісних захворювань молочної залози в практиці акушер-гінеколога. *Світ медицини та біології*. 2012;3:76-80.
5. Zhi H., Ou B., Luo B. M., Feng X, Wen Y. L, Yang H. Y. Comparison of ultrasound elastography, mammography, and sonography in the diagnosis of solid breast lesions. *J Ultrasound Med*. 2007;26(6):807-15. PMID: 17526612. doi: 10.7863/jum.2007.26.6.807
6. Lu W., Schaapveld M., Jansen L., Bagherzadegan E., Sahinovic M. M., Baas P. C, et al. The value of surveillance mammography of the contralateral breast in patients with a history of breast cancer. *Eur J Cancer*. 2009 Nov;45(17):3000-7.

PMID: 19744851. doi: 10.1016/j.ejca.2009.08.007

7. Дубініна В. Г., Четверіков С. Г., Заволока О. В., Лук'янчук О. В., Морозюк О. М. Оптимізація алгоритму діагностики доброякісних новоутворень молочної залози. Хірургія України. 2013;4(48):89-92.

8. Going J. J., Moffat D. F. Escaping from Flatland: clinical and biological aspects of human mammary duct anatomy in three dimensions. *J Pathol* 2004;203(1):538–544.

9. Love S. M., Barsky S. H. Anatomy of the nipple and breast ducts revisited. *Cancer* 2004;101(9):1947–1957.

10. Rusby J. E., Brachtel E. F., Michaelson J. S., et al. Breast duct anatomy in the human nipple: three-dimensional patterns and clinical implications. *Breast Cancer Res Treat* 2007;106(2):171–179.

11. Schnitt S. J., Millis R. R., Hanby A. M., et al. The Breast. In: Mills SE, ed. *Diagnostic Surgical Pathology*. 4th ed. Philadelphia, PA: Lippincott, Williams & Wilkins; 2004:323–395.

THE PROBABILITY OF DEVELOPING GUILLAIN-BARRE SYNDROME IN PATIENTS WITH POST-WATER SYNDROME

Khukhlina Oksana Sviatoslavivna

Doctor of Medical Sciences, professor, Head of
Department of Internal Medicine, Clinical Pharmacology
and occupational diseases

Khovanets Kristina Ruslanivna

student
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Doctors indicate that people who have recovered from coronavirus are more at risk of developing autoimmune pathology and Guillain-Barré syndrome. Doctors note that more than a third of people in the post-Covid period experience certain neurological disorders - from chronic fatigue syndrome and headaches to encephalopathy and stroke. Patients often complain of impaired memory and attention, difficulties in performing familiar tasks, which causes their performance to decrease. All this is the result of the impact on the body of both the virus itself and the drugs used in its treatment.

Pneumonia associated with coronavirus infection (COVID-19 pneumonia) is a special type of lung disease more accurately described by the term pneumonitis. This process involves the involvement of the interstitial tissue of the lungs, alveolar walls and blood vessels in the pathological process.

That is, inflammation develops in all lung structures involved in gas exchange, which prevents normal oxygen saturation of the blood. It occurs on average in every fifth person infected with the new strain of coronavirus. Severe lung damage is more common in older people, as well as those who have chronic diseases, although coronavirus pneumonia often develops in healthy patients.

The course of coronavirus pathology in most cases is more severe than usual. Even after recovery, irreversible changes are often observed in the lungs, accompanied by shortness of breath. The process of full recovery from coronavirus

pneumonia often takes several months.

Guillain-Barré syndrome is an acute neuromuscular disease of an autoimmune nature. It is treated as an emergency because it can lead to abnormal heart rhythms, severe respiratory failure, and other conditions.

There is evidence that the antibodies produced after COVID-19 are similar to those that provoke the development of autoimmune diseases of the heart and skin. Guillain-Barré syndrome can occur in patients who have suffered not only a severe form of coronavirus, but also a mild one. More often, the syndrome affects people who already have some kind of autoimmune pathology or a tendency to such (type 1 diabetes mellitus, autoimmune thyroiditis, etc.) or diseases of the nervous system. Most patients with Guillain-Barré syndrome describe a respiratory infection before the development of neurological symptoms.

As a rule, Guillain-Barré syndrome develops 11-13 days after the manifestation of COVID-19; it is a rare autoimmune disease in which antibodies begin to attack the myelin sheath of peripheral nerve cells, the patient partially loses control over the muscles of the limbs. In severe cases, problems arise in the functioning of the respiratory muscles. Scientists do not yet know the exact causes of this syndrome. In most cases, it occurs after various bacterial and viral infections.

At the same time, scientists noticed that carriers of the autoimmune disease who survived infection with coronavirus unusually often suffered from the typical neurophysiological consequences of SARS-CoV-2 entering their body, including facial paralysis.

In this syndrome, the nerves that control muscle movement or transmit pain, temperature, and touch sensations may be damaged. This can lead to muscle weakness and loss of feeling in the legs and/or arms. It is a rare disease and can affect people of any age, but is most common in adults and men.

Most people make a full recovery from even the most severe cases of Guillain-Barré syndrome, although some continue to experience weakness. Even under the best conditions, 3-5% of patients with Guillain-Barré syndrome die from complications, which may include paralysis of the respiratory muscles, blood

infection, blood clot in the lungs, or cardiac arrest.

Thus, with proper treatment, a patient with Guillain-Barré syndrome can be cured 1-3 months after the onset of the disease. If the patient has suffered a severe form of Guillain-Barré syndrome, the result is somewhat different: such patients can walk only after 6 months, and the rehabilitation process can take more than one year.

ANALYSIS OF TUBERCULOSIS SCREENING AND BCG VACCINATION COVERAGE AMONG THE POPULATION OF THE KHARKIV REGION IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGES

Malyk Nataliia,
PhD,
Vialyk Viktoriia Volodymyrivna,
Bezsusidnia Sofia Valerievna,
Students
Kharkiv National Medical University

Introductions. Tuberculosis (TB) is considered a socially significant disease and one of the top ten leading causes of death worldwide. The fight against TB is a priority in the healthcare systems of many countries. This is due to the high incidence and mortality rates of TB on a global scale. In the current epidemiological situation of TB, vaccination is an important preventive measure against this disease. It has been established that with BCG vaccination in early childhood, the risk of developing TB is 2,5 times lower, and in the case of illness, the likelihood of developing a generalized or complicated tuberculosis process is 3 times lower. Effective TB vaccination is one of the key elements in the strategy for controlling this disease.

Aim. To investigate the scope of preventive screenings for TB and BCG vaccinations among the population of the Kharkiv region from 2015 to 2021. Compare the results for the Kharkiv region with the average indicators for the entire Ukraine for the specified period.

Materials and methods. A statistical analysis was conducted using official data from the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine for the period from 2015 to 2021 in the Kharkiv region. Additionally, an analysis of relevant scientific literature on this topic was performed.

Results and discussion. TB is currently considered one of the most serious global health threats. We analyzed the indicators of preventive screenings for TB detection in healthcare facilities, including fluorographic examinations and tuberculin testing.

It was found that the coverage of fluorographic examinations in 2018 decreased by 1,8% in Ukraine and 2,6% in the Kharkiv region compared to 2017. Over the course of 7 years, the population's coverage with fluorography in Ukraine decreased by 19,6%, and in the Kharkiv region by 12,4%. Experts attribute the recent decline in fluorographic examinations to the increased focus on the COVID–19 pandemic.

According to the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine, the coverage of tuberculin testing in Ukraine decreased by 6,2% in 2019 compared to 2020, while it increased by 1,68% in the Kharkiv region. Over 7 years, the coverage of tuberculin testing in Ukraine decreased by 16,9%, but in the Kharkiv region, it decreased by 4,63%. It can be concluded that the coverage of tuberculin testing has been consistently decreasing across Ukraine during the COVID–19 pandemic.

The effectiveness of TB case detection during preventive screenings for both adults and children in Ukraine worsened starting in 2019, with a decrease of 3,8% by 2020 and a decrease of 13,9% by 2021, especially during the pandemic period, where this indicator worsened by 10,10%.

In terms of preventive BCG vaccinations for infants in the Kharkiv region, the rates were as follows: 87,5% in 2018, 86,2% in 2019, 82,4% in 2020, and 77,3% in 2021. It can be concluded that during the COVID–19 years (2020–2021), the BCG vaccination rate decreased by 7,0%. Experts believe that this trend suggests that not only the tuberculosis control services but also general healthcare facilities were primarily focused on the pandemic, resulting in fewer individuals undergoing preventive screenings for TB. In 2022, the vaccination coverage in the Kharkiv region reached 76,9%, which was 5,9% higher than the national average (71,0%).

Conclusion. The conducted statistical analysis has shown that preventive efforts by the tuberculosis control and general healthcare systems have significantly deteriorated in recent years due to the COVID–19 pandemic. Since most healthcare resources were directed towards combating the SARS–CoV–2 virus, tuberculosis control measures took a back seat.

INCIDENCE OF HIV INFECTION IN THE REGIONS OF UKRAINE AS OF 2023 YEAR

Malyk Nataliia

PhD

Kozhukhar Vladyslava

Student

Kharkiv National Medical University

Introduction. According to WHO/UNAIDS, Ukraine continues to remain a region with a high level of HIV prevalence among the countries of Central Europe and East Asia. Available statistical information on officially registered cases of HIV infection and the number of registered patients does not reflect the real scale of the epidemic.

Aim. To evaluate the current epidemic situation of HIV infection in the regions of Ukraine by studying the manifestations of the epidemic process as of 2023.

Materials and methods. We processed WHO statistical data on the incidence of HIV infection for 2023 in Ukraine. The analysis of the manifestations of the epidemic process was carried out with the help of descriptive-evaluative and analytical methods of the epidemiological research method.

Research results. Since the beginning of the year, as of July 1, 2023, 1,672 cases of HIV/AIDS (4.1 per 100,000 population) have been registered, which is 25% more than in the same period of 2022, when hostilities began, but the incidence rate as of July 1, 2023 by 23.8% below the indicator of July 1, 2021. Thus, the comparison of indicators for 6 months of 2023 with the same period of 2021 is more valid than with 2022. According to the official registration data, the greatest decrease in the morbidity rate occurred in the partially occupied regions (Luhansk - by 96.3%, Donetsk - by 83.2%, Kherson - by 89.4%, Chernihiv - by 86.5%). An increase in the incidence rate of HIV/AIDS is observed in Ivano-Frankivsk (Tpr + 160%), Kharkiv (Tpr + 105%) and Khmelnytskyi regions (Tpr +71%)

774 deaths from AIDS were registered in 6 months. The death rate per 100 thousand population is 1.9 per 100 thousand population. The highest mortality rate

was registered in Odesa (7.6), Dnipropetrovsk (4.8) and Kirovohrad (3.5) regions. Relative to the same period in 2022, the mortality rate was 1.6 per 100,000 population (Tpr + 30%).

Conclusions. The loss of administrative control over part of the territory of Ukraine makes it impossible to obtain complete information about the level of damage to the entire population, therefore, as in the last year, the indicators of Ukraine as a whole do not cover the data of the Donetsk, Luhansk and Kherson regions, the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol. But the epidemiological surveillance system of Ukraine continues to ensure the fulfillment of its tasks, in particular in the context of the HIV/AIDS epidemic: the problems of ensuring the completeness and quality of data on preventive services, testing the population for HIV infection, registration of HIV/AIDS cases, etc. are promptly resolved.

ACTIVITIES OF A FAMILY DOCTOR IN THE CONDITIONS OF INSURANCE MEDICINE IN UKRAINE

Malyk Nataliia

PhD

Siemakina Anastasiia

Student

Kharkiv National Medical University

Introduction. In many countries of the world, they have long since switched to the model of compulsory insurance of citizens. In Ukraine, everything is still the same as before: having an insurance policy is a personal and voluntary matter for everyone. Such a situation is acceptable against the background of free domestic medicine. But it is far from always able to provide the necessary conditions and satisfy existing needs. Treatment in private clinics is simply not affordable for many, and medicines are becoming more expensive every year. The role and activity of the family doctor in this matter is a key topic.

Aim. To study the activity of a family doctor in the conditions of insurance medicine in Ukraine.

Materials and methods. We analyzed domestic materials, as well as Internet sources regarding the development of insurance medicine in Ukraine for the period from 2018 to 2023.

Results and discussion. Each family must choose which family doctor (therapist, pediatrician) it will turn to for medical services. An appropriate agreement is concluded with the selected doctor. In the first year, if necessary, the doctor can be replaced by another. Territorial binding of citizens when contacting doctors at the place of registration is canceled. It is easier for rural residents to make their choice, since often there are not many specialists working on the periphery. But city dwellers face a more difficult task, because there is a lot of competition among doctors.

Conclusion of contracts with the doctor or with the polyclinic where he works, the state concludes the contract. Money will be paid to the doctor based on the agreements concluded between the doctor and the patient, that is, for each patient. It

is clear that the introduction of the health insurance model should have a regulatory basis. Regulatory support will include several components. The development of the primary care standard a list of medical services guaranteed to be provided by the state to a patient when he concludes an agreement with a doctor is ongoing.

The tasks of a family doctor will include: early detection of risks to human health; treatment of everything that a doctor can do without specialized equipment; coordination of patient treatment in more complex cases.

The family doctor makes the initial diagnosis, refers the patient for examination and further treatment to medical institutions or other specialists for medical assistance. In most cases, a referral from a family doctor enables the insured to be treated under the insurance program. The family doctor has the right to:

1. To conclude contracts for the provision of medical services within the framework of mandatory and voluntary health insurance programs with local state authorities, insurance companies in accordance with the established procedure, as well as with individual individuals.

2. To receive payment for medical services not provided for in the terms of the contract, based on an additional agreement.

3. To buy, own, use and dispose of ownership rights or full economic maintenance of the property of the medical clinic based on the terms of the agreement (contract with the owner of the property).

4. Conduct an examination of the quality of the provision of medical care to the patient by other specialists in accordance with the established procedure.

5. To be a member of various public and professional organizations.

The family doctor is obliged to:

1. Have a specialist's certificate in the specialty "General practice - family medicine", pass certification on time.

2. In the case of private medical practice, obtain a license for it.

3. Provide the insured with medical care in accordance with the standards specified in the insurance program.

4. Submit reports to the insurer on the amount of medical care provided to the

insured.

5. Supervise the work of secondary and junior medical personnel subordinate to him. In general, a family doctor carries out his activities only under the condition of passing certifications with the receipt of the corresponding category (higher, first, second), which is passed at least once every 5 years. Attestation is carried out by attestation commissions of the Ministry of Health or regional health care departments.

A family doctor can acquire the status of a legal entity, an independent economic entity and work on a contractual basis with an insurance organization or local state authorities. Under this condition, they also need to obtain a license for medical practice.

Among the negative trends affecting the development of the insurance market of Ukraine, the following should be identified:

1. Absence of a clearly thought-out and professionally developed insurance market building program adopted at the state level.

2. Absence of an appropriate legislative and regulatory framework for the perfect execution of insurance operations.

3. The absence of an institute of insurance brokers, as an integral part of the insurance market, to improve the quality of insurance services and professional protection of the interests of policyholders and insurers.

4. Investment opportunities of insurers are not used enough.

5. Absence of a legislative basis for conducting insurance brokerage activities.

Conclusions. In this way, insurance medicine should guarantee citizens the right to receive medical care at the expense of accumulated funds and financing of preventive measures, regardless of the social status and place of residence of the insured.

EPIDEMIOLOGICAL SITUATION REGARDING TUBERCULOSIS IN UKRAINE DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Malyk Nataliia,
PhD

Yefymenko Yehor Oleksandrovych,
Cherepenko Valeriia Evgenievna,
Students
Kharkiv National Medical University

Introductions. Tuberculosis (TB) continues to be one of the leading health challenges and remains one of the primary causes of mortality worldwide. According to the WHO report on global TB control in 2023, the progress in combating this disease has been hampered by the COVID-19 pandemic. Over the last 10 years, there has been a significant increase in TB mortality due to the COVID-19 pandemic. TB remains a complex issue in Ukraine, and therefore, the treatment of TB patients is essential for their recovery, productivity, and improvement of the epidemiological situation by eliminating the source of bacterial shedding and interrupting infection transmission.

Aim. To examine the epidemiological situation of TB in Ukraine from 2019 to 2023.

Materials and methods. Analytical review of scientific articles related to the topic.

Results and discussion. The TB incidence has decreased among the population of Ukraine: in 2019–2023, it was 29,78%, and in 2020–2023, it was 36,59% compared to 2019 . The decrease in TB incidence during the COVID-19 years may indicate the insufficient effectiveness of anti-tuberculosis measures, particularly due to inadequate detection and registration of new cases, as more attention was focused on combating coronavirus infection.

Experts argue that prolonged self-isolation and the fear of visiting healthcare facilities to avoid contracting COVID-19 have led to a decrease in the frequency of detecting new and recurrent TB cases compared to 2019. Consequently, the decrease

in 2020 was 33,33%, in 2023 it was 36,36%, and for the period from 2020 to 2023, it was 4,55%.

Healthcare workers in Ukraine, including TB dispensaries, have experienced a stable decrease in TB incidence in recent COVID-19 years. In 2019–2020, this reduction was 20,75%, in 2020–2023, it was 21,43%, and from 2019 to 2023, it was 37,74%. Most anti-tuberculosis facilities were repurposed for treating COVID-19 patients, and TB physicians and family doctors provided medical care to COVID-19 patients. TB patients received outpatient treatment or did not visit a phthisiatrician or family doctor. This reduced the number of TB infection sources for healthcare workers and consequently their infection with TB mycobacteria.

In 2019, the prevalence of active TB among the population of Ukraine was 69,4 per 100,000 people, but in 2020, this figure decreased by 26,66%, and by 2023, it had decreased by 31,41%. Over the period of 2020-2023, this indicator decreased by an additional 6,48%. Researchers explain the decrease in indicators by the deterioration in the detection, diagnosis, treatment, and monitoring of TB patients.

In 2023, 2873 people died from TB, which is less than in 2020 (2927) and in 2019 (3418). Thus, from 2019 to 2023, this indicator decreased by 15,91%. This can be attributed to fewer cases of the disease being identified and in some TB patients, COVID-19 was considered the cause of death.

Conclusions. During the pandemic, many healthcare resources were redirected towards combating COVID-19, leading to a secondary role for anti-tuberculosis measures and a reduction in the monitoring of TB patients. This resulted in decreased TB incidence, reduced detection rates for new and recurrent cases, and decreased incidence among healthcare workers.

REFERENCES:

1. <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/inf-patol/article/view/11946/11265>
2. <http://tubvil.com.ua/article/view/269208/264693>
3. <https://med-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/med/article/view/201/318>
4. The potential impact of the COVID-19 pandemic on the tuberculosis

epidemic a modelling analysis / L. Cilloni, H. Fu, J. F. Vesga [et al.] // EClinicalMedicine. 2020 Oct 24;28:100603. DOI: 10.1016/j.eclinm.2020.100603. eCollection 2020 Nov.

5. Туберкульоз в умовах пандемії COVID-19 // Охорона здоров'я. 2020. Electronic resource. Access mode: <https://www.auc.org.ua/novyna/tuberkuloz-v-umovah-pandemiyi-covid-19>

GRAY ZONE AS A MORPHOLOGICAL CRITERION OF ENDOMETRIAL STATUS. JUSTIFICATION OF CONDITIONS FOR PRECISE DIAGNOSIS IN SCREENING DETERMINATION OF ENDOMETRIAL HYPERPLASIA

Poliakova Yevheniia

MD,

interim medical director CNE «Maternity Hospital #3»

Zaporizhzhia City Council, Zaporizhzhia, Ukraine,

ORCID 0000-0002-1257-1543,

Sorokina Iryna

Doctor of Medical Sciences, Professor

Head of the Department of Pathological Anatomy

Kharkiv National Medical University

Introduction: To date, in clinical practice, there are certain morphological definitions that do not match specific diagnostic criteria and diagnoses, that is, they do not allow for accurate diagnosis. Consequently, there's an inability to use clearly developed algorithms for further observation and treatment. This is the so-called "gray zone" that does not meet the criteria of either pathology or physiological norm.

Aim: This study aims to investigate the determine the presence (or absence) of the "gray zone" in diagnosing endometrial pathology, how to interpret it and what to do next.

Materials and Methods: The material for the study consisted of data from a comprehensive examination conducted in 567 patients with probable endometrial pathology (according to ultrasound results), who underwent hysteroscopy with biopsy or hystero-resectoscopy between 2019-2022. In the preoperative period, all patients underwent transvaginal ultrasound examination by certified sonologists from various medical diagnostic institutions of the city (at the patient's choice). In some cases, the ultrasound conclusion was confirmed by ultrasound data from two or more specialists over time.

Results and Discussion: In the presence of metabolic syndrome (i.e., insulin resistance, obesity, dyslipidemia, etc.), there is an increased expression of estrogen

receptors, and to a lesser degree, progesterone receptors. Accordingly, the optical density and luminance intensity of ER- α and RP also increase. These changes reflect the known facts that diabetes (overt or latent), dyslipidemia, and obesity are risk factors for the development of endometrial cancer. Although at this time the pathogenesis of atypical endometrial hyperplasia, in which hyperestrogenism does not play a key role, has been proven, the importance of hormonal changes in the form of chronic hyperestrogenism as a background factor for the development of genetic mutations cannot be negated. Thus, the increased expression of ER- α and RP in women with metabolic syndrome is entirely logical and requires monitoring and correction.

The level of expression of the Ki-67 antigen, as a proliferation factor, in the endometrial tissue of women in the studied groups and the optical density of its luminance also changes in the presence of metabolic syndrome. The level of expression and luminance intensity increase in the presence of hyperplastic diseases in patients with metabolic syndrome, which is quite logical and can be an indirect sign of disease progression and increased severity.

Conclusion: During the IHC study with the CD138 marker, a predominantly positive reaction was found in individual cells in the stroma and lymphohistiocytic infiltrates; in some cases, the reaction was negative.

The presence of metabolic syndrome in a woman has a negative impact on the morphological state of the endometrium, creating a foundation for the realization of other damaging factors, increases the level of expression of receptors to sex hormones, the rate of proliferative processes, and necessitates additional immunogenetic studies to exclude or confirm the risk of oncogenetic changes.

Biopsies for endometrial examination when suspecting its hyperplasia should be taken in the second phase of the cycle to prevent obtaining an intermediate picture that corresponds to a combination of pathohistological changes of different nature and complicates the establishment of an accurate diagnosis and prescription of optimal treatment.

ФІЗИОТЕРАПІЯ ЯК СКЛАДОВА РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ХРОНІЧНИМ ОБСТРУКТИВНИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ ЛЕГЕНЬ

Брильов Олексій Дмитрович

студент, Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Наукові керівники:

Антонова Олена Іванівна,

кандидат біологічних наук, доцент,
завідувачка кафедрою Здоров'я людини та фізичної культури,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського;

Гіндіна Марина Семенівна,

викладач фармакології та медичної рецептури,
основ латинської мови та медичної термінології,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
педагогічне звання «викладач-методист»
Кременчуцький медичний фаховий коледж
імені В. І. Литвиненка,
м. Кременчук, Україна

Вступ. / Introductions. ХОЗЛ - це надзвичайно серйозне, загрозливе для життя захворювання, під час якого дихальні шляхи неухильно звужуються на фоні хронічного запалення бронхів або емфіземи (руйнування тканин легень, що ускладнюють газообмін). Незважаючи на досягнення світової медицини, хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ), вражає все більшу частину населення планети. За даними світових експертів, ХОЗЛ посідає третє місце серед причин смертності дорослого населення планети (GOLD, 2011).

Особлива актуальність широкого впровадження медичної реабілітації в пульмонологічну практику визначається сучасними уявленнями про позалегеневі порушення, що розвиваються внаслідок ХОЗЛ. Навіть на тлі адекватного медикаментозного лікування у пацієнтів зберігаються слабкість, зниження фізичної витривалості, депресія, зменшення загальної та м'язової маси тіла, часто виникають порушення зі сторони серцево-судинної системи

[1, 2].

Мета роботи. / Aim. Висвітлення значущості фізіотерапії в комплексній реабілітації пацієнтів із хронічним обструктивним захворюванням легень.

Матеріали та методи./Materials and methods. При проведенні дослідження використані наступні методи: аналіз наукової медичної та науково-методичної літератури, емпіричний метод, інструментальні методи дослідження (спірометрія, велоергометрія), методи математичної статистики.

Здійснено вивчення та аналіз результативності різних за змістом та видами аспектів фізіотерапії як складової реабілітації пацієнтів із ХОЗЛ, впровадження здобутків у процес, направлений на покращення якості життя та його тривалості.

Результати та обговорення./Results and discussion. Пульмонологічна реабілітація проводиться у декілька етапів, які включають оцінку стану пацієнта; навчання хворого; заходи по корекції маси тіла; фізичні тренуючі програми; психологічну підтримку.

При виборі фізіотерапевтичних методів, зокрема фізичних вправ, необхідно враховувати стан кожного окремого пацієнта, наявність патології серцево-судинної системи та опорно-рухового апарату.

Для об'єктивного контролю ефективності реабілітаційних заходів слід час від часу застосовувати інструментальні методи дослідження: спірометрію, велоергометрію. Оцінку фізичних можливостей хворого проводять з використанням загальноприйнятих тестів із навантаженням (трєдміл-тесту, тесту з 6-хвилинною ходьбою та ін.).

Фізична реабілітація при ХОЗЛ включає в себе дихальну гімнастику, лікувальну фізкультуру, заняття на тренажерах, дозовану ходу, плавання, рухливі ігри. Вплив на організм хворого цього виду ПР здійснюється завдяки декільком механізмам. Компенсаторний механізм полягає в поліпшенні пристосувальних реакцій, мобілізації додаткових механізмів дихання. Трофологічний механізм полягає в активізації процесів обміну, крово- і лімфообігу, активізації регенераторних процесів, поліпшенні оксигенації всього

організму. Тонізуючий, або рефлекторний, механізм спрямований на поліпшення нервових процесів в корі головного мозку, посилення взаємодії кори і підкіркових структур, відновлення правильної регуляції акту дихання. Як наслідок, відбувається нормалізація порушених функцій зовнішнього дихання, газообміну в легенях і тканинах організму. Використання фізичних вправ в реабілітаційних програмах у хворих на ХОЗЛ дозволяє поліпшити клінічний перебіг хвороби, навчити пацієнта керувати дихальним актом, сприяє збільшенню м'язової та загальної маси тіла, а також покращує психологічний стан.

Навчання керуванню диханням призводить до поліпшення ефективності дихального акту, що допомагає хворим відчувати себе краще. На жаль, на даний час не існує ефективних ліків, які ізолювано можуть вирішити цю проблему. В останні роки було проведено ряд досліджень з використанням м'язової стимуляції для нарощування сили м'язів ніг у дуже ослаблених хворих на ХОЗЛ, але дана методика залишається поки що експериментальною [5, 6].

Лікувальна фізкультура (ЛФК) є основним засобом фізичної реабілітації хворих на ХОЗЛ. Основою ЛФК при цьому захворюванні є дихальні вправи, які поділяють на статичні, динамічні та дренажні [3].

Навіть, якщо в умовах стаціонару хворий після загострення ХОЗЛ прикутий до ліжка, він може і повинен брати участь в програмах реабілітації, метою яких є навчання управляти актом дихання, в цілому, і, зокрема, диханню через стиснуті губи. Ці вправи називають "ізометричними". Завдяки простоті (напружування певних груп м'язів) саме ізометричні вправи можуть використовуватися як перехідні до регулярних фізичних вправ у дуже ослаблених хворих [3]. На початковому етапі тренувань хворі з тяжким перебігом захворювання повинні мати початкову професійну допомогу медсестри або фізіотерапевта, тому що найчастіше мають виражену слабкість та детренованість й зазнають труднощів навіть при спробі сісти на стілець.

При виникненні задишки заняття потрібно припинити, відновити дихання, а потім продовжити тренування, використовуючи більш повільне і

глибоке дихання через стиснуті губи. Хворому слід роз'яснити, що потрібно набратися терпіння і поступово добиватися рівного і спокійного дихання при подальшому збільшенні фізичного навантаження. По мірі збільшення сили і витривалості периферійних м'язів хворий краще переносить фізичні навантаження, що дозволяє збільшити інтенсивність занять, орієнтуючись на рівень задишки, яку хворий зможе контролювати.

Тривалість амбулаторної фізичної реабілітації хворих з тяжким перебігом захворювання після виписки зі стаціонару повинна складати, як мінімум, 2-3 місяці. Заняття рекомендовано проводити не менше 3 разів на тиждень, причому 2 з них мають проходити під наглядом спеціаліста у кабінетах ЛФК. Чим довше триває період реабілітації, тим більший ефект від неї спостерігається [4]. Принципово, щоб тренувальні заходи розпочиналися і проводилися тільки в період ремісії захворювання.

В залежності від типу захворювання (бронхітичний чи емфізематозний) при проведенні ЛФК увагу акцентують на різних моментах. Так, при бронхітичному типі ХОЗЛ реабілітаційні заходи, насамперед, включають активні фізичні вправи. Тренування починають на амбулаторному етапі лікування, з використанням спочатку щадного, а потім щадно-тренуючого і тренуючого режимів. При щадному режимі рекомендовані ранкова гімнастика, легенева гімнастика, хода по рівній поверхні до 1000–2000 м на день, підйом на 4–5 поверх в темпі одна сходинка за 1–2 с.

При щадно-тренуючому рекомендують виконувати ті ж самі вправи, довжину пішохідних прогулянок збільшують до 1500–2000 м, а також додають заняття плавання, пішим туризмом. Рекомендують рухливі ігри, заняття на стежці здоров'я, прогулянки на лижах. До заходів тренуючого режиму додають спортивні ігри, їзду на велосипеді, катання на човні. Цей етап пульмонологічної реабілітації рекомендовано проводити в санаторно курортних умовах.

Основними завданнями фізичних вправ при емфізематозному типі ХОЗЛ є поліпшення рухливості грудної клітини, збереження правильної постави, навчання правильному диханню із подовженим видихом, збільшення екскурсії

діафрагми. Комплекси вправ складаються із статичних і динамічних дихальних вправ з акцентом на видиху. У стадії компенсації емфіземи хворим рекомендовані стандартні дихальні і загальнозміцнюючі вправи .

Більшість реабілітаційних програм для хворих на ХОЗЛ рекомендують використовувати фізичні навантаження тривалістю не більше, ніж 30 хвилин 3-5 разів на тиждень протягом 8–12 тижнів. Вплив тренувань на стан пацієнта та тяжкість задишки при навантаженні є дозо залежним. Водночас більш низька інтенсивність тренувань так само ефективна, як і висока. Режим субмаксимальних навантажень, що змінюються короткочасним відпочинком, може давати ефект, подібний постійному інтенсивному тренуванню, однак викликає меншу задишку [4].

Основним моментом є регулярність тренувань.

При розвитку легеневої недостатності загальне навантаження на організм знижують. Рекомендований комплекс вправ включає дихальні вправи з подовженим видихом і обмеженим вдихом, одночасно з проголошенням приголосних звуків на видиху, ранкову гімнастику, піші прогулянки.

На стадії формування хронічного легеневого серця ЛФК проводять в період зменшення застійних явищ і при задовільному загальному стані хворого. Фізичну реабілітацію призначають у вигляді дихальних вправ, ранкової гімнастики, лікувальної ходи. Вправи слід виконувати в повільному темпі з неповною амплітудою і паузами для відпочинку. В тяжких випадках можна обмежитися вправами виключно для верхніх кінцівок.

Хворим на ХОЗЛ можна рекомендувати вправи з йоги. Ця методика забезпечує вправи на розтягнення для гнучкості хребта і грудної клітини, а також поліпшення загальної координації, та тренування рівноваги. Йога багата дихальними вправами, які підходять для хворих ХОЗЛ, проте перед початком будь-якої програми хворий завжди повинен консультуватися з лікарем з приводу вправ [3].

Пацієнти із ХОЗЛ часто мають супутню патологію внутрішніх органів, насамперед, захворювання серцевосудинної системи, що може обмежувати

виконання деяких фізичних вправ, тому на початку тренувань необхідне ретельне обстеження серцево-судинної системи, зокрема проведення велоергометрії. Після амбулаторного або санаторно-курортного етапів реабілітації пацієнтам з ХОЗЛ бажано продовжити тренування вдома. Найчастіше з цією метою використовують простий стаціонарний велотренажер, який є досить стійким і максимально безпечним для хворого.

Починати заняття на велотренажері потрібно з невеликих зусиль тривалістю від двох хвилин. По мірі зростання толерантності до фізичних навантажень пацієнт повинен подовжити тренування спочатку до 5-ти, а згодом, до 10 хвилин і виконувати їх два-три рази на день.

При загостренні ХОЗЛ перелік фізіотерапевтичних процедур на госпітальному етапі включає наступні методи:

- інгаляційна терапія антибактеріальними і бронхолітичними засобами;
- лікарський електрофорез з медикаментозними засобами, відповідними стадіями перебігу патологічного процесу;
- вплив ультразвуком;
- вплив пульсуючим низькочастотним магнітним полем;
- відповідні методики світлолікування або лазерної (магнітолазерної) терапії;
- масаж грудної клітки;
- деякі процедури гідро- і бальнеотерапії за традиційними варіантами застосування.

Протипоказане застосування фізичних вправ при загальному тяжкому стані пацієнта й у гострому періоді захворювання.

Висновки./Conclusions. Застосування у хворих на ХОЗЛ пульмонологічної реабілітації (ПР) дозволяє досягти тих позитивних змін, які не можуть бути досягнуті лише за допомогою медикаментозної терапії [5]. Завдяки застосуванню фізіотерапевтичних вправ підвищується толерантність до фізичного навантаження; зменшується частота та інтенсивність нападів

ядухи; зменшуються кількість і тривалість госпіталізацій; покращується прогноз; зменшується вірогідність ускладнень з боку серцево-судинної системи; поліпшується якість життя, що виражається, насамперед, у зменшенні занепокоєння і депресії, пов'язані з ХОЗЛ.

Отже, фізіотерапія як складова легеневої реабілітації посідає важливе місце у комплексному лікуванні хворих із всіма стадіями та клінічними формами ХОЗЛ, і від того, наскільки своєчасно вона буде призначена хворому, та наскільки буде досягнутий комплаєнс поміж хворим та його лікарем (адекватне відношення до необхідності тривалого та систематичного проведення реабілітаційних заходів у всіх проявах) залежить і перебіг захворювання, і психофізичний стан хворого взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перцева Т. А. М'язова дисфункція при ХОЗЛ: переоцінка проблеми, нові можливості терапії. *Здоров'я України*, 2008. № 3/1. С.17.
2. Крахмалова О. О. Системне запалення як фактор розвитку позалегенових ускладнень ХОЗЛ. *Український терапевтичний журнал*, 2011. № 2. С. 79–83.
3. Крахмалова О. О., Калашник Д. М., Талалай І. В. Пульмонологічна реабілітація хворих на хронічне обструктивне захворювання легень. *Огляди літератури. Український пульмонологічний журнал*, 2013, №1, С. 63 - 67
4. Пешкова О. В. Диференційована комплексна фізична реабілітація при хронічному обструктивному захворюванню легенів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2009. № 3. С.124–131.
5. Watz H. Physical activity in patients with COPD *Eur. Respir. J.*, 2009. Vol. 33 (2). P. 262 – 272.
6. Pan L. Does upper extremity exercise improve dyspnea in patients with COPD? A meta-analysis *Respir. Med.*, 2012. Vol. 106(11). P. 1517.

ПРОБЛЕМА РОЗПОВСЮДЖЕНОСТІ АНТИБІОТИКІВ В ЗАГАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Лаврук Олександр Васильович

студент І медичного факультету

Науковий керівник:

Малик Наталія Віталіївна

Доцент, к. мед. н.

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Введення. На сьогоднішній день дуже гостро постає питання ефективного лікування інфекційних хвороб байдуже де: чи це буде лікування хворого амбулаторно, чи в умовах стаціонару. Не дивлячись що ми живимо у 21-му столітті, мікроорганізми також розвиваються і стають менш вразливими до чинників, які на них так чи інакше впливають.

Особливо це стосується патогенної та умовно патогенної флори. Контагіозні інфекції з специфічною клінікою не зустрінеш на кожному кроці, що стосується бактерій які з нами живуть, так кажучи наша нормофлора. На перший погляд нічого складного, але інколи з нею боротися набагато складніше.

Мета. Вивчити причину внесення змін щодо першочерговості цефтріаксону та левофлоксацину.

Матеріали та методи. За даними Всесвітньої організації здоров'я на 2022 рік 24% хворих від сепсису, який пов'язаний з стійкістю до протимікробних препаратів. З них 52,3% померли в відділеннях інтенсивної терапії [1].

Результати та обговорення У цьому році стандарти щодо раціонального призначення антибіотиків набуло змін [2]. Це було пов'язано з некоректним використанням ліків цієї групи та, як наслідок, стійка резистентність великої кількості штамів умовно патогенної флори.

Так на сьогодні препарати груп цефалоспоринів (зокрема цефтріаксон) та

фторхінолонів (левофлоксацин) було перенесено до антибіотиків групи резерву (згідно класифікації WHO AwaRe). Це говорить про те, що антибіотики цих груп не можуть бути призначені як метод емпіричної терапії або з профілактичною метою [3].

Але, нажаль, у більшості лікарів при прояві клінічних симптомів запального генезу, припадає на думку одразу почати терапію саме цими антибіотиками. Гарний приклад нам показав спалах COVID-19, коли сімейні лікарі разом з симптоматичною терапією призначали цефтріаксон з левофлоксацином, обґрунтовуючи це тим, що до вірусного інфікування може приєднатися інфікування власною ж флорою як ускладнення. Чи в іншому випадку, коли у стаціонарного хворого знезацька починає підвищуватись температура лікарі намагаються лікувати інфекцію, але самі не знають, на що саме їм треба націлитись.

Теж саме і стосується хірургічних хворих, які переважно отримують профілактику гнійних ускладнень саме цими антибіотиками. Таким чином майже всі збудники звичних нам пневмонії, абсцесів та внутрішньо лікарняних інфекцій стали повністю резистентними до більшості антибактеріальних препаратів, не кажучи про цефтріаксон та левофлоксацин.

Особливо вразливими вважаються хворі, які перебувають в палатах інтенсивної терапії. Наявність великої кількості катетерів, особливо судинних доступів, підтримка зовнішнього дихання ШВЛ та протезування дихальних шляхів, недосвідченість медичного персоналу з питань санітарно-гігієнічних правил та відсутність належного контролю роблять ризики появи таких ускладнень як вентилятор-асоційована пневмонія, катетер-асоційований сепсис набагато вищими. Так, і мова йде про внутрішньо госпітальні ускладнення. Саме про інфекції, яка знаходяться в середні лікарень, є найстрашнішими і найважчими. Велике різноманіття використання антибіотиків призвело до того, що вони резистентні майже до всіх препаратів.

Звісно ж, для раціонального лікування інфекції необхідно зробити бактеріологічні проби на виявлення збудника та його чутливості до препаратів.

Але це час, який йде від зараження до перших клінічних проявів, і час який виділяється для самої лабораторної діагностики. Так, згідно рекомендаціям Компанії вживання при сепсисі (Surviving Sepsis Campaign) хворі, у яких наявні клінічні ознаки септичного шоку, або мають високу вірогідність захворювання сепсису мають отримати у першу годину емпіричну антибіотикотерапію з препаратів широкого спектру дії, таких як цефтріаксон та левофлоксацин з подальшою ескалацією.

Але результати систематичного огляду показала, що цей метод не призвів до зниження тривалості використання АБ та не дав позитивного впливу на чутливість [4]. Американська асоціація інфекційних захворювань (Infectious Diseases Society of America) на прикладі госпітальної пневмонії рекомендує використовувати комбінацію з меропінему та лінезоліду. Дослідження повели, що використання комбінації цих антибактеріальних препаратів для емпіричного лікування госпітальної пневмонії до точного встановлення самого збудника та його чутливості є ефективними [5].

Призначення цефтріаксону та левофлоксацину здебільшого пояснюється своєю доступністю та бюджетністю. Забезпечення лікарень не може собі дозволити наявність антибіотиків різних класів та більш нових поколінь. Саме тому вони виходять на перший план принаймні до встановлення самого збудника.

Висновки. Таким чином, зняття таких антибіотиків, як цефтріаксону та левофлоксацину, цілком обгрунтоване. Необхідно більш ретельно ставитись до підбору антибактеріальної терапії. Крім цього необхідно заохочувати адміністрації закладів охорони здоров'я до придбання різноманітних видів препаратів антибактеріальної терапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.who.int/ru/news/item/06-05-2022-who-launches-first-ever-global-report-on-infection-prevention-and-control>
2. Наказ МОЗ України від 18 травня 2021 року № 823

3. <https://www.who.int/ru/news/item/06-05-2022-who-launches-first-ever-global-report-on-infection-prevention-and-control>
4. Antimicrobial de-escalation in critically ill patients: a position statement from a task force of the European Society of Intensive Care Medicine (ESICM) and European Society of Clinical Microbiology and Infectious Diseases (ESCMID) Critically Ill Patients Study Group (ESGCIP), 2016р.
5. Сучасні особливості антибіотикотерапії: стратегія деескалації, Ю.Л. Кучин, 2023р.

ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА COVID-19 В УКРАЇНІ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Малик Наталія Віталіївна

Канд. мед. наук, доц. каф.
сімейної медицини та внутрішніх хвороб

Сидюк Ганна Євгенівна

Студентка

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Введення. Військові події на Україні, які тривають протягом 1,5 років, суттєво впливають на фізичний, психічний, економічний стан українців, а також на їх умови проживання. З перших днів люди почали масово скупчуватись у бомбосховищах, станціях метро та підвалах; люди перестали одягати маски; в багатьох містах люди перебували без води, тепла та світла, через що санітарний стан сильно погіршився в країні. Але незважаючи на всі ці обставини, за останній рік в Україні спостерігається значне скорочення захворюваності на коронавірусну інфекцію. Про це повідомляє центр системних наук та інженерії (Center for Systems Science and Engineering CSSE) при Університеті Джона Хопкінса (Johns Hopkins University), який оприлюднив діаграму (рис. 1).

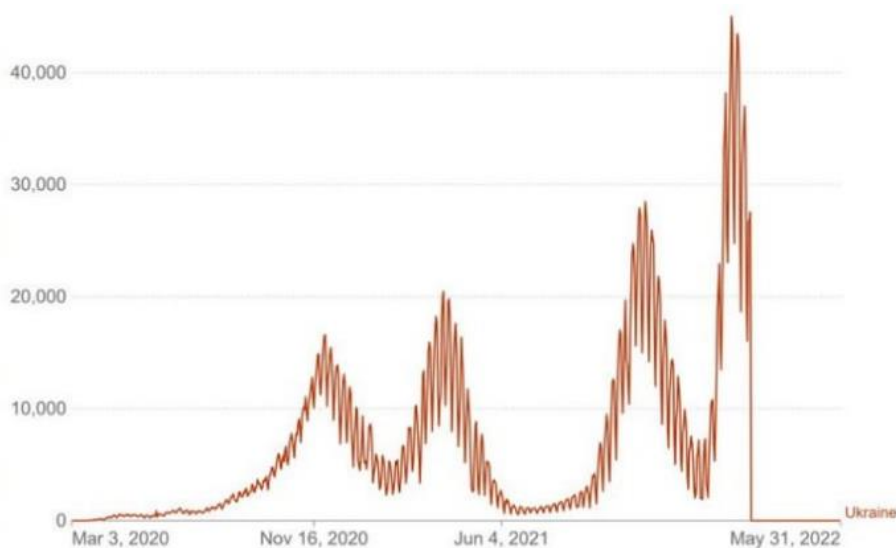

Рис. 1. Кількість підтверджених випадків на коронавірус в Україні по днях

А вже з 1 липня 2023 року був скасований карантин по всій Україні. Про це пише МОЗ, відповідно до постанови Кабмін України від 25.04.2023 р. № 383.

Мета роботи. Знайти причини зниження захворюваності на COVID-19 в Україні у військовий час.

Матеріали та методи. На підставі статистичних даних підтверджених випадків на коронавірус центру системних наук та інженерії (Center for Systems Science and Engineering — CSSE) при Університеті Джона Хопкінса (Johns Hopkins University).

Результати обговорення. Проаналізувавши різкий спад на коронавірус, починаючи з 31.05.2022 можна припустити, що вакцинація населення суттєво вплинула на рівень захворюваності населення. Але для уникнення похибок порівняємо ситуацію в Україні з іншими країнами, в яких теж проходила вакцинація. Данні щодо рівня захворюваності у Німеччині та Іспанії опублікував Центр системних наук та інженерії (Center for Systems Science and Engineering — CSSE) при Університеті Джона Хопкінса (Johns Hopkins University), який оприлюднив діаграму (рис. 2).

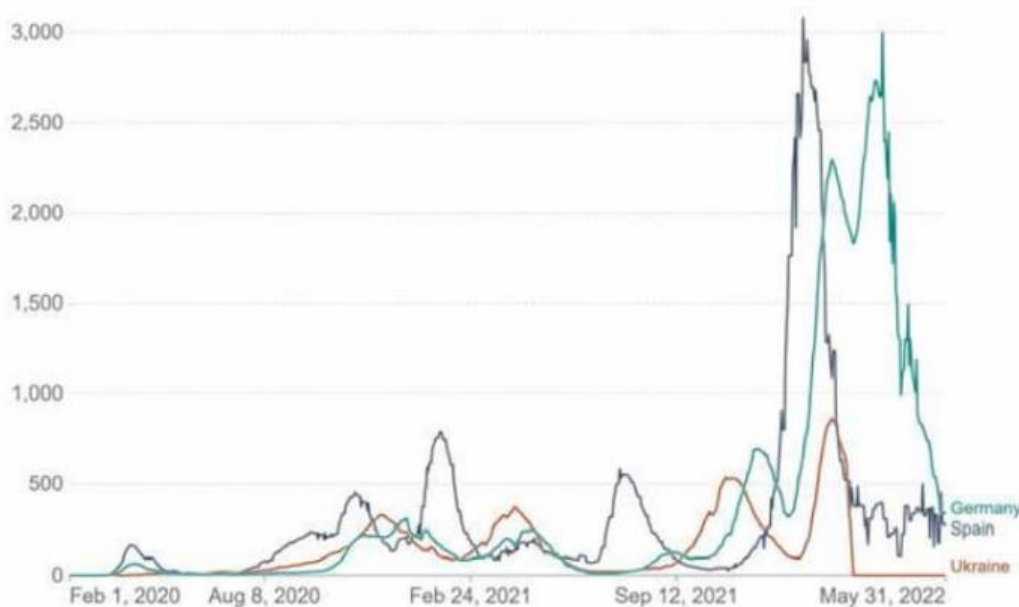

Рис. 2. Кількість підтверджених випадків COVID-19 на мільйон людей в країнах Німеччини, Іспанії та України.

На діаграмі можна побачити тенденцію на різке зниження захворюваності на коронавірус у ряді країн через деякий час після вакцинації. Важливо

відмітити, що в Україні, починаючи з 31.05.2022, спостерігається найменша кількість виявлених хворих на коронавірусну інфекцію. Тому можна дійти висновку, що вакцинація не є єдиною причиною зниження захворюваності.

Під час війни більшість українців перебували в стані стресу. А це означає, що, чутливі до стресу, наднирникові залози посилено виробляли такі гормони, як: кортизол, адреналін та норадреналін.

Норадреналін сповільнює поширення імпульсів в корі головного мозку, але збуджує поширення імпульсів в корі гіпоталамуса. За ефектом він схожий на збудження симпатичних нервових волокон, а отже організм під дією цього гормону збільшує свій загальний тонус, а саме: зростання швидкості всіх реакцій, як наслідок кістковий мозок додатково збільшує утворення лімфоцитів, які чинять імунну реакцію організму; посилення поглинання кисню, через що SaO_2 та SpO_2 в крові зростає, що є дуже важливим. Адже клінічно пневмонія, котру викликає коронавірус, проявляється зниженням рівня сатурації.

Адреналін в свою першу фазу стимулює β -адренорецептори органів, внаслідок чого відбувається бронходилатація, завдяки чому більше O_2 надходить до бронхів; а також підвищується серцевий викид, що пришвидшує циркуляцію O_2 з током крові і як наслідок з більшою швидкістю кисень надходить до органів і тканин.

Кортизол, незважаючи на свою імуносупресорну дію, чинить потужну протизапальну дію, як і інші глюкокортикоїди.

Висновки. На підставі аналізу статистичних даних підтверджених випадків на коронавірус центру системних наук та інженерії (Center for Systems Science and Engineering — CSSE) при Університеті Джона Хопкінса (Johns Hopkins University), а також на підставі аналізу ефектів гормонів стресу, можна зробити висновок, що існує декілька причин зниження захворюваності на COVID-19 в Україні у військовий час: масове вакцинування населення; а також позитивна дія адреналіну, норадреналіну та кортизолу, які посилено виробляються наднирниковими залозами в умовах війни, на імунну систему, збільшення й пришвидшення надходження O_2 в бронхи й до органів і тканин.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Стаття: «аналіз і прогнозування рівня захворюваності на COVID-19 в країнах європейського регіону» Гадецької Зої Митрофанівни, Меркотан Марини Віталіївни;
2. <https://apteka911.ua/ua/shop/adrenalin-zdorov-ya-r-n-d-in-1-82mg-ml-amp-1ml-10-p678#manual>;
3. <https://www.bsmu.edu.ua/blog/3132-glyukokortikoidi-v-klinichniy-praktitsi/>.

ДЕРМАТОСКОПІЯ ШКІРИ ПРИ АТОПІЧНОМУ ДЕРМАТИТІ У ДІТЕЙ

Мочульська Оксана Миколаївна

канд. мед. наук, асистент кафедри

дитячих хвороб з дитячою хірургією

Тернопільський національний медичний університет

імені І. Я. Горбачевського, м. Тернопіль, Україна

Вступ. Багато аспектів в діагностиці atopічного дерматиту (АД) у дітей залишаються дискусійними, оскільки не вдається уникнути суб'єктивізму в оцінці шкірних проявів і реакції на проведену терапію. Саме тому необхідним є застосування об'єктивних діагностичних методів для своєчасного виявлення характеру ураження шкіри, моніторингу ефективності лікування, що підвищить верифікацію діагнозу і покращить якість надання медичної допомоги при АД у дітей. Таким об'єктивним малоінвазивним методом може бути дерматоскопія.

Дерматоскопія (грец. «Derma» шкіра + грец. «Skopeo» розглядати, досліджувати) – неінвазивний інструментальний метод візуальної оцінки поверхні шкіри з використанням оптичних приладів (дерматоскопів). Дерматоскопія (дермоскопія, епілюмінісцентна мікроскопія) – оптичний метод дослідження шкіри, яка по суті є епілюмінісцентною мікроскопією із дослідженням мікроділянок шкіри, дозволяє візуалізувати структури епідермісу і сосочкового шару шкіри, які невидимі для неозброєного ока. При застосуванні даного методу використовується оптичне збільшення зображення з нанесенням на шкіру спеціальної рідини (імерсійне, мінеральне масло, гель) спільно з направленими джерелами світла для візуалізації більш глибоких шарів дерми або за допомогою джерела поляризованого світла, який застосовується без використання рідини. Оптичні методи дослідження шкіри володіють високою інформативністю та роздільною здатністю, тому дерматоскопія шкіри чудово підходить для діагностики, моніторингу клінічного перебігу та оцінки ефективності лікування в динаміці АД у дітей.

Мета роботи: вивчити, оцінити і проаналізувати перспективи і можливості застосування дерматоскопії шкіри як методу об'єктивної оцінки

стану шкіри при атопічному дерматиті у дітей, аналіз досвіду клінічної практики та інтерпретація результатів обстежень шкіри.

Матеріали та методи. В процесі виконання науково-дослідної роботи комплексно було обстежено 128 дітей з АД, та 32 дітей контрольної групи у віці від 1 до 17 років. Всім дітям були проведені оцінка скарг, анамнестичних даних, об'єктивного статусу, дерматоскопія. Дерматоскопія виконувались на уражених ділянках шкіри, а також проводилось порівняння із неушкодженими ділянками шкіри. Для виконання дерматоскопії використовували дерматоскоп Heine серії mini 3000 LED («Heine Optotechnik», Німеччина) та спеціальне масло для імерсії («Heine Optotechnik», Німеччина). Дерматоскоп Heine серії mini 3000 LED має наступні характеристики: 1) 10-кратне збільшення без спотворення по всій досліджуваній поверхні за рахунок системи ахроматичних лінз; 2) світлодіодне рівномірне безтіньове освітлення з наявністю 6 основних джерел освітлення і 3 додаткових джерел для бічного освітлення; 3) діапазон корекції фокусування від -4 до +4 діоптрій; 4) наявність рукоятки зі знімним блоком автономного живлення. Оцінка важкості перебігу АД у дітей проводилась напівкількісним методом за індексом SCORAD (Scoring of Atopic Dermatitis), що розроблений Європейською робочою групою експертів. Використовували загальноклінічні, алергологічні, інструментальні дерматоскопія, статистичні методи дослідження.

Результати та обговорення. В процесі дослідження комплексно було обстежено 128 дітей віком від 1 до 17 років з АД в стадії загострення (хлопчики 57,81 %, дівчатка – 42,19 %). Групу контролю склали 32 практично здорових дітей аналогічного із хворими віку, у яких були встановлені нормальні величини лабораторних та інструментальних показників. Розподіл відповідно до вікових форм АД становив: малюкова – 15,63 %, дитяча – 54,69 %, підліткова – 29,69 %. За ступенем важкості перебігу АД діти були розподілені: легкий - 53,91 %, середньої важкості – у 35,16 %, важкий – у 10,94 %.

Розподіл за поширеністю патологічного процесу на шкірі: обмежено локалізована - 55,47 %, поширена – у 35,16 %, дифузна форма – у 9,38 %.

Розподіл за клініко морфологічними формами АД в обстежуваних дітей була наступною: ексудативна – 9,38 %, еритематозно-сквамозна – 16,41 %, еритематозно сквамозна з ліхеніфікацією – 50,78 %, ліхеноїдна – 22,66 %, пруригоподібна 0,78 %. Оцінювали важкість перебігу АД у дітей за шкалою SCORAD, відмічалось зростання індексу SCORAD від найнижчого значення при легкому перебігу до найвищих значень при важкому перебігу захворювання (табл. 1).

Таблиця 1

**Середні значення індексу SCORAD в залежності від важкості
АД у дітей (M±m)**

Важкість АД	SCORAD індекс (бали)
легкий	18,54±0,27
середньоважкий	49,87±1,53
важкий	85,29±2,19

Всім хворим, крім загальноклінічних, алергологічних, обстеження проводилося інструментальне– дерматоскопія. Дослідження виконувалось на уражених ділянках шкіри, а також проводилось порівняння із неушкодженими ділянками. АД є хронічним захворюванням з вираженими поліморфними змінами на шкірі. За результатами обстеження можемо зробити висновок про наявність кількох дерматоскопічних варіантів ушкодження шкіри на фоні АД. Отримані дані доповнюють класичні клінічні форми АД (ексудативна, еритематозно-сквамозна, еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією, ліхеноїдна, пруригіозна), які встановлені при огляді (табл. 2).

Таблиця 2

**Частота різних форм уражень шкіри при АД в дітей
за даними результатів дерматоскопії**

Форма ураження шкіри	Частота виявлення (n=128)	
	n	%
Еритематозна	12	9,38
Еритематозно-сквамозна	21	16,41
Еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією	65	50,78
Ліхеноїдна	29	22,66
Пруригоподібна	1	0,78

Окремі шкірні симптоми ідентифікували з морфологічними елементами висипань на уражених ділянках шкіри АД у дітей за даними виконаної дерматоскопії (табл. 3).

Таблиця 3

Частота окремих шкірних симптомів та морфологічних елементів висипань за результатами дерматоскопії при АД у дітей

Шкірні симптоми та морфологічні елементи висипань	Частота виявлення (n=128)	
	n	%
Еритема/гіперемія	125	97,66
Набряк/папула	69	53,91
Мікроезикація	19	14,87
Екссудація/мокнуття	82	64,06
Пустули	15	11,72
Кірки	84	65,63
Гнійні кірки, жовті гранули	22	17,19
Екскоріації/розчухи	116	90,63
Ліхенізація/ліхеніфікація	99	77,34
Лусочки/сухість шкіри	88	68,75
Ксероз	31	24,22
Гіперкератоз	24	18,75
Фолікулярний гіперкератоз	54	42,19
Тріщини	29	22,66
Вторинна гіперпігментація	19	14,84
Справжній поліморфізм висипань	71	55,47
Запалені сально-волосяні фолікули	76	59,38
Перифолікулярна гіперемія	101	78,91
Атрофія сально-волосяних фолікулів	35	27,34
Судинний малюнок - гомогенія, однотипні судини	27	21,09
Судинний малюнок - розширення судин навколо сально-волосяних фолікулів	77	60,16
Судинний малюнок – поодинокі пунктирні судини	29	22,66

Вираженість змін шкіри корелювала із ступенем важкості клінічного перебігу АД у дітей за шкалою SCORAD.

Висновки. Найважливіші переваги дерматоскопії – це неінвазивність, безболісність і можливість багаторазового застосування при динамічному спостереженні пацієнта, у зв'язку з чим дані методики є особливо актуальними в наш час. Застосування дерматоскопії не вимагає спеціальної підготовки пацієнта, не має протипоказів. Дерматоскопія чудово підходить для

діагностики, моніторингу перебігу, оцінки ефективності лікування в динаміці при АД у дітей.

В представленій роботі на прикладі випадків з клінічної практики продемонстрована діагностична цінність дерматоскопії при АД у дітей. Дерматоскопія як об'єктивний метод дослідження шкіри дозволяє вивчити будову шкіри *in vivo* в режимі «реального часу» і оперувати кількісними результатами оцінки, необхідними для дотримання принципу доказовості. Співставлення результатів дерматоскопії шкіри та клінічної картини АД підвищує достовірність даних, отриманих при обстеженні. Дерматоскопію можна застосовувати в лікувально-діагностичному процесі з метою оптимізації діагностики АД у дітей, верифікації та уточнення клінічного діагнозу, оцінки важкості клінічного перебігу, контролю та оцінки ефективності лікування, подальшого прогнозу захворювання, експертизи якості наданих медичних послуг, а саме для вивчення впливу на шкіру лікарських засобів, моніторингу курсу і терапевтичної ефективності лікування.

CHEMICAL SCIENCES

ШІСТЬ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАВДАНЬ ХІМІКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗМІСТУ НА ОСНОВІ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Ткач В. В.,

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна

Кушнір М. В.,

Чернівецький міський ліцей № 5 «Оріянна», Україна

Мінакова Т. Г.,

Буковинський державний медичний університет, Україна

Петрусяк Т. В.

Чернівецька музична школа № 1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів.

Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них.

Тут описуються завдання, в яких пісенний матеріал поєднується з відомостями про фармацевтичні препарати. Вони базуються на португальській

народній пісні «Indo eu, indo eu a caminho de Viseu».

Indo eu, indo eu à cidade de Viseu,
Indo eu, indo eu à cidade de Viseu,
Escorreguei, torci o pé!
Ai, que tanto me doeu!
Escorreguei, torci o pé!
Ai, que tanto me doeu!

Estrilho

Olha dus-dus-dus
Olha trás-trás-trás
Olha dus-dus-dus
Olha trás-trás-trás
Olha, chega, chega, chega,
Olha, chega, chega lá pra trás.
Olha, chega, chega, chega,
Olha, chega, chega lá pra trás.

У даному куплеті пісні описується, як ліричний герой, по дорозі до міста Візеу, спотикається і підгортає ногу. В результаті, йому стає боляче. Саме знеболювальним препаратом, здатним знизити цей біль, і присвячені завдання 1 б:

1. Однією із найпоширеніших речовин, якою стримують та придушують запальний процес є солі кислоти, відомої як диклофенак (Рис. 1):

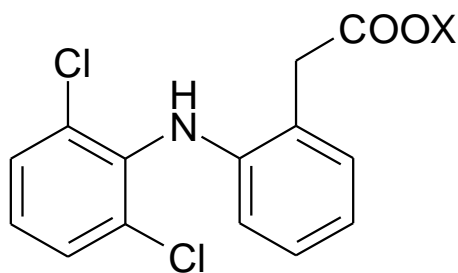

Рис. 1. Солі диклофенаку

Солі диклофенаку проявляють лужну реакцію, оскільки є солями сильних основ та слабкої кислоти. Окрім цього, основність вторинної ароматичної аміногрупи також проявляється. В результаті, синтез та дія речовин простагландинів, які є естерами жирних кислот, пригнічується, через лужний гідроліз.

Окрім цього, продуктами лужного гідролізу є феноламіни, що окиснюються до хінонімінів. Ті, в свою чергу, взаємодіють з вільними радикалами, стримуючи вільнорадикальне окиснення, що складає важливу частину запального процесу (Рис. 2):

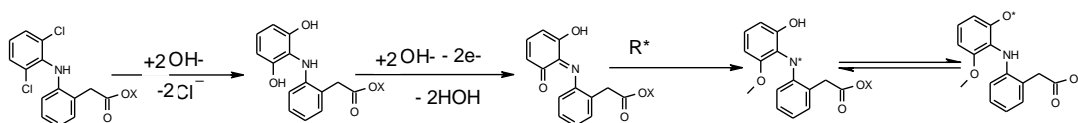

Рис. 2. Механізм дії диклофенаку

Однак, з огляду на те, що таблетований диклофенак проходить через шлунок, де середовище кисле, то затримуючись там він підлягає кислому гідролізу, що призводить до зниження рН шлункового соку і, відповідно, утворення виразок (Рис. 3):

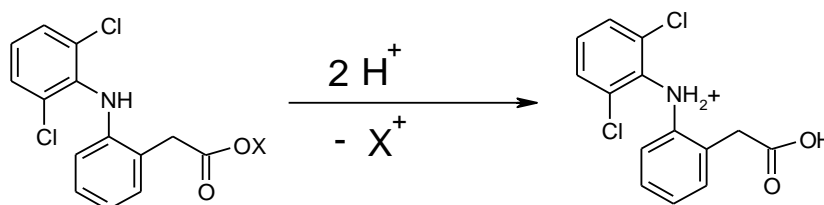

Рис. 3. Кислий гідроліз диклофенаку

І саме тому в більшості країн диклофенак у таблетках випускається за рецептом, а у мазях, капсулах, пластирях – ні.

1.1. Назвіть диклофенак за номенклатурою ІЮПАК, враховуючи, що його слід іменувати як похідне етанової кислоти

1.2. Щодо диклофенаку, вкажіть невірне твердження:

а) Диклофенак є ароматичною системою, однак її вступ в електрофільне заміщення утруднений через пасивацію ядер атомами Хлору та

карбоксиметиленовою групою

б) Диклофенак є слабшою основою, ніж алифатичні вторинні аміни

в) На відміну від інших карбонових кислот, диклофенак не утворює естерів

г) Атоми Хлору в молекулі диклофенаку можуть бути легко заміщені на гідроксильні групи

г) При розкладі амоній диклофенаку відщеплюється молекула води з утворенням аміду

1.3. Пігулка масою 5 г містить препарат Натрій диклофенаку та допоміжні речовини. Для отримання Натрій диклофенаку, що міститься у пігулці, на відповідну кислоту подіяли металевим натрієм. Утворений в результаті реакції водень заповнив посудину в формі прямокутного паралелепіпеда розмірами 16x14x1 см. Знайдіть масову частку натрій диклофенаку у пігулці.

2. Натрій метамізол (Рис. 4) – один із найсильніших неопіодних анальгетиків, більш відомий за застарілою назвою «анальгін». Окрім знеболювання Натрій метамізол має також жарознижуючу та спазмолітичну дію.

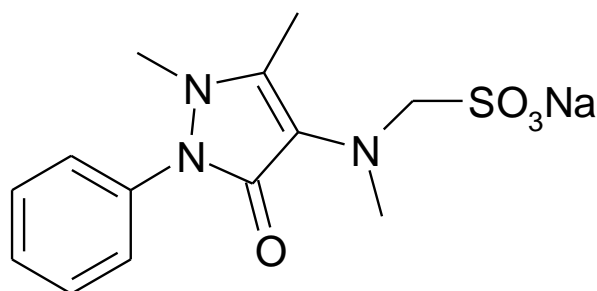

Рис. 4. Натрій метамізол

У більшості країн Європи (включаючи Швецію з 1970), а також США, Японії та Австралії однак, Натрій метамізол практично не використовується, оскільки його надлишкове вживання може спричинити агранулоцитоз. У Німеччині він є рецептурним препаратом.

Метамізол було вперше отримано Кнорром у 1920 році.

2.1. Проілюструйте реакція утворення Натрій метамізолу з відповідної сульфокислоти. Проілюструйте утворення її цвіттер-йону

2.2. Щодо Натрій метамізолу, вкажіть невірне твердження

а) Обидва цикли у Натрій метамізолі є ароматичними

б) 9 г Натрій метамізолу відповідають $\frac{1}{37}$ моль

в) Натрій метамізол містить амідну групу

г) Натрій метамізол вступає в електрофільне заміщення в ароматичне ядро повільніше, ніж бензен, оскільки антипіринове кільце – орієтант II роду

г) Натрій метамізол – сіль аміносульфокислоти

2.3. Знайдіть масу Натрій метамізолу, утвореного при взаємодії металевого натрію з кислотою з утворенням водню, що за н.у. заповнює посудину в формі призми 42 см заввишки. В основі призми лежить рівнобічна трапеція, діагоналі якої – по 32 см кожна – перетинаються під кутом 150° .

3. Набуметон – ненаркотичний знеболювальний препарат та нестероїдний протизапальний лікарський засіб. Він відноситься до групи метилкетонів (Рис. 6):

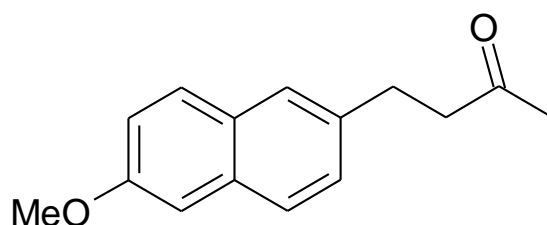

Рис. 6. Набуметон

Набуметон в організмі перетворюється на речовини, що інгібують ензим циклооксигеназу, що побічно відповідальна за запалення та біль під час артритів.

3.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості набуметону як фенольного етеру, ароматичної системи та кетону

3.2. Щодо набуметону, вкажіть невірне твердження:

а) 12 г набуметону відповідають $\frac{1}{19}$ моль

б) Набуметон відновлюється воднем до первинного спирту

в) Набуметон вступає в реакцію електрофільного заміщення в ядро, заміщене етерною групою

г) Набуметон гідролізує в кислому середовищі до відповідного нафтолу

г) Для набуметону існує хоча б один ізомерний альдегід.

3.3. Знайдіть масу набуметону, що відновлюється до відповідного спирту воднем, що за н.у. займає посудину в формі піраміди $126\sqrt{3}$ см заввишки. В основі піраміди лежить правильний шестикутник зі стороною 48 см.

4. Преднізолон (Рис. 7) – синтетичний кортикостероїдний лікарський препарат середньої сили – аналог кортикостероїдів – гормонів наднирників.

Він використовується як знеболювальний засіб при лікуванні різних типів алергії, запальних станів, аутоімунних захворювань та раку.

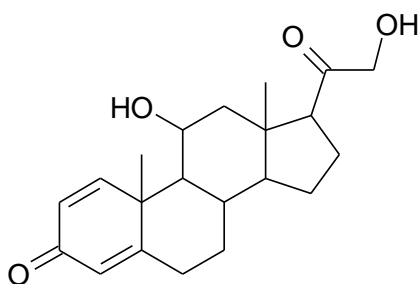

Рис. 7. Преднізолон

4.1. Проілюструйте властивості преднізолону як спирту, алкенового похідного та карбонільної сполуки.

4.2. Щодо преднізолону, вкажіть невірне твердження

а) Преднізолон відноситься до карбонових кислот, оскільки містить карбонільну групу, розміжену неподалік від гідроксильної

б) Одним із ізомерів преднізолону може бути карбонова кислота або естер

в) Преднізолон знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

г) 20 г преднізолону відповідають $\frac{1}{18}$ моль

г) Преднізолон містить спряжену систему подвійних зв'язків

4.3. Знайдіть висоту призми, в якій необхідно зберігати водень у достатній кількості для відновлення 54 г преднізолону, якщо відомо, що в

основі призми лежить дельтоїд зі сторонами 32 і 14 см, що перетинаються під кутом 150° .

5. Суліндак (Рис. 8) – протизапальний препарат, що використовується в якості знеболювального при лікуванні гострих та хронічних запальних процесів. Точний механізм його дії невідомий, однак вважається, що він є аналогом згаданого нижче індометацину і інгібує циклооксигеназу, пригнічуючи синтез простагландинів.

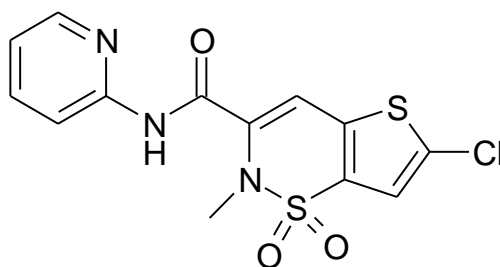

Рис. 8. Суліндак

Хоча суліндак проявляє і менш виражені шлунково-кишкові побічні ефекти, він є достатньо гепатотоксичним препаратом, а також може погіршувати слух.

5.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості суліндака як ароматичної сполуки та похідного алкену та карбонової кислоти. Поясніть, чому сульфоксигрупа є орієтантом другого роду і пасивує ядро, з яким вона безпосередньо сполучена.

5.2. Щодо суліндака, вкажіть невірне твердження

а) 4 г суліндака відповідає $\frac{1}{89}$ моль

б) Суліндак – заміщене похідне конденсованої сполуки, відомої як бензофульвен

в) Суліндак може окиснюватися по атому Сульфуру з утворенням сполуки, відомої як сульфїнова кислота

г) Лужний гідроліз суліндаку призводить до утворення одночасно солі та фенолу

г) Суліндак знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

5.3. Знайдіть масу суліндаку, що, за реакцією з металевим натрієм,

заповнює воднем посудину в формі паралелепіпеда 42 см заввишки. В основі паралелепіпеда лежить паралелограм, сторона і діагональ якого взаємно перпендикулярні і, відповідно, дорівнюють 32 і 24 см.

б. Напроксен (Рис. 9) – один із найвживаніших у світі протизапальних та знеболювальних засобів. Він належить до групи нестероїдних знеболювальних засобів, будучи фактично похідним нафтилпропіонової кислоти і використовується при лікуванні едем, ревматичних порушень та інших захворювань опорно-рухової системи

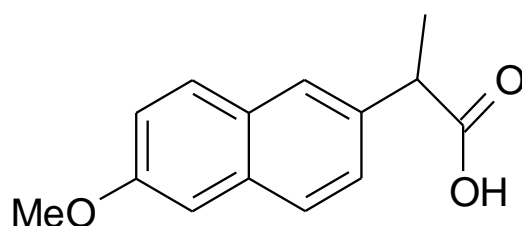

Рис. 9. Напроксен

6.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості напроксену як карбонової кислоти, нафтолового етеру та ароматичної системи

6.2. Вкажіть невірне твердження щодо напроксену:

а) 207 г напроксену відповідають $\frac{9}{10}$ моль

б) Напроксен – похідне 2-нафтилетанової кислоти

в) Напроксен вступає в ароматичне електрофільне заміщення.

Реакція відбувається за другим кільцем

г) Напроксен реагує з Фосфор пентахлоридом з утворенням хлорангідриду. В свою чергу хлорангідрид вступає в реакцію Фріделя-Крафтса з ароматичними сполуками в ролі електрофіла.

г) Напроксен – заміщене похідне пропіонової кислоти

1.1. Розрахуйте масу ібупрофену, що, реагуючи з металевим натрієм, заповнює, за н.у. пірамідальну посудину 28 см заввишки. В основі піраміди лежить прямокутний трикутник, сторони якого співвідносяться як $0\sqrt{2}: 1: 1$, і медіана, проведена до гіпотенузи, дорівнює $16\sqrt{2}$ см

TECHNICAL SCIENCES

A PROGRAM FOR DATA VISUALIZATION FOR SMALL TECHNICAL SYSTEMS

Puhanovskyi Oleh

postgraduate,

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Panasenko Vladimir

Academic Secretary, Ph.D. (Technology)

State institution

State scientific research and design institute of basic chemistry

Kharkiv, Ukraine

Introduction. Mini SCADA for automated control systems of laboratory installations and small technological processes. The work was performed as part of a professional development course. This program provides control of microprocessor controllers that are connected to the serial port of a personal computer. The developed program allows you to use any devices connected to a serial port if there is a description of the exchange protocol.

Methodology. Modern SCADA systems have become an integral part of technical and technological systems. Most of them represent complex multifunctional complexes of automated control. Such complexes are designed for the use of industrial controllers and are loaded with SCADA and additional software, which facilitates the development of a graphical interface, the configuration of microprocessor controllers, diagnostic and communication tools.

The use of industrial SCADA for automated control of small technical and technological objects has a number of disadvantages. These include:

- large software size;
- high requirements for computer hardware;
- limited time of use or operation or limited number of controlled parameters of

the free version;

- high price of software;
- work only with specific microprocessor devices.

The goal of the work was to create a simple SCADA that can be used for laboratory installations or small technical and technological facilities. For this purpose, the functionality of SADA was analyzed and the critically necessary functions were selected:

- visualization of the technological process;
- visualization of the values of the measured parameters;
- saving the measured values to a file;
- setting the communication channel with the microcontroller;

Optional functions are display of measured values in the form of graphs, signaling of critical values, setting of communication protocols, change of sensor polling intervals, means of influencing the technological process.

The results. In accordance with the described requirements, a program was created in the Visual Studio C# environment. Functionally, the program has two modes of operation - editing and visualization. In the editing mode, an interface is constructed on which process images and indicators are placed. In the display mode, the indicators show the current value and a click on the indicator shows a graph of the change in real time.

Two files are used to configure the program. In the first one, the mapping of the indicator number and the address of the memory cell of the microprocessor controller is recorded. The second file is a library describing exchange protocols for microprocessors.

A significant drawback of the developed program, like most similar ones, is the focus on the same type of external devices, but it is planned to eliminate this drawback in the future.

The operation of the program was repeatedly tested in the complex of management of laboratory stands and premises. Various Arduino models were used as microprocessors. This series of devices has a huge number of sensors and power

elements, which allows building complexes for automated control of small industrial facilities. The reliability of such controls is no less than that of industrial ones and depends only on the quality of installation and protection from external influences. Also, a large number of libraries have been developed for Arduino devices, which are focused on automated control and include both conventional and fuzzy controllers.

Since the operation of Arduino devices has significant differences compared to industrial devices, a corresponding program for the Arduino microcontroller was also developed for the operation of the proposed program. This ensures the operation of the serial interface communication protocol.

The program on the Arduino side also consists of several modules. The polling module of external sensors ensures receiving information from the object. The control module provides information transmission to power devices. The interface module provides information exchange over a serial interface and includes all protocol rules.

Conclusions. The proposed program was intended for use with microprocessors compatible with the Arduino series. But thanks to the use of the principles of object-oriented programming, it can be easily adapted to work with industrial controllers. Since a serial interface is used, the main problem is the description of the communication protocol. For devices that have open information or the manufacturer can provide such information, an external library can be added.

The purpose of the demonstration of this program is primarily to show a new level of development of modern programming technologies. At the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" it is planned to use such technologies for teaching first-year students of the "Automation, computer-integrated technologies and robotics" specialty.

The ability to create such simple programs helps to expand the range of application of modern control tools, excluding funds for specialized software and powerful computing devices from the cost price.

UDC 621.316

**INNOVATIVE DEVICES, BASED ON MATERIALS WITH “SHAPE
MEMORY EFFECT” (SME)**

Shesterenko Volodymyr

Professor, doctor, professor of
the Educational and Scientific Institute
of Technical Engineering of
National University of Food Technologies,

Blazhenko Serhii

Associate professor, doctor, Director of the Educational
and Scientific Institute of Technical Engineering of
National University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine

Introduction: Analysis of innovative methods of increasing the reliability of power systems by the use of technical means for controlling the temperature of electrical contact connections and increasing the reliability of the contact system of using materials with the shape memory effect (SME).

Key words: temperature, shape memory alloy, contact system, thermal drive, thermal valve.

Aim. Analysis of innovative methods of increasing the reliability of electric power supply systems by the use of technical means for controlling the temperature of electrical contact connections and increasing the reliability of the contact system, using materials with the shape memory effect (SME).

Materials and methods. The following scientific research methods were used: analysis, induction, analogy, etc.

Results and discussions. Each metal and alloy has its own crystal lattice, the architecture and dimensions of which are predetermined. But in many metals with a change in temperature or/and pressure, the lattice does not remain unchanged. There is a moment when its restructuring is taking place. Such a change in the type of the lattice (polymorphic transformation) can occur in two ways. According to one

scheme, the lattice is rearranged, if the mobility of atoms (diffusion) is high enough to provide their moving to new places. This is possible when the polymorphic transformation occurs at high temperature. This method was discovered during the steel quenching. As a result of quenching, a phase with a new crystalline lattice is created – martensite, respectively, this method of lattice rearranging has been called “martensitic transformation”.

The free energy of the emerging martensite crystals is less than the energy of the base phase. This stimulates the development of the martensitic transformation. But also there are forces that restrain this transformation. This is the free energy that arises at the border between the old and the new phases. Martensite phase crystals are forced to deform the surrounding matrix which in return creates resistance. As a result, there emerges an elastic energy that holds out the growth of the crystals. Accumulated energy is acting like a spring that is compressing with the growth of the crystals. When the force becomes greater than the yield limit, there is like a destruction of the spring, causing an intense deformation of the material within the boundaries between phases. After that, the crystals growth finishes. This process can happen very quickly, like an explosion, and then individual martensite crystals grow almost instantly to their final dimensions.

The reverse transition of martensite to austenite (high-temperature phase) can not occur through the "explosive" mechanism. It is necessary to heat the alloy so that the austenite crystals begin to originate and grow in the martensitic grains.

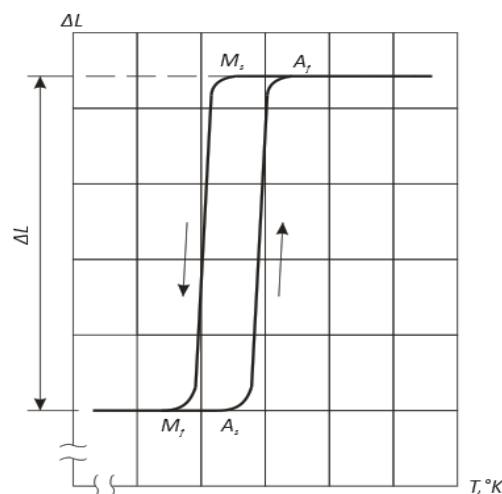

Fig. 1. Phase transformations

On fig. 1 [1, p. 589-590; 3, p. 210-211]. there is typical characteristic of deformation of an element with its change in temperature for specific example (thermal-mechanical drives that are made of aluminium brass Cu-Al-Ni (12÷16% Al; 0÷10% Ni)) presented. Temperatures of the beginning and the end of the direct martensitic transformation accordingly $M_s=108,5$ °K; $M_f=93$ °K and temperatures of the beginning and the end of the reverse martensitic transformation accordingly $A_s=115$ °K; $A_f=125,5$ °K.

On the graph we can see that with such speed of cooling the dependence $\Delta l = \varphi$ (T) is shown as a line with a step. The shape of the hysteresis depends on the composition of the alloy and it can be changed by adding different chemical elements to shape memory alloys [1, p. 588-590; 3, p. 210-211].

Repeated use of the shape-memory effect may lead to a shift of the characteristic transformation temperatures (this effect is known as functional fatigue, as it is closely related with a change of microstructural and functional properties of the material) [1, p. 584-585; 3, p. 210]. M_d (not shown on diagram) is temperature where the SMAs are permanently deformed (for example for NiTi alloys it is usually about 500 degrees Celsius) [8, p. 590-591; 3, p. 211].

Some SMAs are showing “superelasticity”. This effect is manifested if the martensitic transformation occurs under the influence of external force. As a result, a significant deformation of the alloy is observed. In this case, the magnitude of the reverse deformation is much higher than that of the best spring materials.

To clearly show the advantages of the new thermo-mechanical drives on fig. 2. [1, p. 597-598; 3, p. 211] values of relative temperature deformations

$$\varepsilon_t = \frac{l_t - l_0}{l_0} = M(T)$$

of the elements that are made of Cu-Al-Ni alloy (right scale – experimental dependence) and brass, plastic (left scale – theoretical dependence) are given [1, p. 629-630; 3, p. 215].

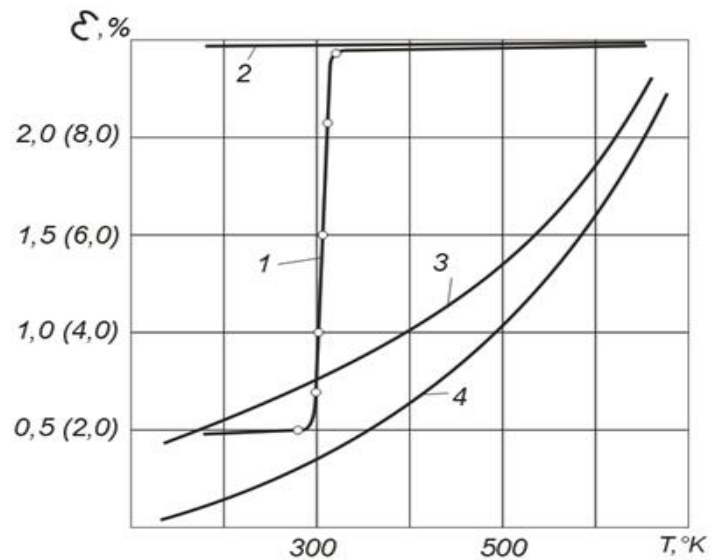

Figure 2. Relative temperature deformations of thermosensitive elements made of materials: 1 – SMA (deformation in brackets); 2 – brass; 3 – teflon (PTFE); 4– polyethylene (PE)

On fig.2 the values of the relative deformations of the elements from alloys with SME as well as brass and polymer samples are given. Comparison of curves shows that in the range of operating temperatures 290°...320°K, the sensitivity of an element with SME is greater than other samples in 200...400 times [1, p. 588-590; 3, p. 210].

Calculation of sensitivity “x” using the value ϵ_t

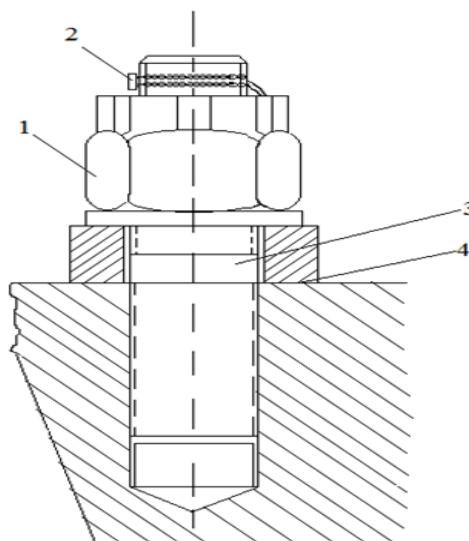

Fig. 3. General view of connection in assembled state (patent of Ukraine №17429)

The connection has a crown nut 1, a power thermal sensitive element 2, inserted into a groove of a bolt or a stud 3, and a surface 4. The triggering temperature of the material with SME is equal to the maximum permissible contact temperature.

The device operates in following way. When its temperature rises and reaches the temperature of the martensitic transformation of the material with SME of the power element 2, which almost instantaneously "remembers" its original form provided in the manufacture, creates an additional force on the nut 1, twist it. Therefore, it continues to work in the normal mode of operation. The design of the power element 2 is characterized by high manufacturability. The proposed device is characterized by high reliability and low cost. The device can be widely used at power stations.

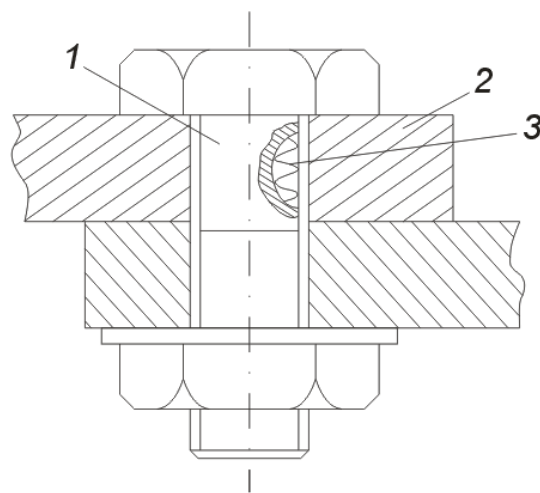

Fig. 4. Contact bolt with thermal sensitive element (patent of Ukraine № 10817)

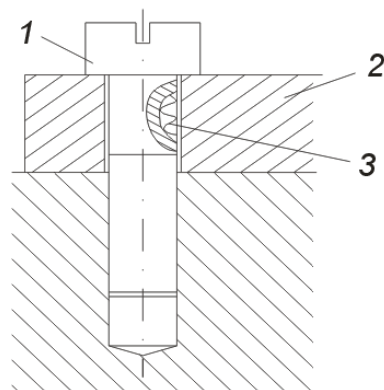

Fig. 5. Contact screw with thermal sensitive element (patent of Ukraine № 10817)

In the contact plate 1, in the hole area for the bolt or screw, there is a groove in which a thermal-sensitive element 2 is inserted. On fig. 4 is shown the elements of which are connected with a bolt 1. Here is made a groove in the body of the bolt 1 in the zone of a contact plate 2. The thermal sensitive element 3 is inserted into the groove. If the are connected by a screw 1 (fig. 5), the groove is made in the body of the screw 1 in the zone of the contact plate 2. The thermal sensitive element 3 is inserted into the groove.

The heat-sensitive element in normal conditions is a strip with rectangular cross-section or a wire with circular cross-section which is inserted into the gap during the installation work.

If the contact resistance during the work increases, the energy loss in it increases and the clamp temperature begins to rise. Due to the reverse martensitic transformation, the thermal sensitive element will return to its primary shape of the figure element (for example, the sinusoidal shape), which was given to it at the first deformation in the state of high-temperature modification. This generates significant force. The configuration of the thermal sensitive element allows it to act simultaneously on the bolt (screw) and on the contact plate. The contact plate moves relative to the contact clamp. Insignificant movement of the plate allows to remove the films of oxides, to clean the contact surfaces and to significantly reduce the contact resistance. As the resistance reduces, the power loss in the contact decreases and the clamp temperature will drop to the ambient temperature. Thus, the emergency situation is automatically eliminated and there is no electrical supply system falt. Cleaning of the contact surfaces occurs already at small displacements of the plate (about 0.03 mm).

The gap between the bolt (screw) practically is larger, which allows to automatically clean the contact surfaces of the clamp several times and perform repair work only on scheduled dates. And this gives an additional economic effect by reducing labor costs for the exploitation of electrical equipment in grids and substations. The groove in the body of the bolt or screw practically does not affect the strength of the contact connection.

Conclusions. The unique thermosensitive properties of SME materials allow the creation of devices that can detect overheating at any time of day, to record this event and service personnel to detect the fault at a convenient time.

Power elements based on SME alloys have significant advantages: less mass, they can work in a wide range of temperatures, small dimensions, smooth movement of working elements, lower cost

Heat-sensitive elements with SME in the range of operating temperatures 290°...320°K increase the sensitivity of the element in 200...400 times.

REFERENCES

1. Shesterenko V. Ye. (2011). *Systemy elektrospozhyvannia ta elektropostachannia promyslovykh pidpriemstv.* Nova Knyha.
2. Arun D. I., Chakravarthy, P., Arockia Kumar, R., Santhosh, B. (2018). *Shape Memory Materials.* CRC Press.
3. Shesterenko V. Ye. (2001). *Optyimizatsiia system elektrospozhyvannia promyslovykh pidpriemstv.* Hlana.
4. Shesterenko V. Ye., Shesterenko O. V. (2013). *Elektropostachannia promyslovykh pidpriemstv.*
5. V. A. Barvinok, V. I. Bogdanovich, V. S. Feokt, O. V. Lomovskoy / Problemyi kosmicheskoy tehnologii metallov. Trudyi IES im. Patona, (1987). p. 99-103;
6. V. A. Barvinok. Rozrobka reversivnyih silovyih privodiv iz materialiv z efektom pamyati formy dlya prystroyiv rozchekovki kosmicheskikh aparativ / Izvestiya Samarskogo nauchnogo tsentra RAN. T.13. p. 301.
7. A. R. Pelton (2011), Nitinol Fatigue: A Review of Microstructures and Mechanisms, *Journal of Materials Engineering and Performance*, 20(4-5), p. 613 617.
8. K. Otsuka, C. M. Wayman (1999), *Shape Memory Materials/* Cambridge University Press.

THE SIMULATING OF POWER SYSTEMS WITH DISTRIBUTED GENERATION FOR STABILITY ANALYSIS TASK

Tugay Yuriy,

D.habil.E.Sc, head of department

Kuznetsov Vladimir,

D.habil.E.Sc, chief researcher

Tugai Iryna,

Ph. D., senior researcher

Institute of Electrodynamics of NASU

Kyiv, Ukraine

Introduction. The increasing distributed generation causes the necessity of review mathematical methods, using for electromagnetic process simulation. The electromagnetic field connects lot of parts of electro power system. Therefore, the multidimensional methods should be used for its analyses. Present day study of stability estimation task focus on parameters of power system mode only. So an alternative approach is necessary, because the energy in physical laws is primary. This paper focuses on analysis of energy flow processes in structures such as a net. In order to estimate and analyze stability of power system we use tensor approach. In this paper we present results of analysis and first steps to building tensor-based model, focus on energy flow processes. In addition, we focus on inverter connected sources of energy, such as solar and wind generation. The actual trend of increase number of DG sources cause growth of dimensions as known as «curse of dimensionality". Its necessary makes reconsider of mathematical methods, which using for electromagnet process description. So appearance and increase number of DG sources initiates and complicates stability analysis tasks.

A method to validate computational electromagnetics computer modeling and simulation techniques, codes, and models is defined in standard [1]. It is applicable to a wide variety of electromagnetic applications including, but not limited to, the fields of electromagnetic compatibility, radar cross section, signal integrity, and antennas. Examples and problem sets to be used in the validation of computational

electromagnetics (CEM) computer modeling and simulation techniques, codes, and models are provided in [2].

Aim. Stability of power system is important area in research. Recommendations present excitation system and power system stabilizer models suitable for use in large-scale system stability studies. In [3] categorizes three direct-axis and four quadrature-axis models, along with the basic transient reactance model. Some of the assumptions made in using various models are discussed and presents of the fundamental equations with concepts of generator/system interfacing are involved. Recently, increase number of distributed generation and their impact on stability of power systems is a current problem. In [4] reviewed impact of distributed generation on transient stability, and it was found that the effects of distributed generation on the dynamics of a power system strongly depend on the technology of the distributed generators. The suggestions about supplementing control system algorithm of power system with distributed generation sources for concern of their dynamic properties are made in [3]. This supplementing aimed on improving stability.

Materials and methods. Multicriteria optimization is important task in power system modeling. The solution of the topological task is suggested to represent in the form of the Pareto-optimal area. In general, the steady-state stability of the system can be achieved if an increase (decrease) in mechanical power causes a corresponding increase (decrease) in electrical power, because mechanical and electrical powers must become balanced [4]. System of differential equations using for small signal stability analysis of power system (also it called small oscillations, small hunting)

$$\begin{cases} T_{J1} \frac{d^2 \Delta\delta_1}{dt^2} + \frac{\partial P_1}{\partial \delta_{12}} \Delta\delta_{12} + \dots + \frac{\partial P_1}{\partial \delta_{1M}} \Delta\delta_{1M} = 0, \\ T_{J2} \frac{d^2 \Delta\delta_2}{dt^2} + \frac{\partial P_2}{\partial \delta_{12}} \Delta\delta_{12} + \dots + \frac{\partial P_2}{\partial \delta_{1M}} \Delta\delta_{1M} = 0, \\ T_{JM} \frac{d^2 \Delta\delta_M}{dt^2} + \frac{\partial P_M}{\partial \delta_{12}} \Delta\delta_{12} + \dots + \frac{\partial P_M}{\partial \delta_{1M}} \Delta\delta_{1M} = 0. \end{cases} \quad (1)$$

Generation of electric energy uses different types generating technologies. The appearance of unstable state condition in power system is possible, when stability limit becomes lower than power limits. This dependence obtained for two equivalent

machine system, using equations (1). It is important to note, increasing number of generators (M) cause increasing number of equations. It leads to obstruct of analysis. In addition, it's focus on parameters of power system mode, but not on real physical quantities. It is not so good, taking into account multi-energy nature of power system.

Results and discussion. Generally, type of primary energy determines type of source. Information represents classification of sources by type, which are considered in our research in the Table 1 and Table 2. Identification of physical quantities, involved in energy transformation process, should made in line with information stated in Table 1 and Table 2.

Table 1

Classification of non-inverter generation sources

Classification type	Non inverter power sources		
Generator type	<i>Turbogenerator</i>	<i>Hydropower plant generator</i>	<i>Wind turbine generator</i>
Energy transformation	Energy of fossil fuel, biomass or nuclear energy ↓ Electromagnetic energy (AC)	Energy of water ↓ Electromagnetic energy (AC)	Energy of wind ↓ Electromagnetic energy (AC)

It should be noted that classification is made in terms of energy types, especially types of electromagnetic energy, and their transforming. Energy transformation row represents energy flow between parts of power system AC and DC represent alternating and direct current in terms occurring of electromagnetic energy.

Table 2

Classification of inverter generation sources

Classification type	Inverter-connected power sources		
Generator type	<i>Photovoltaic converter</i>	<i>Wind turbine generator</i>	<i>Fuel cell</i>
Energy transformation	Energy of solar radiation ↓ Electromagnetic energy (DC) ↓ Electromagnetic energy (AC)	Energy of wind ↓ Kinetic energy ↓ Electromagnetic energy (AC) ↓ Electromagnetic energy (DC) ↓ Electromagnetic energy (AC)	Chemical energy ↓ Electromagnetic energy (DC) ↓ Electromagnetic energy (AC)

According to terms of tensor analysis, each physical quantity represents as tensor. This quantities describes processes, occurring in system, and own properties.

Great number of works, focus on application tensor calculus to electrical machines describing, are exist at present. When the air gap is smooth and windings along the d and q axes are identical, the primitive machine describes by tensors

$$\mathbf{Z} = \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline r_s + L_s p & Mp & 0 & 0 \\ \hline Mp & r_r + L_r p & L_r p \theta & Mp \theta \\ \hline -Mp \theta & L_r p & r_r + L_r p & Mp \\ \hline 0 & 0 & Mp & r_s + L_s p \\ \hline \end{array} \quad (2)$$

$$\mathbf{G} = \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 0 & 0 & L_r & M \\ \hline -M & -L_r & 0 & 0 \\ \hline \end{array} \quad (3)$$

$$\mathbf{e} = \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline e_{ds} & e_{dr} & e_{qr} & e_{qs} \\ \hline \end{array} \quad (4)$$

Synchronous generator is general type of energy source. It is non-inverter power source. When both stator and rotor axes rotate with the rotor, elementary synchronous machine describes by tensors.

$$\mathbf{Z} = \begin{array}{|c|c|} \hline r_f + L_f p & Mp \\ \hline M(p + jp\theta) & r_a + L_a(p + jp\theta) \\ \hline \end{array} \quad (5)$$

$$\mathbf{G} = \begin{array}{|c|c|} \hline 0 & 0 \\ \hline jM & jL_a \\ \hline \end{array} \quad (6)$$

$$\mathbf{e} = \begin{array}{|c|} \hline e_f \\ \hline e_a \\ \hline \end{array} \quad (7)$$

Founding on tensors (2) – (7), components of equations (8) – (11) are set-up

[4]. Stability analysis consists on estimation and analyzing of small oscillations.

In case of small oscillations, the speed of rotor $p\theta$ is not constant. The equations of impressed voltage (\mathbf{e}) and torque (\mathbf{T}) of the primitive machine

$$\mathbf{e} = \mathbf{R} \cdot \mathbf{i} + \mathbf{L} \cdot p\mathbf{i} + p\theta \mathbf{G} \cdot \mathbf{i} \quad (8)$$

$$\mathbf{T} = \mathbf{M}p^2\theta - \mathbf{i} \cdot \mathbf{G} \cdot \mathbf{i} \quad (9)$$

The equations of hunting of primitive machine

$$\mathbf{e} = \mathbf{R} \cdot \mathbf{i} + \mathbf{L} \cdot p\mathbf{i} + p\theta \mathbf{G} \cdot \mathbf{i} \quad (10)$$

$$\Delta \mathbf{T} = \mathbf{M}p^2 \Delta \theta - \mathbf{i}_0 \cdot (\mathbf{G} + \mathbf{G}_t) \cdot \Delta \mathbf{i} \quad (11)$$

Stability analysis of power system made on the basis of equations (10), (11).

The non-inverter power source is shown on Fig. 1. As usual, it's synchronous generator. $E(P)$, $E(K)$ and $E(AC)$ represents primary, kinetic and electromagnetic (alternating current) energy.

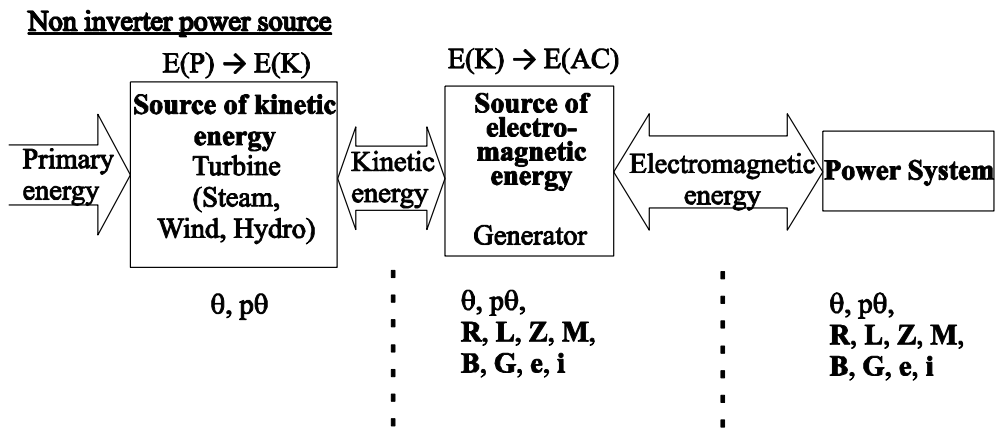

Fig. 1. Representation of processes in non-inverter power source

The inverter-connected power source is described on Fig. 2. As usual, it's different types of distributed generation sources. $E(S)$, $E(W)$ and $E(Ch)$ represents solar (radiation intensity, angle between rays and panel of converter, temperature, wind velocity), wind (wind velocity, angularity of turbine blades) and chemical (energy of chemical reaction) energy. $E(DC)$ represents electromagnetic (direct

current) energy.

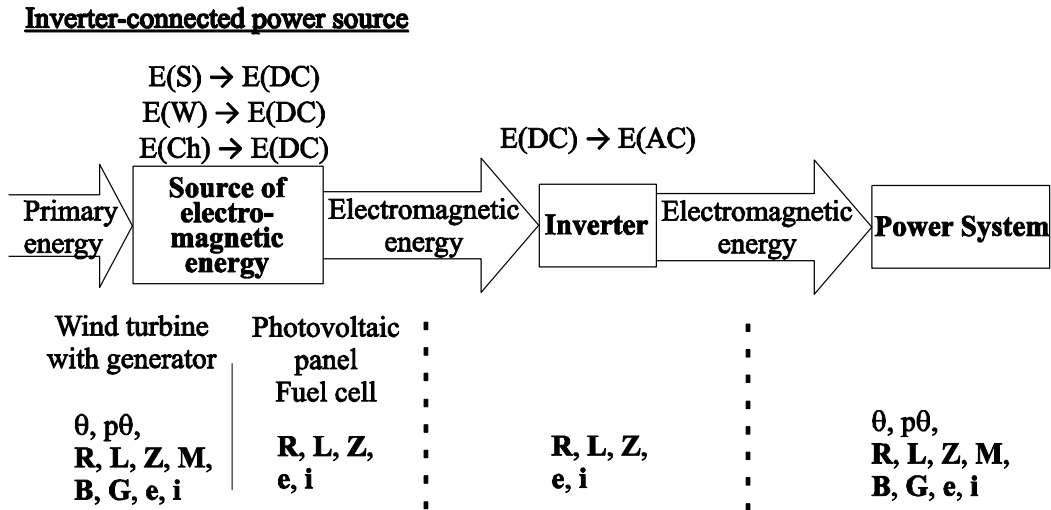

Fig. 2. Representation of processes in inverter-connected power source

By analyzing of tensor models of machines, generalization of processes and associated tensors are proposed on figures below. It's important to identify processes, connections between elements, energy flow and associated quantities. This is first step to building tensor-based model.

On Fig.1 and Fig. 2 the tensors $\mathbf{R}, \mathbf{L}, \mathbf{Z}, \mathbf{M}$ represents properties of system and tensors $\mathbf{B}, \mathbf{G}, \mathbf{e}, \mathbf{i}$ describe processes in system.

As to state above, dependencies for output voltage for solar and wind generation sources may be written in general form.

$$e = f(S, W, t) \quad (12)$$

$$e = f(W) \quad (13)$$

S (solar radiation intensity), W (wind velocity) and t (temperature) may be obtained from meteorological data or through local measurements. Quantities S, W, t, according to tensor approach, naturally should be represented as tensors S, W, t. Important to note, tensor W used in both types of generation, solar and wind. It's additionally justifying tensor approach: identical tensors, representing physical quantities, used in different technical systems.

It should be noted, solar and wind generation is inverter connected, as usually.

Therefore, models should include model of inverter and control system dependencies. Switching of transistors process may be represented through transformation matrix.

Conclusions. Present modeling in stability estimation task focus on parameters of power system mode, but not on real physical quantities. It is not best way, taking into account multi-energy nature of power system. An alternative approach is necessary. Energy, its types, physical quantities are primary. As concerns power system, its parameters of system and quantities, describing parameters of different types of energy. This paper focuses on analysis of energy flow processes and existing mathematical models.

REFERENCES

1. IEEE Standard for Validation of Computational Electromagnetics Computer Modeling and Simulations," in IEEE Std 1597.1-2008 , vol., no., pp.c1-41, 2008 doi: 10.1109/IEEESTD.2008.4957854
2. IEEE Recommended Practice for Validation of Computational Electromagnetics Computer Modeling and Simulations," in IEEE Std 1597.2-2010, vol., no., pp.1-124, Feb. 25 2011 doi: 10.1109/IEEESTD.2011.5721917
3. Paul M. Anderson, A. A. Fouad. Power System Control and Stability, 2nd Edition. Wiley-IEEE Press, 2002. 672 p.
4. A. M. Patel and A. Grbic, "Transformation Electromagnetics Devices Based on Printed-Circuit Tensor Impedance Surfaces," in IEEE Transactions on Microwave Theory and Techniques, vol. 62, no. 5, pp. 1102-1111, May 2014.

APPLYING CLASSIFICATION AND REGRESSION SUPPLEMENTARY OUTPUTS IN SIAMESE NEURAL NETWORK USING PLANTVILLAGE DATASET

**Zdor Kostiantyn,
Melnychenko Artem,**

PhD Students,
National Technical University of Ukraine
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Kyiv, Ukraine

Introduction. Image analysis requires effective handling of large datasets, usually with the aid of deep neural networks. Siamese neural networks, known for their twin-like architecture, are especially good at comparing images when data is limited. This research explores enhancing these networks by introducing more output options for better classification and detailed feature recognition. Utilizing the PlantVillage dataset, the study showcases the results of adding separate classification, regression, and combined output methods, each with different loss weight configurations.

Aim. The main goal of this research is to enhance the accuracy and efficiency of models by directing their focus to additional features in comparison images. Current challenges arise from Siamese neural networks' inability to effectively leverage extra information during training. To tackle this, the study intends to develop an algorithm that boosts the training performance of Siamese neural networks by adding auxiliary branches.

Materials and Methods. To improve the training results of Siamese neural networks, we suggest adding supplementary outputs for classification or targeted attribute searches. Taking a cue from the GoogLeNet model that used auxiliary outputs for classification to tackle the problem of insufficient error propagation in large-scale models [1], we set out to assess the effectiveness of these added outputs for attribute calculation in Siamese neural networks, as shown in fig. 1.

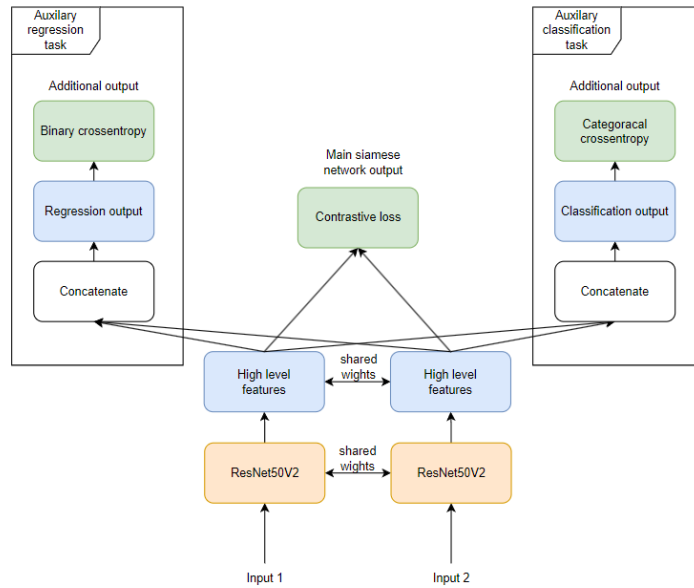

Fig. 1. Siamese neural network architecture with supplementary classification and regression branches.

For our experiment, we decided to utilize a complicated dataset, comparing the foundational architecture against its modified version enhanced with extra outputs. We chose the PlantVillage dataset shown in fig. 2.

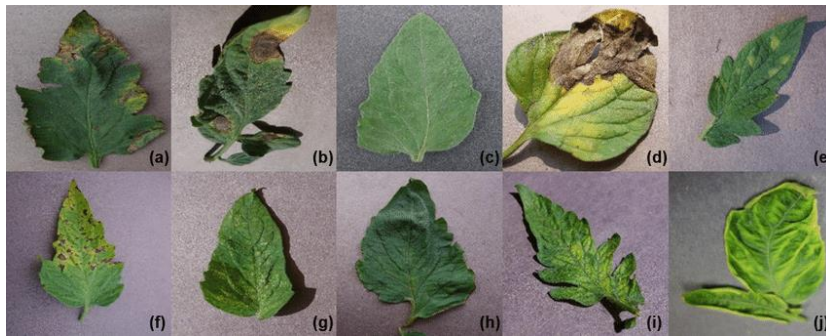

Fig. 2. Example of PlantVillage dataset samples

For the experiments, four rudimentary Siamese neural networks were developed. The initial model followed a traditional architecture, calculating the distance between encoded images. Conversely, the next models incorporated an added output featuring a classifier, regression, and both at its termination. These architectures utilized identical layers, a contrastive loss computation function used for the base output, and RMSProp was selected as the optimizer [2]. Based on experimental evaluations, 100 epochs were considered sufficient for the model to

achieve its optimal performance.

Results and Discussion. Following the training, it was observed that the supplementary branches had minimal impact on the model's accuracy, with a mean decrease of 1.11%. Notably, the most commendable performance came from the model with two extra outputs, where their weight influence on the error function was at 50%. However, the accuracy only rose by 0.72%, which might be attributed to a statistical anomaly. This presumption of statistical error is reinforced by the results from models with two extra outputs but with error function weights of 20% and 10% these models exhibited accuracy variations of -0.34% and +0.36%, compared to the singular output model (Table 1).

Table 1

Comparison of training results with auxiliary classification task

Additional outputs	Accuracy
No additional outputs	96.54%
Classification and regression, loss weights 100%	95,19%
Classification and regression, loss weights 50%	97,26%
Classification and regression, loss weights 20%	96,20%
Classification and regression, loss weights 10%	96,90%
Classification, loss weights 100%	91,00%
Classification, loss weights 50%	94,35%
Classification, loss weights 20%	95,43%
Classification, loss weights 10%	96,24%
Regression, loss weights 100%	93,92%
Regression, loss weights 50%	94,62%
Regression, loss weights 20%	96,61%
Regression, loss weights 10%	96,60%

Such patterns indicate that, contrary to aiding the main model in honing in on distinct features, the extra branches seemingly degrade the training outcomes.

Conclusion. This study explored the benefits of augmenting Siamese neural networks with added outputs, inspired by the GoogLeNet model. Two main datasets were used, including a subset of PlantVillage. The foundational Siamese network was compared with its modified versions featuring extra outputs for classification, regression, or both. Using the ResNet50V2 model for its robustness, results showed

that extra outputs slightly improved accuracy. However, the increased complexity did not guarantee better performance. The dual-output model, with equal error function weights for supplementary branches, showed the best outcomes. Still, the consistent impact of added outputs on accuracy remains uncertain, necessitating further research.

REFERENCES

1. Christian Szegedy, Wei Liu, Yangqing Jia, Pierre Sermanet, Scott Reed, Dragomir Anguelov, Dumitru Erhan, Vincent Vanhoucke, Andrew Rabinovich (2014), “Going Deeper with Convolutions”, *2015 IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)*, pp. 1-9, doi: 10.1109/CVPR.2015.7298594
2. Soham De, Anirbit Mukherjee, Enayat Ullah (2018), “Convergence guarantees for RMSProp and ADAM in non-convex optimization and an empirical comparison to Nesterov acceleration”, *arXiv arXiv:1807.06766*, pp. 5-10
3. Rick Groenendijk, Sezer Karaoglu, Theo Gevers, Thomas Mensink (2020), “Multi-Loss Weighting with Coefficient of Variations”, *2021 IEEE Winter Conference on Applications of Computer Vision (WACV)*, pp. 1468-1477, doi: 10.1109/WACV48630.2021.00151.

МОДЕЛІ ТЕСТУВАННЯ В КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМАХ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Лазурик Владислав Валентинович

Здобувач ступеня магістра

Толстолузька Олена Геннадіївна

Професор, доктор тех. наук

Лазурик Валентина Михайлівна

Старший викладач

Факультет комп'ютерних наук Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна

Харків, Україна

Вступ. Важливою складовою частиною в системі вищої освіти України є тестовий метод оцінки знань. Об'єктивне, оперативне та якісне його використання можливо тільки із застосуванням сучасних інформаційних технологій [1]. На відміну від традиційних способів перевірки знань студентів, комп'ютерний контроль значно скорочує час перевірки і обробки результатів тестування, дає можливість проведення самоконтролю, зменшує навантаження на викладачів, дозволяє використовувати широкі можливості мережі Інтернет. Тестування стає основною формою контролю якості знань.

Проведення контролю засвоєння навчального матеріалу з використанням різних тестових програм є однією з гілок інформатизації освіти. Комп'ютерне тестування студентів використовується при проведенні поточного, рубіжного та підсумкового контролю знань, при перевірці залишкових знань, при виставленні екзаменаційних оцінок з дисциплін. В якості практичної реалізації розроблено багато програм комп'ютерного тестування (MyTestX, OpenTEST, QuizForce, TestGold та ін). Деякі з них витримали випробування часом.

У Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна для моніторингу якості освіти розроблена система комп'ютерного тестування TShell, яка з 2004 року використовується для автоматизації контролю якості знань студентів [2]. Система тестування TShell має гнучкість, багатофункціональність, розвинені засоби обробки результатів тестування,

дозволяє формувати різні види тестових завдань. Важливо те, що TShell надає можливість формувати комп'ютерні моделі тестування [3]. залежно від характеристик групи студентів, що тестуються. Це дозволяє наблизити процес комп'ютерного тестування до традиційних методів контролю знань.

Мета роботи. В TShell варіація взаємопов'язаних параметрів дає можливість сформувати будь-яку кількість моделей тестування, Моделі, що найчастіше використовуються, і для яких внутрішні параметри визначені за умовчанням, вважаються стандартними. Вони відразу узгоджені із програмною реалізацією. Для всіх стандартних моделей передбачено перемішування як самих завдань, так і варіантів відповідей. Для кожного, хто проходить тестування, з усієї бази формується індивідуальна тестова батарея таким чином, щоб інтегральна складність кожної була однаковою. Тому, чим більше база даних завдань по дисципліні, тим краще можна сформувати індивідуальну тестову батарею. Важливим вбачається розробка таких методів, які надавали би можливість ререйтингу формулювань тестових завдань. Один з них розглянуто в [4], цей метод передбачає автоматичний ререйтинг формулювань тестових питань, синонімізацію на льоту таким чином, щоб застосування синонімайзера не потребувало додаткової вчитки. Також актуальним є створення програмного забезпечення, яке надавало би можливості формування динамічних тестових завдань із випадковими параметрами. Це забезпечить унікальність батареї тестових завдань при оцінці компетентності (рівня знань) та дозволить оцінити рівень навичок випробуваного, використовуючи набір тестових завдань, отриманих на основі одного шаблону.

Метою роботи є методи формування завдань з синонімізацією та з випадковими параметрами у системі комп'ютерного тестування TShell та розробка програмного забезпечення.

Матеріали та методи. Програма TShell написана на мові Java Script, вона дозволяє проводити тестування на окремому комп'ютері, або на робочих місцях в локальній мережі (INTRANET) організації з централізованим зберіганням даних, або в глобальній мережі INTERNET. Особливістю використання TShell в

локальній мережі є те, що вона разом з допоміжним програмним забезпеченням може бути розташована навіть на портативному носії інформації, такому як флешка.

Синонімайзер. Для розробки синонімайзера була використана несиметрична синонімізація. Це, якщо задається набір конкретних термінів та виразів, що підлягають заміні, та набір синонімів до них із зазначенням ймовірності заміни. Ймовірність може бути пов'язана з частотою вживання синоніма у розмовній мові. Заміну можна робити за мовними правилами. Припустимо, у наборі термінів, які синонімізуються, є вираз ["*Які твердження правильні*"]. Набір синонімів до цього виразу може бути, як на рис.1.

```
[["Як Ви вважаєте, які твердження правильні", 0.25],  
["Визначте правильні висловлювання", 0.25],  
["Що з наведеного списку справедливо, 0.25],  
["Які твердження правильні, 0.25]]
```

Рис. 1. Синоніми до виразу "*Які твердження правильні*"

Алгоритми несиметричної синонімізації легко реалізуються. Можна вибирати один вираз, що підлягає заміні, після чого переглядати всю батарею тестових завдань і замінювати його випадковим чином на синоніми із зазначеною ймовірністю заміни. А можна використовувати інший алгоритм: вибирати одне тестове завдання, аналізувати його на наявність всіх виразів, що підлягають заміні, перетворювати завдання, після чого переходити до роботи з наступним завданням.

Динамічні завдання із випадковими параметрами. Нехай, перевіряються знання студентів зі структурованої мови запитів SQL. 1. Завдання з випадковими чисельними параметрами. Питання містить у собі неповну вибірку, у котрій не вистачає чисельних значень. Програма генерує необхідні значення з заданого діапазону. Студенту необхідно провести обчислення над чисельними даними, згідно з запропонованими SQL-функціями та записати результат обчислень. Шаблон без параметрів представлений на рис. 2. Код обробника на рис. 3.

Дана вибірка з бази даних робітників

employee	salary
Лісовий Л.	\$a1\$
Момотова М.	\$a2\$
Миколайчук Н.	\$a3\$
Овсієнко О.	\$a4\$
Пінчук П.	\$a5\$

Впишіть результат роботи функцій

\$res1\$ = COUNT(salary)
 \$res2\$ = SUM(salary)
 \$res3\$ = AVG(salary)

Введіть значення
 Введіть числа с похибкою не більше 0.01.
 Відокремлюйте крапкою дробову частину числа.

<< Ввести відповідь >>

Рис. 2 Шаблон завдання з чисельними параметрами

```

if (units[i].answer.indexOf("R1")!=-1) {
var Vp = new Array();
var Vres = new Array();

Tans = units[i].question;
for (var k = 1; k < 11; k++)
{
var park = "$a"+k+"$";
if (Tans.indexOf(park)!=-1) {
Vp[k] = (Math.floor(Math.random()*11)+10)*100;
units[i].question = units[i].question.replace(park,Vp[k])}
}

Vres[1] = Vp.length-1;
var sum = 0;
for (var j=1; j<Vp.length; j++){
sum = sum+Vp[j];
}
Vres[2] = sum;
Vres[3] = sum/(Vp.length-1);

for (var k = 1; k < 11; k++)
{var park = "$res"+k+"$";
if (units[i].answer.indexOf(park)!=-1) {
units[i].answer = units[i].answer.replace(park,Vres[k])}
}
}

```

Рис. 3. Код обробника для завдання з випадковими чисельними параметрами

2. Завдання з одним чи кількома текстовими параметрами. Питання містить таблицю з бази даних та неповний текст SQL запити. Система генерує текстові параметри, котрих не вистачає. Питання так само містить текст SQL-запити. Студент має ввести як відповідь загальну кількість рядків після виконання запити. Шаблон запити представлено на рис.4, обробник на рис.5.

Дана таблиця 'students':

student	birth_year	native_city	specialization	group
Васил'єв А.	1997	Харків	6.02	42
Кулик Є.	1998	Чернігів	6.02	42
Анісімова Б.	1998	Харків	6.01	41
Гралик К.	1998	Київ	6.02	42
Кураш В.	1997	Чернігів	6.01	43
Бєліков О.	1999	Ізюм	6.01	43

Введіть кількість кортежів, що будуть відображені після виконання запити

SELECT COUNT(student) \$a1\$ FROM students GROUP BY \$a2\$;

\$res1\$ Введіть значення

<< Ввести відповідь >>

Рис. 4 Шаблон завдання з одним чи кількома текстовими параметрами

```

if (units[i].answer.indexOf("R6")!=-1)
{
var ind = Math.floor(Math.random()*(par_ans_6.length-1));
var Vp = new Array();
var Vres = new Array();
if (ind !=0) {
Vp[1] = par_ans_6[ind].substring(0,par_ans_6[ind].indexOf(";"));
Vp[2] = par_ans_6[ind].substring(1,par_ans_6[ind].indexOf(";"));
}
else{
Vp[1] = " ";
Vp[2] = par_ans_6[ind].substring(0,par_ans_6[ind].indexOf(";"));
}
Vres[1] = par_ans_6[ind].substring(par_ans_6[ind].indexOf(";")+1);
VW(i,Vp,Vres);
}
}

```

Рис. 5. Код обробника для завдання з текстовими параметрами

Результати та обговорення. При комп'ютерному тестуванні сконструйований тест може використовуватись неодноразово у різні роки. Вже після першого етапу як формулювання тестових завдань так і значення

правильних відповідей стають відомими випробуваним. За наявності сучасної комп'ютерної техніки створення бази даних тестових завдань з правильними відповідями та простого додатку для пошуку не складає значних труднощів для студентів комп'ютерних спеціальностей.

Використання такої пошукової системи у мобільних пристроях формує новий тип сучасних шпаргалок. Застосування синонімізації не виключає таку можливість, але робить її значно труднішою, бо простий пошук формулювання завдання по першим літерам вже не проходить.

Застосування завдань з динамічними випадковими параметрами дає можливість формулювати уміння у студентів, тому що одне і теж завдання може бути повтореними при тестуванні неодноразово, що дає можливість закріплення одержаних знань та умінь. Наприклад, варіанти завдання з випадковими чисельними параметрами може для студентів виглядати, як показано на рис. 6.

Дана вибірка з бази даних робітників

employee	salary
Лісовий Л.	1400
Момотова М.	1100
Миколайчук Н.	1100
Овсієнко О.	2000
Пінчук П.	1500

Впишіть результат роботи функцій

= COUNT(salary)
 = SUM(salary)
 = AVG(salary)

Введіть значення
Введіть числа з похибкою не більше 0.01.
Відокремлюйте крапкою дробову частину числа.

<< Ввести відповідь >>

Дана вибірка з бази даних робітників

employee	salary
Лісовий Л.	1400
Момотова М.	1000
Миколайчук Н.	1600
Овсієнко О.	1000
Пінчук П.	1100

Впишіть результат роботи функцій

= COUNT(salary)
 = SUM(salary)
 = AVG(salary)

Введіть значення
Введіть числа з похибкою не більше 0.01.
Відокремлюйте крапкою дробову частину числа.

<< Ввести відповідь >>

Рис. 6. Варіанти завдання з випадковими чисельними параметрами

А, наприклад, варіанти завдання з випадковими текстовими параметрами можуть виглядати, як показано на рис. 7. При цьому для кожного з цих завдань використовується один шаблон, що значно спрощує роботу викладача по підготовці тестових завдань.

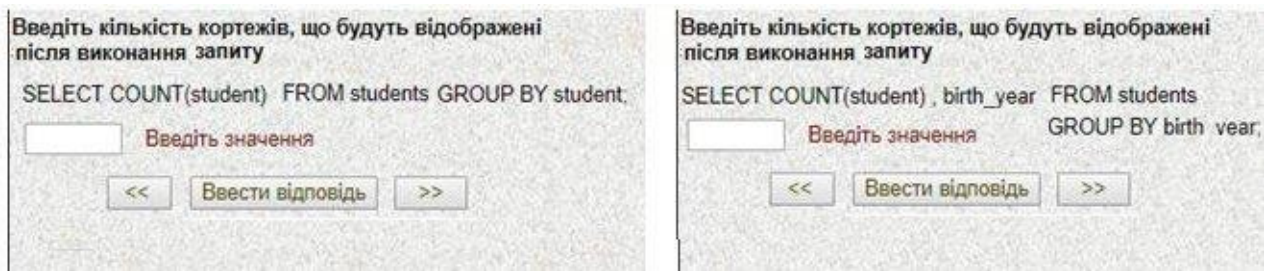

Рис. 7. Варіанти завдання з випадковими тестовими параметрами

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильєва Л. В., Лазурик В. Т., Лазурик В. М., Пак І. В. Комп'ютерний моніторинг контролю якості освіти та оцінки знань студентів. Проблеми сучасної освіти : збірник науково-методичних праць. Вип.2. — Х. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011.
2. Васильєва Л. В., Лазурик В. Т., Лазурик В. М., Рудичев Д. В. Комплексна комп'ютерна система моніторингу та визначення рейтингів у навчальному процесі // П'ята міжнародна науково-практична конференція. Херсон: Херсонський держ. університет, 2009.
3. Лазурик В. В., Лазурик В. М Побудова моделей педагогічних вимірів у програмі комп'ютерного тестування Tshell /стаття/ Вістник Херсонського Технічного Університету — №2(45). 2012. - с.185-189.
4. Лазурик В. В., Лазурик В. М, Шаптала Ю. А. Симметрична та асиметрична синонімізація завдань при комп'ютерному тестуванні з використанням пакету TSHELL /стаття/ Вістник Херсонського Технічного Університету — №3(54). 2015. – С.262-266

ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАЗАМИ ДАНИХ ПРИ РОЗРОБЦІ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Лазурик Роман Валентинович

Здобувач ступеня магістра

Толстолузька Олена Геннадіївна

Професор, доктор тех. наук

Лазурик Валентина Михайлівна

Старший викладач

Факультет комп'ютерних наук Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна
Харків, Україна

В сучасному світі в ІТ галузі велике значення набуває комп'ютерна інженерія, яка об'єднує в собі інформатику та електронну інженерію [1]. В свою чергу інформатика, як наука про інформацію поділяється на низку розділів, найважливішим з яких є розділ прикладної інформатики, спрямований на вирішення конкретних завдань в конкретних прикладних областях, до яких можна віднести: штучний інтелект, аналіз продуктивності комп'ютера, комп'ютерну графіку та візуалізацію, комп'ютерне моделювання та мережі, паралельні та розподілені системи, бази даних та ін. [2].

На сьогодні одним із завдань, яке стоїть перед розробником програмного забезпечення, є вибір інструментів для взаємодії з базами даних. В останні роки все частіше застосовуються ORM (Object Relation Mapping) [3], які забезпечують роботу з даними в термінах класів, реалізованих на тій мові, яка обрана для програмування додатку, без необхідності використання структурованої мови запитів SQL при роботі з реляційними базами даних. Для кожної мови програмування існують свої ORM бібліотеки, кожна з яких має свої особливості та відрізняється від інших. Отже не можна однозначно зробити висновок, чи потрібно використовувати технологію ORM при розробці на обраній мові програмування, і яку саме. Виходячи з того, що майже кожне інтегроване середовище розробки (IDE) дозволяє безпосередньо застосовувати SQL в «сухих» запитах (Raw queries) [4] важливим і актуальним завданням

вбачається розгляд найбільш вживаних ORM бібліотек для обраної мови програмування та порівняння продуктивності запитів, створених за допомогою ORM з «сухими» запитами.

Мета роботи – на прикладі розроблених типових запитів для моделі Інтернет – магазину провести порівняння продуктивності «сухих» запитів з тими, що створені за допомогою ORM Doctrine [5] на мові PHP. Ця робота є продовженням дослідження, розпочатого в [6].

Матеріали та методи. Для реалізації бази даних було обрано PostgreSQL [7] – вільну об'єктно-реляційну систему управління базами даних. У постачання входить pgAdmin – графічний клієнт до роботи з сервером БД.

Для створення програмного забезпечення використовувалась мова програмування PHP та середовище розробки PhpStorm, яке надає можливості доступу до бази даних та створення SQL запитів до даних бази. Для дослідження можливостей ORM обрано найбільш вживану бібліотеку Doctrine.

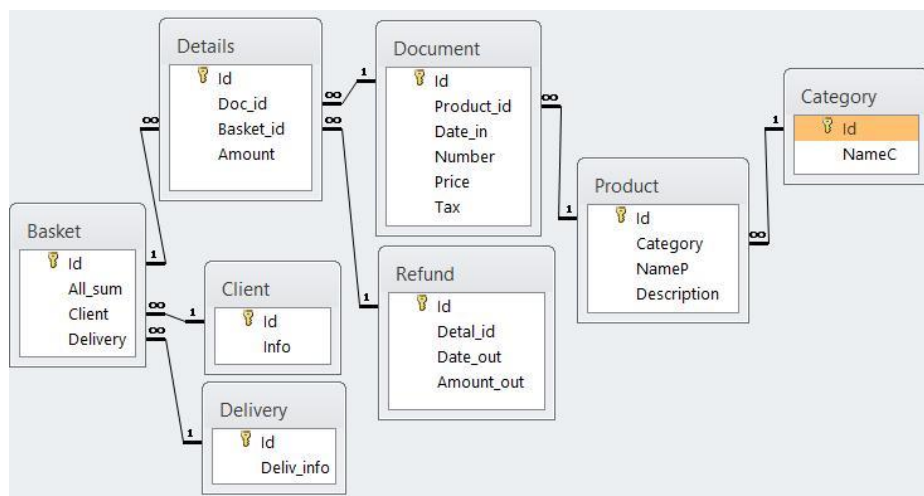

Рис. 1 Структура таблиць бази даних

Для тестування продуктивності створених типових запитів на таблицях різної потужності використовувався метод відносного порівняння за рахунок використання функції **microtime** мови програмування PHP. Схема розробленої бази даних наведена на рис.1. На діаграмі: product – товар, category – категорія товару, document – накладна на придбання товару до магазину, basket замовлення, details – що входить в замовлення, refund – повернення товару, client – інформація про клієнта, delivery – доставка замовлення.

Проектування типових запитів. Були розроблені запити на додавання інформації до таблиць з обов'язковою валідацією даних, одержаних від користувача, запити на оновлення даних та запити на вибірку, як прості, так і складні. Фрагмент коду функції для додавання записів в таблицю накладної (document) наведений в лістингу 1. Функція одержує значення як параметри.

Лістинг 1.

```

document_test (product_in integer, dat_in date, numb_in
integer, price_in integer, tax_in integer)
begin
if product_in is not null then
if not exists(select id from product t where t.id =
product_in)then
raise exception 'Неіснуючий код товару --> %',product_in;
end if;
end if;
. . .
if price_in < tax_in then
raise exception 'Податок вище ніж ціна --> %%',price_in,
tax_in;
end if;
. . .
insert into document (product_id,date_in,number, price, tax)
values (product_in, dat_in, numb_in, price_in, tax_in);

```

Запит на підрахунок наявності товару в той час, коли користувач оформлює замовлення, складається з підрахування кількості одержаного на склад вказаного товару (уявлення sum_doc) з відніманням кількості товару в замовленні (уявлення sum_order) і з додаванням кількості повернутого товару, якщо його повертали до магазину (уявлення sum_out). Запит на наявність товару може виглядати, як наведено в лістингу 2.

Лістинг 2.

```

select
sum_doc.product_id, product.nameP,
sum(sumsum_doc.sum_in) - coalesce(sum(sum_order.sum_ord) ,
0::numeric) +
coalesce(sum(sum_out. sum.ot) , 0::numeric as quantity_sum
from product
left join sum_doc on product_id = sum_doc.product_id
left join sum_order on sum_doc.product_id =
sum_order.product_id
left join sum_out on sum_doc.product_id =
sum_out.product_id
where sum_doc. product_id is not null
group by sum_doc. product_id, product. nameP;

```

Реалізація додатку. Для реалізації «сухих» запитів в середовищі розробки PhpStorm були використані PHP функції: `pg_connect`, `pg_query`, `pg_free_result`, `pg_close`, `pg_fetch_array`. Приклад формування запиту на підрахунок кількості товару, що є в наявності, наведений на рис. 2.

```
<?php
$dbconn = pg_connect( connection_string: "host=localhost dbname=internetshop user=postgres
password=1111")
or die('Не удалось соединиться: ' . pg_last_error());
$query = 'SELECT * FROM НаличиеТов';
if(isset($query)) {
    $result = pg_query($query) or die('Ошибка запроса: ' . pg_last_error());
    echo "<table>\n";
    while ($line = pg_fetch_array($result, row: null, result_type: PGSQL_ASSOC)) {
        echo "\t<tr>\n";
        foreach ($line as $col_value) {
            echo "\t\t<td>$col_value</td>\n";
        }
        echo "\t</tr>\n";
    }
    echo "</table>\n";
    pg_free_result($result);
}
pg_close($dbconn);
?>
```

Рис. 2. Кількість зазначеного товару в магазині

Всі функції, які містять розроблені запити, обгорнуті в транзакції, тобто або функція виконується повністю, або не виконується жодна її частина. Використовуються SQL команди COMMIT або ROLLBACK.

Doctrine – ORM для PHP, поставляється разом з фреймворком Symfony. ORM надає великий список стандартних валідаторів, спеціальних об'єктів для валідації даних. Всі запити загортаються в транзакції, для реалізації запитів використовується DQL (Doctrine Query Language) – об'єктно-орієнтований діалект SQL. Існують події (events), які запускаються до/після виконання найчастіших операцій із сутністю.

Реалізація контролеру, що відображає наявність товару, більш громіздка і складна, на відміну від «сухого» SQL, були створені функції на вибірку необхідних даних з таблиць у БД та використані тимчасові змінні. Початковий фрагмент коду наведений на рис. 3.

```

class NalichieController extends AbstractController
{
    #[Route('/nalichie', name: 'nalichie')]
    public function index()
    {
        $em = $this->getDoctrine()->getManager();
        $qb2 = $em->createQueryBuilder();
        $qb2->select('count(w.id)');
        $qb2->from(Waybill::class, 'w');
        $count = $qb2->getQuery()->getSingleScalarResult();
        $start = microtime( as_float: true);
        $em = $this->getDoctrine()->getManager();
        $qb = $em->createQueryBuilder();
        $waybillarr = $qb->select('SUM(u.quantity) as summ, pa.productName, pa.id')
            ->from(Waybill::class, 'u')
            ->join('u.product', 'pa')
            ->groupby('pa.id')
            ->getQuery()
            ->getResult(\Doctrine\ORM\Query::HYDRATE_ARRAY);
    }
}

```

Рис. 3. Фрагмент коду в Doctrine на визначення наявності товару

Результати та обговорення. В комп'ютерних експериментах на визначення продуктивності запитів при різних методах розробки використовувались таблиці різної потужності (1000, 10000, 100000 записів).

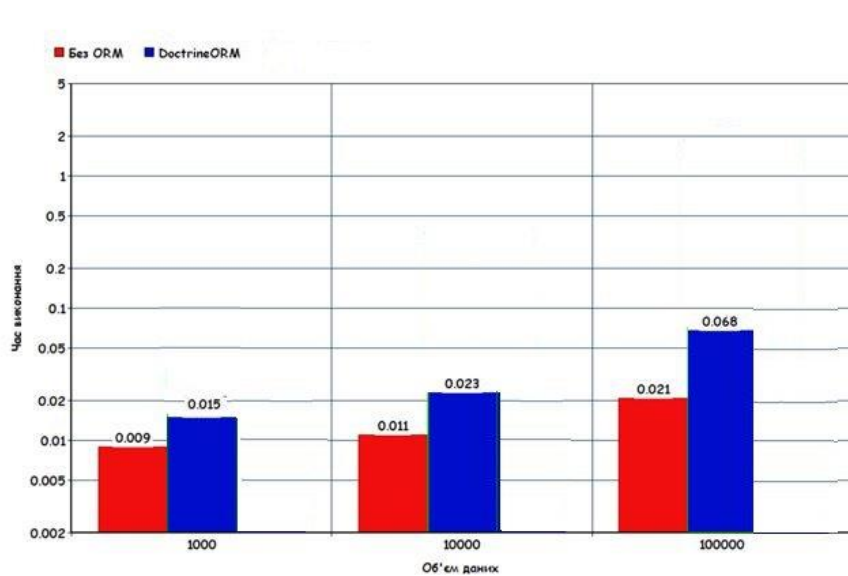

Рис. 4. Додавання товару в Інтернет - магазин

Одержані числові значення не є абсолютним значенням швидкості виконання запитів, але їх можна застосувати для порівняння продуктивності запитів в кожному варіанті розробки. На рис.4 показані значення швидкості

виконання «сухих» запитів і створених за допомогою Doctrine для операції додавання з валідацією записів в таблицю-накладну (document). На рис.5 відображені результати обчислення часу виконання запитів на вибірку при вирішенні завдання на одержання актуальних даних про наявність товарів в магазині. Це досить складний запит на вибірку, в якому задіяні чотири таблиці.

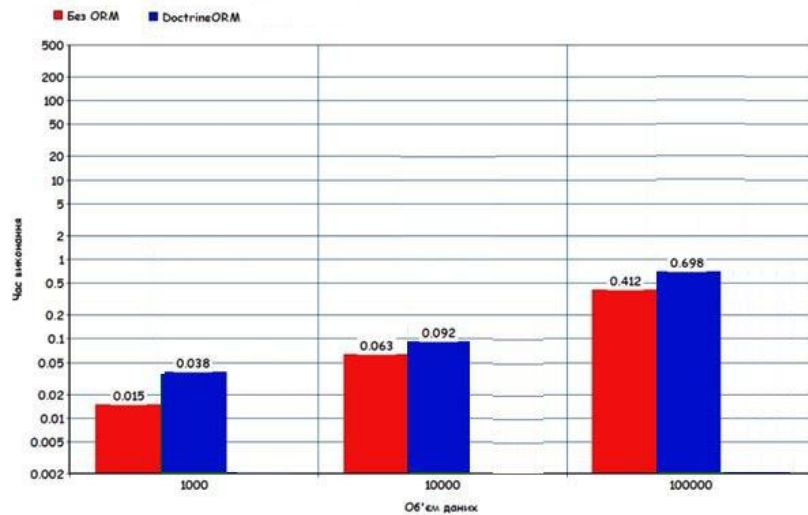

Рис. 5. Обчислення наявності товару в магазині

З наведених вище діаграм можна побачити, що запити на додавання даних до таблиці в Doctrine працюють трохи повільніше ніж з використанням чистого SQL. Для запитів на вибірку даних Doctrine теж показує себе добре, і не надто відстає від чистого SQL. На великих даних різниця стає ще менш помітною. Можна зробити висновок, що Doctrine оптимізована під таблиці з великою кількістю даних, має потужний оптимізатор запитів, продуктивність запитів не погана, – тобто цей ORM може бути застосований при розробці додатків на PHP. Але є і негативні сторони у випадку використання Doctrine. Перше – це те, що треба повністю присягнути цьому програмному засобу на всіх етапах розробки. Розробникові не потрібно знати SQL, але він повинен мати уявлення про діалект DQL. Зміна ORM при необхідності розширення чи модернізації проекту може бути проблематичною. Більш за це, налаштування, освоєння бібліотеки теж непросте завдання, навіть не для новачка. Складне завдання виникає в тому випадку, коли треба застосувати вже розроблену базу

даних, а не створювати її в Doctrine з нуля. Також є труднощі з валідацією даних, з роботою з датами, застосуванню подій.

За результатами проведеного дослідження, використання ORM Doctrine можна рекомендувати, якщо весь проект, включаючи створення БД, розробляється повністю з нуля. Запити працюватимуть швидко навіть зі збільшенням даних. Але розробникові треба бути не тільки фахівцем у мові програмування, але й в самій Doctrine.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Computer Engineering Curricula 2016. Curriculum Guidelines for Undergraduate Degree Programs in Computer Engineering (англійською). New York: Association for Computing Machinery. IEEE Computer Society. 2016. с. 149. ISBN 978-1-4503-4875-1.
2. Wikipedia the free encyclopedia (2023). Інформатика. Взято 29 серпня 2023 р. з <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформатика>
3. Вступ в ORM (Object Relational Mapping): [Електронний ресурс]. 2021. URL: <http://internetka.in.ua/orm-intro/>. (Дата звертання: 29.08.2023).
4. FREEhost.UA. (2014). PHP і MySQLI. Приклади запитів. Взято 25.08.23 з <https://freehost.com.ua/ukr/faq/articles/php-i-mysqli-primeri-zaprosov>
5. Doctrine-project: [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Doctrine, 2022. URL: <https://www.doctrine-project.org>. (Дата звертання: 07.09.2022).
6. Vasechek A.M., Lazuryk V.M. Вибір інструментальних засобів при розробці на PHP додатку до бази даних // III International Scientific and Theoretical Conference «Modernization of today's science: experience and trends». Athens, Greece. September 23, 2022. Pp. 33-38. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/23.09.2022>
7. Wikipedia the free encyclopedia. (2021). PostgreSQL. Взято 24/08/2023 з <https://ru.wikipedia.org/wiki/PostgreSQL>

**ВПЛИВ ТИПОЛОГІЇ МІСЬКОЇ ФОРМИ НА МЕТАБОЛІЧНІ
ПОКАЗНИКИ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА**

Літяк Кирил Вадимович

аспірант

Патракеєв Ігор Михайлович

к.т.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ, Україна

Вступ. Міста є основними споживачами первинної енергії у світі та продукують 71% викидів парникових газів. Підтримка людського життя означає створення балансу між людьми і природою, а також задоволення економічних і соціальних потреб нинішнього і майбутніх поколінь. Існують дві основні рушійні сили для створення балансу між навколишнім середовищем і суспільством. Одна з них спрямована на скорочення споживання ресурсів, а інша спрямована на соціально-екологічну рівність. Перша альтернатива стосується контексту міського метаболізму: кількісно визначити потоки енергії, природних ресурсів і відходів, щоб просувати політику сталого міського розвитку. Друга альтернатива спрямована на контроль за розростанням міст шляхом стимулювання їхнього розумного зростання через управління обмежувальною політикою на землекористування в межах населених пунктів.

Забудова може стимулювати будівництво в межах муніципальних кордонів, а не урбанізацію за межами міст. Такий підхід має безліч переваг, наприклад як зниження вартості інфраструктури, підвищення щільності. Розширення будівельних норм та правил енергоефективності, зниження вартості поновлюваних джерел енергії може знизити споживання енергії в містах. Для розв'язання проблеми обмеженості природних ресурсів політика сталого розвитку заохочує переробку та повторне виробництво ресурсів споживання, щоб замінити "односторонній цикл" на "замкнутий цикл споживання ресурсів" для зменшення кількості захоронень. Крім того, зміна

соціальної поведінки є ще одним ключовим фактором у цьому відношенні.

Форма міста також має значний вплив на метаболізм міського середовища. Різні форми міста можуть мати різні характеристики, як то щільність населення, кількість зелених насаджень, наявність інфраструктури, доступність транспорту та інші фактори, які можуть впливати на рівень забруднення повітря, води та ґрунту, а також на здоров'я населення.

Наприклад, міста з більш компактною формою можуть сприяти більш ефективному використанню простору та більш ефективному руху транспорту, що своєю чергою може знизити рівень забруднення довкілля. З іншого боку, міста, що мають більш відкриту форму, можуть забезпечити більшу доступність для мешканців і бізнесу, що може призвести до збільшення кількості автомобілів на дорогах та збільшення забруднення повітря.

Крім того, форма міста може впливати на кількість зелених насаджень і парків, які відіграють важливу роль у зниженні рівня забруднення повітря та поліпшенні якості життя населення. Міста з великою кількістю зелених насаджень можуть мати більш чисте повітря і більш здорове навколишнє середовище.

Таким чином, форма міста є важливим фактором, який може впливати на метаболізм міського середовища та на якість життя мешканців. Однак, для того щоб досягти оптимального балансу між формою міста та метаболізмом міського середовища (ММС), необхідно враховувати безліч показників на основі яких проводити кількісне та якісне оцінювання, розробляти відповідні стратегії та плани сталого розвитку міст.

Мета роботи. На основі аналізу сучасних досліджень сформулювати узагальнені принципи (правила) щодо оцінювання впливу міських форм на поточні метаболічні показники міського середовища (МС), такі як якість повітря, рівень шуму, доступність транспортної інфраструктури, щільність елементів інженерної інфраструктури то що.

Матеріали та методи. На сьогоднішній день проведено багато досліджень, присвячених аналізу метаболізму міського середовища. Існує

багато досліджень, присвячених впливу форми міста, як на метаболізм міського середовища так і на якість життя населення.

Окрім оцінювання рівня урбанізації, ступінь нерівномірності міської форми також особливістю, що характеризує зв'язок між урбаністичним простором та екологічними процесами. В роботі [1] показано, як ступінь нерівномірності форми інтегрується в індекс складності форми на основі розрахунку фрактального співвідношення периметра до площі міської території. Інші показники форми міської території, такі як індекс компактності, центральність (середня відстань від частин до центру міста), щільність населення, відношення відкритого простору розглянуто в дослідженні [2].

В дослідженні соціально-економічні параметри разом із показниками урбаністичної форми були застосовані для розрахунків щільності забудови та центрування соціально-економічної діяльності на території міста. Показник центрування діяльності вказує на децентралізацію населення та пов'язаних із ним активності населення.

Для моніторингу та оцінки екологічних наслідків урбанізації необхідно кількісно оцінювати просторову структуру міської форми. Міські планувальники зазвичай використовують показники міської форми, такі як "розповзання" та ступінь фрагментації міської території під час формулювання альтернативних стратегій сталого розвитку. Більшість досліджень взаємозв'язку міської форми та сталого розвитку зосереджені на громадському транспорті, подорожах, доступності, споживанні енергії, екологічного оцінювання та інших аспектах.

Серед таких досліджень основним підходом є знаходження зв'язку між транспортом і використанням земельних ресурсів та міською формою. В дослідженні [2] автори розглянули взаємозв'язок між міським населенням і щільністю автомобілів та визначили мінімальну щільність (населення і зайнятість), яка обґрунтовує використання громадського транспорту та інфраструктури.

Для наукового обґрунтування узагальнених принципів оцінювання

впливу міської форми на поточні метаболічні показники МС використано монографічний метод дослідження щодо всебічного дослідження показників форми міста та її впливу на експертно-значущі показники метаболізму міського середовища.

Результати та обговорення. Прискорення темпів урбанізації загострює суперечності між потребами мешканців міст і якістю довкілля. У зв'язку зі зростанням інтенсивності матеріальних і енергетичних потоків між міським простором і навколишнім середовищем концепція міського метаболізму (КММ) може розглядатися, як базова для вивчення стійкості екосистем міст та їх сталого розвитку.

Форма міста може впливати на ефективність ММС. Це пов'язано з тим, що форма міста визначає кількість зелених насаджень, відкритих просторів та інших елементів зеленої інфраструктури, яка сприяє здоровому способу життя мешканців міста. Наприклад, місто, яке має форму кола або овалу, може мати більше відкритих просторів, більш рівномірний розподіл зелених насаджень і парків, ніж місто з прямокутною формою.

Також форма міста може впливати на швидкість руху транспорту, що своєю чергою впливає на кількість викидів забруднювальних речовин в атмосферу. Місто з прямокутною формою може мати вищі рівні забруднення, ніж місто у формі кола, через те, що прямокутні вулиці дають змогу транспорту рухатися швидше і створювати більше викидів. Форма міста може мати значний вплив на ефективність ММС та на його сталий розвиток.

Незважаючи на те, що поняття "міська форма" широко використовується в наукових дослідженнях, статтях та літературі, єдиного визначення не існує. Загалом "міська форма" може розумітися як комплексний термін, що позначає інтегроване уявлення про забудоване МС. Воно може стосуватися просторового розподілу щільності населення, щільності міської забудови, морфологічними елементами (планування вулично-дорожньої мережі, форми кварталів забудови, відкритих просторів, земельних ділянок, типів будівель), які в свою чергу також зумовлюють різну щільність населення.

В тезисах розглядається підхід заснований на трьох рівнях міської форми, щоб інтегрувати наявні знання в дослідження впливу міської форми на ММС. Відповідно до загального визначення міської форми визначено й використано три конкретних шари міської форми, які є найважливішими характеристиками міської форми міського середовища та дають змогу описати різноманітні питання взаємозв'язку міської форми та метаболічними еспертно-значущими показниками:

- узагальнена міська форма, яка характеризує загальну форму міста;
- структура функціональних зон міста, яка характеризує найбільш важливі функції міста та просторові взаємозв'язки між різними частинами міста, наприклад, транспортні взаємозв'язки;
- містобудівна структура міста, яка характеризує просторові та технічні показники будівель та споруд, наприклад, пов'язані з використанням речовинно енергетичних потоків для опалення житлових будівель та використання земельних ресурсів.

Таким чином, ці три шари висвітлюють різноманітні просторові особливості та характеристики міського середовища в загальному масштабі міста.

На рис. 1 показана геоінформаційна модель співвідношення таких шарів в межах міста.

Узагальнена міська форма. Розглядає весь міську територію на узагальненому рівні. Характеристики міської території описують загальні просторові особливості міста, використовуючи:

- щільність забудованих земель на душу населення;
- форму міської території (в основному геометричну форму і, зокрема, ступінь компактності порівняно з фрагментацією території);
- відстані, які доводиться долати в межах міської території через щільність та фрагментарність землекористування.

Передбачається, що ці характеристики землекористування для міського розвитку істотно впливають на відстані поїздок (у межах міської системи), на

варіанти енергоефективного громадського транспорту та на використання земельних ділянок міста.

Структура функціональних зон міста. Розглядає розподіл населення міста та соціально-економічних функцій міста в адміністративних межах міста з урахуванням просторового розповсюдження та концентрації таких функцій на території міста.

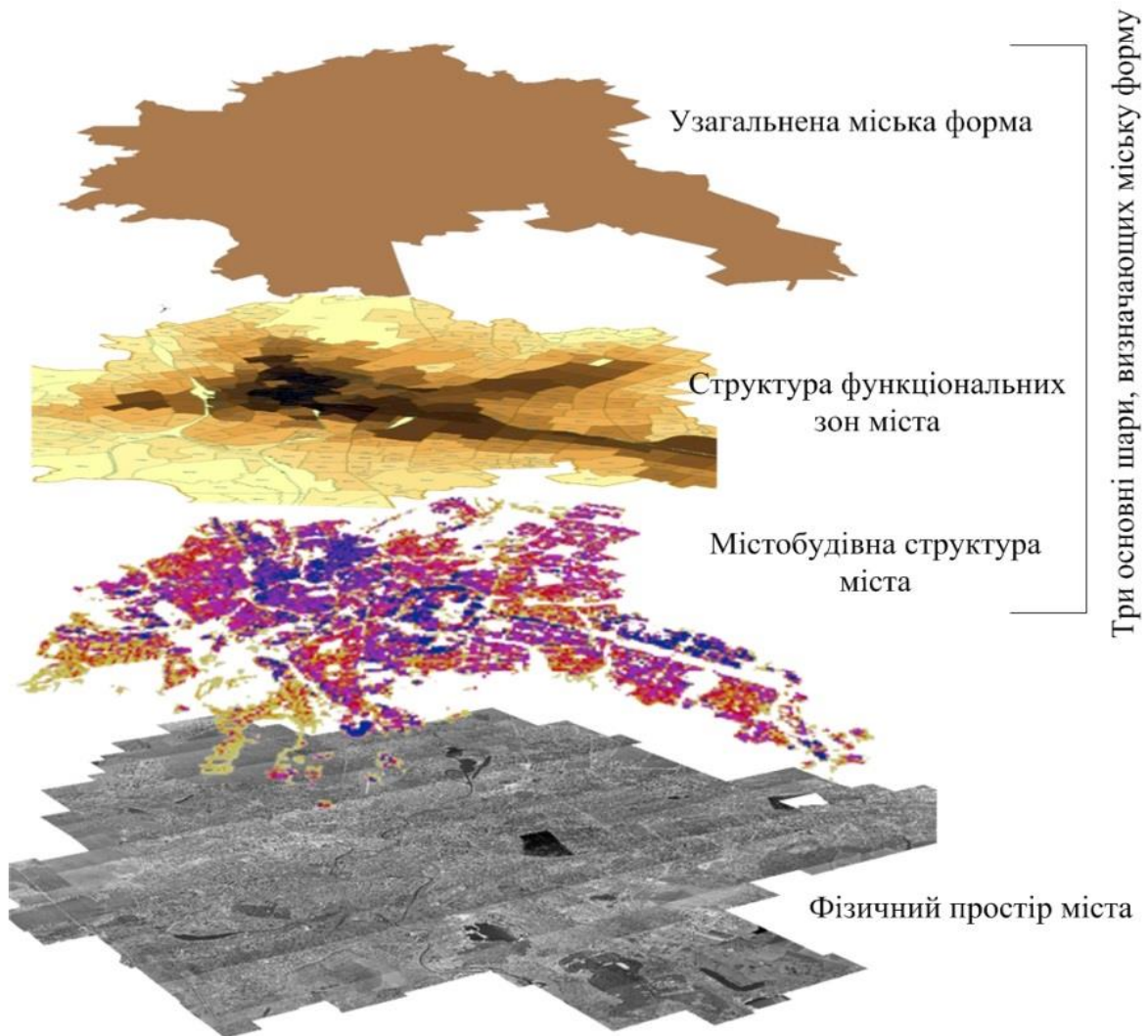

Рис. 1. Тришарова просторова модель міського середовища для визначення експертно-значущих показників метаболізму на різних рівнях узагальнення

Таким чином, на більш детальному другому рівні проводиться аналіз просторового розповсюдження соціально-економічних функцій міста. Просторова концентрація робочих місць по відношенню до досяжності

разноманітних економічних та соціальних функцій міста. Побудовані різноманітні моделі просторового розподілу концентрації робочих місць дозволяють провести аналіз можливостей по застосуванню ресурсозберігаючих видів громадського транспорту.

Такі моделі міської різноманітності висвітлюють розподіл громадських центрів в межах міської території:

- міські моноцентричні території з високою долею робочих місць, зосереджених в єдиному центрі міста;
- міські території, які організовані за поліцентричному принципу (висока доля робочих місць зконцентрована в декількох підцентрах або сконцентрованих лінійно впродовж основних транспортних магістралей);
- міські території без значних центрів (робочі місця та соціально економічні центри розповсюджені по всій території міста).

Просторові моделі міського різноманіття особливо важливі для оцінки варіантів розвитку соціально-економічного забезпечення населення, наприклад, сталого розвитку громадського транспорту в межах міської території.

Містобудівна структура міста. Розглядає структуру будівель та описує будівельний фонд, заснований на структурі будівель та є найбільш деталізованим рівнем аналізу. Характеристики містобудівної структури міста охоплюють всі метаболічні виміри в достатньо конкретному вигляді:

- питома потреба в енергії на опалення, яка обумовлена взаємозв'язком конструкції будівлі та її площі, що визначає втрати енергії (особливо актуально для старих будівель);
- потреба в матеріалах для будівництва та обслуговування, а також пов'язаний з будівлею матеріальний попит на інфраструктуру (транспортна та інженерна інфраструктури) в межах прилеглої до будівлі міської території.

В таблиці 1 подано узагальнену матрицю експертно-значущих показників впливу міської форми на вимірювання метаболізму міського середовища

Таблиця 1.

Матриця метаболічного впливу міської форми на вимірювання метаболізму міського середовища

Найменування шару	Показники міської форми	Експертно-значущі показники метаболізму міського середовища		
		Землекористування	Споживання енергії	Споживання речовини та матеріалів
Узагальнена міська форма	- щільність міської забудови на один гектар; - індекс фрагментації забудованої міської території; - індекс відстані у межах узагальненої міської форми;	Твердження 1.1: Інтенсивність використання земельних ресурсів залежить від щільності забудови міської території Твердження 1.2: Фрагментація міської конфігурації визначає ступень екологічного впливу на міський ландшафт	Твердження 1.3: Транспортні відстані в межах міської конфігурації залежать від щільності та ступеня зональної фрагментації міської території	Твердження 1.4: Існує негативна кореляція між щільністю забудови, позитивна кореляція між ступенем зональної фрагментації міської території та матеріально речовинними ресурсами щодо побудови технічних інфраструктур міста
Схема міського різноманіття	- розподіл функцій (щільність населення та робочих місць)	Не має суттєвого значення	Твердження 2.1: Енергоефективність громадського транспорту залежить від щільності робочих місць та від розподілу щільності населення по території міста. Твердження 2.2: Розосередженість економічних функцій міста призводить до великих транспортних відстаней Твердження 2.3: В межах короткої відстані поліцентричний розподіл міських функцій сприяє пішим та велосипедним видам транспорту	Не має суттєвого значення
Містобудівна структура міста	- типи будівель та рік побудови; - технічний стан будівель та споруд;	Твердження 3.1: Використання земельних ділянок щодо будівництва споруд, доріг та елементів технічної інфраструктури експоненційно залежить від типів споруд	Твердження 3.2: Питомий попит на енергію для опалення (кВт-год/м ² /рік) залежить від типу будівлі Твердження 3.3: Питома потреба енергії на опалення (кВт-год/м ² /рік) залежить від віку будівель	Твердження 3.4: Питома потреба у матеріально-речовинних потоках (з розрахунку на 1 м ²) для будівельної та технічної інфраструктури міста залежить від типу будівель та споруд Твердження 3.5: Потреба у матеріально-речовинних потоках для експлуатації, знесення та реконструкції визначається віком будівель.

Висновки. На основі огляду літератури з питань, які формулюванні в меті тез, синтезовано взаємозв'язки, які отримані в інших дослідженнях, щоб мати можливість сформулювати загальні (спрощені) принципи або правила для оцінки впливу існуючої міської форми на поточні метаболічні показники міст і запропонувати більш стійкі моделі майбутнього міського розвитку. Розроблена матриця впливу міської форми на ММС показує релевантність міської форми щодо ресурсоемності міського метаболізму.

Ця матриця об'єднує характеристики міської форми у 3 шарах з трьома так званими вимірами міського метаболізму: землекористування, енергоспоживання та споживання матеріальних ресурсів. Ці три виміри забезпечують чіткий зв'язок з питанням зміни клімату, енергетики та екологічної сталості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fiksel J., & Frederickson H. (2012). A Framework for Sustainability Indicators at EPA A Framework for Sustainability Indicators at EPA Authors. US Environmental Protection Agency, 59.
2. Frey H. (2003). Designing the city: towards a more sustainable urban form. Taylor & Francis.
3. Okata J., & Murayama A. (2011). Tokyo's urban growth, urban form and sustainability. In Megacities (pp. 15-41). Springer Japan.
4. Lopez R., & Hynes H. P. (2003). Sprawl In The 1990s: Measurement, Distribution, and Trends. Urban Affairs Review (Vol. 38).

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ WI-FI ДЛЯ КОНТРОЛЮ ТРАНСПОРТУ У РОЗУМНОМУ МІСТІ

Павлюченко Владислав Андрійович,
аспірант

Макаренко Володимир Васильович,
кандидат технічних наук, доцент

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. Кожного дня пішоходи та транспортні засоби все частіше потрапляють у ДТП (дорожньо-транспортні пригоди). Більшість випадків ДТП можна було уникнути, якби пішохід чи водій були завчасно попереджені про можливість зіткнення. Застосування безпроводових технологій, таких як Wi-Fi у транспортній мережі допоможе вирішити проблему з недостатнім інформуванням водіїв та пішоходів.

Ціль роботи. Дослідити доцільність використання технології Wi-Fi для упередження виникнення аварійних ситуацій на дорогах та провести моделювання розповсюдження рівня сигналу від пристроїв, щоб зробити висновки щодо кількості пристроїв для забезпечення надійного зв'язку на ділянці руху.

Матеріали та методи. Дослідження розповсюдження сили сигналу від пристроїв Wi-Fi проводилися у програмі Altair WinProp. Для проведення моделювання були взяті характеристики дводіапазонної точки доступу Wi-Fi з максимальною потужністю передавача на виході у +21 дБм. Дослідження проведено у робочому діапазоні точки 5 ГГц, з чутливістю приймача у -90 дБм.

Результати та обговорення. Оскільки швидкість з'єднання пристроїв Wi-Fi між собою складає приблизно 2 с, необхідно забезпечити стабільний безперервний зв'язок пристрою Wi-Fi з точкою доступу, щоб пішохід чи транспортний засіб знаходились у зоні дії сигналу протягом всього шляху на ділянці дороги.

Оскільки радіус розповсюдження мінімального рівня сигналу, що може прийняти точка доступу (-90 дБм) складає приблизно 40 м, це означає, що пішохід чи транспортний засіб, у якому встановлено Wi-Fi модуль буде вимушений під'єднатися до нової точки доступу через кожні 40 м. Враховуючи, що швидкість з'єднання між пристроями складає 2 с та швидкість пересування транспортного засобу, виходить, що протягом свого шляху транспортний засіб буде вимушений під'єднуватися до нової точки доступу кожні 2-3 секунди. Це унеможливує застосування технології Wi-Fi у транспортній мережі. Проте, при об'єднанні Wi-Fi точок у єдину мережу стає можливим створення безшовної Wi-Fi мережі. Згідно з принципом роботи безшовного Wi-Fi, пристрої Wi-Fi будуть перемикатися між точками доступу автоматично та без затримки у 2 с.

Для організації безшовного Wi-Fi покриття з мінімальною кількістю втрат у каналі передачі даних, необхідно встановити точки таким чином, щоб у зоні покриття рівень сигналу сягав не менше -70 дБм. Розповсюдження Wi-Fi сигналу з рівнем, не меншим за -70 дБм зображено на рис. 1.

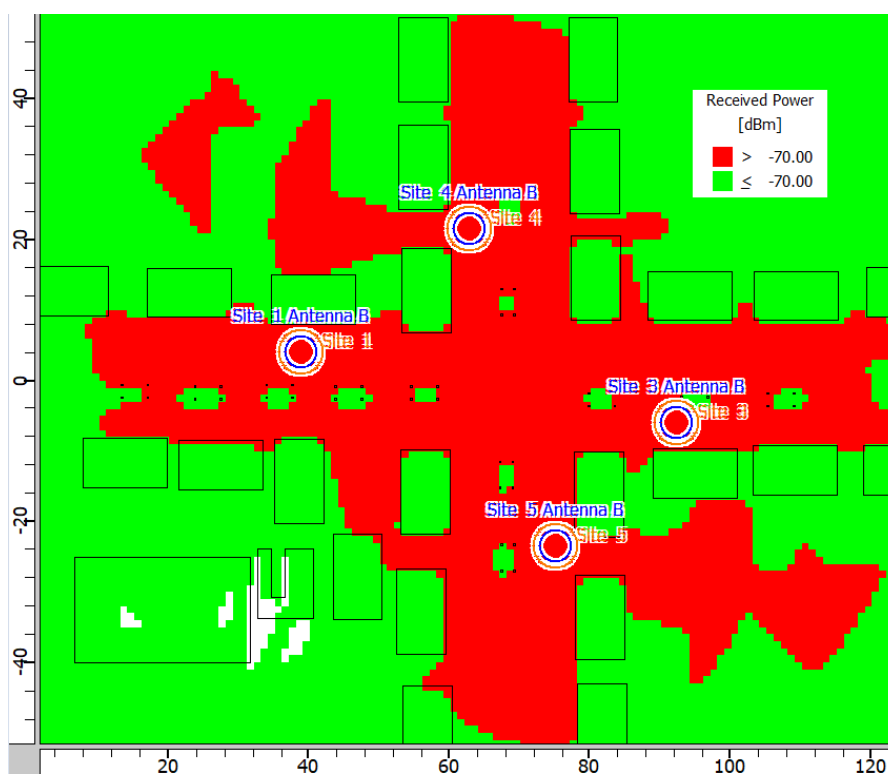

Рис. 1 – Розповсюдження Wi-Fi сигналу з рівнем, не меншим за -70 дБм

Як впливає з рис.1, достатньо 4 точки доступу Wi-Fi, що мають потужність передавача на виході у 21 дБм, і встановлені на відстані рівній 50 м одна від одної, для того, щоб забезпечити безшовним зв'язком транспортні засоби та пішоходів на відстані до 50 м від перехрестя.

Висновки. У разі організації безшовного покриття без втрат та затримок у каналі передачі даних, технологія Wi-Fi компенсує свій недолік у швидкості з'єднання між пристроями системи, що дає змогу використовувати її як альтернативу технології DSRC на деяких ділянках руху. З'ясовано, що для чотирьох точок доступу Wi-Fi з потужністю передавача 21 дБм, при відстані між ними у 50 м забезпечується безшовне Wi-Fi покриття для доріг та тротуарів на відстані до 50 м з рівнем сигналу не меншим за -70 дБм.

ВРАХУВАННЯ ВИМОГ ЛЮДСЬКОГО ЧИННИКА ПІД ЧАС ПРОЕКТУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Свірко Володимир Олександрович,

к.психол.н.,

Рубцов Анатолій Львович,

с.н.с.,

Фузік Михайло Ігорович,

к.т.н., с.н.с.,

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Одно з головних завдань функціонування безпілотних авіаційних систем (БАС) полягає у забезпеченні безпечного польоту дистанційно пілотованого повітряного судна у виділеному повітряному просторі під час виконання ним авіаційних робіт. Для того, щоб забезпечити інтеграцію БАС у практику використання виділеного повітряного простору необхідний оператор, насамперед дистанційний пілот, який відповідає за політ безпілотного повітряного судна та розглядається нами як визначальний складник цієї системи. Відповідальність дистанційного пілота, інших операторів БАС не може бути перекладена на технічні засоби. Тому людський чинник (ЛЧ) у БАС і є одним з визначальних для ефективності їхнього використання. Нажаль, він достатньо повно вивчений і розроблений лише для пілотованих авіаційних систем і вкрай фрагментарно для БАС.

Комплексне урахування вимог ЛЧ передбачає переосмислення змісту, насамперед економічних, соціальних, діяльнісних та екологічних складових проектування БАС та балансу між ними. Кожна з цих складових має своє навантаження, зокрема, економічна – забезпечення відповідності характеристик проектних вирішень БАС підвищенню безпечності, покращенню якості й оптимізації їхньої ефективності; соціальна – застосування людиноцентричної методології формування умов функціонування БАС; діялісна – проектування робочих місць, устаткування, підвищення функційного комфорту діяльності

дистанційних пілотів, інших операторів; екологічна, в якій складова проектування, пов'язана з ЛЧ, спрямована на зменшення ризику спричинення шкоди природному середовищу, мінімізації загального негативного впливу на довкілля проектованої системи.

Ціль роботи. Визначити й охарактеризувати специфіку і основні аспекти врахування вимог ЛЧ під час створення БАС.

Результати та обговорення. З позицій ЛЧ важливо, що переважна більшість аварій під час експлуатації БАС («авіаційних подій» – згідно з прийнятою у авіації термінологією) трапляється завдяки недостатній адаптації складників системи до можливостей і потреб обслуговуючого персоналу (операторів). Саме тому врахування людського чинника є визначальним у створенні таких систем, а роль дисциплін, що досліджують вплив людського чинника, є домінуючою під час проектування сучасних БАС.

Досвід авторів свідчить, що аналіз БАС – багаторівневої системи – у разі проектування потребує застосування системного підходу як найефективнішого засобу їхнього створення. Оскільки у даному випадку система є вищою формою організації, то у загальному вигляді БАС правомірно розглядати як комплекс необхідних і достатніх елементів, що знаходяться у стійкому взаємозв'язку та взаємодії у визначених межах і становлять єдине ціле. Головним завданням проектувальників у цьому разі є забезпечення ефективності, безпечності та комфортності виконання процесів керування, обслуговування і ремонту БАС. Тому в основу досліджень БАС та їхніх підсистем (безпілотних повітряних суден, наземних станцій керування, пристроїв запуску та посадки тощо) необхідно покласти дані функційного, антропометричного, психофізіологічного макро- і мікроаналізу реальних БАС. Актуальність таких досліджень не викликає питань і з кожним роком зростає, адже їх змістом є розроблення та обґрунтування принципів, вимог і методів створення ефективних БАС. Як приклад звернемо увагу лише на одну складову проектування таких об'єктів, а саме на організацію діяльності операторів, зокрема, дистанційних пілотів БАС. Під час дослідження умов їхньої роботи автори встановили численні операційні

стресори (незадовільна ергономіка робочих місць, низький рівень організації інформаційних потоків, неприйнятний температурний режим тощо). Важливою є також «ціна» діяльності операторів БАС – величина фізіологічних і психологічних витрат, що забезпечують виконання завдань на заданому рівні. Визначивши ціну діяльності, можна прогнозувати ступінь надійності функціонування всієї БАС.

Особливими умовами успішного виконання завдань також є здібності операторів БАС. В проектуванні безпілотних авіаційних систем доцільно здебільшого розглядати окремі здібності, зокрема професійну придатність наявність у людини сукупності характеристик, що визначають ефективність виконання завдань в рамках конкретної діяльності, а також професійну адаптацію. Процес адаптації, в свою чергу, необхідно оптимізувати як за параметрами ефективного функціонування БАС, так і за параметрами максимального використання специфічних здібностей операторів під час експлуатації системи.

В подальшому, оптимізуючи проектну ситуацію, доцільно спиратися на обмежене коло осіб – певний контингент користувачів БАС, які характеризуються оптимальним для використання відповідного виробу діапазоном фізичних, фізіологічних, психофізіологічних, антропометричних показників, а також відповідним рівнем тренуваності та підготовки.

Викладене доводить, що для ефективного проектування та експлуатації БАС базисним є системно-діяльнісний підхід. Його доцільно застосовувати до проектування різних БАС та їхніх складників, реалізуючи в ергономічних, дизайнерських та ін. принципах різного рівня, які і визначають специфіку проектування та експлуатації основних систем БАС.

Результати досліджень БАС, здійснених авторами в останні роки, надають можливість визначити таке.

Головною ознакою системного проектування БАС, поряд з розглядом широкого кола ергономічних, конструкторських, дизайнерських та інших аспектів, є антропоцентрична орієнтованість проектних дій, а необхідною

основою проектування – організація діяльності персоналу БАС. У цей спосіб знаходить пояснення такий постулат, як вимога «урахування людського чинника» у системах «дистанційний пілот – БАС», тим більше, що, як зазначалося вище, дистанційний пілот розглядається нами у якості складника цієї системи. При цьому інтегральною мірою досконалості БАС є досягнення функційного комфорту як критерію оптимального психофізіологічного стану операторів у процесі їхньої діяльності та як критерію адекватності складників і елементів БАС можливостям людини.

Треба враховувати, що проектування є початковим етапом життєвого циклу БАС, результати якого є визначальними для подальшого функціонування системи, а реалізацією проектної діяльності є проект техніко-процесуального комплексу, змістом якого є психофізіологічні зв'язки, антропометричні ознаки персоналу БАС тощо, структура яких містить власне проект системи та опис процедур керування нею. У сукупності вони і складають модель врахування вимог ЛЧ в проектних вирішеннях БАС. Функційним змістом такої моделі є ієрархія зв'язків «функційна зона – діяльність оператора (алгоритми роботи) – робочі місця – підсистеми БАС – одиниці устаткування». З людиноцентричних позицій ергодизайнерською моделлю БАС забезпечується, зокрема, структура та організація діяльності (її обґрунтування, алгоритми тощо). Подібний підхід вимагає ієрархічної побудови проектування БАС, коли кожний з її «нижніх» рівнів входить як підсистема у більш «високий»: окремий елемент – у комплекс, комплекс – у блок, блок – у підсистему БАС тощо.

Необхідно враховувати, що серед характеристик об'єктів такої складності, як БАС, найважливішими з точки зору «людського чинника» є її ергономічні та ергодизайнерські характеристики. На них базуються інші показники якості БАС, що визначають основні технічні параметри цієї системи. Треба чітко усвідомлювати, що показники, які походять від вимог ЛЧ, мають бути «закладені» в конструкцію БАС. Тому їх доцільно постійно співвідносити з еталонними, ідеальними характеристиками таких систем, що дає можливість визначити ергономічний рівень якості, який і формується під час проектування

БАС.

Створення нових безпілотних авіаційних систем повинно базуватися також на результатах функційно-алгоритмічного аналізу діяльності, насамперед, дистанційних пілотів. Досвід авторів свідчить, що такий аналіз є ефективним засобом виявлення «слабких» ланок у певному робочому процесі, зокрема, наприклад, – в оптимізації потоків інформації в БАС. Організація їхнього інформаційного забезпечення і функціонування є одною з домінуючих складових проектування БАС. Як свідчать проведені авторами дослідження і проектні розробки, в основу її формування повинні бути покладені наступні принципи положення:

- визначення і обґрунтування характеру просторової організації інформаційного забезпечення БАС відповідно до їх функціональної організації повинно базуватись на розробленні для кожної окремої системи функціональної інформаційної моделі як компонента системи «навколишнє середовище знакова інформація – оператор (дистанційний пілот)»;

- необхідне додержання чіткої ієрархізації підсистем інформаційного забезпечення діяльності операторів відповідно до основних рівнів її організації, умов сприйняття та розуміння;

- склад і зміст інформаційних повідомлень повинні мати кількісний характер, тобто всі компоненти візуальної та аудіальної інформації доцільно описати кількісними показниками;

- застосовані коди інформації повинні мати певну універсальність для роботи з об'єктами різного функційного призначення, складності, ієрархічного рівня тощо;

- застосовані під час проектування БАС ергодизайнерські вирішення інформаційних носіїв мають забезпечувати адекватне осмислення операторами інформації, що надається відповідно до умов їх діяльності, яка може змінюватися у просторі та часі.

Це лише основні положення, яких доцільно дотримуватись під час проектування інформаційних моделей БАС.

На закінчення відмітимо, що на кожному з етапів проектування БАС повинно здійснюватись оцінювання (насамперед, ергономічне) їхніх проміжних результатів, з метою підтвердження виконання визначених вимог. Після аналізування цієї інформації доцільно формувати перелік уточнених вимог і характеристик, який стосується насамперед продуктивності, безпеки та функційного комфорту діяльності персоналу, а також визначає характеристики і обмеження, що стосуються операторів, які будуть працювати з проєктованими БАС.

Висновки. Сучасний формат створення авіаційних систем, насамперед безпілотних, орієнтований на врахування вимог ЛЧ, потребує суттєвого переосмислення й оновлення базових принципів, підходів, критеріїв проектування та експлуатації таких виробів — від постановки задачі до визначення кінцевого результату. При цьому не тільки загальнотехнічні принципи розроблення та функціонування БАС, а, насамперед, соціальні, антропометричні, психофізіологічні та інші характеристики і показники майбутніх користувачів повинні бути покладені в основу визначення ефективності, надійності та економічності створюваних безпілотних авіаційних комплексів.

У цілому, проектування БАС на основі врахування вимог ЛЧ – це нова прогресивна концепція, пов'язана зі створенням і експлуатацією високоякісної наукомісткої продукції, новий вид проектної діяльності, відмінної від традиційного проектування виробів. У широкому розумінні його мета полягає в забезпеченні ефективності БАС шляхом поєднання та синергії таких аспектів проектування та експлуатації, як зручність, безпечність, комфортність й естетична досконалість засобів та умов діяльності операторів.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

FEATURES OF ORGANIZING A REMOTE TEACHING PHYSICS

Holovko Mykola V.,

Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor
Ternopil V. Hnatyuk National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine

Introductions. In the context of unpredictable social challenges, broad distance learning is becoming an important tool for students of Higher Education Institutions to access high-quality educational services. Therefore, the problem of substantiating the methodological features of distance learning in specific disciplines, taking into account their specifics, becomes relevant.

Aim. The aim of the study is to determine the methodological features of the organization of distance learning in Physics for students of Higher Educational Institutions.

Materials and methods. Using theoretical analysis and generalization of practical experience, methodological features of the organization of distance learning in Physics are highlighted.

Results and discussion. The use of distance technology for teaching Physics has certain features related to the specifics of the discipline (lectures with a demonstration physical experiment, practical and laboratory classes, independent work of students, individual homework, educational and research projects, etc.). At the same time, special attention should be paid to practical and laboratory classes in Physics, since they provide the formation of practical skills and abilities as the basis for the professional competence of future specialists. Therefore, during distance learning of Physics, it is necessary to create conditions when students independently

or under the guidance of a teacher conduct a simulation experiment to consolidate theoretical knowledge gained in lectures and acquire practical skills.

The means of implementing a physical experiment during distance learning are specialized software environments-simulators, virtual digital laboratories. If a real physical experiment cannot be modeled in a virtual laboratory, it is advisable to use training demonstrations of physical phenomena and processes in synchronous or asynchronous modes, for example, video broadcasts of the implementation of the experiment from the laboratory or videos from educational resources (training video of the physical experiment from YouTube, TedX). Modern IT makes it possible not only to demonstrate the process of a physical experiment, but also to record the results of real measurements of physical quantities. Therefore, in the context of distance learning, it is advisable to use this approach to form students' skills to take readings of measuring devices, calculate the operation, and formulate generalizations and conclusions [1].

Conclusions. When organizing distance learning in Physics, it should be taken into account that the usage of a virtual physical experiment should be didactically appropriate (optimal content, form, duration, frequency of use), and also implies a high level of formation of digital literacy among students and teachers, the constant development of which is a condition for the effectiveness of distance learning in general, and Physics in particular.

REFERENCES

1. Holovko M. V., Matsiuk V. M., Rudnytska Zh. O. Organizational and methodological features of the implementation of distance learning in Physics in higher education institutions. *Naukovi zapysky. Kropyvnytskyi*, 2023. V. 1, № 208 P. 23–31. (in Ukrainian).

IMPROVEMENT FOR PEAKS AND ZERO-CROSSINGS DETECTION FOR TIME-DOMAIN PITCH ESTIMATION ALGORITHMS

Koshel Eugene,
postgraduate student,
Oles Honchar Dnipro National University,
Dnipro, Ukraine

Introduction. Fundamental frequency or pitch estimation is a process that determines the minimum frequency at which the analyzed waveform repeats itself. There are multiple and very different approaches to estimating F0 of a given signal. These approaches can be broadly categorized into spectrum- and time domain-based methods. Time domain-based methods attempt to detect periods between peaks and zero crossings of the raw signal in the time domain. However, the nature of the sampled signal does not allow for precise identification of the peaks and zero crossings.

Aim. Improve accuracy of pitch detection in sampled signal using interpolation.

Materials and methods. The algorithm for detecting peaks is implemented in Julia programming language and tested on synthetic signals with varying pitch.

The time-domain based period detection is based on marching through the signal and identifying time durations between pairs of events of 4 types: positive zero crossings, positive peaks, negative zero crossings, and negative peaks. The search process stops once 8 successful detections have been performed, i.e. when two points of each event type have been found, and a sequence of detected timestamps $[t_1, t_2, \dots, t_8]$ is obtained. From these timestamps, event periods for each event type can be calculated: $p_i = t_{i+4} - t_i, \forall i \in [1..4]$.

Since the signal being processed is discrete and the points in time at which it's sampled generally speaking do not align with the true peaks and zero crossings. This issue becomes even worse when the signal is decimated and its sampling rate is reduced significantly. An example of this is provided on the Figure 1. To somewhat

mitigate this issue, linear and quadratic interpolations can be used. Since zero crossings are detected by searching two consecutive points (t_j, s_j) and (t_{j+1}, s_{j+1}) on the opposite sides of the X axis, the true zero crossing can be estimated by linearly interpolating between them and solving for zero:

$$t_{zero} = -s_j \frac{t_{j+1} - t_j}{s_{j+1} - s_j} + t_j \quad (1)$$

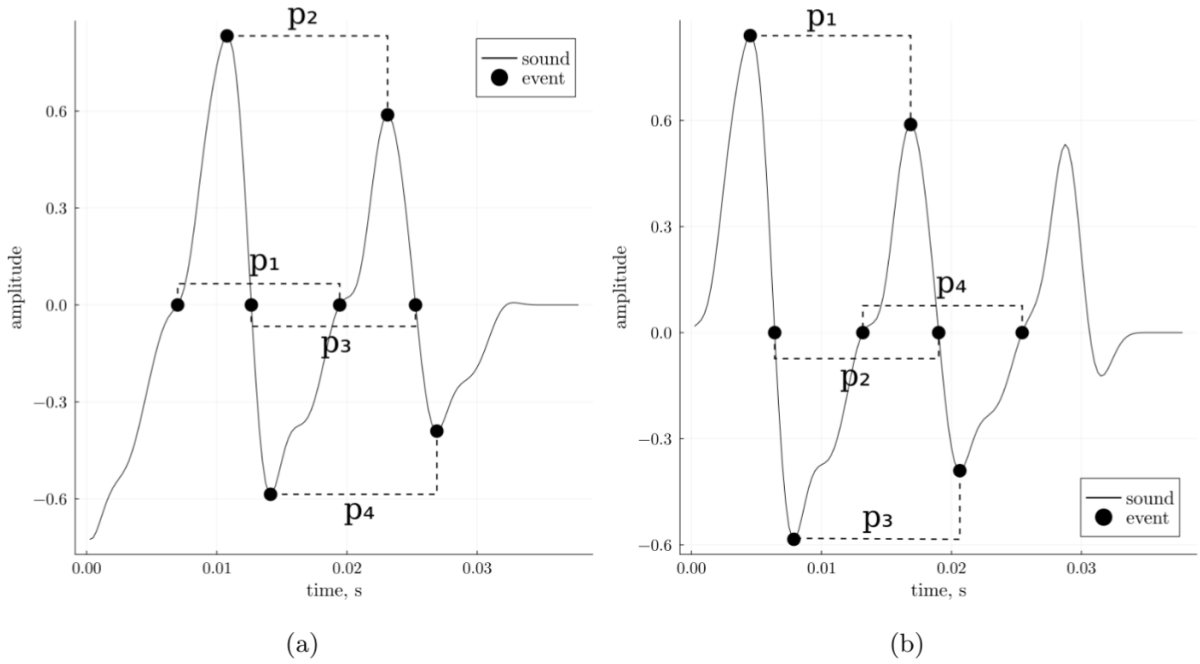

Figure 1: Period detection in a time domain signal.

For detecting peaks, three consecutive points (t_{j-1}, s_{j-1}) , (t_j, s_j) , and (t_{j+1}, s_{j+1}) that satisfy the condition $s_{j-1} < s_j > s_{j+1}$ have to be found. The true peak has to be greater than or equal to the middle point (t_j, s_j) and to approximate it, a quadratic interpolation can be used. In other words, a parabola can be fitted to the three points and its extremum selected as a true peak estimate:

$$\begin{bmatrix} t_{j-1}^2 & t_{j-1} & 1 \\ t_j^2 & t_j & 1 \\ t_{j+1}^2 & t_{j+1} & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} a \\ b \\ c \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} s_{j-1} \\ s_j \\ s_{j+1} \end{bmatrix} \quad (2)$$

The a , b , and c coefficients for the $f(x) = ax^2 + bx + c$ equation are given by the solution of the equation (2). They can be used to obtain the coordinates of the fitted curve's extremum:

$$\begin{aligned}
t_{peak} &= -b/2a \\
s_{peak} &= -b^2/4a + c
\end{aligned}
\tag{3}$$

The peak detection using the quadratic interpolation is shown on the Figure 2.

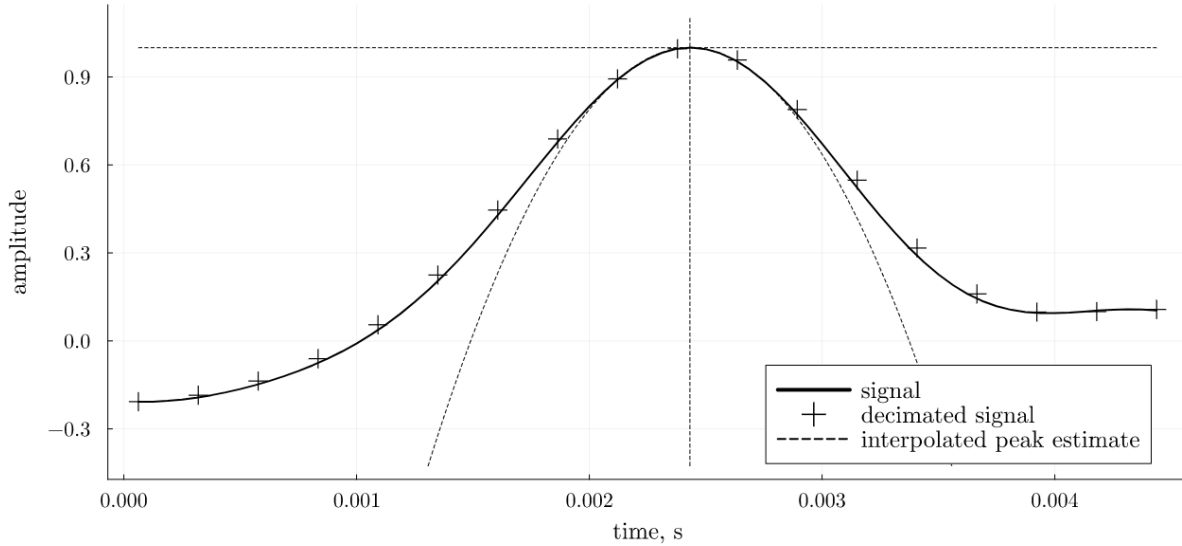

Figure 2: Positive peak detection. A parabola is fitted to three points that are known to be around the true peak, and the first coordinate of its extremum is selected as the time value at which the true peak occurs.

Conclusions. The proposed way of improving the accuracy of peak detection provides up to 30% improvement of pitch detection accuracy for synthetic examples while also being a computationally cheap enough to be used in real-time pitch detection applications.

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

ДЕВ'ЯТИ-ТОЧКОВЕ ОПРОБУВАННЯ ПРИ ПОШУКОВО-ОЦІНЮВАЛЬНИХ РОБОТАХ ПОТЕНЦІЙНО ІЛЬМЕНІТОНОСНИХ ЛЕЖАЛИХ ПІСКІВ

Харитонов Віталій Миколайович

к.геол.н., доцент

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introduction. У період з 2013 р. до 2021 р. видобуток ільменітових і рутилових руд у світі (у перерахунку на TiO_2) збільшився з 7,4 до 9,0 млн т на рік. Запаси титанової сировини за цей період були прирощені на 60,0 млн т – з 770,0 до 830,0 (U.S. Geological Survey. Mineral commodity summaries, 2015; U.S. Geological Survey. Mineral commodity summaries, 2022). Збільшення попиту на титан обумовлює необхідність розширення спектру сировинних джерел цього важливого стратегічного металу. У зв'язку з цим привертають на себе увагу вторинні джерела – поклади відходів переробки первинних титанових руд, зокрема розсипного походження. Під час їх складування відбувається перерозподіл речовини і виникають локальні ділянки, де відбувається вторинна концентрація корисного компоненту. Важливим завданням стає виявлення таких ділянок, що з успіхом може бути реалізоване при пошуково-оцінювальних роботах лежалих пісків. В основі робіт лежить опробування, перед проведенням якого на етапі проектування, дослідникам важливо визначити масу рядової і об'єднаної проб, їх кількість і місця локації, а також масу скорочених проб, які направлятимуться на мінералогічний і хімічний аналіз. У зв'язку з сипучістю опробуваного матеріалу і вторинною

природою об'єкту дослідження, нами висунуто припущення про можливість застосування дев'яти-точкового опробування лежалих пісків за методикою Гая для вторинного опробування сировини (М. П. Джонс, 1991).

Мета роботи./Aim. Визначити фактори формули Гая для лежалих пісків одного з підприємств України з переробки титанової сировини та встановити масу первинних і вторинних рядової і об'єднаної проб.

Матеріали і методи./Materials and methods. Ділянка проектування робіт являє собою пляж лежалих пісків (рис. 1), який виник в результаті висушування периферійних частин шламовідстійника. Методика дев'яти-точкового опробування полягає у відборі дев'яти рядових проб та їх дублікатів, які складатимуть об'єднану пробу. Точки відбору розташовуються так: вісім точок по колу і дев'ята – в його середині (рис. 2).

Рис. 1 – Лежалі піски шламосховища одного з підприємств з переробки титанової сировини України

Маса об'єднаної проби буде дорівнювати сумі мас дублікатів рядових проб. Для їх визначення доцільніше скористатися формулою Річардса-Чечотта: $Q = Kd^2$, де Q – маса достовірної проби, кг; K – емпіричний коефіцієнт (змінюється від 0,02 до 1,0 залежно від вмісту корисних компонентів, крупності

зерен мінералів та їхньої концентрації; d – розмір найкрупнішого уламка в пробі, мм (С. Бекеша та ін., 2013).

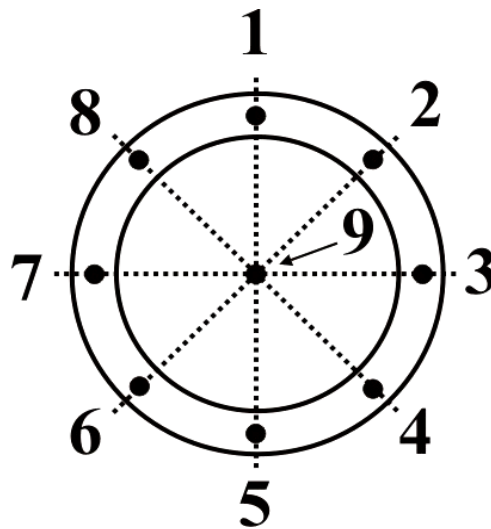

Рис. 2. Схема дев'яти-точкового опробування

Маса скороченої проби розраховується за формулою Гая (М. П. Джонс, 1991):

$$M_s = Cd^3/\sigma^2, \text{ де} \quad (1)$$

M_s – маса проби, г; C – константа матеріалу, г/см³; d – розмір самої крупної частинки, см; σ^2 – статистична похибка (квадрат стандартного відхилення).

Константа матеріалу C розраховується за формулою (2)

$$C = fglm, \text{ де:} \quad (2)$$

f – фактор форми; g – фактор розмірності; l – фактор свободи; m – мінералогічний фактор (г/см³), який розраховується за формулою (3):

$$m = \frac{1-a}{a} [(1-a) \cdot r + at], \text{ де} \quad (3)$$

a – середній вміст частинок мінералу в матеріалі, віднесений до 100%; t – середня густина порожньої породи, г/см³; r – середня густина корисного мінералу, г/см³.

Результати і обговорення./Results and discussion. Приймаючи за розмір найкрупнішої частинки в лежалих пісках верхню межу крупності псамітового матеріалу, до якого вони відносяться, визначимо $d^2 = 1,0 \text{ мм}^2$. Коефіцієнт K

прийmemo 1,0, що відповідатиме сировині з вкрай нерівномірним розподілом корисного компоненту, наприклад золоторудним піскам. Тоді маса рядової проби буде становити $Q = 1$ кг. Таким чином, в межах досліджуваної ділянки в дев'яти точках передбачається відбір дев'яти рядових проб сумарною масою 2 кг. Квартуванням матеріал кожної проби буде поділений навпіл (рядова проба та її дублікат). Дублікати рядових проб будуть складати об'єднану пробу, маса якої становитиме 9 кг.

Кожну з рядових і об'єднану пробу для подальших лабораторних досліджень слід скоротити, тобто провести вторинне опробування. Маса скороченої достовірної проби визначатиметься за формулою Гая, для якої нами рекомендується прийняти такі значення показників.

Розмір самої крупної частинки d , за аналогією до формули Річардса Чеччота, приймаємо за 0,1 см – самий крупний уламок піщаної фракції. Квадрат статистичної похибки σ^2 нами був прийнятий $2,5 \cdot 10^{-3}$, тобто $(0,05)^2$, що означає 5%-похибку досліджень. Такий рівень похибки є найчастіше вживаним при геологічних вишукуваннях. Фактор форми f – коефіцієнт, який переводить об'єм кубу любого розміру в об'єм більш реального уламку відповідної розмірності. Для зручності f часто беруть рівним 0,5, саме на стільки відрізняється об'єм кубу з ребром d від об'єму кулі з відповідним діаметром. Для вирішення питання про фактор форми нами попередньо були проаналізовані понад 300 уламків ільменіту з лежалих пісків. Більшість з них за формою відрізняються від кубу у меншій бік на $2/3$, тобто $f = 0,33$.

За значення фактору розмірності g нами було прийнято значення 0,75, що типове для відсортованих матеріалів.

Фактор свободи I характеризує рівномірність розподілу корисного компоненту в дослідженій масі. Нами було прийняте значення $I = 1,0$, що відповідає вкрай нерівномірному розподілу.

Для розрахунку фактору m були прийняті значення густини нерудного мінералу, того що переважає у пісках – кварцу ($t = 2,65$ г/см³). За густину рудного мінералу прийняте значення густини ільменіту ($r = 4,7$ г/см³).

Концентрація ільменіту в лежалих пісках прийнята нами за даними попередніх дослідників – 0,43 % (П.І.Пілов та ін, 2019), тоді $a = 4,3 \cdot 10^{-3}$.

Підставивши значення факторів **f**, **g**, **l**, **m** і значення квадрату похибки σ^2 (табл. 1) у формулу (1), ми отримали значення маси скороченої проби, яку слід відібрати з матеріалу первинних проб лежалих пісків. Вона дорівнює 107,6 г.

Таблиця 1

Розрахункові дані для визначення маси скороченої проби за формулою Гая

$C = 268,92 \text{ г/см}^3$						d , см	σ^2
f	g	l	$m = 1086,52 \text{ г/см}^3$				
			a	t ,	r , г/см^3		
0,33	0,75	1,0	$2,5 \cdot 10^{-3}$	2,65	4,7	0,1	$2,5 \cdot 10^{-3}$

Висновки./Conclusions. Формула Гая більш повно враховує особливості неоднорідності руд, в ній чітко пов'язані між собою три базові поняття фізики маса, об'єм, густина. Застосування формули Гая, на думку автора, при проектуванні пошуково-оцінювальних роботах є виправдним.

PEDAGOGICAL SCIENCES

UDC 373.3

THE MAIN ASPECTS OF HUMANISTIC IDEAS IN THE FORMATION OF THE SCHOOL CHILDREN

Sharifzade Samiq gizi Fidan

Azerbaijan State Pedagogical University

Teacher of the Department of Primary Education Pedagogy

Summary: The characteristic of society, its material basis, is the basis for mutual respect, friendship, communication and mutual aid among people to attract humane people. In general, the historical development of humanism is a reflection of the development of human culture. Humanism of people is a humanism associated with irreconcilable hatred of the enemy and the power of evil.

Keywords: education, humanism, personality, minors, pupils.

A number of factors contribute to the formation and formation of humanistic feelings in elementary school students. Formation of belief in the importance and necessity of work has a very important influence in making the child do any work, provide human help to any person. In order to form humanistic feelings in schoolchildren, it is very useful for pupils to acquire the necessary knowledge about our way of life, humanistic laws, and sincere relations of family members, which are the place of primary education, mutual respect and esteem in kindergarten, school, community, help and care for the needy. The family should adopt the belief in humanity.

Humanism has been given to us by our ancestors and is considered the pearl of our spiritual world. This idea is reaffirmed by the wise words written in the story of “Son of Dirsa Khan, Bughac's Tale” in the “Book of Dede Korkut”, such as “When we see someone hungry, we feed them; when we see someone naked, we clothe

them”, and “We free the debtor from their debt”, once again affirming this advice [2]. The process of understanding the essence of humanistic norms, their social essence, determines the general content of the entire components of humanistic education. Which process dominates and has a decisive influence on the formation of the personality determines the uniqueness of each component of humanistic education.

Mainly positive heroes in our fairy tales, anecdotes and epics, which are examples of our oral folk literature, show the example of humane attitude towards all people. These heroes are empathetic and caring. Their philanthropy is most evident in the fact that they attract the attention of the masses by fighting against those who want to touch the happiness of the hand. Let us look at these examples:

Stay on the straight path, seek the right way,

Do not take the words for granted.

Be strong in your intentions,

There is no building of imagination.

Keep to the path of the elders,

Ask for the situation, in which you find yourself,

Neighbor's wealth is entrusted as a trust,

If you do not want a neighbor, you yourself will not exist [4, p. 112].

It is also clear from the examples that the people of folk humanism have always tried to show respect, goodwill and care to adults and children.

Humanistic feelings are an expression of a person's attitude towards people and society. Humanistic feelings are a branch of moral feelings. At the young age of schoolchildren, these feelings are relatively more conscious, justified and come more and more to the fore. The demands of education, belonging to the class team and educational influences make the feelings more social.

The “Qabus-nama”, one of the classical monuments of the ancient Eastern literature, contains valuable thoughts on universal problems - respect for parents, family, education in the family, acquisition of scientific and religious knowledge, youth, old age, etc. Qabus advises his son to be kind to everyone, stating: “The one who shows the path of goodness is equal to the one who does good. Do good and

teach goodness, for they are inseparable brothers. Do not regret doing good...” [2, p. 50].

Humanism is not only the most important moral category, but also one of the most important moral qualities, closer to the essence and content of all moral qualities and each of them. Humanism is formed in young schoolchildren thanks to the educational environment and influence. Humanism, which leads human beings to orderly relationships, progress and good music, should be formed in pupils from an early age on the basis of moral principles and eventually become their beliefs. Therefore, from early school age, we should teach students to care for people who create material and moral conditions and constantly develop productive forces. Children should consider it their human and civic duty to do good deeds within their means. Civic duty has a humanistic character and includes many components of morality. “Citizenship is the basis of a complex set of personal qualities. It is the fulfilment of a person's moral duty to society. The duty of citizenship includes mind, feeling, behavior and other aspects. It should be fulfilled not only with the mind but also with the heart.”

As it turns out, humanism presupposes that human beings are human beings in the truest sense of the word. Summarizing the foundations of all these signs, humanism is expressed in understanding and compassion for people, deep respect for the achievements of the individual, caring, and intolerance of oppression and violence. Humanism is a moral principle aimed at satisfying the material and spiritual needs of man. Humanism is the reflection of a set of views on man in consciousness, his high social duty, and his comprehensive and harmonious development, the shaping of relations between people.

Humanism is a moral quality of personality, which is formed in human thinking on the basis of moral principles and manifests itself in intra-collective and mutual relations in various environments of human activity. A systematic approach to personality makes it possible to distinguish such a component of humanistic education that ensures the general moral activity of a young student and success in the manifestation of humanity. All these processes characterize the components of

humanistic education. These components include humanistic feelings, humanistic attitudes, and humanistic qualities. Since these components manifest themselves in behavior, they are included in the structure of humanistic education and have a decisive influence on the educational level of a young schoolchild [1].

A number of factors contribute to the formation and formation of humanistic feelings in primary school children. Formation of belief in the importance and necessity of work has a very important influence in inducing the child to do any work, to render human help to any person. To form humanistic feelings in schoolchildren, it is very useful for the students to acquire the necessary knowledge about our way of life, humanistic laws, the sincere relations of the family members, which are the place of primary education, mutual respect, and regard in the kindergarten, in school, in the community, help and care for the needy. The family should adopt the belief in humanity.

A young student's humanistic attitude - kindness, respect, caring, etc. - has to do with relationships. They develop when one trusts another person, feels sorry for their situation, and shares their pain, oppression, cruelty, violence, and intransigence. Initially, this attitude is formed in a young student towards his relatives and close people, then gradually towards other people.

Our observations show that competent teachers largely use young schoolchildren's love of fairy tales to teach them humanistic qualities. When they talk about the fairy tale they have read, the main heroes of the tale are identified and their differences from each other are made clear. Pupils can distinguish between positive and negative moral actions of people. The fairy tale reveals to children the mysterious world, the dual nature of the human world, good and evil.

REFERENCES

1. http://www.525.az/site/?name=xeber&news_id
2. <http://www.az-muallim/com>
3. Huseynov S. Humanism and the mission of kindness. Baku: Nurlan, 2007, 115 p.

4. Mukhtarova N. A. The system of work on education of national feeling and national dignity in students. Baku: Maarif, 1993, 126p.
5. Talibov Y. R., Agayev A. A., Isayev I. N., Eminov A. I., Pedagogy. Baku, 1993.
6. Ushinsky K.D. Selected pedagogical works. Baku, 1953.

**THE EFFECTIVENESS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN
LEARNING THE NATIVE LANGUAGE FOR THE FORMATION OF A
PATRIOTIC LIFE POSITION OF STUDENTS: FROM THE EXPERIENCE
OF THE DEPARTMENT OF LANGUAGE TRAINING AND
COMMUNICATION OF KNUBA**

Smetanska Mariia Ivanivna,
PhD. philology, senior lecturer
Nesterenko Olena Viktorivna,
PhD. tech. sci, professor
Plotnikova Ljudmyla Fedorivna,
senior lecturer
Riepina Iryna Yuriivna,
senior lecturer
Bukina Julia Oleksiivna,
senior lecturer

Kyiv National University of Construction and Architecture,
Faculty of geo-information systems and territory management,
Kyiv, Ukraine

Introduction. For each person, the native language is not only a means of communication, but also an important tool for the comprehensive development. Proficiency in language makes possible to perceive the world in its brightest colors, to choose the most accurate words from a large number of lexemes, to express the most subtle shades of thought. In addition to its epistemological or cognitive function, language has a high aesthetic value: a native speaker can clearly hear the "music" in the combination of sounds, and thus selects the most melodious words, focusing on time, place, and certain circumstances.

High-skill proficiency in native language is especially important for every young person at this challenging time for Ukraine. Therefore, in high-educational society, instilling a sense of patriotism is a particularly important component of education. Suppression of Ukrainian culture in the former times was perhaps the most important reason, why nowadays the Russian occupiers of our sovereign state "protect" the Russian-speaking population from the imposition of the Ukrainian

language and culture by "nationalists." The entire democratic world refutes these nonsensical claims, supporting Ukraine and admiring the courage and patriotism of our heroes.

Of course, the mother tongue also performs an identification function, i.e., indicates the nationality of its speaker. The defense of the Motherland is the duty and obligation of every person. And the realization of this duty is facilitated by a deep knowledge of the native language.

Aim. The aim of our long-term educational activities is to establish the patriotic positioning of young people, to help them to form their own vision about the importance of national language in the process of future development of independent and successful state. In our work we take into account that due to the long-term persecution of the Ukrainian language and culture, distortion of our history and propaganda efforts of the enemy media, some representatives of our people have partially lost the understanding of the meaning and values of their own humanitarian achievements. And it is up to us, the high-school teachers, to correct this situation.

Materials and Methods. At the beginning of the academic study process of students, the lecturers of the Department of Language Training and Communication provide additional, extra-curricular course "Ukrainian is the state language of Ukraine". During this course they give an overview on the history of establishment of Ukrainian language, including tragic issues as e.g. demand of Peter the Great's to diminish "difference in dialects", the Valuev Circular, the Ems Decree, bans on Ukrainian literature, and the absence of teaching subjects in Ukrainian in educational institutions during UdSSR.

The lecturers of the Department of Language Training and Communication select didactic material for students with the aim to convince them of the richness and euphony of their native language. For example, we cite the latest data from the information company "Krayina Info" that our language contains about 256 thousand words. It is also recognized by international experts as one of the most beautiful languages in the world for its melody.

In our work on national and patriotic education with students, we adhere to the

following important principles:

- formation of national identity, love for the native land, respect for the culture of the native people;
- humanization of the educational process, disclosure of individual capabilities of a young person in the realization of their patriotic aspirations;
- developing a civic position and a sense of responsibility for its realization in one's own actions and deeds;
- creation of prerequisites for students to develop a tolerant attitude to the culture, artistic achievements, and beliefs of other nations;
- fostering the ability to identify commonalities and differences in different world cultures and to perceive Ukrainian culture as an integral part of the universal culture.

Results and discussion. For the effective implementation of the principles of patriotic education, both teachers and students should remember that the mother tongue is the most important, richest and strongest factor that connects the outdated, existing and future generations of the people in one inseparable whole.

A lot of work on patriotic education of young people is carried out by the teachers of the Department of Language Training and Communication also outside of classroom hours. For example, every year on November 9, the Day of Ukrainian Writing and Language, students of various specialties take part in writing a radio dictation of all-Ukrainian unity. After classroom lessons, the university's large lecture hall hosts an evening called "Language is the Soul of the People."

In addition to a literary and musical program of works by Ukrainian poets and composers, we invite public figures and masters of Ukrainian literature: poets, playwrights, and prose writers.

Students of our university always feel the importance and beauty of the Ukrainian literary word when they attend literary evenings at the Writer's House. And on the birthday of the outstanding master of words Oles Honchar, for many years our students have been witnessing the presentation of the International Ukrainian-German Prize named after the outstanding writer. The patrons of this prize are Tetiana

Kushtevska, a journalist from the German city of Essen, and her husband, entrepreneur Dieter Karrenberg. It was at such events that students met and invited many well-known writers who are the most powerful popularizers of the Ukrainian language to meet at the university.

Teachers of the Department of Language Training and Communication, which belongs to the Faculty of Geographic Information Systems and Territory Management, involve students in the festivals of folklore, which are traditionally held every fall at the National Museum of Ukrainian Literature, and in the National Museum of Folk Architecture and Life, where they listen to folk songs performed by artistic groups. And these songs also carry a charge of pride in our national culture.

Insufficient attention to the fulfillment of the patriotic position of entire generations of Ukrainians has led to the flourishing of such a shameful phenomenon as collaboration with the occupiers in some parts of Ukraine. And the current tragic events - the war crimes of a neighboring state - partly caused the deplorable outcome. How can we not listen to the reflections of the talented poet and composer Volodymyr Ivasyuk, who reproached some of his contemporaries for their disdain for everything Ukrainian and their opportunistic love for everything but their own.

Conclusions. The only way to defend the honor of the people is to develop and strengthen patriotic feelings among students, including spreading true knowledge of the history and culture of Ukraine, and deeply studying the native language so that it becomes recognizable around the world. These steps are a manifestation of freedom loving spirit and a powerful weapon of our people in the struggle for independence.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ НОРМ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Пінаєва Ольга Юріївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
Тетерук Роман Олегович,
здобувач вищої освіти СВО Доктор філософії,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
Дамзін Олександр Вікторович,
здобувач вищої освіти СВО Доктор філософії,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Вступ. Провідним напрямком різнобічного розвитку особистості майбутнього педагога є моральне виховання. Проблема є досить актуальною у сучасних умовах, оскільки моральна культура є фундаментом загальної культури особистості. Наявність високого рівня культури естетичної, фізичної, інтелектуальної при відсутності культури моральної може не сприяти, а навпаки гальмувати прогресивний розвиток суспільства. Так, на думку А. Ейнштейна, майбутнє людства залежить не від науково-технічного прогресу, а від морального виховання. Подібну думку висловлював у свій час ще Аристотель, зауважуючи: «Хто рухається уперед в знаннях, але відстає у моральності, той більше йде назад, ніж уперед».

Ціль пропонованих до збірника матеріалів полягає у змістовому наповненні пропонованої магістрам педагогічних університетів вибіркової дисципліни «Формування моральних норм поведінки майбутніх педагогів».

Стан досліджуваності проблеми. Проблема морального виховання досить широко досліджувалась і досліджується у філософській та психолого

педагогічній літературі. В Україні та далеко за її межами відомі фундаментальні наукові праці з проблем морально – духовного виховання особистості І. Беха, які слугують фундаментом дослідження цього напрямку виховання у найважливіших його аспектах. Вагомий внесок у дослідження проблем морального виховання особистості зробили такі відомі вчені як: М. Боришевський, М. Красовицький, О. Киричук та ін. Удосконалюють традиційні та розробляють інноваційні методики морального виховання Т. Демянюк, С. Коваленко, Н. Хамська, Т. Авксентьева та ін. Вітчизняна педагогіка збагачена досить цікавим досвідом морального виховання особистості, зокрема досвідом формування моральної свідомості та моральної поведінки відомих зарубіжних вчених: Л. Кольберга, Х. Штольца, К. Шварцмана та ін.

Матеріали та методи. На основі аналізу психолого-педагогічної і філософської літератури з проблем морального виховання, вивчення інтересу до цієї проблеми здобувачів вищої освіти шляхом анкетування і методики незакінчених речень, а також практики організації морального виховання у вищій школі нами було визначено змістовий контент вибіркової дисципліни «Формування моральних норм поведінки майбутніх педагогів».

Результати та обговорення. У *вступній лекції* передбачається вивчення наступних питань: Всебічний розвиток особистості як мета виховання у вітчизняній педагогіці. Роль і місце морального виховання у всебічному розвитку особистості. Моральне виховання як педагогічна проблема. Специфіка моралі. Складові моралі та моральної поведінки. Структура моральної свідомості. Спрямованість морального виховання на формування морального стрижня особистості (моральних поглядів, моральних переконань, переконання, моральної спрямованості). Моральність і духовність. Причини зниження рівня моральної культури та духовних криз особистості: негативний вплив довколишнього середовища та засобів масової інформації, подвійна суспільна мораль (декларація моральних цінностей на словах і низький рівень моральної культури в поведінці та діяльності); причини, пов'язані з недоліками виховної

роботи освітніх закладів, причини особистісного характеру (слабка воля, невміння контролювати свої бажання та дії, залежність від своїх «нездорових» пристрастей) [1; 4] Етапи морального виховання: ознайомлення з морально етичними нормами та їх засвоєння; внутрішнє прийняття норм, правил і принципів моральної поведінки на підставі формування позитивного ставлення до них; перехід засвоєних моральних норм, правил і принципів у моральні переконання; формування моральної спрямованості особистості; контроль думок. Моральне виховання у працях Г. Песталоцці, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського, А. Макаренка, Ш. Амонашвілі та інших видатних педагогів.

Тему *«Моральна вихованість особистості як результат морального виховання, показники та методи її діагностування»* ми зорієнтували на вивчення таких питань: Моральна вихованість особистості як результат морального виховання. Зовнішні та внутрішні показники моральної вихованості: поведінка, дії та вчинки; ставлення до інших, до себе, до виконання професійних обов'язків; зовнішній вигляд; рівень моральної свідомості. Спостереження, створення виховних ситуацій, бесіда, вивчення продуктів як методи діагностування моральної вихованості. Принципи як вихідні положення, дотримання яких забезпечує ефективність виховання морально-етичних норм, принципів і правил поведінки та професійної діяльності. Безумовне позитивне ставлення до особистості. Опора на позитивне. Поєднання поваги з вимогливістю. Поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності. Єдність та послідовність виховних впливів. Прихованість виховних впливів. Емоційність морального виховання. Врахування індивідуальних та вікових особливостей. Систематичність та наступність у формуванні морально-етичних норм [1; 2].

Тема *«Методи виховання моральної свідомості, морально-етичних норм поведінки, її оцінювання і корекції»* спрямована на ознайомлення здобувачів вищої освіти з наступними питаннями: Моральні норми, принципи, правила як регулятор моральної поведінки. Свідомість, підсвідомість, діяльність,

оцінювання та корекція як категорії, що лежать в основі класифікації методів морального виховання. Роль методу прикладу як переконливого аргументу і зразка для наслідування у демонстрації привабливості тієї чи тої моральної норми та вихованні зневаги до прояву негативного у поведінці. Переконування як метод словесно-емоційного впливу на почуття, свідомість та поведінку для формування переконань, моральних рис та поглядів. Умови його ефективності: ставлення до викладача, переконливість аргументів, почуття міри, уникнення повчань, моралізування, нотацій, що викликають протидію; врахування індивідуальних особливостей. Моральна дискусія як обговорення проблеми, що передбачає суперечливі погляди. Ситуації морального вибору [1; 2; 3].

Педагогічно доцільна самопрезентація. Умови успішності конструктивної самопрезентації (тактовність, ерудиція, професіоналізм, наявність внутрішньої культури, власної позиції, почуття розумного та доречного гумору тощо). Маніпулятивні стратегії самопрезентації. Роль методів включення в діяльність у формуванні морально-етичних норм. Метод виховних ситуацій: спеціально створені, природні, ситуацій вибуху, ситуації морального вибору. Спрямування природних ситуацій у виховне русло. Вимога (пряма, непряма). Доручення. Рольова гра. Привчання. Методи оцінювання і корекції поведінки. Заохочення (ефективні, неефективні). Вимоги до заохочень (об'єктивність, гласність, несподіваність, врахування вікових та індивідуальних особливостей, врахування прикладених зусиль, порівняння минулих та теперішніх досягнень та ін.). Покарання як метод корекції морально-етичної поведінки: за і проти [1].

Важливою в структурі цієї дисципліни є тема *«Психологічні механізми формування морально-етичних норм поведінки»*, яка включає розгляд питань, пов'язаних зі шляхами формування морально-етичних норм поведінки: Психологічні механізми формування морально-етичних норм поведінки як шляхи розвитку мотиваційно-ціннісної сфери особистості. Ідентифікація як процес ототожнення себе з іншою людиною, внаслідок чого відбувається несвідоме присвоєння морально-етичних цінностей та способів поведінки. Наслідування як цілеспрямоване відтворення манер, вчинків і звичок інших

людей. Конформність як зміна власної поведінки або поглядів внаслідок тиску групи. Зовнішня та внутрішня конформність. Вживання в соціальну роль, наслідком якої є засвоєння особистістю норм і способів поведінки, яких вимагає її соціальна роль. Емоційне обумовлювання як шлях закріплення позитивної поведінки на основі виникнення позитивних емоцій і припинення негативної на основі виникнення негативних емоцій [1; 4].

Завершується вивчення цієї важливої і актуальної в сучасних умовах теми темою *«Роль особистості педагога у формуванні морально-етичних норм поведінки здобувачів освіти»*, що передбачає обговорення наступних питань: Педагогічні здібності та особистісні якості в контексті управлінської діяльності викладача вищої школи. Складові педагогічного авторитету викладача закладу освіти в контексті морально-етичних вимог. Професійний педагогічний обов'язок та професійна гідність викладача закладу освіти. Штампи й стереотипи у поведінці педагога. Неприпустимість і подолання у собі «управлінського чванства», зарозумілості, самовпевненості, безкомпромісності. Конформізм і нонконформізм. Наявність власної позиції та максимальний прояв індивідуальності. Толерантність, тактовність, терпимість до інакомислення, прагнення до взаєморозуміння як складові культури викладача вищої школи. «Професійні захворювання» (амбіційність, максималізм, підозрлість, уразливість) та проблеми, які вони породжують у педагогічному колективі. Етика громадянськості і політична культура викладача. Культура мови викладача. Роль самовиховання в управлінській діяльності викладача закладу вищої освіти. Морально-етичне самовиховання особистості як здатність свідомо та активно керувати своїми діями і поведінкою, спрямовуючи внутрішні механізми свого розвитку. Методи та прийомами морального самовиховання: самонавіювання, самопереконавання, самонаказ, самосхвалення, самоконтроль, самозаохочення, самокритика тощо. Адекватна самооцінка, самопізнання і самоаналіз. Способи самопізнання і самооцінки морально-етичних якостей: порівняння своїх результатів з ідеалом; спостереження за діями та вчинками інших людей і проведення паралелей з собою;

вислуховування зауважень та порад в особисту адресу [2; 4].

Висновки. Визначений нами змістовий контент вибіркової дисципліни для майбутніх педагогів «Формування моральних норм поведінки майбутніх педагогів» допоможе акцентувати увагу на гостроті і актуальності в сучасних умовах проблеми морального виховання молоді та сприяє всебічному аналізу норм і правил, які регулюють морально-етичну поведінку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каплінський І. Асаулюк О. Пінаєва. Етика викладача вищої школи та морально-етичне виховання студентів.: навчальний посібник. Вінниця: Твори, 2022. 222 с.

2. Каплінський В. В., Акімова О. В. Зміст та особливості викладання навчальної дисципліни «Етика керівника закладу загальної середньої освіти». *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського*. Сер.: Педагогіка і психологія. Вип. 49. Вінниця: «Твори», 2018. С.123 – 129.

3. Хникін О. В., Каплінський В. В. Організаційно-педагогічні умови виховання морально-вольових якостей підлітків у процесі позашкільної роботи з фізичної культури. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського*. Сер. Педагогіка і психологія. Вип.70. 2022 р. С. 67 – 73.

4. Пінаєва О. Ю. Професійне навчання і перенавчання дорослого населення Вінниччини. *Сучасні інформаційні технології навчання та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. праць. Вип. 35. Редкол.: І.А.Зязюн та ін. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2012. С. 365-370.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО СТУДЕНТСЬКОГО РОЗМОВНОГО КЛУБУ – ENGLISH SPEAKING SCIENCE STUDENTS CLUB (ES³C)

Рокицька Галина Василівна

кандидат фіз.-мат. наук,
доцент,

Полюхович Анастасія Федорівна

студентка IV курсу,
спеціальності «Фізика»
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Вступ. Зараз в мережі ми можемо зустріти велику кількість підручників та іншого контенту для самостійного вивчення англійської мови та розширити свої знання в області новітніх наукових досліджень. Всі ці матеріали стануть у нагоді. Однак без реальної практики важко досягти хорошого рівня володіння мовою. Тому за допомогою розмовних клубів можна досягти бажаних результатів володіння мовою і в свою чергу, розширити свої знання у відповідній галузі науки, яку вивчають студенти кожного залученого факультету.

Ціль роботи. Розмовний науковий клуб – це організація, яка дозволяє студентам та зацікавленим особам об'єднуватися для обговорення наукових тем. І тому, ціллю є вдосконалити свою розмовну англійську мову та навички спілкування, познайомившись із чудовими людьми а також удосконалити та здобути новітні наукові знання та розширити свій науково-світоглядний кругозір. Ці клуби можуть існувати на різних рівнях, включаючи університети, наукові установи і громадські організації.

Вони сприяють обміну знаннями, дискусіям і спільним дослідженням тем, що цікавлять учасників. Такі клуби можуть організовувати лекції, семінари, диспутні турніри та інші заходи для поглибленого вивчення науки, мови та підтримки наукового співтовариства.

Матеріали та методи. Мова є однією з ключових основ національної культури. В ній відображаються глибокі джерела свідомості народу та його спосіб мислення. Вона також зберігає народну мудрість і традиційні знання, виступаючи символом та межею національної ідентичності. Поєднання мовної практики з сучасними дослідженнями розширює наш потенціал для наукового та культурного розвитку.

Результати та обговорення. Заняття в English Speaking Science Students Club мають свої відмінні риси. Мета полягає не в тому, щоб навчитися новому, а в тому, щоб потренувати свої комунікативні навички. Тут студенти відпрацьовують і закріплюють вже наявні знання. Відвідування клубу допоможе збільшити швидкість розмовної мови і формулювання своїх думок за допомогою тем наукових новітніх досліджень.

Зустріч проходить в груповому форматі. Зазвичай кількість студентів на одне засідання клубу обмежена, занадто багато людей завадить висловити свою думку кожному, але загальна кількість студентів в клубі може бути довільною, лише організованою по певних інтересах та розглядах новин наукових досліджень.

Теми для English Speaking Science Students Club зазвичай обираються заздалегідь. Вони повинні бути досить цікавими для всіх членів спільноти. Обговорювати можна, наприклад, чому наш Всесвіт такий, як цей Всесвіт виник, як він розвивається і що з ним буде у майбутньому? Всі ці питання в тому чи іншому вигляді завжди цікавили людей. Залишається безліч загадок і дивних явищ, які ми все ще погано розуміємо. Якщо тема вас цікавить, то кількість активних учасників значно зросте. Крім того, існують інші цікаві формати проведення занять.

Вибір формату залежить від уяви організатора, і можливостей тут безліч. Цікаві сценарії роблять заняття ще захопливішими, особливо корисно, коли обговорення відбуваються з носіями мови. Це дозволяє оцінити, наскільки зрозуміла ваша мова і допомагає навчитися сприймати англійську мову на слух. Групи в клубі зазвичай формуються за рівнем учасників, що робить заняття

цікавими. В іншому випадку одні будуть говорити багато, а інші можуть почуватися незручно і незатишно.

Клуб буде корисний тим, хто любить спілкуватися та хоче йти в ногу з новітніми науковими дослідженнями. English Speaking Science Students Club -це місце зустрічі однодумців, людей, які мають спільну мету. Тут ви можете знайти нових друзів, підтримку.

Такий формат спілкування дає не тільки відпрацювання мовних конструкцій, а й розвиває комунікативні навички також дає можливість розширити свій кругозір та розвивати нові зв'язки під час розгляду окремих тем, викликаючи у співрозмовників багаточисленних запитань, наприклад, чому Всесвіт влаштований саме таким чином? Для участі в заняттях необхідно мати достатній запас мовної лексики, граматики та наукового рівня розуміння основних базових явищ та процесів науки. Це потрібно, щоб вміти висловлювати складні ідеї.

Висновки. English Speaking Science Students Club було створено для того щоб студенти нашого факультету могли вільно дискутувати на різні наукові теми не лише рідною українською, а й англійською мовою. Тут студенти мають можливість проводити час з користю та відбутися як особистість.

Залучення студентів різних факультетів до клубу має ряд важливих переваг. Міждисциплінарність: студенти з різних факультетів приносять різні підходи та знання, що сприяє більш широкому розгляду проблем і завдань. Це може сприяти новаторству та творчому мисленню.

Розширення горизонтів: адже учасники мають можливість ознайомитися з різними науковими областями, які можуть бути корисними для їхньої освіти та кар'єри. Узагальнення і розповсюдження передового досвіду наукової діяльності, яка пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту та повсякденної діяльності органів управління та сил цивільного захисту та інших питань, пов'язаних з одержанням нових наукових і науково-прикладних результатів і впровадження їх у практичну діяльність та навчальний процес.

Навички співпраці: робота в команді зі студентами різних факультетів допомагає розвивати навички співпраці та комунікації, які корисні у будь-якій професійній сфері. Збагачення досвіду: вони можуть вивчати нові методи та підходи до досліджень, які можуть підвищити якість їхніх наукових робіт. Отже, залучення студентів різних факультетів до наукових клубів сприяє більш глибокому і різноманітному навчанню та розвитку.

ПРИНЦИПИ РОЗРОБКИ ТРАДИЦІЙНИХ ТА НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сівак Юлія Ігорівна,
магістрант,
МНУ імені В. О. Сухомлинського
Добровольська Леся Станіславівна,
доцент, к.п.н., МНУ імені В. О. Сухомлинського

З методичної точки зору, урок – це цілісний, логічно завершений, обмежений у часі, регламентований обсягом навчального матеріалу основний елемент педагогічного процесу, який забезпечує активну й планомірну навчально-пізнавальну діяльність групи учнів певного віку і рівня підготовки, спрямовану на розв'язання визначених завдань [1].

За означенням М. І. Махмутова, урок – це динамічна і варіативна форма організації процесу цілеспрямованої взаємодії (діяльності і спілкування) певного складу вчителів і учнів, яка містить у собі зміст, форми, методи і засоби навчання, і, яка систематично використовується (в однакові відрізки часу) для вирішення завдань освіти, розвитку і виховання в процесі навчання [2].

Функція уроку як організаційної форми навчання полягає у досягненні завершеної, але часткової мети, яка, наприклад, в одному випадку полягає в засвоєнні нового, цілісного змісту, що є частиною більш широкого змісту, в іншому - в частковому засвоєнні матеріалу, на рівні усвідомленого сприйняття і запам'ятовування (закріплення).

Існує більше десяти типологій уроків, що пояснюється різноманітністю ознак, за якими класифікують заняття. Найважливішою складовою навчально виховного процесу, його початковою точкою є дидактична мета. Тому найбільш реальною і наближеною до практики є типологія, в основі якої лежить зазначений критерій.

Ця класифікація, що її розробили українські вчені, має такий вигляд:

- урок ознайомлення з новим матеріалом;
- урок закріплення вивченого матеріалу;
- урок застосування знань, умінь та навичок;
- урок узагальнення та систематизації знань;
- урок перевірки та корекції знань та умінь;
- комбінований урок [3].

В освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи, який відбувається відповідно до закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту загальноосвітньої освіти. Все це забезпечує системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання. Вчителів з'являється можливість застосовувати нові активні технології навчання, цінні для кожного учня. Нова українська школа призначена створити школу, у якій «буде приємно навчатись», а також яка «виховає інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення».

Важливо, що «в умовах Нової української школи сучасна методика уроку англійської мови ставить в центрі уроку особистість дитини, забезпечення комфортних умов її розвитку, реалізації природного потенціалу, розвитку здібностей і задатків» [1].

Виходячи з цього, умовами організації уроку англійської мови є опора на суб'єктний досвід учня початкової школи, а також така побудова освітнього процесу, в результаті якого освітня діяльність молодшого школяра набуває ознак співучасті й завершеності.

Основним способом підвищення ефективності уроку є багатоманітність видів діяльності на уроці. К. Д. Ушинський зазначав, що дитина потребує діяльності без зупинки і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю, односторонньою формою. Особливо важливо дотримуватися цієї вимогливості в початковій школі. Молодші школярі засвоюють знання краще, якщо на уроці чергуються різноманітні і недовготривалі види роботи, а ще краще якщо

навчання проходить в формі казки, подорожі, гри, тобто за принципом «навчання – гра» «гра – навчання».

Тому при їх підготовці слід дотримуватися таких правил:

✓ Урок має бути продуманим до дрібниць, щоб його етапи логічно впливали один з одного, а учні розуміли, чому, що і за чим вони роблять на занятті.

✓ Корисно діяти за принципом «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Наочність має бути динамічною, щоб показати невидиме: хід міркувань, зв'язок між поняттями.

✓ Учнів потрібно ретельно готувати до усвідомлення теми уроку, а не записувати її наперед.

Важливо організовувати навчальну діяльність таким чином, щоб кожен (обов'язково кожен) відчув силу успіху у навчанні, вчасно підтримати учня, похвалити навіть за незначний крок.

Будь-який урок відрізняється від іншого за кількома параметрами: цілями, завданнями, змістом, методами, структурою тощо. Але серед дидактично і методично різноманітних уроків визначають такі, що характеризуються певними типологічними спільними ознаками.

Найчастіше у педагогіці зустрічається класифікація уроків за основною освітньою метою. Вона обумовлює зміст навчального матеріалу, методи навчання та форми організації пізнавальної діяльності, впливає на структуру і логіку побудови уроку.

Багато науковців вважають, що це найбільш доцільний підхід. Під час проведення уроку все підпорядковується досягненню його мети. Мета уроку обумовлює його тип. Тип уроку – його вид. Вид – його структуру та зміст.

Уроки здавна були об'єктом класифікації, але у педагогіці й досі немає їх уніфікованої типології [1, 2].

У дидактиці найбільш розробленими є такі класифікації (рис 1.1) [4]:

Рисунок 1.1 – Типологія уроків іноземних мов

Стандартний урок дозволяє багаторазове повторення мовленнєвого матеріалу, що сприяє його ефективному засвоєнню. У цьому і позитив, і водночас обмеженість уроку. Стандартний урок не повною мірою виконує регулятивні функції і не може слугувати для вчителя вектором його діяльності. Ці недоліки намагається подолати нестандартний урок, який є невід’ємним компонентом системи проблемно-розвивального навчання.

Такі уроки реалізуються, як правило, після вивчення теми або кількох тем і виконують кілька функцій:

- ✓ забезпечують контроль рівня сформованості знань, навичок і вмінь учнів за певною темою;
- ✓ сприяють інтенсифікації процесу навчання;
- ✓ активізують самостійну пізнавальну та творчу діяльність учнів;
- ✓ мінімізують частку участі вчителя на уроці;
- ✓ формують рефлексію власної діяльності;
- ✓ сприяють успішному розвитку ключових компетентностей учнів

[5].

В сучасних умовах, коли акцент робиться на підвищенні мотивації молодших школярів до навчання, нестандартний урок англійської мови займає важливе місце в освітньому процесі.

Важливість нестандартного уроку у початковій школі полягає у підвищенні ефективності освітнього процесу, підвищенні мотивації учнів початкової школи до вивчення нового матеріалу, сприянні розвитку їхніх творчих здібностей і комунікативних якостей. Загалом нестандартний урок у початковій школі визначають як імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру [6].

Необхідно зазначити, що сучасні технічні засоби навчання виступають хорошими помічниками у вирішенні цих завдань. Особливе місце серед них займають аудіовізуальні засоби: кіно, відеопрограми, слайдшоу, навчальне телебачення та використання ІКТ (інформаційно-комунікативні технології). В умовах сучасного освітнього простору концепція використання технічних засобів навчання вимагає нових підходів.

Часто нестандартні уроки пов'язані з груповими формами роботи. Ділові, рольові ігри, моделювання, імітація, імпровізація урізноманітнюють навчання.

Головна мета учителя на початковому етапі у викладанні англійської мови, сприяти виникненню в учнів бажання вивчати іноземну мову, а також підбирати ті методи, форми, засоби, технології та принципи навчання, які б задовольнили вимоги, що висуває нова програма початкової школи.

Аналізуючи даний матеріал, ми дійшли до висновку, що зазначені вимоги можна реалізувати лише за допомогою проведення нестандартних та сучасних уроків, які значно різняться від класичних або традиційних уроків.

Розглянемо основні відмінності традиційних уроків від сучасних (табл. 1.1) [7].

Основі риси відмінності традиційних уроків від нестандартних

Традиційні	Нестандартні
<i>Структура уроку</i>	
класична, не виходить за рамки запланованого уроку;	різноманітна, залежить від типу уроку і способу проведення;
<i>Мотивація навчання</i>	
проводиться по принципу "вчу, бо треба знати";	іде підсвідомо і без примусів до навчання;
<i>Спосіб проведення</i>	
проводиться як певний "шаблон" серії уроків;	може пройти під величезною ігровою ситуацією увесь урок;
<i>Кількість класів</i>	
можливість провести урок лише з одним класом ;	дають можливість провести урок з двома класами одночасно, або з учнями різного віку;
<i>Продуктивність праці</i>	
рівень активізації нижчий за рахунок одноманітності та встановлених шаблонів.	рівень активізації уваги дітей значно вищий і вони не так втомлюються.

З урахуванням вищезазначеного, ми можемо зробити висновок, що організація освітньої діяльності під час нестандартного уроку англійської мови

визначається переважно принципом групової взаємодії, коли учні початкової школи активно спілкуються, обмінюючись навчальною інформацією, а між суб'єктами освітньої діяльності створюються оптимальні взаємодії і формуються особистісні взаємовідносини. Саме тому нестандартні уроки є запорукою успіху виховання і становлення творчої і успішної особистості. Адже успіх гарантований лише для тих, хто прикладає для його здійснення власні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Урок – як основна складова навчально-виховного процесу. Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.dliceum.com.ua/?p=15910>
2. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. Електронний ресурс / Режим доступу: <https://pidru4niki.com/17000308/pedagogika/pedagogika>
3. Нос Л. С., Хома М. А. Нестандартні уроки з англійської мови в Новій українській школі. Молодий вчений. 2020. №10 (86). С 421-422. Електронний ресурс / Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1Nx3V--O28cftM63tHuftQlrP7KYJ2BoRAkPZa-qAQIA/edit>
4. Демьяненко М. Я., Лазаренков К. А., Кислая С. В. Основы общей методики обучения иностранным языкам. – К.: Вища школа, Головное изд-во, 1976. С 282.
5. Алексеєнко І. В. Типологія уроків іноземної мови у старшій школі та її реалізація у змісті підручників. Збірник наукових праць «Проблеми сучасного підручника», випуск 13. 2015. С 19-20.
6. Нестандартні уроки в початковій школі / упоряд. О. Кондратюк. Київ : Ред. загальнопед. газети, 2015. С 127.
7. Нос Л. С., Хома М. А. Нестандартні уроки з англійської мови в новій українській школі. Молодий вчений», 10 (86). Жовтень, 2020 р.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ярославцева Мілена Ігорівна,

к. пед. н., доцент,

Болдир Лілія Олександрівна,

Карпенко Діана Юріївна,

студентки,

Комунальний заклад

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Вступ. На протязі існування людства перед педагогами і батьками існувала проблема – як виховати людину, яка б приносила радість собі, батькам, усім, хто її оточує. На сучасному етапі Україна відчуває значну потребу у вихованні висококультурної, інтелектуальної, творчої особистості, яка будуватиме взаємини з оточуючими людьми на засадах добра, любові, поваги та здатної забезпечити прогрес нації, вихід держави на рівень цивілізованих країн світу.

Необхідність у більш глибокому вивченні проблеми виховання дітей у сім'ї підсилюється Конституцією України, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Законом України «Про виховання дітей та молоді», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, Конвенцією ООН про права дитини.

В цих документах зазначається, що в сім'ї створюється найбільше суспільне багатство – людина. Від роду до народу і нації – такий природний шлях розвитку кожної людини, формування її національної свідомості та громадської зрілості. Це майстерня, де у процесі взаємин виховуються духовні цінності народної культури, родинні традиції, це пошук нового сенсу життя через ідеали взаємоповаги, добра, любові, честі.

Мета роботи. Розкрити особливості підготовки здобувачів освіти до процесу формування культури взаємин батьків і дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Аналіз наукових джерел засвідчує, виховання взаємин дітей у сім'ї є важливим аспектом в житті людини. Значна увага цій проблемі на науковому рівні надається українськими дослідниками в галузі педагогіки та психології: Н. Гавриш, О. Докуліна, О. Кононко, Т. Кравченко, Л. Повалій, Т. Поніманська та ін. Питання взаємин батьків і дітей є предметом дослідження західних учених – Дж. Боулбі, А. Жирара, Л. Колберга, Ж. Келлергальса, Ф. Кюізіньї, Ж. Лотрей, М. Перро, Ж.-П. Пуртуа.

Вчені довели, що культура взаємин батьків і дітей – складне полісемантичне явище, породжене дією зовнішніх і внутрішніх чинників: конкретний історичний період, етап розвитку суспільства, стан культури та освіти, рівень особистісної культури індивіда.

Саме культура батьківсько-дитячих взаємин забезпечує життєдіяльність сім'ї, вироблення нею ієрархії моральних цінностей та ідеалів, що зіставляються з універсаліями загальнолюдської культури. Як новоутворення, культура взаємин батьків і дітей фіксує особливий зріз кількісно-якісного переходу моральних знань, прагнень, ідеалів у конкретні моральні переконання, цінності, норми міжособистісних взаємин, що найбільше відповідають уявленню індивіда про щасливу сім'ю.

Таким чином, культуру взаємин батьків і дітей ми розглядаємо як найважливішу підсистему міжособистісних взаємин, інтегративне морально психологічне утворення, що характеризується гуманістичною спрямованістю чуйністю, щирістю, взаєморозумінням і взаємоповагою батьків і дітей.

Результати та обговорення. Найбільш сенситивним для виховання культури взаємин є дошкільний вік. Характерологічними особливостями дітей цієї вікової категорії є підвищена емоційність, чутливість, сприйнятливність, розвиток позитивних моральних потреб та інтересів. Опановуючи культуру взаємин у сім'ї, дошкільник розширює досвід культури взаємин з однолітками, старшими дітьми, вихователями, вчителями, у нього формується вміння і навички культури міжособистісних взаємин з представниками різних соціальних груп. Із залученням до систематичного навчання, входженням до

різних колективів, ускладнюються взаємини дитини з іншими дітьми. Саме тому перед батьками кожного дня виникають педагогічні задачі, які передбачають не тільки аналіз умов та причин виховного явища, а й обґрунтування свого рішення, самостійної відповіді на певні запитання. Вирішування цих проблем, як правило спонукає батьків до підвищення рівня педагогічних знань, до творчого застосування класичного або іншого ефективного досвіду, творчого користування методами сімейного впливу на дошкільника.

У Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради одно із важливих місць займає підготовка майбутніх фахівців з дошкільної освіти до здійснення взаємодії з родинами дітей з метою формування відповідної культури. Здобувачі освіти мають змогу одержати додаткову кваліфікацію сімейний вихователь, яка дає можливість реалізувати на високому професійному рівні знання, вміння та навички, набуті у процесі вивчення таких освітніх компонентів, як дошкільна педагогіка, педагогічна психологія, основи сімейного виховання та організація сімейного дозвілля, теорія та методика співпраці з родинами.

Важливу роль у цьому процесі відіграє педагогічна практика в базових закладах дошкільної освіти, яка виступає органічною частиною освітнього процесу, забезпечує поєднання самовиявлення студента як особистості та його теоретико-практичної підготовки. Педагогічна практика має великі можливості для формування у студентів творчого ставлення до педагогічної діяльності з дітьми та їх родинами, виховання культури взаємин батьків і дітей.

Здобувачі освіти-першокурсники на аудиторних заняттях та в межах педагогічної практики вивчають та досліджують складові культури взаємин між членами родин вихованців: любов і повагу до батьків, шанобливе ставлення до старших, теплоту родинних стосунків; піклування про менших, хворих; взаємоповагу; прихильність; довіру; відданість; духовну спорідненість; спільність інтересів; співпрацю; готовність допомогти в скрутну хвилину; згуртованість; братерство; посестринство; кумівство.

Програмою педагогічної практики передбачено проведення здобувачами освіти других та третіх курсів індивідуальних форм роботи з батьками:

- консультацій;
- порад;
- пояснень;
- бесід;
- міні-лекцій;
- пропозицій;
- відвідування вдома;
- соціального патронажу;
- рекомендацій.

Багато уваги приділяється і підготовці студентів до ігрової діяльності дітей, яка є провідним і найбільш природним видом діяльності, важливою умовою повноцінної соціалізації у суспільстві. Позитивний ефект мають такі ігри, як «Чарівне слово» (коли кожне прохання і дію необхідно супроводжувати належним добром і вживанням ввічливих, приємних слів), «Підбери добрі слова своїй матусі», «Магазин однієї покупки» (коли дитина уявно потрапляє в ситуацію вибору, за якої з великої кількості пропозицій різних можливих бажань має право обрати тільки одне. Здобувачі освіти разом з вихователями подібну ситуацію «У супермаркеті» використовують для того, щоб діти орієнтувалися в можливостях сімейного бюджету, у корисності чи зайвині окремих речей; вчилися робити усвідомлений вибір, за який їм доведеться відповідати в разі невдачі); «Добре – погано» (коли в ігровій ситуації дитині розкривається сутність доброго та поганого, і в неї формується система уявлень про причинно-наслідкові зв'язки різних дій в сім'ї, вчинків і поведінки загалом) тощо. Проведення подібних ігор сприяє усвідомленню студентами елементарних шляхів виховання культури взаємовідносин в сім'ї.

Одним із завдань пробної педагогічної практики студентів випускних курсів є проведення батьківських зборів в інтерактивній формі (ділова гра, педагогічна панорама, педагогічний ринг, психолого-педагогічна конференція

та ін.). Напрямами роботи студентів з батьками стали такі: гуманізація виховного впливу на дитину в сім'ї; формування культури взаємин батьків і дітей; стилі батьківської поведінки.

Під час роботи з батьками, здобувачі освіти використовували анкетування «Дитина-найвища цінність», тестування «Чи знаєте Ви свою дитину?», міні лекції на теми: «Ефективні форми та методи організації виховання, культури взаємодії дітей та батьків», «Шляхи підвищення педагогічної культури батьків», «Культура міжособистісних стосунків в сім'ї – складова позитивного іміджу родини».

Результатами такої роботи стали напрацьовані студентами правила культури взаємин з батьками дітей: усвідомлювати хід спілкування, намагаючись уникати упередженості та не відхилятися від суті; знаходити час, можливості для заохочення родини до відкритого спілкування; будь-яка приватна інформація має бути конфіденційною; доцільно використовувати різні форми формального і неформального спілкування; застосовувати різні форми подяки членам сімей; сприяти позитивному безконфліктному спілкуванню; пам'ятати, що добрий гумор завжди допомагає спілкуванню; використовувати різноманітні техніки активного слухання (уточнення, перефразування, підсумування тощо); дотримуватися правил ефективної взаємодії з родинами (говорити так, щоб батьки слухали і розуміли, про що йдеться; слухали так, щоб чути і розуміти, про що намагаються сказати батьки; уникати поведінки, яка ускладнює успішне спілкування); встановлювати з дітьми та батьками правила спілкування та дотримуватися їх.

Висновки. Із вищезазначеного можна зробити висновок, що можливостей для співпраці з родинами існує достатньо, адже і здобувачі освіти, і педагоги, і члени сімей мають багато різних способів для участі в освітньому процесі дитини. Зараз родина переживає важкі часи у зв'язку з військовою агресією росії в Україні, ідеологічною та професійною переорієнтацією, визначення нових життєвих пріоритетів, недостатній розвиток соціальних інститутів, інколи втратою авторитету батька і матері, на який спиралася традиційна

українська педагогіка. А вона мусить залишатися тією незаперечною цінністю, що створює для людини відносно незалежне та безпечне середовище, атмосферу захищеності. Тому популяризація культури взаємин батьків і дітей як однієї з умов сприятливого розвитку дитини є часткою реалізації сімейної соціальної політики в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція): науковий керівник : Т. О. Пироженко / [авт. кол. : Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г. та ін.]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyyu%20komponent%20doshkillya.pdf>
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Методичний посібник Автор-уклад.: О. Помету, Л. Пироженко. Київ : А.П.Н., 2002. 136 с.
3. Назаренко Г. І., Пономарьова Г.Ф. Росте Людина. Гуманно-особистісний підхід: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Харків : Скорпіон, 2006. 140 с.
4. Івах С. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей дошкільного віку в умовах вищого закладу освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогічні науки, (13–14). вилучено із <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2245>
5. Роговець А., Бутенко В. Організація дистанційного навчання в закладі дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Дошкільна освіта: від традицій до інновацій: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців. Суми: ФОП Цьома С.П., 2022. С. 107–113.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК159.9

ПРИМЕНЕНИЕ ИГРОВОЙ ТЕРАПИИ В РАБОТЕ ПСИХОЛОГА С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ

Оруджева Сабина
Психолог-консультант

Аннотация: в статье содержится попытка представить особенности применения игровой терапии в работе психолога с агрессивными детьми, используя психоаналитический подход. Определив общее представление и отношение психоаналитиков к понятию агрессия, выявив этапы проведения психотерапевтического сеанса, мы попытались не только теоретически, но и на конкретном кейсе рассказать о специфике применения данного вида терапии.

Ключевые слова: агрессия, арт-терапия, игротерапия. младший школьник, страх, тревожность.

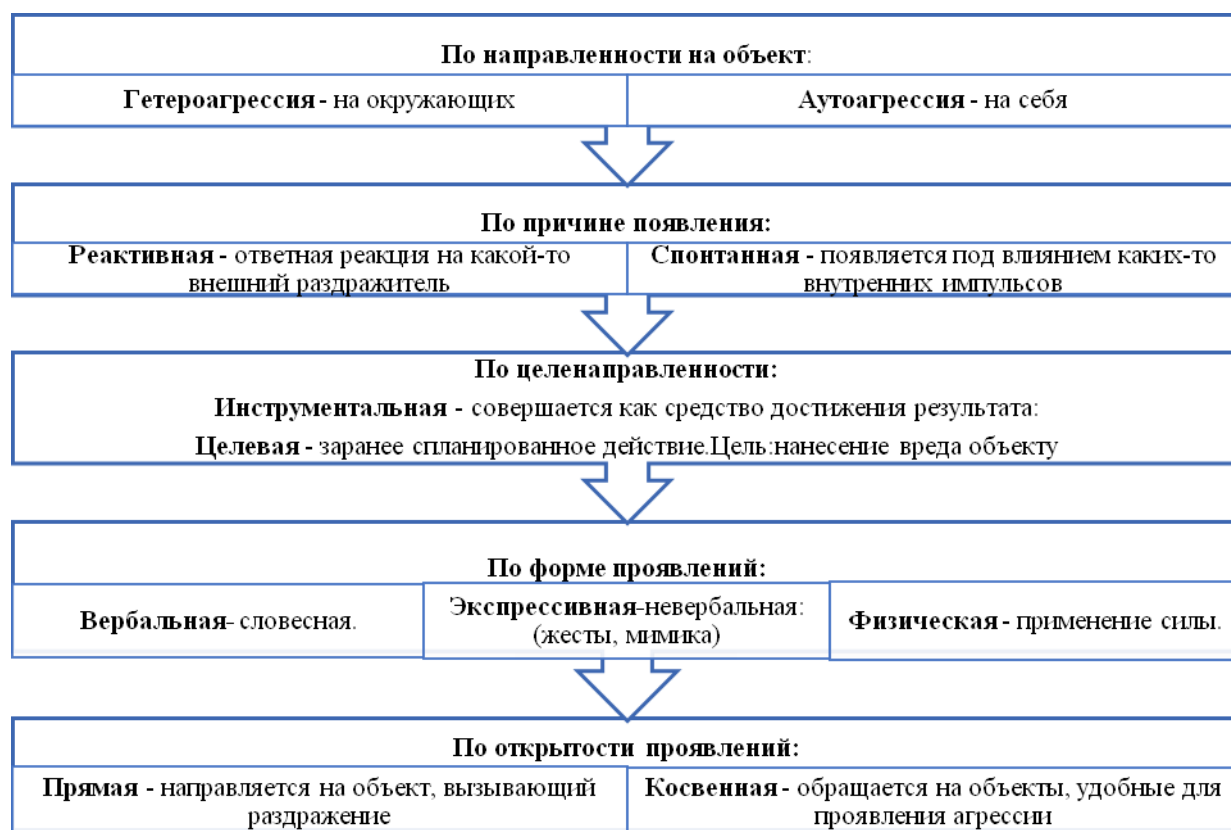
Современные условия развития и формирования личности ребенка достаточно часто ставит перед психологом – консультантом вопрос: какие формы работы наиболее эффективны в работе с агрессивным ребёнком. Опыт работы с данным запросом убеждает нас в том, что все случаи и формы проявления агрессии не имеют одинакового разрешения и носят индивидуальный характер.

В зависимости от характера клиента, особенностей его нервной системы, взаимоотношений в коллективе, типа семейного воспитания, нами разрабатываются и реализуются программы, которые учитывают специфику каждого конкретного случая.

Безусловно, выбор вида терапии, комплекса упражнений, которые

помогут нам проработать данную проблему носят комплексный характер и направлены не только на коррекцию агрессии у ребенка, но и выяснению причин, приведших к возникновению данной психологической проблемы. Большая роль в данной работе отводится выстраиванию совместной работы с родителями, которые достаточно часто являются инициаторами поведенческих нарушений, эмоциональной неуравновешенности у ребенка.

Как можно охарактеризовать агрессивного ребенка? Обычно данное поведение мы рассматриваем как деструктивное, которое сопровождается нарушением определенных правил поведения в коллективе и наносящее вред окружающим. Анализ литературы позволил выделить следующие виды агрессии, которые классифицируются по определенным признакам:

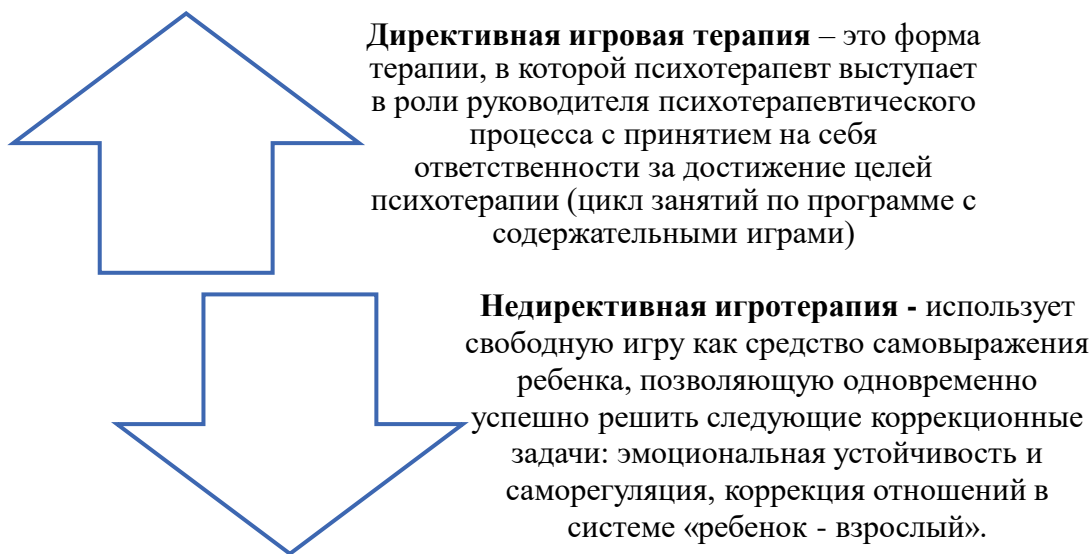
Наиболее эффективным видом терапии, на наш взгляд является игровая терапия, применение которой соотносится и со спецификой данной возрастной группы. Игровая деятельность, хотя и начинает уступать учебной, однако является важным средством психологического и эмоционального развития ребёнка. Игротерапия является прекрасным средством выявления не только причины возникновения агрессии, тревожности и страхов, но и основным

видом коррекционного воздействия на личность индивида.

Несмотря на то, что применение игровой терапии ученые связывают с трудами З.Фрейда, однако, надо отдать должное Г. Хук-Хельмуту, который впервые стал применять игру в психоанализе детей.

Разработанные нами специальные терапевтические игры позволяют разыгрывать и проживать определенные ситуации, находя решение поставленных психологом задач, которые могут быть связаны с попыткой обучить клиента новым методам управления их агрессивным поведением. Большим подспорьем для нас послужили работы Г. А. Гасановой [4], М. А. Оленищева [5], Н. С. Евдакова [6], Г. Л. Лэндрет [8], в которых содержится большой практический материал, позволяющий на практике применить упражнения, игры, для проработки конкретных проблем.

Наиболее часто в работе психолога применяются следующие виды терапии:

Достаточно эффективно использование игры с куклами и другими игрушками, творческие игры, игры на воображение и фантазию, с эмоциональной составляющей, а также применение рисования для прорисовки негативных эмоций и т.д.

Анализ научных подходов [3, 9, 10] к проблеме игры привёл нас к необходимости разграничить взгляды на сущность игры:

М. Кляйн

- Игровые свободные действия ребенка являются символическим выражением содержания психики, бессознательных желаний и фантазий (деструктивность игры), то есть аналогом **свободных ассоциаций**

А. Фрейд

- Игра спользовалась для развития терапевтического альянса с ребенком, для диагностики, понимания его отношений с реальным миром, а также как условие **катарсиса**

Д. Винникотт

- Игра происходит в «переходном» безопасном пространстве между внутренним и реальным миром, носит продуктивный, позитивный характер. Пространство игры есть третья область, третья реальность.

Следует отметить, что определенные направления в истории психологии по-разному рассматривают агрессию, хотя они сходятся в одном, в ее деструктивной направленности. Так, например, психоаналитический подход отмечает связь между агрессивным поведением ребенка и его психосексуальным развитием (появление зубов, сломанные предметы, конкуренция с родителями, Эдипов комплекс и комплекс Электры, что позволяем психоаналитикам утверждать о неизбежном и обязательном присутствии агрессии в становлении личности ребенка.

Большое место в трудах психоаналитиков занимает не только констатация факта наличия агрессии в жизни ребёнка, но и предоставление нам защитных механизмов, благодаря одному из них – сублимации, создаются условия для реализации личностью своего потенциала, чего нельзя сказать о подавлении, которое способствует развитию соматических и психических заболеваний, так как желание убежать от проблем, инстинктивных желаний и эмоций приводит к негативным последствиям, вплоть до суицидальных действий.

Причинно-следственная связь и характер агрессивного поведения у индивида тесно связаны со взглядами З. Фрейда о наличие у каждого человека двух инстинктов: инстинкта жизни (Эрос) и инстинкта смерти (Танатос). Именно последний инстинкт направлен на разрушение и, как считают

психоаналитики, генетически заложен в каждом живом существе, что и находит свой выход в проявлении различных форм агрессии.

В работах А. Адлера [1], представивших типологию агрессивного поведения, также присутствует пассивное и активное деструктивное поведение в структуре личности.

Психоанализ при работе с детьми-клиентами состоит из пошагового процесса. Первоначальные контакты с ребенком не устанавливаются. Скорее всего, психоаналитик получает представление о существующих и предполагаемых проблемах ребенка посредством изучения прошлых и текущих обстоятельств ребенка, а также интервью и анализа информации, собранной различными специалистами.

Терапевт изучает прошлое ребенка, включая семью, школу, состояние здоровья и любые другие факторы, которые помогли бы ему понять в чем суть проблемы. В это время психоаналитик также беседует с родителями, чтобы узнать, какие предлагаемые вопросы они хотели бы включить в терапию. Для успешной работы роль родителей является важной составляющей в деле оказания поддержки в этом процессе как своему ребенку, так и специалистам, работающим с ним.

Опираясь на исследования психоаналитической школы, следует отметить важность причины, по которой ребенок ломает предметы, игрушки, дать ребенку возможность проявить свою агрессивность, понаблюдать за ее последствиями, так как весьма часто за сломанной или отложенной игрушкой может стоять бессознательное деструктивное поведение, по отношению к близким. Налаживание взаимоотношений между ребенком и игрушкой, желание починить ее, принять и полюбить, позволит психотерапевту в игре и через игру выявить психологическую травму и разрешить ее.

Психоаналитические игровые терапевты не позволяют ребенку подавлять свои агрессивные фантазии. Они не выказывают неодобрения или раздражения по поводу поведения ребенка. При работе с детьми, у которых присутствует агрессия в поведении, мы придерживаемся следующих этапов:

Учет данных этапов в групповой работе с детьми по коррекции агрессивного поведения позволяет не только свободно выразить свои чувства и переживания, но и способствует освобождению от фрустрации, вытеснению эмоционального напряжения.

Хотелось бы привести конкретный пример работы со случаем. К нам обратилась мама с ребенком 3,5 года. После беседы с мамой мы узнали, что ребёнок стал очень агрессивным, капризным и проявляет нежелание спать отдельно от нее. В процессе игры, мы обратили внимание на то, что ребенок играл с игрушками – зверюшками (издавая определенные звуки), кубиками, периодически приносил их маме, которая достаточно терпеливо собирала их около себя.

В процессе игры, мы попросили ребенка обратить внимание на другие кубики и построить вдали от мамы домик. Он достаточно долго изучал каждый предмет, сравнивал их по цвету, форме, величине, а потом, когда попытался соединить большую и маленькую детали конструктора, мама весьма бурно отреагировала на это, пытаясь уберечь ребенка от неправильного выбора. Данный факт нас заинтересовал, и мы переключили свой взор на маму, которая в беседе вспомнила свою детскую травму, когда ей было страшно засыпать и оставаться одной в комнате. Таким образом, тревожное состояние мамы ребенка, ее нахождение рядом с его кроваткой, переживания по поводу того, как он будет спать без нее, оттягивали уход в свою спальню, к мужу.

Особенностями работы психоаналитически ориентированного

психотерапевта с детьми является создание игрового пространства, в котором внутренняя травма может быть пережита с аналитиком, дающим ему обратную связь (материнский перенос). Данное игровое пространство позволяет ребенку чувствовать себя защищенным и понятым.

Таким образом, через игру, используя психоаналитическую сессию (в статье представлено краткое описание) мы выявили сильные переживания мамы, которые восходили к ее детству, что дало возможность проработать не только ее травмы, но и через использование игровой терапии создать условия для нормального эмоционального развития самого ребенка, предотвратив не только формирование у него эмоциональной неустойчивости, агрессивного поведения и страхов, но и наладить взаимоотношения с родителями.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии; пер. с англ. А. Боковой. М.: Академический Проект, 2011, 240 с.
2. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СПб.: Речь, 2006, 160 с.
3. Винникотт Д. В. Игра и реальность. М, Институт общегуманитарных исследований, 2016, 208 с.
4. Гасанова Г. А. Работа тетрадь по психологии (для начальных классов). Баку: АПГУ, 2019, 62 с.
5. Голенищева М. А. Коррекция агрессивного поведения младших школьников методами арт-терапии // Вестник Саратовского областного института развития образования, 2015, № 1, с. 57–61.
6. Евдакова Н. С. Психологическая коррекция агрессивного поведения детей младшего школьного возраста // Молодой ученый, 2023, № 13 (460), с. 152-153.
7. Кляйн М. Зависть и благодарность. Исследование бессознательных источников / Перевод с нем. А. Ф. Усков. М., 2003, 144 с.

8. Лэндрет Г. Л. Игровая терапия: искусство отношений. / Пер. с англ. М.: Институт практической психологии, 2013, 368 с.
9. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы. Питер, 2022, 160 с.
10. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория неврозов. Питер, 2019, 240 с.

ПСИХОЕДУКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ У ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Фіялко Ольга Володимирівна

студентка

Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”

м. Хмельницький, Україна

Вступ. Психічне здоров'я є однією з найбільш значущих людських цінностей. Ця проблематика у наш час стає дедалі актуальнішою та важливішою. Особливо це стосується української молоді, що є найбільш вразливою категорією суспільства. [1]

Саме вони найчастіше піддаються негативному психологічному впливу та навіть тиску. У майбутньому це переростає у різного роду травми, залежності та навіть певні звички і спосіб життя. Це можна попередити за допомогою психоедукації.

Мета роботи. Основною метою та завданням є пояснення та усвідомлення батьками їх ролі в виборі професії і подальшому майбутньому дитини. Вони мають великий вплив на кар'єрний розвиток їхніх дітей і прийняття кар'єрних рішень. Батьки хочуть, щоб їхні діти знайшли щастя й успіх у житті, і одним із факторів, який впливає на щастя й успіх, є вибір професії.

Дослідження також показує, що коли студенти відчувають підтримку та любов з боку своїх рідних, вони мають більше впевненості у власній здатності досліджувати кар'єру та вибрати ту, яка була б цікавою та захоплюючою. Це важливо, оскільки підлітки, які відчувають себе компетентними щодо прийняття рішень про кар'єру, мають тенденцію робити вибір професії, який приносить задоволення пізніше в житті.

Батьки впливають на рівень освіти або навчання, якого досягають їхні діти; знання, які вони мають про роботу та різні професії; їхні переконання та ставлення до роботи; і мотивацію, яку вони мають для досягнення успіху.

Більшість цього засвоюється несвідомо – діти та підлітки вбирають ставлення та очікування своїх батьків у міру дорослішання.

Деякі з ключових моментів:

- Очікування батьків щодо освіти та кар'єри своїх дітей.
- Приклад, який вони подають своїм дітям.
- Цінності, які вони демонструють своїй родині, друзям і суспільству.
- Можливості, які вони пропонують своїм дітям для навчання та розвитку.
- Тип стосунків між батьками та дітьми, які вони розвивають.

Вибір професії є надзвичайно важливим рішенням, яке впливає на все майбутнє людини, тому батьки можуть відчувати сильний стрес. Важливо залишатися позитивним, інакше це може стати стресовим періодом для всіх учасників. Мимоволі батьки можуть зробити минуле ідеальним, а майбутнє жахливим. Цьому можуть передувати стереотипи про “несерйозні” чи “непрестижні” професії.

Тобто, якщо підліток обирає шлях стати кухарем чи працювати в сфері ІТ він стикається з осудом та негативними думками. В такій ситуації батьки повинні розуміти важливість вибору та бажання дитини. Також значення в наш час має робота руками. Особлива актуальність цього почалася з воєнним вторгненням в Україну.

Батьки повинні остерігатися відхилення уявлень їхніх дітей про їхню майбутню кар'єру. Якщо вони відреагують негативно, це може зупинити весь процес дослідження. Батьки повинні тримати комунікацію відкритою та заохочувати свою дитину збирати якомога більше інформації про сфери її професійних інтересів.

Батьки повинні усвідомлювати, що їхня роль полягає лише в тому, щоб діяти як фасилітатор у кар'єрному шляху своєї дитини, а дозвіл самостійного вибору кар'єри є першим справжнім кроком молодої людини у доросле життя. Таким чином можна не тільки запобігти конфліктам, але й побачити двосторонню взаємодію.

Матеріали та методи. Психоедукація являє собою пояснення та донесення людям інформації про їх психічне здоров'я, психологічні проблеми та наслідки, що вони спричиняють. Усе це є важливим елементом у психологічній роботі з кожною особистістю, адже багатьох проблем можна уникнути, попередивши їх розвиток. Якщо ж неможливо повністю таким чином виправити ситуацію, то психоедукація може допомогти в розробці подальших дій для швидшого покращення стану людини.

Адже таким чином ми використовуємо набуті знання та аналіз практики для того, аби пацієнт якнайкраще впорався з критичним станом. Також вона є важливим і ефективним інструментом у відновленні після травми. Завдяки отриманій інформації людина стає краще розуміти природу і закономірності своєї реакції на подразник. Це в свою чергу дозволяє уникнути загострення чи допустити погіршення стану. Пояснюється такий результат відсутністю відчуття неконтрольованості та непередбачуваності. В більшості випадків саме це стає ключовим моментом.

Психоедукація сприяє підвищенню психологічної освіти та культури.

Це прослідковується у :

1. запобіганні застосування конфліктогенів у спілкуванні;
2. самовдосконаленні сфери спілкування, оволодінню культурою спілкування та поведінки;
3. самовдосконаленні особистості й позбавленню егоцентризму, агресивності та схильності до маніпулювання, підвищенню самооцінки, поваги до себе та інших;
4. підвищенні стресостійкості та формуванню толерантності до фрустрації, "імунітету" на ситуативні та "комунальні" конфліктогени спілкування;
5. формуванні в особистості усвідомлення й рефлексії чужих (але значущих для себе) і своїх конфліктогенів. [2]

Розвиток культури психічного здоров'я забезпечується завдяки різного роду заходам, поясненням та навіть створенню сприятливих умов для

психологічного відновлення.

Конфлікти у взаємодії батьків і дітей є досить поширеними та піддаються вирішенню завдяки методу психоедукації. Вони вирізняються своїм колосальним та негативним впливом на формування особистості і подальше життя. Їх мінімізація призведе до покращення психічного здоров'я населення, зменшить кількість летальних випадків, викликаних бурхливою реакцією та допоможе виховати емоційно стійке та психічно зрівноважене покоління.

Конфлікт — протидіюче змагання сторін з різноспрямованими інтересами. Конфлікти виникають в результаті зіткнення суперечливих тенденцій в діяльності окремих людей, груп, соціальних структур і виявляються у формі конфронтації ідей, боротьби за отримання різних вигод. [4]

В осовному у дитячо-батьківській взаємодії вони виникають у результаті обрання батьками певного стилю виховання. Адже тут діють фактори особистих переконань, ознайомлення з відповідною літературою, власний пережитий досвід.

Важливим є те, що зовсім їх уникнути неможливо, адже потреби, погляди та смаки дитини постійно змінюються. Тому завданням психоедукації у даному випадку є дослідження всіх складових та варіацій таких конфліктів і подальша розробка порад та рішень щодо їх подолання.

Серед чинників зазвичай основними є

1. Внутрішньосімейні відносини.

Взаємодія усіх членів родини показує дитині модель поведінки, спілкування та окреслює певні межі прийнятності для людини. Це стає прикладом для наслідування та формує у відповідності з нею звички, окремі риси характеру і розуміння багатьох понять та речей. Також це впливає на рівень психологічної напруги у сім'ї.

2. Деструктивність виховання.

Ознаками цього явища є розбіжність у думках та переконаннях поколінь, непослідовні та неадекватні дії та реакції батьків щодо дитини, завищені вимоги та постійні заборони. Найчастіше можливе і використання погроз та

покарань чи навіть загострення ситуації до рівня домашнього насилля.

3. Особистісний чинник.

Звичайно кожне покоління по-різному сприймає одну і ту ж ситуацію та має різне бачення щодо них. На цьому підґрунті і виникає більшість конфліктів у сім'ї. Тому важливо аби батьки розуміли і приймали інше для них мислення та точку зору, а діти в свою чергу підходили відповідально до викладення усіх думок аби їх зрозуміли правильно.

4. Вікові особливості.

В залежності від вікової категорії дитина змінюється та проявляє себе та свій характер по-різному. У критичні періоди діти можуть стати дратівливими, впертими та неслухняними. Завдання батьків у цей момент бути максимально зібраними та за допомогою психоедукації чи загальної просвіти вжити правильних заходів.

Батьки часто мають дуже високі академічні та кар'єрні очікування від своїх дітей, яких деякі діти не можуть виправдати. На жаль, у деяких суспільствах турбота про розчарування батьків є трагедією, з якою учень не може впоратися, тому він вбиває себе. На жаль, багато батьків можуть хотіти, щоб їхні діти працювали у високооплачуваній і престижній сфері через соціальний снобізм або як форму конкуренції з друзями та родичами, чії діти, можливо, навчаються або працюють у престижній сфері. Як зазначалося раніше, існує також певна небезпека підштовхувати дитину до сфери навчання, яка їй не цікавить або яка може перевищувати її можливості.

Не кожен може бути лікарем, юристом чи інженером. Змусити дитину вивчати те, що їй насправді не підходить, може лише застрахувати її від невдачі, за якою також можуть послідувати сором, депресія, низька самооцінка, бунт, розчарування.

Результати Психоедукація може допомогти вирішити проблеми батьків та дітей і направити їх взаємодію у бік взаєморозуміння та довіри. Таким чином багато сімей можуть фактично врятувати власні стосунки між собою. За допомогою такої просвіти у психологічному напрямку батьки завжди

знатимуть як краще підвести діалог чи спрямувати дії дитини при цьому не завдаючи психологічної шкоди.

А діти зможуть краще пережити критичні періоди, відчувати підтримку та зберегти теплі сімейні відносини. Зазвичай саме незнання батьками певних речей у вихованні, їх небажання вивчати питання психологічної просвіти та притримуватися рекомендованих правил виховання стають початком для загострення ситуації з їх дітьми.

Вплив батьків на професійний вибір дітей, як навмисно, так і ненавмисно, може бути позитивним і негативним. Коли діти переходять у підлітковий вік, вони починають серйозно думати про своє майбутнє, часто дивлячись на своїх батьків як на взірць для наслідування або за порадою щодо кар'єри. Батьківський підхід до цього може надихнути підлітків досліджувати різноманітні потенційні професії або дотримуватися шляху, який, на їхню думку, схвалюють їхні батьки.

Висновки Отже, можна стверджувати, що психоедукація насамперед допомагає подолати проблеми у дитячо-батьківській взаємодії. Вона попереджує сам конфлікт та дає пояснення щодо його вирішення на початкових стадіях. Це ефективний метод для того, аби батьки та діти залишалися щасливими та співіснували комфортно. Батьки, як і їхні діти, також могли мати якусь мрію в підлітковому віці. Більшість батьків не досягають своїх цілей через сімейні чи фінансові проблеми. У таких випадках батьки можуть змусити своїх дітей прийняти їхні мрії. Вони намагаються побачити себе в своїх дітях.

Вступний період – відповідальний період у житті більшості студентів. Завжди краще, щоб батьки та діти разом вирішували, яку кар'єру вони отримають. Підлітки можуть отримати інформацію про останні тенденції, а батьки можуть отримати свій практичний досвід, щоб прийняти рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. О. Фролова. Психоедукація як метод соціально-психологічної профілактики психічного та психологічного здоров'я студентів.

URL:<http://iqholding.com.ua/articles/psikhoeducatsiya-yak-metod-sotsialno-psikhologichnoi-profilaktiki-psikhichnogo-ta-psikhologichnogo-zdorov%E2%80%99ya-studentiv>

2. Конфлікти: профілактика, урегулювання і розв'язання.

URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28398/>

3. Конфлікти між батьками і дітьми: пам'ятка для батьків.

URL:<https://bobrovycka-gromada.gov.ua/news/1620369139/>

4. Конфлікти між батьками та дітьми: причини і способи подолання.

URL:<http://hvpku.ks.ua/?p=7545>

5. А. О. Макаренко. Травмаорієнтована психоедукація.

URL:<https://psy-practice.com/publications/travmy/travmaori-ntovana-psikhoeducatsiya/>

ART

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ДИЗАЙНЕРА ІНТЕР'ЄРІВ У ПАРАДИГМІ МЕТАВСЕСВІТУ

Антоненко Ігор Володимирович

старший викладач

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Можливості метавсесвіту відносяться до всіх сфер життя користувачів і пропонують нові варіанти використання віртуальної реальності. Зокрема, у парадигмі метатворчості взаємодія у цифровому полі передбачає перехід від пасивного споживання до активної креативної діяльності. Дизайнери віртуальних світів можуть працювати над проектами у сфері як мистецтва, так і розваг. У тренді створення ігор із використанням VR-технологій. Також VR-дизайнери займаються проектами, в яких користувач занурюється у digital-інтерпретацію творів мистецтва. Професія спирається на галузі, де застосовують 3D-моделювання, наприклад, архітектурного проектування або індустрії відеоігор. Створення тривимірних моделей основна навичка VR-дизайнера. Так дизайнер інтер'єрів, що вміє поводитися зі спеціальними програмами, може змінити кар'єрний напрямок та стати фахівцем з віртуальних світів. Найближчими роками іммерсивні гарнітури поширюватимуться дедалі більше. Вони стануть комфортнішими та доступнішими, зможуть більш детально транслювати тактильні та аудіовізуальні відчуття та навчатися передавати запахи та смаки. Професія дизайнера віртуальної реальності буде все більш затребуваною у світі майбутнього.

Мета роботи./Aim. Метою дослідження є аналіз напрямів та можливостей діяльності дизайнера інтер'єру у метавсесвіті, особливостей

формування NFT-об'єктів та використання технології блокчейну, визначення переваг подібної технології та її недоліків.

Матеріали та методи./Materials and methods. Використані методи системного аналізу технології блокчейну та напрямів формування NFT-об'єктів; з різних точок зору розглядаються нові потенційні можливості сучасного дизайнера інтер'єрів у метавсесвіті.

Результати та обговорення./Results and discussion. За даними Wunderman Thompson 91% споживачів згодні, що цифрові технології відкривають новий світ для творчості. Єдиним обмеженням у цифровому світі залишається уява користувача. Завдання VR-дизайнера – створювати певні концептуальні та стилістичні рішення віртуальних просторів. Подібна діяльність дуже схожа на роботу дизайнера інтер'єрів, тільки в даному випадку дизайнер працює не з реальними, а з вигаданими просторами. VR-дизайнер створює 3D-моделі, тестує створений світ та стежить, щоб усі його частини правильно взаємодіяли з користувачем. VR-дизайнер може створити віртуальний світ гри, для цього є спеціальні платформи (такі як Unity). Інтерфейс програми дозволяє додавати вже створені іншими розробниками об'єкти та модулі візуальних ефектів та налаштовувати взаємодію між ними.

Дизайнер віртуальних світів потребує певних навичок. Слід вміти об'єднувати до купи завдання проекту, власні ідеї, переваги користувачів та технічні можливості. Для цього знадобляться: а) знання проектування та вміння працювати з програмами з 3D-моделювання для формування якісних віртуальних світів; б) розуміння основ класичного дизайну та саунд-дизайну для створення атмосфери, що відповідає завданням VR-продукту; в) знання азів психології для усвідомлення ступеня впливу створюваної реальності користувача; г) креативність – для розробки ідей та прийняття рішень; д) орієнтованість на певну клієнтуру; е) навички крос-галузевого спілкування для оцінювання можливостей технічних спеціалістів.

Однак у метавсесвіті можна займатися і безпосередньо самою професією дизайнера інтер'єру та меблів, у дещо видозміненому вигляді, «мислити більш

цифровим чином та розширювати інструменти та способи генерування ідей та доходів», – як висловився бразильський NFT-дизайнер Ромуло Теміге. Створюється цифровий файл, який можна придбати за реальні гроші. Справжність та право власності на кожний предмет перевіряються за допомогою невзаємозамінного токена (NFT), який ідентифікується в блокчейні, як транзакція у криптовалюті. Файли шифруються онлайн, їх можна розпізнати як оригінали з детальною інформацією про покупця, продавця, ціну та інші аспекти угоди. Після продажу файлу дизайнер отримує гонорар. Раніше лінія «віртуальних меблів» аргентинського дизайнера Андреса Райзінгера принесла своєму творцю майже півмільйона доларів на онлайн-аукціоні цифрових активів Nifty Gateway, які підтримуються блокчейном.

Техніка формування NFT-об'єктів різноманітна. Наприклад, Ромуло Теміг використовує Autodesk 3DS Max, програму комп'ютерної 3D-графіки для створення 3D-анімації, моделей, ігор та зображень, і візуалізує кожну частину за допомогою засобу рендерингу Corona. Для редагування остаточного рендеру застосовується Photoshop. Джон Люк Ходжкінс, дизайнер із Великобританії, розпочинає проєкт зі скетчбука, потім використовується 3DS Max для проєктування геометрії, додавання текстури та світла, а потім моделі максимально анімуються у тривимірному просторі за допомогою Vray and Corona renderer, а компілюються у програмах Fusion чи Nuke. Для деяких проєктів потрібні такі плагіни, як Marvelous Designer, Forest Pack, tyFlow, Megascans та Anima.

Як стати дизайнером віртуальних світів. Відповідні програми бакалаврату та спеціалітету можна вивчити у вузах по всій Україні. В основному вони будуються навколо цифрового мистецтва та застосування ІТ та віртуальної реальності в дизайні. Багато хто з них передбачає отримання фундаментальних знань з історії мистецтв, культурології, живопису та інших дисциплін, корисних будь-якому дизайнеру. Також спеціальні курси з VR-розробки для початківців є у GeekBrains, Skillbox та Contented.

Яку користь із метавсесвіту можуть отримати дизайнери. NFT (також

відомий як CryptoArt) повністю існує у цифровому всесвіті – до нього не можна торкнутися, але можливо володіти ним. NFT може бути будь-яким типом цифрового файлу: витвором мистецтва, статтею, музикою або навіть мемом. Хоча один біткойн ідентичний іншому і взаємозамінний, кожен NFT унікальний завдяки різним метаданим та ідентифікаційним кодам. NFT – це сертифікати автентичності, в яких використовується рядок символів, що підтверджує право власності та легітимність.

Зростання популярності NFT дозволяє творцям здавати в оренду цифрові витвори мистецтва, продавати чи демонструвати їх так, як задумав автор. Оскільки NFT конвертують фізичні активи на цифрові, вони підвищують ефективність ринку. NFT дозволяє зокрема дизайнерам безпосередньо зв'язуватися зі своєю аудиторією, замість того щоб покладатися на агентів і посередників. Крім того, блокчейн, основна технологія NFT, було оголошено рушійною силою децентралізації. Блокчейн – це тип бази даних, в якій дані зберігаються в блоках, які потім з'єднуються для створення хронологічного grosбуху. Деякі твори NFT оплачуються автором, що дає можливість отримання 8-10% від суми всіх майбутніх продажів. Набір функцій залежить від використовуваної дизайнером платформи. Наприклад, Zora є платформою NFT з опцією "Creative Share", що дозволяє користувачам купувати, а також обмінювати твори мистецтва.

Диджиталізація. NFT здобувають зиск з недавнього цифрового зсуву суспільства, забезпечуючи цифрове представлення фізичних активів. Цифрові активи набагато портативніші, а NFT поєднують ці переваги з потужною функціональністю смарт-контрактів блокчейна. Зростання торгівлі NFT перевело колекціонування творів до онлайн-режиму, розширивши масштаб ринку для авторів. Для дизайнера дуже важливі способи перетворення глобальної аудиторії на покупців, що означає формування взаємного емоційного зв'язку та вивчення стратегії бренду. Художній сектор NFT декларує створення інклюзивного середовища, в якому цифрові дизайнери можуть добувати собі кошти для існування, проте комісія за викарбування

роботи на блокчейні дуже значна, і цей збір не гарантує продажу твору.

Право власності. Для можливості продажу дизайнер має отримати законне право власності на свої роботи. Твір NFT-мистецтва «відкарбується» або «токенізується» у сервісі криптовалюти Blockchain – це система цифрових транзакцій, яка записує інформацію у складному для зламування (або іншого шахрайства) вигляді. Він зручний для дотримання авторських прав та контролю інформації про твір.

Дефіцит та статус. NFT змінили парадигму криптографії, зробивши кожен токен унікальним. Хоча копій .gif та .jpeg файлів може бути багато, у них буде спеціальна версія NFT. Це схоже на те, як художник продає безліч репродукцій витвору мистецтва за знижкою, тоді як оригінал зберігає свою неповторну цінність. NFT це модний тренд, і на високий статус біткойна впливають асоціація зі знаменитостями, спекуляції, високі прибутки, атмосфера таємничості та загального збентеження. Однак, чи вийде технологія за межі свого такого статусу, зберігаючи стійкість та довгострокові наслідки – за цим слід спостерігати.

Недоліки. Роботи NFT катастрофічно енергоємні. Алгоритм PoW дуже вимогливий до обчислювальних ресурсів. Річне споживання енергії оригінальної криптовалюти Біткойн (BTC) оцінюється в діапазоні 80-120 ТВт-год, що становить близько 0,45% всього світового виробництва електроенергії. Питання стосується не тільки криптовалюти, це частина проблеми механізму «доказу авторства», який використовується в основному в майнінгу криптовалют для створення та карбування токенів, таких як біткойн та ефіріум. Розробка більш екологічних альтернатив продовжується, хоча біткойн, як і раніше, домінує в криптовалютах. Крім цього, NFT дуже спекулятивні. У міру того, як все більше людей намагаються швидко розбагатіти, з'являється стимул створення ілюзії дефіциту, переконання людей у тому, що вартість токенів у майбутньому лише підвищуватиметься. Однак на практиці немає обмежень на загальну кількість NFT, і в даний час екосистема позбавлена значущого регулювання.

Висновки./Conclusions. Метавсесвіт надає дизайнеру інтер'єру та меблів широкі можливості. VR-дизайнер може працювати над проектами як у сфері мистецтва, так і розваг, може створювати віртуальні світи для ігор. Але можна займатися і безпосередньо професією в дещо видозміненому вигляді. Щоб стати дизайнером віртуальних світів, існують відповідні навчальні програми у вузах по всій Україні.

NFT (сертифікат справжності) дозволяє творцям здавати в оренду цифрові витвори мистецтва, продавати або демонструвати їх так, як задумав автор. Блокчейн – основна технологія NFT, це тип бази даних, у якій дані зберігаються у блоках. Технологія зручна для дотримання авторських прав та контролю інформації про твір. Зростання торгівлі NFT перевело колекціонування творів до онлайн-режиму, розширивши масштаб ринку для дизайнерів.

Недоліком робіт NFT є їхня висока енергоємність і деяка спекулятивність.

ПЛАСТИЧНА КУЛЬТУРА АКТОРА НІМОГО КІНО (НА ПРИКЛАДІ ОБРАЗУ МАЛЕНЬКОЇ ЛЮДИНИ ЧАРЛІ ЧАПЛІНА)

Жусь Юлія Юріївна,

магістр,

Київський національний університет

культури і мистецтв,

м. Київ

Тихомиров Анатолій Юрійович,

науковий керівник,

Заслужений артист України,

доцент кафедри режисури і майстерності актора,

Київський національний університет

культури і мистецтв,

м. Київ

Вступ. Проблематика пластичної культури актора є однією з пріоритетних тем як теорії театрального мистецтва, так і театральної педагогіки. На сучасному етапі розробці різноманітних питань, пов'язаних з пластикою актора театру і кіно присвячено багато наукових досліджень та публікацій вітчизняних культурологів та мистецтвознавців.

Актуальність дослідження специфіки пластичної культури актора на прикладі образу маленької людини, створеного Чарлі Чапліном, зумовлена необхідністю підвищення об'єктивності знання про особливості та характер пластичного малюнку ролі в німому кіно, що є суттєвими для розуміння як історії світового кінематографа в цілому, так і для осмислення проблематики створення актором пластики персонажу на сцені і на екрані.

Мета роботи – виявити особливості пластичної культури актора німого кіно на прикладі образу Маленької людини Чарлі Чапліна.

Матеріали та методи. Застосовано базові наукові методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, описовий метод та метод порівняльного аналізу.

Результати та обговорення. Як світоглядна категорія високого рівня узагальнення пластичність – це особлива гармонія, проявлена внутрішньо і

зовнішньо. За К. Леві-Стросом існує безпосередня залежність між пластикою людини і характером її мислення [4].

Будь-який рух людського тіла, що входить в систему мистецтва може стати основою пластичного образу актора за умови, якщо буде драматургічно або асоціативно пов'язаний зі сценічним/екранним твором.

Пластика як складова частина сценічного образу живе і розвивається подібно до музичного матеріалу створює стан, що здатний виражати тему, ідею твору, його емоційно-змістову структуру. Відповідно завданням актора є створення єдиної образної системи з використанням тих чи інших фарб пластичної виразності в синтезі з іншими засобами акторської виразності.

Пластичний образ актор є результатом ідейного, емоційного ставлення до художнього матеріалу, осмислення зерна ролі.

Здатність легко долати дистанцію між різними ідеями, образами, формами, інтегрувати в якусь творчу систему, зберігаючи виразність і метаестетичну спрямованість, належить до найважливіших особливостей особистості, як носія пластичної культури. Аналізуючи пластичну виразність актора, дослідники виокремлюють пози, ходьбу, рухи, жести та міміку [1; 2].

Пластичний образ актор є результатом ідейного, емоційного ставлення до художнього матеріалу, осмислення зерна ролі. В акторській майстерності пластична культура – це здобуток багаторічної роботи над своїм тілом, коли сформовані певні рухові можливості. Тіло актора є матеріальним носієм та інструментом акторського мистецтва. виражальною формою і засобом виконання будь-яких професійних завдань актора. Пластична виразність у статиці (поза) є серцевиною пластичної лексики актора. Поза, найлаконічніший елемент пластики, здатна виражати образ, зміст, характер, емоційний стан. Можливості пози безмежні, якщо вона йде від внутрішньої правди актора, оскільки саме вона є візуальним символом подій і ситуацій, що відбуваються довкола. Другим за значущістю виразним елементом пластики є жест. Жести, завдяки своїм властивостям образотворчості, виконують завдання конкретного повідомлення, готують до сприйняття складного потоку емоційно-сенсової

інформації через пластику. Творчою функцією жесту є створення форми уявного об'єкта.

У випадку з німим кіно знакова форма художнього вираження виконана в рухах, жестах, станах, тобто може бути прочитана як пластична. Німе кіно засноване на візуальному сприйнятті пластичного втілення кінодраматургії та художніх образів. Своїми специфічними пластичними засобами актор створює конкретну екранну дію і передає її внутрішній зміст.

Ж. Делез наголошує на тому, що «навіть в німому кіно Чаплін відокремив пантоміму від мистецтва поз, щоб зробити його пантомімою дії» [3, с. 7], «дав міму нову модель, функцію простору і часу, безперервність, що конструюється в кожний момент, що тепер дозволяла розкладати себе на власні видатні іманентні риси, елементи, замість того, щоб бути пов'язаною з попередніми формами, які він мав втілювати» [3, с. 7].

У 1914 р., під час знімання фільму «Неймовірно скрутне становище Мейбл» Чарлі Чаплін створює і репрезентує новий образ Маленької людини (Little Guy, а за Чарлі Чапліном - «The little fellow»), який став відомий як Малюк, Волоцюга Чарлі або просто Волоцюга.

Образ, створений Чарлі Чапліном продуманий до найдрібніших деталей, а кожен його вчинок є виправданим. Особливу роль в створенні образу відіграє пластика актора.

В процесі створення образу Маленької людини Чарлі Чаплін експериментував з цілим рядом різноманітних художніх засобів, що допомагають зібрати нові образи тіла та руху в єдине ціле – художню реальність.

Надзвичайна виразність образу Маленької людини Чарлі Чапліну вдалося досягнути завдяки не лише зовнішнім, але і внутрішнім засобам виразності. Це зумовило розробку Чарлі Чапліном цілісного образу маленької людини, в якому внутрішні якості (внутрішні краса, беззахисність, гумор, кумедність) органічно взаємодіяли з зовнішніми характеристиками – костюмом і пластикою.

Важливу роль в образі, створеному Чарлі Чапліном відіграла організація

його чуттєвості (відчуттів та сприйняття), що стала основою зовнішньої пластичності Волоцюги. Процес втілення внутрішнього життя людини передбачає наявність у нього такої специфічної властивості, як цілісність системи душа-тіло, тісний зв'язок душі і тіла, загострена слухняність тіла відносно до внутрішнього життя. Зовні ця цілісність проявляється насамперед у формі специфічної якості психофізичного апарату - тілесної виразності, тобто здатності природно і органічно робити видиме внутрішнє життя душі, переводити її в тілесні прояви.

Геній Чапліна та його багатий життєвий досвід дозволили створити нову акторську маску бродяжки Чарлі, жебрака з благородними манерами (надмірно широкі штани та тісний піджачок, величезні рвані черевики, вусики, казанок та тростина, безглузда хода, інфантильність, безкорисливість). Його маска, близька до клоунської, знаходилася на межі трагікомічного (отримуючи чергову ляпас, він насамперед поправляв казанок). З дитинства Чаплін пам'ятав і сліпого старого жебрака біля мосту Ватерлоо з жалюгідним хворим собакою, що згорнувся біля його ніг, і «декорації» брудних лондонських околиць - з купами сміття та підсліпуватими вікнами. Образ, який він втілював, не був вигаданим, швидше він був квінтесенцією побаченого. Лірична витонченість та різкий ексцентризм; душевна доброта та комічна безглуздість; абсолютна природність і така ж абсолютна умовність; духовна гармонія та акробатика над прірвою; танець булочок («Золота лихоманка») та апетитне поїдання шнурків від черевиків; поезія та злидні Маленької людини в цьому світі.

Чарлі Чаплін – маестро мови тіла. Він транслітерує емоції рухами своєї найулюбленішої творчої персони Волоцюги – його жестами і позами, виразом обличчя і аксесуарам. Ніхто інший не має фізичних можливостей нести тягар радощів і прикрощів звичайної людини, ніж Волоцюга. Мова його тіла має силу, щоб утримати світ разом, оскільки вона стосується удаваності людських емоцій.

Висновки. У контексті творчості Чарлі Чапліна пластична культура проявилася в надзвичайно високохудожньому образі Маленької людини

(Волоцюги Чарлі, або Малюка) характерним для якого була скульптурна закінченість поз і жестів, технічна досконалість та культура пластичних рухів, через які актор майстерно розкриває змістовий внутрішній світ свого персонажа.

Рівень майстерності володіння тілом Чарлі Чапліна обумовлений підвищеною здатністю створювати з уламків колись пережитих, спостережених чи нафантазованих почуттів, думок, рухів, дій, жестів новий комплекс «душа - тіло», що має підкупну достовірність і переконливість незалежно від ступеня гостроти створеного ним образу Маленької людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович О., Кудренко А. Сценічна пластика в контексті сучасного акторського мистецтва. Молодий вчений. 2019. № 9 (73). С. 133-136. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-29>.

2. Гусакова Н. М., Штефюк В. Д. Техніка актора як фундаментальний орієнтир пізнання та удосконалення природи професійної діяльності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. № 2. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 286-290.

3. Deleuze G. Cinema 1. The Movement-Image. University of Minnesota Press, 1997. 264 с.

4. Lévi-Strauss C. Structural Anthropology / Translated from the French by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoep. BASIC BOOKS, Inc., Publishers, New York, 1963. 440 p. URL : https://monoskop.org/images/e/e8/Levi-Strauss_Claude_Structural_Anthropology_1963.pdf (дата звернення : 6.08.2023).

ПЕРФОРМАНС ЯК ХУДОЖНЄ ЯВИЩЕ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

Хроленко Анна Віталіївна,

магістр,

Київський національний університет

культури і мистецтв,

м. Київ

Крипчук Микола Володимирович,

науковий керівник,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри режисури та акторської майстерності,

Київський національний університет

культури і мистецтв,

м. Київ

Вступ. Витоки та передісторія перформансу як феномена культури простежуються в традиціях первісних спільнот, релігійних обрядах та шаманізму, феномені юродствування, культурної традиції епатажу та поведінки-парадоксу як способу комунікації, а також у традиції публічних наукових експериментів, авангардистських рухах та експериментальному театрі. Складний та багатоаспектний феномен перформансу надає широкі можливості для дослідження з позицій сучасної гуманітаристики.

Мета роботи – виявити особливості перформансу як художнього явища другої половини XX ст.

Матеріали та методи. Застосовано метод контекстуального аналізу наукової літератури; системний аналіз та метод структурно-функціонального аналізу, що дозволило проаналізувати явище мистецтва перформансу як комплексного феномену, виявити його специфічні базові характеристики.

Результати та обговорення. Термін «перформанс» поширюється в художніх практиках авангарду на початку 50-х рр. XX ст. Наприкінці 1960-х рр. він став активно використовуватися театральним режисером та одним із перших теоретиків перформансу Р. Шехнером. Остаточне закріплення терміну

в науковому обігу відбулося в 1979 р. завдяки опублікованому відомими мистецтвознавцем та куратором виставок сучасного мистецтва Р. Голдбергом першого ґрунтовного дослідження перформансу.

Перформанс визначається як «форма сучасного мистецтва, один з різновидів акціонізму, що входить у концептуалізм 1960-х – 1970-х років, представники якого спеціалізуються на відображенні переживань, стану свідомості, соціально-психологічному явищі, що виникають у процесі людського спілкування; коротка вистава, що виконується одним або кількома учасниками перед відвідувачами художньої галереї чи музею» [2, с. 350].

Перформанс – це синтез кількох вже існуючих видів мистецтва (театру, літератури, живопису, відеоарту, музики та ін.), «живе» мистецтво, оскільки він відбувається лише «тут і зараз». Він існує як протилежність або ж альтернатива статичному мистецтву – мистецтво перформансу є процесом, а його метою не є отримання готового продукту, який можна оцінити матеріально. Характерними ознаками перформансу є те, що він є феноменальною подією (здійсненням чого-небудь), процесом та створенням дійсності. Для перформансу визначальним фактором є наявність не лише акторів, але й глядачів [1, с. 73].

Дослідники наголошують, що «перформанс можна накладати на будь-які види дисциплін і медіа - це комбінації таких галузей як архітектура, драма, театр, музика, танець, живопис, відео, література. Мистець є тим, хто визначає, якими будуть межі його перформативних жанрів через дуже природний процес його проєкту й манеру, яку він вибирає для виконання» [3, с. 58].

Перформанс як театральний жанр культивує епатаж та провокативність. Його виникнення пов'язують з театральним стилем, що з'явився після 1968 р., на який наклало відбиток символічне та сюрреалістичне мистецтво [5, с. 530].

Парадигма театральної перформативності включає два не тотожних уявлення про перформанс. Схожі в методах та прийомах взаємодії з глядачем, вони відмінні за формою і стратегічним спрямуванням. З одного боку, перформанс являє собою форму творчого протесту перформера, спрямовану, переважно, на вираження і пізнання себе самого на тлі відповідної реакції

глядачів. З іншого боку – перформанс являє собою форму комунікації, спрямовану на пробудження творчої відповідної реакції глядачів, що сприяє, переважно, глядацькому самопізнанню і саморозкриттю. Спільними методами і способами в обох випадках є: заперечення сенсу, прийом колажу, метод провокації (провокативність) та відмова від мімесису, що докорінно відрізняються з стратегічним спрямуванням.

Так, наприклад, у протестній формі заперечення сенсу приймає характер паразитування на чужих творах мистецтва, властивий естетиці дадаїзму, руйнуючи першочерговий авторський задум, засобами спеціального викривлення драматургічного тексту або перверсії сакральних образів і традиційних понять невербальними засобами театру.

Провокативність, що виражається в порушенні законів сцени, моралі, здорового глузду, логіки або заборонених тем спрямована на виклик емоційних реакцій глядачів, що пред'являється режисером суспільству. За Е. Фішер-Ліхте ця реакція може виражатися в агресії, страху, огиді, обуренні, жалю, збудженні та ін. [4, с. 89]. Отже, провокативність апелює до прояву фізіологічного начала, «заряджаючи» глядача.

Перформанс у мистецтві другої половини ХХ ст. прагне «зламати категоріальні рамки та прокласти нові напрями» [6, с. 7]. Закордонний дослідник Р. Голдберг наголошує на тому, що «перформанс розглядався як спосіб втілення у життя безлічі формальних та концептуальних ідей, на яких ґрунтується створення мистецтва. Безпосередні публічні жести завжди використовувалися як зброя боротьби з традиціями усталених жанрів мистецтва» [6, с. 7].

Якщо в 70-80-ті рр. ХХ ст. перформанс переважно втілювався в абстрактних композиціях та епатажних жестах, то з середини 1990-х рр. значно розширює межі побутування, впроваджуючись в різноманітні традиційні жанри.

Висновки. Перформанс є однією з форм акціонізму, діалогізує із соціальним простором, залишаючись у рамках контексту мистецтва та

використовуючи візуальну мову звернення та впливу. Він змінює відносини творця і глядача, максимально активізує акт безпосередньої комунікації, змінюючи цінність артефакт як твору мистецтва цінністю соціуму та процесу створення витвору мистецтва, протиставляючи антропоцентричність і істинність переживань техногенності та предметності мови мистецтва, а також мобільності та надмірності текстових повідомлень у масовому суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович М. Пройти крізь стіни / пер. з англ. О. Михеда. Київ : Art Huss, 2018. 440 с.
2. Пасічний А. Образотворче мистецтво: енциклопедичний ілюстрований словник-довідник. Київ : Факт, 2007. 680 с.
3. Шумська Я. Інсталяція та перформанс у мистецтві кінця ХХ — початку ХХІ століття: українськопольська співпраця, творчі експерименти та взаємовпливи: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05. Львів, 2017. 384 с.
4. Fischer-Lichte E. The Transformative Power of Performance. A new aesthetics. London, New York, 2008. 240 p.
5. Gegenwartsliteratur seit 1968 / Hrsg. von K. Briegleb und S. Weigel. München; Wien: Hanser, 1992. 885 с.
6. Goldberg R. Performance Art from Futurism to the Present Day. Ad Marginem Press, 2014. 256 p.

HISTORICAL SCIENCE

З ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ НА БЕРЕЗІВЩИНИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Левченко Валерій Валерійович,

к. і. н., доцент

Басок Єлизавета Олександрівна,

студентка

Одеський національний морський університет

Одеса, Україна

Вступ. Історично склалося так, що на території нашої країни проживають представники різних етнічних груп, які часто приносять з собою різний соціокультурний досвід, який значно відрізнявся від місцевого. Одна з таких груп – німецькі переселенці, які залишили значний слід в історії розвитку місцевих громад на теренах України, зокрема на Березівщині Одеської області. Здебільшого німці-переселенці утворювали суцільні поселенські острови, які згодом перетворювалися на німецькі національні райони та округи.

Метою роботи є дослідження історії заснування німецьких поселень на території Березівщини Одеської області, їх розвиток та певні особливості.

Матеріали і методи. У статті використано наукову літературу, яка охоплює практично весь період історії німців на Березівщині. Використано переваги загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення результатів) і спеціальних методів дослідження: інформаційний – збирання та обробка інформації; аналітичний – проведення аналізу інформації, її систематизація та інтерпретація з метою отримання наукових і практичних результатів; алгоритмічний – визначення чіткого порядку дослідження теми.

Результати та обговорення. У другій половині XVIII ст. в Російській імперії, до складу якої входили землі сучасної Березівщини, склалися

передумови для державної політики переселення німців: роз'єднаність німецьких територій, гніт володарів німецьких земель, служба в армії, військові побори та податки, свавілля великих земельних магнатів, нестача землі, часті неврожаї, великі податки, релігійні переслідування. Однією з головних причин переселенської політики, започаткованої імператрицею Катериною II, була нагальна необхідність господарського освоєння південних територій. На відміну від Єлизавети, яка запрошувала сербів, хорватів, чорногорців, валахів і створювала військово-землеробські поселення, Катерина II, як послідовниця вчень фізіократів та меркантилістів, зупинила свій вибір на німецьких цивільних переселенцях, що були відомі всій Європі як міцні сільські господарі. Переселенська практика отримала відповідне законодавче забезпечення. 4 грудня 1762 р. і 22 липня 1763 р. було видано відповідні укази із поясненнями, подробицями та доповненнями [4, с. 12].

Незважаючи на великі привілеї, які імператорський двір обіцяв переселенцям, найбільш неузгодженими залишилися питання обліку земель, які повинні були відійти до колоністів. Ось чому з початку колонізації у 1764-1770 рр. було засновано лише 6 колоній переселенців з Франкфурту-на-Майні. У цей період німецькі поселення з'явилися лише у Чернігівській губернії [2, с. 73]. На південноукраїнських землях перша німецька колонія Альт-Данцин виникла 1787 р. під Єлисаветградом (Кіровоград – Кропивницьк). На території Березівщини було створено десять німецьких поселень. Це сучасні села Виноградне, Маринове, Черногірка, Яснопілля, Ставкове, Мар'янівка, Петрівка, Розкішне, Соколове та Золочівське.

Село Виноградне засноване німцями-переселенцями 1809 р. Його перша назва – Вормс, але пізніше, коли тут з'явилися українці, вони називали його на свій лад – Вормусове, де нараховувалося 173 садиби з 2 120 мешканцями. Переселенці з Німеччини добре розуміли, що задля збереження етнічної самобутності головним у розбудові їх колоній має бути школа. Оскільки імперський уряд у справі освіти надавав їм повну свободу, то з будівництвом затримок не виникало. Зводилися вони здебільшого на кошти громад.

Прекрасна архітектура збудованих переселенцями закладів освіти свідчить про досить високий рівень культури та заможність колоністів. Викладання у школах здійснювалося виключно німецькою мовою. Крім шкіл початкового рівня, виникла необхідність у створенні закладів вищих ступенів. Це були так звані центральні школи. Вони готували вчителів, сільських писарчуків, комерсантів. Особлива увага приділялася вивченню рідної мови та літератури, а також російської мови, оскільки вона використовувалася в офіційних державних закладах. Центральні школи готували також учителів релігії, які мали право замінити священника у здійсненні ритуалів і навіть богослужінь. Один пастор опікувався 9–12 громадами [4, с. 178].

Церковне життя було у поселенців досить активним, адже деякі емігрували через релігійні переконання. Так як зі сторони російського уряду забезпечувалась свобода віросповідання, колоністи були готові вносити великі суми грошей в якості пожертви на будівництво церков. Церкви будували власними силами. В цьому плані труднощів не виникало. Розподілений громадою церковний податок вносився з великою охотою, а участь в будівництві вважалася почесною. В кожному середньому і великому селі була церква зі статною дзвіницею, яка височіла над будівлями селян. Сад і огорожа навколо церкви підтримувалися завжди у зразковому порядку. Культуру німців у сільській місцевості визначали в основному селяни. Ремісники і комерсанти лише пізніше поселилися у колоніях. З більшою завзятістю приступили жителі колоній до підняття цілини. Всі пристосувалися до нових умов і долали труднощі, які здавалися майже не здійсненними. Багаті гумусом чорноземи давали великі врожаї. У першу чергу сіяли пшеницю, ячмінь, овес і кукурудзу. В деяких областях велику роль відігравало виноградарство. Німці вивели також відому породу корів, яка користувалася великим попитом. Деякі морські порти, перш за все Одеса на Чорному морі і Бердянськ на Азовському морі, були важливими пунктами торгівлі зерном, яке поставлялося в основному німецькими селянами. 14 листопада 1920 р. на загальних зборів поселенців колонії Вормс (Виноградне), зібраних за ініціативою інструктора-організатора

народних бібліотек в колоніях Одеського повіту німецької секції у народстві товариством було вирішено організувати місцевий культурно-освітній гурток. У 1923 р. було відкрито культурно-освітній гурток з метою підвищення рівня грамотності серед населення: проведення лекцій, мітингів, вистав, концертів. [4, с. 179].

Перша згадка про Нейфрейденталь (Маринове) зустрічається 1830 р. в справах Опікунського комітету про колоністів південного краю. Одеська контора іноземних поселень доносить Комітету, що частина колоністів Лібентальського округу, яка не має власного господарства бажає переселитися на землі, що пустують. Головний опікун колоністів дав згоду на це переселення за умови, що колоністи організують його самі, без допомоги з боку казначейства [5, с. 18]. У 1829 р. був складений план нової колонії, що передбачав приблизно 50 садіб, церкву, школу, пасторат, цвинтар, кузню, шинок, дві громадські плантації дерев: (акації і шовковиці), а також виноградник. Був складений іменний список 42 родин, що мали утворити нову колонію. Загальна кількість населення склала 198 осіб, у тому числі 101 чоловік і 97 жінок. Житло і громадські будинки в Нейфрейденталі будували тільки кам'яні. 5 грудня 1831 р. Одеська контора іноземних поселенців доносила Опікунському комітету, що в колонії Нейфрейденталь побудовано вже 25 будинків, в яких проживало 198 осіб. Через півроку було довершено будівництво вже 33 будинки, а деякі виноградники вже нараховували до 15 000 кущів винограду. Станом на 1867 р. сільська община володіла 2 697 десятинами землі, у селі було 84 будинки, 43 сади і виноградники загальною площею близько 18 десятин, близько 4 десятин лісу, 1 шинок, 1 крамниця, 6 млинів, 1 олійня, 1 драга. На 1 січня 1872 р. в селі Нейфрейденталь мешкало 248 селян чоловічої статі, з яких 160 користувалися земельними ділянками, 88 були безземельними. У володінні селян знаходилося 2 875 десятин землі різної якості. Державної оброчної податі з усього селища надходило 943 руб 60 коп [4, с. 143–145]. На початку ХХ ст. у селі було 125 дворів, 1 200 жителів, 9 торгових закладів, 3 столярні і 4 ковальські майстерні, 1 споживче

товариство, 1 церковно-парафіяльна школа, 1 неповне реальне училище. У районі села Нейфрейденталь знаходяться 13 поселень, у яких нараховувалося до 3 207 жителів, 4 школи, 8 торгових і 25 дрібних промислових закладів, 3 парові млини і 1 олійня»(імовірно, одним з цих поселень було Маринове, що з початком Першої світової війни злилося з Нейфрейденталем та утворило Маринівську волость). У 1915 р. в селі було відкрито поштово-телеграфне відділення. На 1920 р. існувало 199 домогосподарств. Середня площа орної землі – від 3,5 до 19 десятин. Усього польової орної землі в Маринівській сільраді нараховувалося 2 224 десятини на 963 чоловіка. Як бачимо, революція і громадянська війна спричинили значне зниження кількості жителів села. Погані були справи і з сільгоспінвентарем. За Маринівською сільрадою не рахувалося жодного справного плуга, малося 19 справних сівалок і 9 пошкоджених, 9 справних віялок і жодного справного культиватора, молотарки, лобогрійки, сортувалки чи гарби. Перша лікарня в Мариновому з'явилася 1926 р. у садибі розкуркуленого селянина, і якій було три пологові і п'ять лікувальних ліжок [4, с. 155].

Село Черногірка було засновано 1817 р. вихідцями з Балкан. Але згодом вони покинули дану місцевість. У 1837 р. на цих теренах німці утворили колонію Геленталь (Хелененталь, Єлененталь). Там нараховувалося станом на 1859 р. 26 господарств та мешкало 258 людей. У 1896 р. господарств було вже 59, а мешкало 420 осіб. Німці мали в Гелененталі свою лютеранську церкву, яка зберіглася до нашого часу, також існувала школа, в якій навчалося 64 дитини, працював млин. Під час Першої світової війни за переписом населення нараховувалося 113 господарств та мешкало 590 людей. Зі встановленням влади більшовиків Геленталь перейменували в Черногірку, хоча ще 1925 р. німці становили тут більшість. Тоді в Черногірці нараховувалося 112 господарств і проживало 581 людина. На межі 1927–1928 рр., з лютеранської церкви зробили школу. Потім почалася колективізація, що не сприяла популярності більшовицької влади серед німців. Тож коли 1941 р. почалася війна німці, в більшості своїй, сприйняли гітлерівській окупації доволі добре.

За деякими даними на території Чорногірки 1943 р. проживало 903 людини, хоча це і видається доволі сумнівним, можливо туди приплюсували мешканців інших населених пунктів [1–3]. Після завершення війни історія німецької колонії в Чорногірці завершилась.

Над Бандерським шляхом розкинулося мальовниче село Ставкове, яке зародилося з невеличкого хутору, що до 1945 р. називався Вейсове. Його засновником був К. Б. Вейс, який за військову службу на початку ХІХ ст. отримав добрий наділ землі. Він заснував хутір і назвав його на свою честь, тобто Вейсовим (або Вейсовка). У 1818 р. хутір складався з 6 дворів з 56 мешканцями. Жителі Вейсового були десятиниками. Тобто за користування поміщицькою землею платили десяту частину врожаю та одну вівцю, а ще також повинні були відбувати 12-денну панщину під час жнив. Тут не було ні школи, ні церкви. Люди відчували безперспективність. Тож не дарма, наприкінці ХІХ ст., приріст населення становив лише 8 осіб. Жителі села масово шукали заробітку по різних кутках, а кількість населення стабільно падала. Якщо 1905 р. в селі проживало 88 людей, то під час Першої світової війни у Вейсовому лишилося лише 81 людина [4, с. 207–209].

Німецька колонія Lichtenfeld, в перекладі з німецького ясне поле, до переселення сюди німців називалася Корнеєвка, або Корнеєво-Дальнє. Подейкують, що місцевий пан продав землю німцям і тут вони заснували невеличкий хутір з поетичною назвою Ліхтенфельд. Точна дата заснування Ліхтенфельда (Яснопілля) не відома, але вже 1887 р. тут проживало 15 чоловіків і 11 жінок. Трохи менше ніж за 10 років, німецька колонія зробила відчутний «демографічний стрибок», вже 1896 р. нараховувалося 53 господарства, в яких проживало 163 чоловіка і 158 жінок. Мали німці Ліхтенфельда і свій лютеранський молитовний дім та школу в якій навчалося 37 учнів. З початком революцій та громадянської війни було зруйновано розмірене життя німецької сільськогосподарської общини. Прихід більшовиків призвів до перерозподілу приватної власності. Почалися виступи землевласників проти відчуження їхнього майна [4, с. 218–220]. За роки

колективізації було розкуркулено 28 господарств в Ліхтенфельдській сільській раді, ще 253 господарства стали колективними. У 1925 р. в Ліхтенфельді проживало 451 мешканець, стільки ж їх було й 1943 р. [1–3]. Після звільнення Березівщини від німецьких нацистів 1944 р., етнічний склад населення докорінно змінився і село отримало свою теперішню назву Яснопілля.

Висновки. У результаті дослідження дійшли до висновку, що на території Березівщини Одеської області багато сіл заснували німці-переселенці у ХІХ ст. Усього ними було засновано приблизно десять сіл. Для розвитку повноцінного життя вони засновували школи, намагалися розвивати усі складові культури. У певні проміжки часу в господарстві та садівництві були складнощі, бо клімат Південної України важкий для ведення сільського господарства. Більшість німецьких колоністів у період Другої світової війни було депортовано до центральних районів СРСР. На сьогодні в селах збереглися деякі архітектурні споруди німців-переселенців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герус-Бахтіна Н. А. Німецька громада Півдня України в 1941 – другої половини 1944 років // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К.: ВІР УАН, 2013. Вип. 70 (№ 3). С. 33–37.
2. Герус-Бахтіна Н. А. Німецькі етнічні меншини напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. К.: Видавництво «Гілея», 2015. Вип. № 97 (№ 6). С. 73–76.
3. Герус-Бахтіна Н. А. Репресії радянської влади проти колишніх «фольксдойче» в період пізнього сталінізму // Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. Вип. 15. С. 165–174.
4. Ніточко І. І. Березівський район: історія, люди, події. Одеса: Чорномор'я, 2006. 256 с.
5. Ніточко І. І., Рим'як Л. І. Маринове. Історико-краєзнавчий нарис. Одеса: Астропринт, 2008. 224 с.

**ВИСВІТЛЕННЯ ЗВЕНИГОРОДСЬКОГО ПОВСТАННЯ В ОКРЕМИХ
НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЯК ЗБРОЙНОГО
ВИСТУПУ СЕЛЯН УКРАЇНИ ПРОТИ НІМЕЦЬКО-АВСТРО-
УГОРСЬКИХ ВІЙСЬК ТА ГЕТЬМАНАТУ. ДО 105-Ї РІЧНИЦІ ПОДІЇ**

Щербатюк Володимир Михайлович

доктор історичних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

Вступ. Тривалий досвід роботи над науковим осягненням селянського повстанського руху в Україні 1917–1920-х років спонукає вдаватись до новітніх пошуково-дослідницьких підходів та методів дослідження, до залучення нових джерел дослідження, аналізу сучасних досліджень і, як наслідок, вносити певні уточнення в наукове пізнання теми, урізноманітнювати тематичні акценти та наголошувати на їх науковій обґрунтованості, поглиблювати тематику досліджень в цілому. Результат такої діяльності – дана публікація, де здійснено аналіз останніх окремих досліджень, присвячених Звенигородському збройному повстанню та у формі тез узагальнено характерні риси повстання на теренах Звенигородщини й прилеглих до неї територій літа 1918 року, як одного з перших збройних виступів українських селян проти німецьких і австро-угорських військ та Гетьманату, що стало вагомим подальшим поштовхом у розгортанні антигетьманського повстання в Україні.

Актуальність дослідження. Актуальність даної теми є очевидною, адже її дослідження, науковий аналіз наявних праць, узагальнення характерних рис повстання, допомагає простежити наростання невдоволення українського селянства у період весни–літа 1918 року, більш глибоко збагнути причини повстання, виокремити дійсних його організаторів, сприяє кристалізації початкового етапу загального антигетьманського повстання тощо. Праця в даному напрямку сприяє більш науковому опрацюванню Звенигородського

збройного повстання, точнішому визначенню домінуючих тенденцій у ньому, глибшому осягненню невдоволення селянства гетьманським режимом та ширше збагнути роль даного фактору в розгортанні антигетьманського повстання.

Мета. Метою даного дослідження є аналіз окремих сучасних наукових публікацій, у яких ідеться про Звенигородське повстання та висвітлення його характерних рис як збройного виступу селян України проти німецько-австро-угорських військ і Гетьманату. Досягненню мети підпорядковано розв'язання таких **дослідницьких завдань**: окреслити прогалини в деяких новітніх дослідженнях, присвячених Звенигородському збройному повстанню та виокремити характерні йому риси.

Матеріали і методи. Звенигородське збройне повстання висвітлювали очевидці та учасники Української революції 1917–1921 рр. (Велівченко І., Доценко О., Тютюнник Ю., Шевченко Л. та ін.), радянські вчені, праці яких написані на основі партійно-класових підходів, однак вміщують вагомий фактологічний матеріал (Балковий П., Супруненко М., Тичина В. та ін.). Своєю ідеологічною незаангажованістю привертають увагу праці мемуарного характеру авторів з української діаспори – вояків Армії УНР й учасників повстанського руху (Вишнівський О., Дорошенко М., Лютий-Лютенко І. та ін.), роботи сучасних українських вчених, хто безпосередньо досліджував означене повстання і його очільників (Захарченко П., Лободаєв В., Коваль Р., Щербатюк В. та ін.).

До теми повстання неодноразово звертався у своїх працях і автор даної публікації: на основі уже наявних в науці досліджень, архівних документів, узагальнень власних наукових пошуків, висвітлено започаткування і хід повстання, показані причини та наслідки, названі його керівники, визначені міфи і реальність повстання в історіографії тощо.

Увага науковців до повстання зростає. Про це свідчать публікації останніх років [1; 2]. Однак інтерес до нього посилюється в контексті досліджень повстанського руху за Української революції 1917–1921 рр. в

цілому [3; 4], що актуально в умовах новітньої російсько-української війни, адже дослідники логічно проводять паралель між сучасною російською агресією та військовою навалою російських більшовиків в Україну 1917–1921 років [5].

У дослідженні застосовано методи історіографічного аналізу та синтезу, критики історіографічних джерел, порівняльний, історично-ситуаційний та проблемно-хронологічний методи, які дали змогу виявити окремі прогалини у висвітленні теми, внести певні уточнення в її наукове пізнання. Водночас допомогли узагальнити характерні риси Звенигородського повстання як збройного виступу селян України проти німецько-австро-угорських військ та Гетьманату та вкотре наголосити на зміщенні акценту у його рисах на національно-визвольний характер у порівнянні з протигетьманським.

Результати і обговорення. До обговорення теми наштовхнули окремі дослідження останніх років, де автори певною мірою деталізують хід Звенигородського повстання, що є досить позитивним. Проте окремі узагальнення в їх працях потребують, на наш погляд, деяких уточнень.

Зокрема, у досить інформативній праці Т. Малиновської та Б. Малиновського «Повстанці у Звенигородці, 8–12 червня 1918 року» [1], автори, ставлячи за мету «описати події, пов'язані із захопленням повстанцями повітового центру Звенигородки» [1, с. 52], широко висвітлюють послідовність дій селян-повстанців проти німецьких військ і справедливо зазначають незначну кількість в обороні міста «гетьманських правоохоронних сил» [1, с. 56]. Факт співзвучний з характером повстання, який «витікає з тогочасних історико-політичних обставин та становища України» [6, с. 32] і мав національно-визвольне спрямування [7, с. 321], що визначалось боротьбою з іноземними в Україні військами і стверджувалось повстанськими документами, де антинімецькі та антиавстро-угорські мотиви виступали на перший план [6, с. 33]. Тому твердження авторів, що повстання у Звенигородському повіті літа 1918 року – «один з найбільших збройних виступів проти уряду гетьмана Української Держави П. Скоропадського» [1, с. 51, 52] є хибним і

«перекочувало» з радянської історіографії, де означене повстання характеризувалось як «виступ трудящого населення проти найперше гетьманського режиму, а вже потім його союзників – німецько-австро-угорських військ» [6, с. 32]. У ході повстання проявились лише перші серйозні виступи проти гетьманського уряду [8, с. 4] і тільки згодом, як переконують дослідники, Звенигородський і Таращанський повіти Київської губернії стали центрами зародження антигетьманського повстання [див.: 6, с. 32, 33 (міф четвертий); див.: 9], а пізніше повстанський селянський рух не лише Київщини, а й усього Середнього Подніпров'я, незважаючи на неорганізованість та ідеологічні розбіжності, залишився єдиним джерелом подальших змагань за українську державність [10, с. 18, 21].

Дещо обмеженим, на наш погляд, є трактування авторами Вільного козацтва: «службовці розформованої на той час міліційної армії УНР» [1, с. 52]. Його сутність ширша і глибша, адже є очевидним, що Вільне козацтво – не лише організація, а рух серед широких верств населення (вільнокозачий рух). Це добровільне міліційне народне формування виникло на основі історичної пам'яті українців та зростанні їх національної свідомості в умовах революції і необхідності організації охорони порядку на місцях, неспроможності навести лад у суспільстві силами державних структур [11, с. 283]. Детальніше Вільному козацтву, у тому числі його участі у селянському повстанському рухові літа 1918 р., присвячена дисертаційна робота В. Лободаєва [12], ряд інших праць дослідника.

Н. Ковальова справедливо називає Звенигородщину і Таращанщину різними осередками повстанського руху літа 1918 року [2, с. 10]. Дійсно, виступи селян залишалися здебільшого стихійними й розрізненими. Спроби Звенигородського коша Вільного козацтва об'єднати селянські загони означених повітів повною мірою не вдалися [13, с. 49], хоча частина повстанців обох повітів у липні–серпні 1918 р. все ж йому підпорядкувалась і територія контрольована повстанцями навіть збільшилась у порівнянні з червнем [14, с. 540]. Незважаючи на те, що повстанці обох повітів інколи діяли спільно,

зокрема, при відступі на Лівобережжя з метою зосередження у так званій нейтральній смузі [13, с. 51], весь хід подій у повітах літа 1918 р. не дає підстав об'єднувати повстання в одне ціле і називати його Звенигородсько-Таращанським, як те знаходимо у висновку публікації Н. Ковальової [2, с. 12]. Влітку 1918 р. селянський рух Київщини став масовим, однак як тоді, так і надалі не став достатньо організованим [15, с. 187].

Науковцям при дослідженні Звенигородського повстання, як й інших тем, яким присвячені значна кількість наукових студій не одного покоління авторів, доцільно не залишати їх поза своєю увагою, зокрема ті з них, які характеризуються неупередженим концептуальним баченням досліджуваної тематики. При цьому у пріоритеті мають бути документальні джерела.

Так, в огляді історіографії теми в науково виваженому дослідженні «Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки непу: монографія» [16] авторам варто було б залучити й працю «Селянський повстанський рух в Україні 1917–1921 років: українська історіографія» [17]. На наш погляд, вона інформаційно доповнила б дослідження, зокрема, в частині «Селянство як активний суб'єкт Української революції 1917–1921 рр.». В контексті висвітлення селянського повстанського руху її застосування додало б відомостей про повстанство, у тому числі й Звенигородщини, суміжних з нею повітів, не лише щодо ставлення місцевих селян до Добровольчої армії, на чому зупинились автори [16, с. 36], а й конкретизувало б сприйняття селянством тієї чи іншої влади в роки Української революції в цілому.

Враховуючи вище викладене та з метою використання в подальших дослідженнях Звенигородського повстання, вважаємо за доцільне навести тезисно усталені і незмінні на даний час в історіографії його причини та характерні риси як збройного виступу селян України проти німецько-австро-угорських військ та Гетьманату (ми свідомі, що окремі узагальнення вже публікувалися нами раніше, однак їх доцільно тут зазначити):

– причинами повстання стали: свавілля німецьких та айстро-угорських військ, каральні експедиції землевласників та безсилля

української влади навести порядок;

– рушійною силою повстання були загони Вільного козацтва та широкі селянські маси, очолювані ним;

– у повстанні домінували національно-визвольні тенденції над соціальними;

– на посилення національно-визвольних чинників у повстанні і в селянському повстанському рухові регіону в цілому впливало Вільне козацтво й стрімке зростання його авторитету в суспільстві;

– в ході повстання викристалізувались початки серйозних виступів селян проти правління Гетьмана П. Скоропадського (перші серйозні зіткнення селян із гетьманськими військами в ході повстання відбулися біля с. Виноград Звенигородського повіту 20 липня 1918 р.);

– Звенигородське збройне повстання сприяло розвитку громадянського суспільства, розпочало накопичення досвіду селянства у боротьбі з присутністю в Україні іноземних військ, що згодом проявилось у селянському антиденікінському та антибільшовицькому повстанському рухові.

Висновки. Поява в історичній науці нових праць, у яких сучасні вітчизняні автори досліджують безпосередньо або якоюсь мірою торкаються подій Звенигородського збройного повстання свідчить, що інтерес науковців до повстання зберігається. Без усяких заперечень новітні дослідницькі пошуки варті уваги та вносять певну новизну в наукове осягнення теми, проте окремі аспекти та узагальнення, зокрема, в згаданих нами працях, де висвітлюється означене повстання, потребують уточнень.

Хід повстання та виокремлені його характерні риси доводять, що селянський рух в Україні весни–літа 1918 р. значно зріс у травні, а у червні набув повстанської форми і вилився у Звенигородське збройне повстання, яке на противагу радянській інтерпретації найперше мало національно-визвольне спрямування. Цю спрямованість визначала боротьба з іноземними військами, а також повстанські документи, у яких простежуються антинімецькі та антиавстро-угорські мотиви.

Оскільки в ході Звенигородського повстання проявились лише перші виступи проти гетьманського уряду, то ми не можемо його трактувати антигетьманським у повному розумінні.

Звенигородське і Таращанське повстання варто розмежовувати, хоч вони в основному були спрямовані проти німецької та австро-угорської військової присутності в Україні. Водночас при подальшому їх дослідженні, оскільки ще не всі аспекти повстань висвітлено повною мірою, та й інших суміжних тем, поруч з документальними джерелами мають використовуватися й наявні в історіографії неупереджені, науково виважені праці з означеної й суміжної наукової проблематики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малиновська Т. В., Малиновський Б. В. Повстанці у Звенигородці, 8–12 червня 1918 року. *Сучасні дослідження з німецької історії: збірник наукових праць* / гол. ред. Н. В. Венгер. Дніпро: Літограф, 2019. С. 51–61.
2. Ковальова Н. А. Повстання на Київщині влітку 1918 р.: апробація політичної програми селянської революції в Наддніпрянській Україні. *Український селянин*. 2019. Вип. 21. С. 9–14.
3. Пасічна Ю. Г., Кирилюк Є. М., Берестовий А. І. Суспільно політична активність селянства в період Української революції 1917–1921 рр.: виступи, повстанство чи бандитизм? *Український селянин*. 2019. Вип. 21. С. 101–108.
4. Абразумова О. М., Корновенко С. В. Селянство як активний суб'єкт Української революції 1917–1921 рр. *Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки непу: монографія*. Черкаси, 2017. С. 31–37.
5. Ковальова А. «Сто років минуло, а ворог не змінився». Історик про повстанський рух на Кіровоградщині у ХХ столітті. URL: <https://suspilne.media/230410-sto-rokiv-a-vorog-ne-zminivsa-istorik-pro-povstanskij-ruh-na-kirovogradsini-u-xx-stolitti/> (дата звернення: 15.09.2023).
6. Щербатюк В. М. Міфи та реальність Звенигородського збройного повстання (до 100-річчя події). *Наукові записки. Серія: історичні науки*.

Вип. 25. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 26–44.

7. Історія держави і права України. Курс лекцій / В. М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П. П. Захарченко, О. В. Кузьминець та ін.; за ред. В. М. Щербатюка. Київ: Вид-во «Фенікс», 2018. 496 с.

8. Захарченко П. Звенигородсько-таращанське повстання на Київщині у 1918 році: погляд із сьогодення. *Історія України*. 1998. № 7, 8, лютий.

9. Сідак В. Національні спецслужби в період революції 1917–1921 рр. (невідомі сторінки історії). Київ, 1998. 320 с.

10. Демартино А. П. Повстанський рух в Середньому Подніпров'ї України (1918 – середина 1920-х рр.): Автореф... канд. іст. наук: 07.00.01 / А. П. Демартино; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 24 с.

11. Щербатюк В. М. Вільне козацтво – добровільна громадська міліційна організація в Україні 1917 – 1921 років. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 275–285.

12. Лободаєв В. М. Українське Вільне козацтво (1917–1918 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / В. М. Лободаєв; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2001. 216 с.

13. Щербатюк В. М. Звенигородське збройне повстання. *Воєнна історія*. 2002. № 2. С. 43–53.

14. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія Київ: Либідь 1999. 976 с.

15. Щербатюк В. Селянський повстанський рух на Київщині 1917–1923 рр.: сучасна історіографія проблеми. *Український історичний журнал*. 2010. № 3. С. 186–204.

16. Абразумова О. М., Корновенко С. В. Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки непу: монографія. Черкаси, 2017. 190 с.

17. Щербатюк В. М. Селянський повстанський рух в Україні 1917–1921 років: українська історіографія. Київ: Наукова думка, 2012. 528 с.

CULTUROLOGY

ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДНОЇ ПІСНІ ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Бурлака Анна Віталіївна,
аспірантка,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Вступ. Трансформаційні процеси в художній культурі перших двох десятиліть ХХІ ст. є предметом наукового інтересу багатьох сучасних культурологів. Значні зміни відбуваються у всіх компонентах художньої культури, від художньої освіти та виробництва до споживання та критики, що зумовлено рядом об'єктивних та суб'єктивних чинників, характерних для сучасного соціокультурного простору. Зокрема значні зміни відбуваються і в її ситуативних інституціях – конкурсах, преміях, фестивалях та ін. Особливо це стосується фестивалів української естрадної пісні.

Мета роботи – виявити особливості фестивалю української естрадної пісні як явища сучасної художньої культури крізь призму інституціонального підходу.

Матеріали та методи. Застосовано метод аналізу, узагальнення, синтезу, метод системного, типологічного, культурологічного аналізу та ін.

Результати та обговорення. Фестиваль (від фр. Festival – «святковий») «культурне явище, подія у мистецькому театральному або музичному житті; показ найкращих досягнень мистецтва, масове свято» [1, с. 48]. Цей вид масових свят походить від «старого французького фестивалю, -вельє, середньовічних латинських свят, латинського свята» [4] набув традиційних у

сучасному розумінні рис на початку XVIII ст. Перші музичні фестивалі (духовної церковної хорової музики) відбулися у Великобританії, а вже станом на середину XVIII ст. фестивалізація охопила всі європейські країни. Фестивалі стали характерним явищем художньої культури другої половини XX – початку XXI ст., отримавши широке поширення і масштабну популяризацію. У свою чергу українська культура, звертаючись до західних традицій закономірно перейняла певні риси подібних фестивальних рухів.

Поява фестивалів української естрадної пісні безпосередньо пов'язана із активізацію національно-патріотичних тенденцій наприкінці XX ст., а подальше різке зростання їх кількості пояснюється їх роллю ключового економічного двигуна індустрії популярної музики та сезонної культурної економіки. Одним із найвідоміших став фестиваль сучасної пісні та популярної музики «Червона рута», який вперше відбувся 17 вересня 1989 р. завдяки підтримці Народного руху України за перебудову.

Сучасні фестивалі української естрадної пісні варіюються від масштабних, таких як міжнародний музичний фестиваль «Таврійські ігри» (з 1991 р.), «Бандерштат» (з 2007 р., Волинь), Західфест фестиваль (з 2009 р., Львівщина), «На хвилях Світязя» (1995-2014 рр., Шацький р-н, Волинь), Koktebel Jazz Festival (з 2003 р. – Крим, з 2015 р. - Одещина), Міжнародний фестиваль сучасної естрадної пісні «Дністер-ріка» (з 2021 р., Буковина, Чернівецька область), Всеукраїнський фестиваль сучасної української естрадної пісні «Пісенний вернісаж» (з 1987 р.), до місцевих, локальних (фестиваль конкурс української естрадної пісні імені Назарія Яремчука, Вижниччина, з 2013 р.; «Водограй», Івано-Франківщина) та дистанційних (наприклад, міжнародний фестиваль-конкурс молодих виконавців естрадної пісні «Вернісаж. Енергофест», «Нескорена пісня», 2022 р. та ін.).

Основними інституційними характеристиками фестивалю української естрадної пісні є: предметно-діяльнісна галузь художньої культури, змістовні особливості, суб'єкти та види діяльності, ідейно-ціннісна програма, просторово-часовий континуум (хронотоп), основні функції.

Фестиваль української естрадної пісні має чітко визначену предметно діяльнісну галузь соціокультурного життя, що є основою та об'єктом її структуризації, а також визначає певні змістовні та ряд інших особливостей фестивалю як художньої інституції.

Фестивалі сучасної естрадної пісні в різноманітті та цілісності свого репертуару та живого колективного відгуку на нього всіх суб'єктів – це вагома, авторитетна соціокультурна репрезентація якісного стану та тенденцій розвитку жанрів та стилів, художньо-естетичних напрямів і течій, типів художньої свідомості та творчих методів, художніх смаків та ідеалів, художньо творчого мислення, актуальних художніх традицій та новаторських пошуків українського суспільства. Такти чином, можна констатувати, що на макрорівні змістом фестивалю української естрадної пісні є вся сучасна музична культура українського суспільства, включно з її ресурсами, процесами, результатами, прагненнями та досягненнями.

Великою мірою сучасні фестивалі української естрадної пісні є дієвою моделлю музичного життя країни, її основних діяльнісних складових, оскільки репрезентують не лише спільний якісний стан, продукти та ресурси музичної культури, а фактично репрезентують всю систему естрадно-пісенних практик і представляють їх суб'єктів (виконавці, композитори, автори віршів, музиканти, глядачі, музичні критики, менеджери, журналісти, організатори фестивалю та ін.). Серед інших назвемо такі види діяльності як: діяльність представників української естрадно-пісенної творчості, комунікація та спілкування в контексті художник - глядач, художнє сприйняття естрадного виступу глядачем; комунікація між професіоналами естрадної музики та експертами; художньо критична, аналітична та інтерпретаційно-оціночна діяльність; освітня та просвітницька діяльність, спрямована на глядачів і молодих учасників фестивалю, організаційно-управлінська діяльність та ін.

Ідеологія фестивалю української естрадної пісні є його ядром та має визначальне значення в контексті концептуальної змістовності та способу проведення, вибору учасників та репертуару. Зазвичай ідейна програма

фестивалю української естрадної пісні виражена в його програмному документі. Так, наприклад, ідеологія фестивалю «Пісенний вернісаж» виражена у реченні: «є мистецьким заходом, покликаним сприяти піднесенню рівня і популяризації кращих зразків української сучасної естрадної пісні, репрезентування наймасовішого із жанрів мільйонам шанувальників шляхом публічного виконання, засобами телебачення і радіо в Україні і за її межами» та «стовідсотково україномовний форум рідного слова, покладеного на музику» [3].

Ідеологія фестивалю «На хвилях Світязя» (1995-2014 рр., Шацький р-н, Волинь) простежується і в поєднанні сучасної української естрадної пісні з народними звичаями та літньою обрядовістю українців (обов'язковою складовою масового фольклорного свята Івана Купала був Гала-концерт переможців фестивалю), а також обов'язкове виконання пісні саме українською мовою, навіть для учасників з інших країн [2].

Висновки. На сучасному етапі така форма презентації та популяризації української естрадної пісні як музичний фестиваль є однією з найбільш ефективних в контексті єднання українського народу та формування відповідної духовно-моральної складової, а також забезпечує долучення громадян до культурних цінностей та участі в культурному житті, реалізації творчого та інноваційного потенціалу українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бесараб О. Фестивалі сучасного музичного мистецтва як один із показників напряму розвитку масового мистецтва в Україні періоду незалежності. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 30. Т. 1. С. 47-53.

2. Народний артист України вважає, що треба відновити фестиваль «На хвилях Світязя». Район. 2021. URL : <https://rayon.in.ua/news/396530-narodniy-artist-ukraini-vvazhae-shcho-treba-vidroditi-festival-na-khvilyakh-svityazyu> (дата звернення : 7.09.2023).

3. Положення Про Всеукраїнський фестиваль сучасної української естрадної пісні «Пісенний Вернісаж». Центр культури і мистецтва. URL : <https://www.cultura.kh.ua/uk/materiali/3692-polozhennja-pro-vseukrayinskij-festival-suchasnoyi-ukrayinskoyi-estradnoyi-pisni-pisennij-vernisazh> (дата звернення : 6.09.2023).

4. Festival. Oxford dictionaries. URL : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/festival> (дата звернення : 6.09.2023).

ВІЗУАЛЬНА КАРТИНА СВІТУ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Павліченко Євген Олександрович,
здобувач,
Київський національний університет
культури і мистецтв

Вступ. Специфіка цифрового суспільства характеризується стиранням кордонів між культурами окремих народів та національностей. Водночас прагнення визначити та зберегти власну ідентичність спонукає суспільство до пошуку нових форм репрезентації візуальних національних символів та цінностей. У процесі усвідомлення себе членом певної нації відбувається ідентифікація з національними символами та цінностями. Надзвичайно важливу роль у цьому контексті набуває феномен візуальної картини світу.

Мета роботи – виявити особливості візуальної картини світу як складової національної ідентичності.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження складають методи аналізу та синтезу, діалектичний метод, логічний метод, культурологічний метод, системно-структурний метод.

Результати та обговорення. Візуальна культура втілює в собі широкий, наповнений сенсом зміст – інформацію про зовнішній світ та внутрішню реальність людини, що організована в оптимальній для сприйняття просторово-часовій структурі, яка здатна викликати відповідне функціонування мозкових структур і, відповідно, посприяти створенню певної картини світу у того чи іншого індивіда.

Особлива роль переозначування інформації візуального характеру зумовлена каналом її передачі та особливостями обробки інформації у візуальній формі: співвіднесення візуальної інформації з іконічними символами в рамках активності підсвідомих когнітивних процесів та її інтерпретація у вербалізованій формі з метою декодування або перекладу візуального коду на

вербальну пролину. Основою декодування та засвоєння візуальної інформації є ментальні схеми, що успадковані разом із генетичною інформацією, або існують в рамках колективного несвідомого, або спираються на колективний історико-культурний або персоналістський індивідуальний досвід людини, отриманий нею в процесі соціалізації та реалізації буденних соціальних практик в різноманітних галузях діяльності.

Дослідники визначають поняття «картина світу» як «систему взаємопов'язаних образів, що є в основі уявлень про світ і місце людини в ньому (...) світоглядну структуру, що є фундаментом культури певної історичної доби» [2, с. 368], «максимально широку культурологічну категорію, яка в ідеалі охоплює практично весь спектр уявлень, що були випрацьовані різноманітними соціокультурними практиками цього суспільств» [2, с. 368]; «визначає стратегії його пізнання і творення індивідуальних образів світу її представників» [3, с. 51]; «створюваний людиною суб'єктивний образ об'єктивної реальності (...), що несе в собі основні властивості світогляду людини, є достовірною для свого суб'єкта та має системний характер, образність, цілісність» [1, с. 24]», «синтетична єдність суб'єктивного і об'єктивного у світобаченні людини, синтез духовно-індивідуальної та культурно-історичної субстанцій» [1, с. 25].

Отже, картина світу є своєрідним культурним ландшафтом, в якому розміщуються інші елементи культуру, включно з шкалою цінностей, яка характерна лише для картини світу певного соціуму. Дослідники акцентують на тому, що «поряд з інтуїтивними уявленнями, архетипами, способом світосприймання компонентами картини світу є культурні норми та цінності, реалізовані в традиціях, звичаях, обрядах, законах, морально-етичних нормах» [2, с. 369].

Пріоритетним завданням трансляції культури є формування у людини певної картини світу, в якій поєднано всі відомі їй образи, ідеї, поняття в єдиний глобальний образ, що має спільні риси для конкретного соціуму, зокрема ті, що формують національну ідентичність. Отже, візуальній культурі

належить особлива роль у формуванні картини світу, як явища, що спрямоване на створення образу дійсності.

З точки зору інформаційного підходу до візуальної культури картина світу розглядається як складна інформаційна система, що виступає підсистемою соціуму – її об'єкти, як особливим чином організовані і структуровані відіграють ролі репрезентаторів семантичної, прагматичної та естетичної інформації.

Національна ідентичність людини визначається передусім її ставленням до картини світу, що повинна бути тотожною як в суб'єктивній реальності індивіда, так і в об'єктивній реальності нації. На думку дослідників, людей в рамках однієї і тієї ж соціокультурної та національної парадигми може відрізнити що завгодно, окрім різного розуміння картини світу [4, с. 281]. Таким чином, національна ідентичність людини може розглядатися як така визначеність її суб'єктивного світу, що сформувалася в процесі соціалізації в соціокультурному просторі певної нації, інтегрованої на базі єдиної картини світу та відповідних цій картині шкали цінностей.

Активний розвиток візуальної культури на сучасному етапі зумовлює наповнення світового простору створеними уявленнями, стає вигаданим та міфологізованим. Водночас актуальна реальність через взаємодію різноманітних культурно-символічних систем зазвичай сприймається крізь призму різноманітних міфологічних та символічних форм.

Візуальна картина світу являє собою частину загальнокультурної картини світу і може розглядатися як сукупність візуальних образів, що обробляються засобами розумової діяльності людини.

На сучасному етапі візуальна картина світу, властива людині здатність особливого бачення, сприйняття та оцінки навколишнього світу, трансформується під впливом нових візуальних образів, що породжуються візуальними медіа, кінематографом, телебаченням, рекламою та ін. елементами візуальної культури.

Образ на сучасному етапі є повноцінним носієм сенсу, виразником

сенсових констант сучасної цивілізації, що задає нові кордони самоідентифікації сучасної культури засобами опису реальності, що засноване на концепті візуального.

Візуальний образ, що формує національну ідентичність моделюється з точки зору результативності та раціональності, можливості транслявання його засобами медіа, а також включення в візуальний ряд рекламної, газетної та плакатної продукції.

Висновки. Конструктивістський підхід до розуміння національної ідентичності постулює її як свідому діяльність людини з означення власної громадянської, правової та культурної приналежності. Простором реалізації культури є одиниці культурного коду: семіотичні знакові системи, концептуальна сфера свідомості та мова.

У візуальній культурі затверджується зв'язок національної ідентичності з візуальною картиною світу. Таким чином, базис національної ідентичності – це національна мова, етнічна приналежність, релігія, громадянство, територія проживання, історичне минуле, символи, культура, цінності, традиції, звичаї репрезентовані у візуальних образах.

Візуальна картина світу як історично сформована в свідомості конкретного суспільства та відображена у візуальних образах сукупність уявлень про світ, є основною визначальною складовою національної ідентичності, що надає їй необхідну світоглядну цілісність.

У процесі репрезентації національної ідентичності засобами в візуальних образах сучасної культури відбувається відбір, перероблення, осмислення та сприйняття ідеї, поглядів, звичаїв та традицій, що стимулюють активну діяльність великих соціальних груп або всього українського суспільства в цілому на основі спадковості поколінь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беркешук І. С. Властивості картини світу. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2015.

Вип. 13. С. 23–29.

2. Маланчук-Рибак О. Картина світу в категоріальній системі культурології. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2011. Вип. 22. С. 363–374.

3. Симоненко С. М. «Образ світу» та «картина світу» як детермінанти індивідуальних стратегій візуально-мисленнєвої діяльності суб'єкта. Наука і освіта : наук.-практ. журнал. 2007. № 3. С.47–52.

4. Berger P. L., Luckmann T. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. Anchor, 1967. 219 p.

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучков Денис Геннадійович,
асистент кафедри кіно, телемистецтва,
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction Соціальні медіа – це онлайн-платформи та програми, створені для обміну інформацією, контентом, а також для активної взаємодії між користувачами. Вони дають змогу останнім створювати профілі, ділитися текстами, фотографіями, відео, посиланнями та іншими матеріалами, а також спілкуватись та вступати в контакт з різними користувачами, у тому числі в реальному часі.

Культурний тренд - це тенденція, що спостерігається протягом певного часу і впливає на різні аспекти культури, суспільства і способу життя людей. Вони відображають зміни у преференціях, цінностях та інтересах суспільства, а також можуть впливати на спосіб мислення та поведінку людей.

Ціль роботи./Aim - охарактеризувати загальні особливості соціальних медіа як тренду сучасної культури

Матеріали та методи./Materials and methods. Використано загальнонаукові (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення) та спеціальні методи дослідження, інтегровані з культурології, медієвістики, науки соціальних комунікацій.

Результати та обговорення./Results and discussion. Підґрунтям для функціонування соціальних медіа є інформаційні технології Web 2.0, які дають змогу будь-кому створювати та поширювати власний контент у мережі Інтернет. Так мережа перетворюється на єдиний колективний інтелект. А. Каплан та М. Хенлайн визначають соціальні медіа як «групу інтернет додатків, які побудовані на ідеологічних та технологічних засадах другого вебу та дозволяють користувачам створювати контент та обмінюватись ним»

[4, с. 70].

Керівник відділу маркетингу в соціальних медіа агенції Prodigі Я. Ажнюк до соціальних медіа відносить «соціальні мережі, блоги (зокрема стенделоун, блогахостинги, мікроблоги та ін.), контент хостинги (фотосервіси на зразок instagram та flickr, відеохостинги на зразок Youtube, хостинги для слайдів, документів, музики — slideshare, scribd, soundcloud та ін.» [3]. При цьому він наголошує, що до соціальних медіа не входять ті «інтернет медіа, які призначені для особистого чи групового спілкування, а не масового: електронна пошта, сервіси миттєвих повідомлень, онлайн ігри та віртуальні світи» [3].

Українська дослідниця А. Каверіна до соціальних медіа відносить: «блоги та мікроблоги (Twitter, Blog.com, ЖЖ); соціальні мережі та системи соціальних презентацій (Facebook, MySpace, LinkedIn, Вконтакте тощо); вікі-проєкти (Wikipedia), соціальні закладки (Delicious, Bibsonomy, Zeto); мультимедійні системи розповсюдження інформації (YouTube, iTunes, Scribd, Flickr, SlideShare); системи сучасних редакторських офісів (Google документи і таблиці; Glify (diagrams)); технології синдикації і нотифікації інформації (RSS (Really Simple Syndication)), подкастинг (Podcast, Podomatic, PodBean); системи машапа і бриколажу, що дозволяють формувати і змішувати різні формати представлення даних і обробляти вебсторінки без знання мови HTML» [4, с. 69].

Нині дослідники виокремлюють п'ятнадцять найбільш популярних соціальних медіа-сайтів і додатків, загальна кількість користувачів яких нараховує мільярди, серед них: Facebook, YouTube, WhatsApp, Facebook Messenger, Instagram, Weixin/WeChat, TikTok, QQ, Douyin, Sina Weibo, Telegram, Snapchat, Kuaishou, Pinterest, Reddit [2].

Серед них, як ми можемо побачити, більшість відносяться до соціальних мереж. Недарма соціальна мережа – це найбільш популярний різновид соціальних медіа, який Дж. Скот розуміє як особливу соціальну структуру на базі певного сайту, підґрунтям якої є зв'язки між учасниками або їхні спільні

інтереси [1, р. 16].

Розглянемо основні переваги деяких з цих соціальних медіа та звертаємо увагу, що за спільною ознакою «соціальні» приховано дуже багато різних відмінностей, як і можливостей. Наприклад, Facebook - це соціальна мережа, яку вважають одним з найбільших і широко використовуваних медіа-сайтів, на якому користувачі можуть створювати профілі, додавати друзів, ділитися статусами, фотографіями та відео. Принципово відрізняється від Facebook соціальна мережа LinkedIn, яка орієнтована на ділові зв'язки та професійне спілкування; на ній користувачі можуть встановлювати контакти з колегами, шукати роботу та ділитися професійними досягненнями.

Схожою за можливостями є популярна для обговорення новин та подій мікроблогінгова платформа Twitter, на якій користувачі публікують короткі повідомлення (твіти) довжиною до 280 символів.

До форум-подібної платформи відносять соціальну мережу Reddit, на якій користувачі можуть створювати спільноти (шабредити) та обговорювати різні теми.

Згадаємо також платформи, які більш орієнтовані на відеоконтент, хоча не всі з них відносяться до соціальних мереж. Водночас варто наголосити, що, наприклад, можливість лайків, коментування тощо у YouTube поступово перетворюють його на соціальну мережу. YouTube – це платформа для завантаження, перегляду та обміну відеороликами: від освітніх до суто розважальних. Instagram – це платформа для обміну фотографіями та відеороликами, відома акцентуацією уваги на візуальному контенті та популярністю хештегів. TikTok – це популярний додаток для створення та перегляду коротких музичних та розважальних відеороликів. Pinterest - це платформа для створення та обміну візуальними закладками (пінами) на різні теми. А от популярність Snapchat зумовлена тим, що додаток дає змогу користувачам відправляти фотознімки та відео, які згодом самознищуються, а також вести листування.

Загалом соціальні медіа надають користувачеві платформу для

спілкування, самовираження, маркетингу та навіть політичної активності, стаючи майданчиком для обговорення актуальних проблем, викликаючи дебати та сприяючи поширенню різних точок зору, формуючи громадську думку. Так соціальні медіа суттєво вплинули на комунікацію, інформаційний обмін, цінності, дозвілля, розваги і навіть на формування світогляду людей.

Соціальні медіа надали інструменти для підтримки зв'язку з друзями, сім'єю та знайомими незалежно від географічного розташування. Ставши важливим джерелом інформації, вони дозволяють користувачам швидко отримувати актуальні події з усього світу, а також висловлювати свої думки та коментувати те, що відбувається.

Віральний контент, зокрема меми та хештеги, - це зазвичай продукт соціальних медіа, який згодом за рахунок швидкості і масштабів поширення може стати справжнім культурним явищем і вплинути на моду, музику, фільми тощо.

Безліч людей, створюючи власну онлайн-особу, використовують соціальні медіа для вираження своїх інтересів, захоплень, думок та творчих досягнень. Наприклад, платформи для візуального контенту, такі як Instagram, TikTok та YouTube, дозволяють користувачам створювати та ділитися своїми роботами з широкою аудиторією.

Переважно завдяки соціальним медіа формується окремий культурний тренд - інтернет-культура.

Висновки./Conclusions Соціальні медіа – це, безумовно, один із найбільш значущих і впливових трендів сучасної культури, позаяк вони суттєво впливають на всі соціокультурні трансформації, одночасно детермінуючи ті процеси, які раніше розглядалися як зона впливу різних чинників. Утім, тренди завжди еволюціонують і змінюються залежно від соціальних, технологічних та інших змін, фактично відображаючи етапи розвитку культури, яка нині найбільш залежна від інформаційних технологій, основним трендом яких на сьогодні є популярність соціальних медіа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Scott J. Social Network Analysis: A Handbook. CA: Sage, 2000. 224 p.
2. Top 5 social marketing trends for brands to watch in 2015. URL: [www.https://www.dreamgrow.com/top-15-most-popular-social-networking-sites/](http://www.dreamgrow.com/top-15-most-popular-social-networking-sites/)[in English]
3. Ажнюк Я. Що таке соціальні медіа і хто такі SMM-менеджери. URL: <http://watcher.com.ua/2012/07/16/scho-take-sotsialni-media-i-hto-taki-smm-menedzhery/>
4. Каверіна А. Соціальні медіа в Україні: основні напрями досліджень. Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. 2014. Вип. 2 (22) 2014. С. 69-73. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/119041/113349>

POLITICAL SCIENCES

DIFFERENT PERSPECTIVES ABOUT DEMOCRATIZATION: CONCEPT OF “TRADITIONAL VALUES” AND DEMOCRACY

Abdurakhmonov Sanjar,

Researcher,

Institute for Research of Youth Problems
and Training Prospective Personnel

Abstract A paper discusses analyzes the inner dynamism of democratization process left out of attention of scholars. An author claims that a conventional binary approach to democratization in non-western countries falls short in seeing the process as static not dynamic because of its limits of studying democratization within an ideological framework. A new framework suggested by an author is designed to solve these issues and provides a wide venue for discussions. Different experience of countries with democracy are given as theoretical basis for the new framework in the paper.

Keywords: democracy, democratization, authoritarianism, traditional values, democratic recession, “political correctness”.

Today we are witnessing a fallacy among western academic community regarding democratization processes in non-western countries. Actually, western political scientists assume that democracy has a problem with traditional values which are the main obstacle for advancing democracy throughout the world, on the one hand, others claim that it is natural for democracy to face cultural resistance and the democratization never goes slightly in countries out of the West, on the other hand. However, both sides missed a very crucial phenomenon that is the interrelations between traditional values and democratic ones during transition to democracy. According to my contention, interaction of traditional values with

democratic ones in the condition of democratization may reflect clash, congruence, duality and alternativeness. I am going to discuss this briefly in this paper.

Political scientist Alexander Cooley, director of the Harriman Institute at Columbia University, recently wrote about this in his article “The Globalization of Authoritarianism: Confronting Democratic Norms,” published in the journal of Democracy. Although the “globalization of authoritarianism” depends on many factors, its main reason was the worthy “response” of authoritarian regimes to the “challenge” thrown by democracy. On the one hand, there is a sharp pressure from the West, on the other hand, under the influence of globalization, authoritarian regimes, having carefully “mastered” the existing rules of the democratic game, have formed pseudo-democratic institutions and a pliable civil society that does not threaten their existence. This has especially found its clear evidence in the authoritarian regimes of the post-Soviet space. The adoption of this provision on a global scale by political scientist Alexander Cooley has been called "counter-norm" and "counter-practice"

At the same time, in the another part of the world, there are people who do not agree with that statement. A Singaporean political scientist Kishore Mahbubani gives an alternative narrative to the statement of Cooley and says following:

Indeed many key ideas like free market economics and rule of law, as I noted, will be embraced ever more widely. However, few Asians will believe that the Western societies are best at implementing these Western ideas... Respect for Western ideas will remain but respect for Western practices will diminish...

Continuing his argument, Kishore accentuates that westerners had a delusion regarding modernization in non-western societies. According to him, westerners always think that modernization means westernization. However, Kishore argues that

They are not the same thing at all. The paradox that the West hasn’t grasped yet is that you have modernization and de-Westernization taking place at the same time. That is something that doesn’t fit the Western mindset. For them, modernization can only be Westernization

He also criticizes western understanding of modernization that inevitably

changes traditional value system in non-western societies. As these societies modernize and become more confident, they are rejecting the Western frame of mind and cultural perspectives they have accepted, or been forced to accept, for the past 200 years. What they are doing is that they are reconsidering their cultural heritage and traditional values as basis for further development including democratization. At this point, Kishore explains his justification of retreating to traditional values in this way:

What we are rediscovering are new perspectives on the cultural and moral side.

Yet, even with respect to Confucian values, we don't want to go back to the old days. But we do want to modernize those values in light of our own experience, not just adapt some liberal outlook on freedoms of the individual because that is what the West had done.

Actually, concept of "traditional values" is more contested and debated concept among non-western and western scholars in terms of democratization.

According to Cooley, the introduction of the concept of "traditional values" into the field of human rights has become crucial. That is, human rights began to be opposed to the "protection of traditional values" by every country prone to authoritarianism. Such a confrontation, if you look at it in the context of the processes of today's globalization, acquires an ideological connotation. Viewed from an axiological point of view, a liberal understanding of human rights does not make them belong to any traditional culture or civilization. Human rights constitute a system of universal human values; they are free from interpretation as a certain "example". On the contrary, there is not a single traditional value that would be accepted by everyone on a global scale. For example, in light of the achievements of the Japanese, the world was not "Japanized" and the Japanese did not leave their traditions in order to be one of the advanced nations of the world. On the contrary, Japanese values not only respect human rights, but do not oppose them too.

The practice of opposing human rights to traditional values is nothing more than the creation of an ideological tool for strengthening the power of authoritarian regimes and misleading society. When traditional (national) values do not contradict

human rights or have a neutral content, then their creative use in the processes of democratization is vital. Here we meet with the pattern of democratic diversity and recognize the solidity of the claims of the supporters of "traditional values".

For example, every tradition has its own view on women rights. Each culture can effectively use its own historical experience to tackle issues of women. There have been many cases of polygamy among Muslims in Britain, which in traditional circles is seen as a kind of solution to the problem of "single motherhood" (especially common in the West). That is, polygamy is contrary to human rights, but at the same time, in the traditional sense, it serves as a convenient means of socio-economic protection for single mothers if it complies with both Islamic law and woman's rights. In a situation of economic difficulties, people in need of social protection may sacrifice many democratic ideals in order to meet basic needs. In this sense, the changeable property of social situations can affect the "fate" of democratic values, that is, with a lack of provision of one class of human rights (the right to a worthy existence), the relevance of the second class may probably decrease. Given the imperfection of the system of market relations, the likelihood of the superiority of the "instinct" of self-preservation over the desire for "equality" increases.

The introduction of the concept of "traditional values" into the system of human rights as a solution to social problems demonstrates the "imperfection" of democratic criteria. And the introduction of the concept of "political correctness" into use is nothing more than the concealment of such "imperfection". The case of Kim Davis in the United States showed the existence of irresolvable tensions between "traditional" rights and "exclusive" rights. Then Kim Davis, by refusing to register a same-sex marriage, defending her religious beliefs, "trampled" the rights of the sexual minority. Although the US constitution protects her religious beliefs, at the same time, it also considers her refusal to register same-sex marriages as an "offence". When it comes to establishing western style democracy in non-western societies "the very evident problems that exist in developed democracies like the United States, that make it a questionable model for many people around the world". In this regard, a political scientist Ivan Krastev gives a witty answer to the question

why it is impossible for non-western societies to follow advanced democracies of the west because of different experiences of countries with the democracy: "...the dismantling of some of the authoritarian structures in our social life, starting with the family and continuing with gender relations. This was a very important factor that deepened our democratic experiences". This is what traditional societies oppose democracy in western style and prefer to have their own experiences of democratization through modernizing traditional values and based on them. In turn, this creates another misconception regarding the state of democracy in non-western countries.

An american sociologist, Larry Diamond, argues that the "recession" of democracy around the world is associated primarily with the presence of different views in the academic community regarding the definition and measurement of democracy and the lack of a mechanism providing certain criteria to "state" of democracy. Thus, many authoritarian regimes see no obstacles to presenting themselves to the world community as "democratic". (While emphasizing their "global achievements" on the path to democracy, they are indifferent to the fact that they occupy leading positions in the ratings of human rights violations). Despite the widespread division of countries into "democratic" and "non-democratic", in many countries of the world there has recently been an organic "retreat" from democratic values and deep rooting of authoritarian practices. Even we do not exempt the "grey zone" from that kind of classification; binary approach can not suffice an actual quest for classifying wide range of countries that cannot fit any set of criteria offered by political scientists.

Perhaps the retreat from democratic norms in countries such as Poland and Hungary, for example, is a "temporary" phenomenon, but in countries that have suffered heavily from authoritarian or totalitarian regimes in their recent history, the transition to democracy can become very problematic. To understand the reasons for this failure of the transition to democracy, it is necessary to analyze more deeply two different phenomena which are authoritarian regime's response and cultural response to democracy. Apparently, they are interconnected, on one hand, independent from

each other, on other hand.

Another interpretation to these two phenomena is that if there is no boundary between state and society, traditional values and institutions appear an alternative to democracy. If the boundary between state and society is drawn clearly, in that case democratization process can create dualism which is reflected in state institutions and traditional one exist in parallel. Politics and political parties never represent the whole society. Policies will be ineffective in implementation and confined to formal activity. Implementation of gender equality will have only formal character and never spread among population, limited to human rights activists, organizations and public institutions.

If regime enforce democratic institutions and values from top, then it produces dual value systems which can live without bothering each other. This happens in secularized societies where traditional values or religion still play crucial role at the societal level and social interactions are informally carried out. In turn, democratic values and institutions exists as virtual reality only in the realm where political institutions operate formally. Political institutions carry out democratic values in the political system while traditional institutions operate outside of official institutions where socio-cultural interactions being shaped. For example, religious rulings can be issued without sanction of state and state cannot invoke these rulings in Muslim societies. Despite an official ban on polygamy by law, it is practiced widely by Muslims everywhere. That's why "It is accurate to say that democracy, in particular its liberal variant as understood in the West, is a contested concept in Muslim societies".

Elite led democracy creates such dual realities mostly as it happened with Turkey and Central Asian countries. Here we should differentiate multiculturalism from such duality.

In most cases democratization faces a strong resistance from cultures which give more emphasis on morality covering all aspects of people's life. In the legalistic religions like Islam, there is a mechanism which filters any value coming outside of its domain from view point of religious principles. If there are not way to find

compromise with democratic values, religious commandments refuse to internalize it. That's why Muslim societies agree with democracy but do not agree with liberal ideas which are found immoral. There are irrefutable evidences for this in set of surveys conducted in 1995-2001. Pippa Norris and Ronald Inglehart, based on that evidences, posit that “[...] the most basic cultural fault line between the West and Islam, which concerns the issues of gender equality and sexual liberalization.... [...] the social values of gender equality and sexual liberalization could plausibly lie at the heart of any ‘clash’ between Islam and the West.” In other issues, there is possibility for reconciliation between Islam and democracy. Despite such contradictions, Islam has in common with democracy regarding public administration. The latest transformations in Muslim societies (Tunisia, Indonesia, Turkey) proves that Muslims can build strong democracies breaking stereotypes about Islam's incompatibility with democracy circulated in western mind. From western perspective, it is true that Muslim societies can not be fully democratic in terms of liberalism, from Islamic perspective, it is also true for Muslims who understand that they can not be governed by tyrants anymore. From Indonesian experience with democracy, not Islam and its teachings but authoritarian regimes can be the main barrier to democracy. The former president of the Republic of Indonesia Susilo Bambang Yudhoyono asserted that collapse of personalist regime assumed a sole guarantor of stability in the country, paved the way to democracy which is supposed incompatible with Indonesia's culture and historical circumstances. He also emphasizes that

“One of the reasons our democracy has worked derives from a hard lesson from our past: the need to build a future that focuses on institutions and rules, not personalities.... We in Indonesia have shown that Islam, democracy, and modernity can grow together. We are a living example that there is no conflict between a Muslim's spiritual obligation to Allah, his civic responsibility as a citizen in a pluralist society, and his capacity to succeed in the modern world. It is also telling that in our country Islamic political parties are among the strongest supporters of democracy and they have every reason to be.”

As mentioned above, a binary approach to democratization is not sufficient to reveal its inner hidden sides and dynamism. Because democratization is not a linear process as western scholars think. It also is not in full contradiction with democracy as other scholars assume. A new framework suggested by me, allows researchers to tackle limits of binary approach and analyze varied factors determined the pace and troubles of democratization deeply and comprehensive way.

BIBLIOGRAPHY

1. Cooley, Alexander. "Authoritarianism Goes Global: Countering Democratic Norms." *Journal of Democracy* 26, no. 3 (2015): 49–63.
2. Diamond, Larry. "Facing Up to the Democratic Recession." *Journal of Democracy* 26, no. 1 (2015): 141–55. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0009>.
3. Fukuyama, Francis. "Liberal Democracy as a Global Phenomenon." *PS: Political Science and Politics* 24, no. 4 (1991): 659. <https://doi.org/10.2307/419399>.
4. Hashemi, Nader. *Islam, Secularism, and Liberal Democracy*. Oxford University Press, 2009. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195321241.001.0001>.
5. Krastev, Ivan. "Europe in Crisis: Is Liberal Democracy at Risk?" Council of Europe, 2011. [https://www.coe.int/t/dgap/forum-democracy/Activities/Democracy Debates/Krastev_speech.pdf](https://www.coe.int/t/dgap/forum-democracy/Activities/Democracy%20Debates/Krastev_speech.pdf).
6. Mahbubani, Kishore. "Peeling Away the Western Veneer." *New Perspectives Quarterly* 30, no. 4 (2013). <https://doi.org/10.1111/npqu.11407>.
7. Norris, Pippa, and Ronald Inglehart. "Islamic Culture and Democracy: Testing the 'clash of Civilizations' Thesis." *Comparative Sociology* 1, no. 3–4 (2002). <https://doi.org/10.1163/156913302100418592>.
8. Yudhoyono, Susilo Bambang. "The Democratic Instinct in the 21st Century." *Journal of Democracy* 21, no. 3 (2010): 5–10. <https://doi.org/10.1353/jod.0.0175>.

ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА» ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Ларіончева Наталія Анатоліївна
аспірантка кафедри політичних наук
філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Із поширенням телекомунікаційних систем визначного значення в міжнародних відносинах та глобальній політиці набула інформаційна війна. Це пов'язано зі становленням інформаційного суспільства, що характеризується інформаційними змінами, активним використанням комп'ютеризації та зростанням кількості людей, які беруть участь у створенні, обміні та поширенні інформації. Сьогодні інформація є однією з ключових складових у сучасному світі.

Метою роботи є вивчення та аналіз основних дослідницьких підходів до розуміння поняття «інформаційна війна», а також виокремлення на їх основі власного розуміння даного поняття.

Матеріали та методи. Вивчення сутності поняття «інформаційна війна» та аналіз основних дослідницьких підходів до його розуміння спиралося на праці низки авторів, як В. Богуш, Ю. Бондар, Г. Грачов, Р. Калюжний, Р. Колпак, В. Крисько, О. Курбан, О. Феденко, П. Черник, Г. Почепцов, А. Прозоров, А. Сіленко, О. Сенченко, С. Смольц, А. Шумка тощо. У дослідженні були використані методи аналізу і синтезу – для з'ясування сутності та закономірностей інформаційної війни, методи історичного та логічного аналізу – при дослідженні еволюції інформаційної війни.

Результати та обговорення. Дослідження історичних джерел підтверджує, що на початкових стадіях розвитку цивілізації вже використовувалися різноманітні інформаційно-психологічні методи. Проте їх застосування тоді було не свідомим і не розглядалося як інструмент. Це

пояснює наявність суперечностей в поглядах різних дослідників щодо питання часу зародження інформаційних воєн.

Одним з перших у відкритому публічному обговоренні, хто розглянув явище інформаційної війни, був М. Маклюєн у 1960-х рр.. Вже тоді було відомо, що «холодна війна» проводилася за допомогою інформаційних технологій.

У сучасному політичному дискурсі існують різні підходи до визначення поняття «інформаційна війна». Втім залежно від основних аспектів об'єкта дослідження, на яких фокусуються науковці, можна виокремити наступні підходи до розуміння цього поняття.

З точки зору комунікаційної теорії інформаційну війну розуміють як результат закономірного розвитку засобів комунікації між людьми. Прикладом розуміння інформаційної війни як сукупності методів та способів інформаційної комунікації є визначення українського дослідника Г. Почепцова. На його думку, інформаційна війна – це всеосяжна, цілісна стратегія, яка надає значущості та цінності інформації в процесах командування, управління і виконання наказів збройними силами й реалізації національної політики [4, с. 530].

У межах психологічного підходу інформаційна війна полягає у використанні системи методів та засобів психологічного впливу на свідомість як окремих осіб, так і масову аудиторію з метою спрямування її у напрямі, вигідному для суб'єкта впливу. На думку вітчизняного дослідника В. Зеленіна, поняття «інформаційна війна» трактується, як «широкомасштабна боротьба в інформаційному просторі із застосуванням методів, прийомів, способів, каналів і засобів маніпуляції психікою людей, у першу чергу їх індивідуальною і суспільною свідомістю та колективним несвідомим, з метою досягнення цілей і вирішення завдань суб'єкту впливу шляхом трансформації світогляду мас» [3, с. 35].

Існує підхід, в рамках якого інформаційну війну відносять до сфери військового протистояння. Вона розглядається як комплексне застосування сил

і засобів інформаційної та військової боротьби. Але прихильники даної теорії не вважають інформаційну війну окремим методом ведення війни, а визнають множину її форм, кожна з яких претендує на різні концепції. Серед них кібервійна, хакерська війна, розвідувальна війна тощо [2].

Тісно пов'язаним з таким розумінням є так званий кібернетичний підхід, де інформаційна війна розглядається як комплекс технічних, програмних та інших засобів у віртуальному середовищі для впливу на інформаційні системи противника. На думку американських дослідників Дж. Аркуїла та Д. Ронфельдта, інформаційна війна може бути частиною широкого та всеохоплюючого поняття ворожих дій – мережевої війни або кібервійни» [1].

Заслугує на увагу і розуміння інформаційної війни з точки зору геополітики. Тут наголос робиться на тому, що міждержавне протистояння для досягнення зовнішньополітичних цілей відбувається без застосування фізичної сили та військового озброєння, а досягається за допомогою технологій на інформаційній сфері цих держав.

Вітчизняний вчений А. Фісун, стверджує, втім, що описані підходи не повністю розкривають сутність інформаційної війни в аспекті політичного конфлікту, соціального явища та соціокультурного феномену. Можна погодитись з його визначенням, що «інформаційна війна – це комплексний, відкритий чи прихований цілеспрямований інформаційний вплив однієї сторони, чи взаємний вплив сторін одна на одну, який містить систему методів і засобів впливу на людей, їхню психіку та поведінку, на інформаційні ресурси та інформаційні системи, з метою досягнення інформаційної переваги (в забезпеченні національної стратегії), що зумовлює прийняття сприятливих для ініціатора впливу рішень або знищення інформаційної інфраструктури противника, з одночасним зміцненням і захистом власної інформації та інформаційних систем» [5, с. 538].

Висновки. Отже, складність розуміння поняття інформаційної війни обумовлена багатогранністю проявів інформації та інформаційних процесів. І кожен з наведених вище підходів дає можливість сформулювати уявлення про

окремі сторони досліджуваного явища. Не зважаючи на різні тлумачення цього терміну, основним є те, що протиборство сторін відбувається в інформаційній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arquilla J. Ronfeldt D. Cyber war is Coming! Comparative Strategy 2. April-June 1993. Режим доступу: <http://www.rand.org/pubs/reprints/RP223.html>
2. Libicki M. What is Information Warfare? Режим доступу: <http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/ndu/infowar/a003cont.html>
3. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни: навч. посіб. Том 1. НЛП – ХХ століття. 2-е видання, виправлене та доповнене. К.: Вид-во «Люта справа», 2015. 384 с.
4. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посіб. К. : Знання, 2008. Ч. 2. 663 с.
5. Фісун А. О. Генеза поняття «інформаційна війна». Гілея. 2011. No 49. С. 534-538.

PHILOLOGICAL SCIENCES

UDC 81-133

THE FUNDAMENTAL ROLE OF ARTISTIC MEANS OF DESCRIPTION IN SHAPING STUDENTS' LITERARY SKILLS IN PRIMARY SCHOOL

Mammadova Konul Aladdin gizi

Azerbaijan State Pedagogical University

Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor

Summary: This article talks about the fundamental role of artistic means of representation in the formation of literary pronunciation of primary school students. Based on systematic and regular work in primary school classes, students gradually acquire speaking skills in accordance with the norms of formal language. Students who develop their speech can have artistic thinking, vivid imagination and rich spirituality. In addition, the article mentions that speech that affects human emotions, excites him, soothes his soul, and caresses his heart qualifies as eloquent discourse. Poetry is a more powerful tool than prose because of the degree of influence of the word on consciousness. In poetry, artistic expression and imagination attain heightened levels, becoming more conspicuous and potent. Therefore, to enhance the speech of primary school students with suitable metaphors and methods of creative description, poetry should hold a prominent position in their studies. The adjectives, metaphors, metonymy, synecdoche and similes used here are tools that strengthen the power of expression and artistry.

Keywords: literary pronunciation, artistic means of representation, originality of speech, epithet, metaphor, metonymy, synecdoche, metaphor.

The development of speaking skills is a fundamental principle of Azerbaijani language education. Each aspect of work in this field creates conditions for enriching the language repertoire, adhering to the rules of literary pronunciation during speech,

forming correct sentences, and developing communicative speech skills. To improve the student's communication means to help him master the material of the language, to train the organs of speech for this purpose, to stimulate the intellect, to teach him to evaluate the actual situation with the help of lexical and grammatical signs, to facilitate the understanding of phonetic, lexical and grammatical signs of the language, emotions, and feelings. The goal is to simplify the memorization of literary language norms, including the structural arrangement of language elements such as morphemes, words, word combinations, and sentences, as well as the customary use of these elements in speech. Mastering speech means the ability to express one's feelings and thoughts with the help of words and sentences. To effectively and purposefully organize the development of speaking skills, one must establish a foundation rooted in the educational objectives of the result-oriented curriculum and the linguistic standards of the Azerbaijani language.

Through systematic and regular work in primary school classes, pupils gradually acquire speaking skills in accordance with the norms of literary language. Students who develop their speech can develop artistic thinking, vivid imagination and a rich spirituality. The distinctive traits of primary school pupils, their potential cognitive abilities, the program (curriculum), and the materials provided in textbooks form a basis for the successful implementation of speech work. One of the main tasks of primary school teachers is to develop students' speaking skills and to impart knowledge, skills and habits on this basis.

Originality of speech refers to a communication that distinguishes itself through its uniqueness and exhibits a number of distinctive features. The novelty of speech becomes apparent through several aspects. One of these points is that the means of artistic representation ensure the originality of speech. Indeed, this relies on the student's proficiency and their acquaintance with the intricacies of expressive language.

The richness of speech depends not only on the quantity of language units but also on their diversity. The student can enhance the appeal of their communication and leave a favorable impression on the listeners by employing suitable words such

as synonyms, antonyms, idiomatic expressions, and metaphors, making their message easy to understand. Thus, the richness of speech comes at the expense of the descriptive and expressive means of language. The richness of speech depends on the structure of the language, especially on the quantity and quality of its vocabulary.

Although the richness of expression is crucial for all genres, it manifests itself at a higher level in artistic genres and at a relatively lower level in scientific and journalistic genres. This difference is because authors in works of fiction have the freedom to use words from all language layers. In scientific and journalistic styles, a greater emphasis is placed on employing terminology related to the subject. The main sign of the richness of speech is the quantitative abundance of words used without allowing repetition. The vocabulary of a person with excellent literacy, a broad outlook, and constant reading is very rich in quantity and quality. Therefore, if we want students to have a rich culture of speech, to grow up as cultured and literate people, we should arouse their interest to carefully watch and read radio and television programs in our native language, try to increase and enrich their vocabulary by organizing various means - debates, art evenings, meetings with poets and writers, focusing on the style of expression of words and sentences, mastering the virtues of speech [1, pp. 28-35].

Speech that affects people's emotions, excites them, relaxes their soul, and caresses their heart is impressive speech. Poetry is a more potent tool than prose because of the degree of influence of the word on consciousness. In poems, art and imagination reach elevated levels, becoming more visible and compelling. Therefore, in order to enrich primary school students' speech with appropriate metaphors and artistic means of description, poetry studies should be given a wide emphasis. The form of artistic speech in the poems is seemingly simple; in terms of lexis, intonation, and syntax, it is very smooth, playful, and flowing. Epithets, metaphors, metonymy, synecdoche, and similes employed in this context are tools that enhance expressiveness and artistry.

Metaphor - Metaphor is Greek and means "transfer of meaning". A metaphor is a connection between different entities - (simile, likeness, comparison), a transfer of a

sign or characteristic of one entity and event to another. At least one of the features of this entity, sometimes several, serves as the foundation for conveying the characteristic sign and shifting from one entity to another. At this juncture, the entire image of the repressed individual comes to life in the student's mind. This image stimulates thoughts, challenges them to delve into the core, to analyze and construct, and, among other outcomes, establishes the prerequisites for language advancement.

Metaphors not only enhance the effectiveness of language and embellish it by evoking artistic and aesthetic feelings in a person but also visualize abstract concepts in thinking and lead to the development of students' ability to think deeply and logically. Therefore, special attention should be paid to metaphors when teaching the means of artistic representation in primary school, and they should be imparted to pupils through various activities:

- Comparing sentences that use metaphors with sentences that use real meanings, etc.
- Explaining the reasons for the occurrence of metaphors;
- Reviving the poetic and artistic scene created by metaphors in the students' imagination;
- Pointing out the main thought and intention of the author in creating the metaphor;
- Making metaphors from mixed images hanging on the blackboard;

Without these activities, it is impossible to systematically grasp art, ideas, and content.

Metonymy is one of the types of metaphor that gives art to language. Although there are certain similarities between metonymy and metaphor, there are also certain differences between them. While a metaphor is created by transferring the characteristic features of one event or object to another, metonymy involves replacing one word with another closely related word. For example, in the metonymy of Zahid Khalil's poem "Our City", "Awakened from the Sleep of the City", the city and its inhabitants are identified [4, p. 112].

An epithet is an artistic term used in a figurative sense. This word means

“addition” in Greek. Here, a sign belonging to one object or event is added to another object or event that is similar to it. For example: old world, sick feathers, serene seeds, silk thread, coquettish feather, serene seeds, tired cloud, etc. The expressiveness in these examples is created by epithets. Epithets are powerful artistic descriptive devices. They are used in pupils' language and serve to characterize objects and events of various kinds.

Learning and internalizing aphorisms and wise sayings found in the expressions of poets, authors, or linguistic experts, who regularly explore written compositions, can enhance the figurative language used by well-educated individuals. By giving prominence to literary descriptive tools, students can enhance their own speech with artistic, more beneficial, and appropriate original methods.

REFERENCES

1. Abdullayev N. A. Nitq mədəniyyətinin əsasları (Basics of speech culture): Textbook / N. A. Abdullayev. - Bakı: ADPU publishing house, - 2014. - 278 p.
2. Abdullayeva S. Müəllimlə ibtidai sinifdən başlamalıdır (Reading should start from elementary school) // Azərbaycan müəllimi. // Azerbaijan teacher. - November 14, 2015. - p. 11.
3. Jafarova N. B. İbtidai siniflərdə Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. II hissə. (Methodology of teaching Azerbaijani language in primary classes. Part II). Bakı: ADPU, 2019, 430 p.
4. Jafarova N. B. Oxu təliminin metodikası. (Methodology of reading training). Bakı, ADPU, 2021, 140 p.

БІНАРНІ ЕПІТЕТНІ КОНСТРУКЦІЇ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ

Мунтян Олександр Олександрович,

к. філол.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Вступ. Епітетна конструкція – це складна структурна одиниця, яка передбачає наявність більш як одного компонента. Цей конструкт за синтаксичною будовою є словосполученням, що зумовлено наявністю означуваного та означувального слів. Обов'язкова присутність цих компонентів як складників будь-якого словосполучення забезпечує двокомпонентну структуру будь-якої епітетної конструкції. Синтагматичні відношення, в яких перебувають елементи епітетної конструкції, досить міцні, тому сама конструкція є відносно сталою та закріпленою.

Мета роботи – дослідити двокомпонентні епітетні конструкції в українському художньому дискурсі.

Матеріали і методи. Матеріалами для нашого дослідження слугували епітетні конструкції, які функціонують у творах Марії Матіос «Солодка Даруся», Люко Дашвар «На запах м'яса» і Володимира Лиса «Соло для Соломії». У дослідженні використовуються описовий і порівняльний методи.

Результати обговорення. Група двокомпонентних епітетних конструкцій налічує найбільшу кількість, оскільки вони є найпростішими зі структурного боку. Тому вони створені для позначення одного поняття і часто граничать з метафорою.

Художньо-образне мовлення сучасної української літератури насичене нестандартними епітетами, які в поєднанні з означуваним словом, утворюють епітетну конструкцію. Таке стилістичне збагачення робить художній текст більш експресивно забарвленим та особливим і в плані індивідуального стилю письменника.

Оскільки група бінарних епітетних конструкцій найчисельніша, самі конструкції передбачають численні способи творення та вираження. Варто класифікувати бінарні епітетні конструкції за частиномовною належністю елементів конструкції.

Найпростішою та найбільш розповсюдженою моделлю творення епітетної конструкції є сполучення “прикметник+іменник”. Така модель виражає тип зв’язку узгодження і передбачає узгодження прикметника з іменником в усіх граматичних категоріях. Зрозуміло, що епітет найчастіше виражається у формі означення, що, у свою чергу, найчастіше є прикметником. Найпростішим способом уживання в цій групі є такий, коли автор використовує відомий прикметник у комплексі з іменником. Автор поєднує в одній структурі речі, які зазвичай не вживаються разом в одному контексті. У такий спосіб автор забезпечує найголовнішу умову для функціонування епітета: нестандартність сполучення. Він дивиться на річ під зовсім новим кутом, підбираючи такий прикметник, який буде виводити предмет зі сфери повсякденного та усталеного й надавати предмету нове образне значення.

Уживаючи епітетну конструкцію *сміливі руки* [2, с. 13], автор подає незвичний погляд на руки персонажа. Ця конструкція досить проста та конденсована. Однак вона реалізує метафоричне значення. Автор робить акцент на руках персонажа не як на частині тіла людини, а втілює певне конотативне значення, яке характеризує не стільки руки, скільки вчинки цього персонажа та його сміливу вдачу. Бінарна епітетна конструкція зберігає свій художньо образний потенціал і творить метафоричне полотно опису людини.

Двокомпонентна епітетна конструкція *пишний хабарчик* [2, с. 23] також досить конденсована і вжита в конотативному значенні. Така конструкція дозволяє у стислому вигляді описати оцінне значення поняття “хабара”. Епітет у цьому випадку містить відтінок дещо народницького мислення й одразу творить в уяві образ саме того “пишного”, “добротного” хабара.

Бінарні епітетні конструкції *щемкий жаль* [2, с. 56], *солодким жахом* [2, с. 104], *волохатий страх* [2, с. 126] влучно та коротко характеризують

емоційні настрої та стани. Незвичні епітети тактильної та смакової семантики в поєднанні з абстрактними поняттями в певній мірі матеріалізують ці поняття і дають змогу подивитись на них під іншим кутом зору, відчутти їх за допомогою інших фізичних відчуттів, які можливо пережити на досвіді власного фізичного тіла.

Схожі до попередніх, епітетні конструкції *випустив на волю кілька йоржистих слів* [2, с. 326], *гірка усмішка лягла* [2, с. 343] та *цебетливий голос* [2, с. 85] в короткій формі опредмечують нематеріальні дії персонажів. Вони влучно описують дії за допомогою тактильних, смакових та аудіальних семантичних ознак прикметника.

У художньо-образному мовленні сучасної української прози двокомпонентні епітетні конструкції забезпечують творення образу та передачу трансцендентної ідеї. Приклади бінарних епітетних конструкцій достатньо продуктивні і використовуються авторами для демонстрації свого нестандартного ідіостилю: *після примхливої близькості* [1, с. 40], *різдвяна ніч налилась міцним морозом* [1, с. 40], *а їй горілчастий перегар у ніздрі* [1, с. 30], *полохливий шурхіт* [1, с. 20], *то не порожні страхи* [1, с. 17], *до білого ранку промордувалася* [1, с. 23], *глухий хутір, хата, ліси-луки-груші...* [1, с. 27], *від голодної млості* [3, с. 164], *олов'яними ногами* [3, с. 161], *дурна кров* [3, с. 145], *посеред білої днини* [3, с. 145], *криве слово* [3, с. 144], *сметанним лицем* [3, с. 125], *дивиться з глухою неприязню* [3, с. 102], *твердого сну* [3, с. 100], *дерев'яний чоловік* [3, с. 49], *соковиті переливи* [3, с. 38], *солодка Даруся* [3, с. 23], *галасливим біганям* [3, с. 17], *чорному п'яниці* [3, с. 13], *запашні кучері* [3, с. 5].

Проаналізувавши приклади моделі бінарної епітетної конструкції “прикметник+іменник”, ми спостерігаємо узгодження прикметника з іменником у роді, числі та відмінку та реалізацію типу зв'язку узгодження. Варто також зазначити, що у прикладах, які наведені вище, прикметник традиційно стоїть у препозиції відносно іменника, який він означає.

Крім таких сталих прикладів епітетних конструкцій, можна спостерігати

дещо видозмінену модель. Іноді прикметник, який реалізується в епітет, зазнає морфологічних трансформацій, приєднуючи до себе різні афікси, напр.: *свою найциганськішу посмішку* [2, с. 332], *а їй горілчастий перегар в ніздрі* [2, с. 33]. Словотвірний потенціал прикметників в українській мові багатий, тому такі моделі збагачують художній дискурс, оскільки дають змогу точно описати поняття, використавши при цьому мінімальну кількість мовних ресурсів.

Сучасний літературний дискурс почасти послуговується фольклорними мотивами. Художній матеріал, взятий за основу нашого наукового дослідження, не є винятком. Романи “Соло для Соломії” Володимира Лиса та “Солодка Даруся” Марії Матіос зображують розгорнуту панораму побуту українського народу. Часто головними героями цих художніх текстів є жителі села, а оповідь розпочинається із зображення життя людей минулого століття. Відповідно, широкий фольклорний спектр представлений у текстах живим мовленням персонажів та вплетенням фольклорних текстів в основне полотно роману. Відтак, у таких текстах можна спостерігати ще одну видозміну основної моделі бінарної епітетної конструкції “прикметник+іменник”, в якій прикметник уже стоїть у постпозиції стосовно іменника. У такий спосіб маємо іншу інверсійну модель “іменник+прикметник”. Ця модель характерна фольклорним текстам та мовленню, збагаченому народними мотивами. В досліджених текстах траплялися наведені епітетні конструкції: *траву молоденьку* [2, с. 20], *радість дзвінка* [2, с. 20], *сила молодеца* [2, с. 78]. Усі зазначені конструкції є більш менш сталими для фольклорних текстів і відомими для пересічного читача. Вони належать до багажу традиційних етнічних усталених висловлювань і стилістично урізноманітнюють мовлення сучасних художніх текстів.

Варто також зазначити епітетні конструкції, що виражають апозитивні відношення, тобто прикладки. Морфологічними компонентами в таких конструкціях є два іменники, один з яких слугує залежним словом і корелює з головним у всіх можливих граматичних формах, напр.: *чотири ока-зіроньки* [2, с. 11], *ручками-крильцями* [2, с. 37], *змійкою-сміlichкою* [2, с. 86].

Досить поширеною моделлю є сполука діеприкметника минулого часу з

іменником, напр.: *наморене село* [2, с. 27], *вищівими оченятами на Тому з тривогою глянула* [1, с. 49]. У таких моделях бінарних епітетних конструкцій дієприкметник минулого часу виконує функцію означення. Варто зазначити, що ця модель є відкритою та здатною поширюватись, як і модель “прикметник+іменник”. Проте коли така модель зазнає поширення, вона перейде з категорії бінарних епітетних конструкцій у категорію трикомпонентних або ж багатоконпонентних епітетних конструкцій.

Крім уже згаданих моделей, існує ще одна менш поширена модель творення епітетних конструкцій – “іменник+іменник у Р.в.”, напр.: *подих курива* [2, с. 110]. Іменник *куруиво*, вжитий у Р.в. характеризує і без того метафоричне поняття *подиху*. Цей іменник виконує функцію означення та творить епітетну конструкцію, оскільки подає незвичний погляд на фізіологічний процес звичайної людини – подих. Інший іменник у конструкції вживається у функції означення. При цьому один з іменників характеризує інший і виконує функцію неузгодженого означення. Ця модель дозволяє конкретизувати та характеризувати відчуття і стани, співвіднести їх з предметним світом. Вони є надзвичайно продуктивними, оскільки функціонування таких епітетних конструкцій зумовлюється їхньою стилістичною функцією.

Висновки. Отже, з аналізу зібраного на основі сучасних художніх текстів матеріалу, можна дійти висновку, що двокомпонентні епітетні конструкції є надзвичайно продуктивними для творення художньо-образного мовлення. Автори текстів звертаються саме до таких конструкцій часто, оскільки вони водночас влучно і стисло допомагають реалізувати творчий задум художньої особистості.

Проте існує певна кількість різних моделей, згідно яких твориться двокомпонентна епітетна конструкція. Деякі з цих моделей надзвичайно продуктивно вживаються в мовленні сучасних українських авторів, тоді як інші трапляються рідко задля стилізації художнього мовлення з дотриманням певного авторського задуму чи дотриманням особливостей епохи, в яку

відбуваються дії в художньому творі. Наприклад, коли прикметник уживається в постпозиції для того, щоб стилізувати художній дискурс згідно елементів фольклорних мотивів та народного мовлення. Також до більш рідкісних моделей бінарних епітетних конструкцій залучають сполучення іменника з іменником у Р.в., оскільки зазвичай такі сполучення не містять метафоричного чи конотативного навантаження, а тільки встановлюють відношення між двома предметами чи об'єктами. Однак існує найпоширеніша модель “прикметник+іменник”, яка забезпечує групі бінарних епітетних конструкцій перевагу над іншими групами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дашвар Люко. На запах м'яса: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2014. 368 с.: іл.
2. Лис Володимир. Соло для Соломії: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2014. 368с.
3. Матіос Марія. Солодка Даруся. Львів: ЛА «ПІРАМІДА». 2007. 188 с.

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ГУМОРУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА ПРИКЛАДІ ВІРШІВ ДЛЯ ДІТЕЙ)

Торчинська Наталія Миколаївна,

к. філол. н., доцент

Торчинський Михайло Миколайович,

д. філол. н., професор

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

Вступ. Художній стиль має низку відмінностей від інших функційних різновидів мови і мовлення, чому завдячує різноманітним засобам художньої виразності, із-поміж яких порівняння, уособлення, алегорія, метафора, метонімія, синекдоха; епітет, гіпербола, літота, анафора, епіфора, градація, паралелізм, риторичне питання, умовчання тощо. Уміння використовувати ті чи інші зображувально-виражальні засоби з метою створити неповторність твору, передати його проблематику, композицію і формує ідіостиль автора, відображає його світобачення і світовідчуття. Особливо майстерними в цьому плані повинні бути письменники, які пишуть твори для дітей, позаяк саме найменші читачі / слухачі найбільш чутливі до найтонших відтінків значень кожного слова, яке впливає на сприймання інформації і формування власного світогляду.

На перший план у творах, написаних для дітей, виходить емоційність і експресивність зображення, тому поет чи прозаїк обирає мовні засоби, розраховані на певний вік задля кращого розвитку образного мислення, уяви, вироблення в дитини позитивних якостей. Звісно, що найкраще сприймається і запам'ятовується дітьми текст, де дійовими особами виступають або тварини, або однолітки, а мова твору містить у собі різноманітні гумористичні елементи.

Мета статті – схарактеризувати мовні засоби репрезентації гумору у віршах для дітей Ванди Хотомської.

Матеріали та методи. Ванда Хотомська – відома польська дитяча письменниця, на віршах якої виросло не одне покоління поляків, проте її

творчість у вітчизняному мовознавстві є малодослідженою. Матеріалом обрано вірші зі збірки «Dlaczego cieleę ogonem miele?», які можна знайти в підручниках «Польська мова», за якими учні вивчають польську мову в українських школах.

Для вивчення гумористичних засобів мовлення у поетичних текстах використано описовий метод, елементи методів аналізу і синтезу, систематизації та контекстуального аналізу.

Результати та обговорення. Засоби і прийоми гумору зазвичай розглядаються на матеріалі художньої літератури крізь призму унікального авторського ідіостилю кожного окремого письменника. У художньому творі будь-яка мовна одиниця може стати стилістично значущою і перетворитися на засіб художньої образотворчості та виразності. Індивідуальність проявляється у використанні оцінних, емоційно забарвлених і експресивних мовних засобів. Письменник творчо трансформує одиниці мови, розширюючи межі звичних способів відбору і сполучуваності слів, прийомів використання синтаксичних конструкцій та інтонацій, і таким чином збагачує мову засобами виразності. Особливий талант автора проявляється в його умінні використовувати такі лінгвістичні засоби, які б викликали в читача / слухача позитивні емоції, покращували настрій, зрештою, спонукали до лісної творчості.

«Гумор – різновид відображення смішного, кумедного в життєвих явищах і людських характерах, є водночас вираженням ставлення автора до смішного і явищем художньої рецепції, «схваленням через висміювання» [1, т. 1, с. 246]. На відміну від інших форм репрезентації комічного (іронія, сатира, сарказм), гумор характеризується доброзичливим ставленням до життя та виявів його недосконалості; це сміх, який поєднується з симпатією до того, на кого чи на що він спрямований, тобто є психологічно позитивним явищем [2, с. 5].

Важливе місце у формування гумористичного змісту посідають різні фольклорні жанри, із-поміж яких приказки, прислів'я, загадки, пісні, казки, перекази, анекдоти тощо. Зупинимося на окремих із них, які любила використовувати у віршах для дітей Ванда Хотомська.

Однією з найвідоміших є її збірка «Dlaczego cieleę ogonem miele?», де

вміщено й однойменний вірш. Уже один заголовок у вигляді питального речення *Dlaczego cielę ogonem miele?* викликає зацікавлення у малого слухача, який задумується над цим питанням і водночас хоче почути відповідь.

Відповідно до змісту кожна тваринка пропонує власну відповідь або припущення: *Prosiak wyrwał się z chlewika: // – Czy to cielę spadło z byka? <...> Przyszła koza, furtkę bodzie: // – Pewno nudno mi w zagrodzie.*

Проекцією завжди несподіваного, проте оригінального дитячого мислення стають висловлені поетесою різні версії відповіді на питання *czego teļa metļā xvostom*, вкладені в уста курей, гусей, качок, індиків: – *Może zjadło jej za wiele? // – Może to przez decybele? // – Może to tik nerwowo! // – Może tęskno mi do krowy?* Аж поки не прийшов кінь і не запропонував спитати про це в самого телятка. Відповідь дійові особи отримали досить несподівану для себе: *Mat – kiwnęło głową cielę – // robię muchom karuzelę!*

Ці рядки спонукають дитину до роздумів, розвивають уяву, вчать розмежовувати пряме й переносне значення слова у поетичному мовленні.

Вірш «*Gdyby tygrysy jadły irysy*» пропонує новий погляд на харчування тигрів, які могли б замість м'яса їсти іриски, що позитивно відобразилося б на всьому їхньому житті, зокрема на біографії: *Jakie piękne życiorysy // miały wtedy tygrysy! // Z antylopą mógłby tygrys // iść do kina // i irysy by w tym kinie // sobie wcinał.* Тобто якби тигри не їли м'яса, то могли б мати багато друзів: антилоп, овечок, газелей; усі б гарно ставилися до тигрів.

Незважаючи на такий позитивний ефект від запропонованої ідеї, було б і багато мінусів. Насамперед, що іриски зникли б із прилавків магазинів через великий апетит тигрів, а тоді людина не змогла б їх також купувати і зі злості б покусала тигрів. Емоції людини поетеса описує досить вдало, також вдало вживши при цьому фразеологізм *wyjść z siebie* («вийти з себе») і використавши гру слів «вийти з себе і повернутися»: *Mógłby pisać w książkach życzeń // i zażaleń, // i wyjść z siebie, i z powrotem // nie wejść wcale.*

В останніх рядках Ванда Хотомська пояснила дітям у притаманній цьому жанру творчості закони природного відбору і харчового ланцюжка: кожен

живий організм потрібен, він їсть те, що передбачено природою, незначна зміна одного аспекту потягне зміну всього устрою життя: *Każdy z zemsty za irysy // powygryzalby tygrysy // i ze złości nie zostawił ani kęsa – // gdyby tygrys jadł irysy zamiast mięsa.*

Подібний розгорнутий зміст віршів підтверджує думку про те, що література для дітей виконує естетично-виражальну, пізнавальну і дидактично-виховну функції. Основною темою може бути певна проблемна ситуація, долаючи яку, персонажі підтримують головного героя і навпаки (надають допомогу, пораду, показують можливість виходу зі скрутної ситуації, закликають обговорити проблему тощо). Водночас це джерело нової інформації та художніх цінностей.

Сміх домінує в поетичному доробку, який поетеса пропонує дітям. Показовими в цьому аспекті є численні твори В. Хотомської, де вона з надзвичайною майстерністю оперує пареміологічним матеріалом, створюючи з приказок і прислів'їв основу віршів, сюжетні лінії, використовує як заголовки, трансформує в інші одиниці, зрештою, творить власні.

В аналізованій збірці є вірш «**Makaron**», де використано фразеологізм *w gorącej wodzie kąpany* («купатися в гарячій воді»), який обігрується в прямому сенсі (створює сюжет) і водночас метафорично вказує як на ігрову функцію, так і на пізнавальний характер цього тексту. Макаронам, яких кидають в окріп, буквально «гаряче», але водночас так можна сказати і про дуже нетерплячу людину: *Wskoczył do rondla, a po minucie // już z tego rondla na stół chciał uciec. <...> Już ani chwili czekać nie mogę. // I – rymś! – jak długi spadł na podłogę.*

Так, до прикладу, на уподібнення будь-чого, що не є людиною, до людини або перенесення її фізичних та інтелектуальних властивостей на істот, речі та явища навколишнього світу у вірші свідчить звертання ронделя до локшини з використанням притаманного польській мові слова *pan*: *Stuknął pokrywką rondel blaszany: // – Pan jest w gorącej wodzie kąpany! // Pan mnie nie będzie uczył porządku, // pan jeszcze musi siedzieć we wrzątku!* Тут знаходимо використання ФО у прямому значенні.

Пише авторка про італійські макарони (*włoski makaron wskoczył we wrzątek*), а підтвердження етнічної належності В. Хотомська вмістила у відповідній фразі: *Tak właśnie krzyczał. Po włosku ciągle*. Щоправда, у вірші лише одне слово італійською – *fnito*, проте макарони (ліричний герой) мають повністю італійський характер і темперамент – постійно хотіли пришвидшити процес приготування, нетерпляче кричали.

Закінчується твір уже безпосереднім фразеологізмом: *Tak się skończyło i to już koniec. // Ślad dawno zniknął po makaronie, // ale do dzisiaj mówią w gospodzie: // On był **KAPANY W GORĄCEJ WODZIE!***

Як пряме, так і переносне значення використаної фразеологічної одиниці можна знайти і у вірші «**Koza**», де авторка обігрує ФО *kiszki marsza grają* («кишки марш грають»), яка в польській та українській мовах вживається з однаковою семантикою – вказівка на сильний голод. Героїня вірша з'їла тарілку з маршами (музика) і тепер вони грають у неї в шлунку. Щоб її врятувати, полегшити страждання, викликали лікаря, який порекомендував: *Co dzień rano z apetytem // proszę zjadać inną płytę*, і тоді вже не буде маршів, а буде чути: *Straszego Dworu // twista, walca, menueta*. У цьому випадку авторка обіграла відомий фразеологізм як сюжет, але не дала йому іншого трактування.

Поряд із тваринами головним персонажем може бути і людина («**Kurczę blade**»): дідусь захотів гоголь-моголь і купив яйце в магазині, проте в яйці виявилось маленьке курчатко (*kurcze blade*), яке перехитрило діда й бабу і втекло. Тут можна простежити певний перегук із казкою про Курочку Рябу.

Цікавим є використання у вірші редуплікованих конструкцій: може бути повторення як одного слова, так і словосполучень: *Nagle co to, awantura // Dziura w jajku w jajku dziura. <...> Kurcze blade kurcze blade // I ze ściany porwał szpadę... <...> Bo uciekło z pieca dziurką // I zostało tylko piórko // Piórko blade piórko blade // Które zjadł na obiad dziadek*. Такі повтори підсилюють експресію, допомагають читачеві зрозуміти авторську позицію, авторське ставлення до зображуваного.

Своєрідного гумористичного забарвлення надають поезіям і фонетичні та

словотвірні варіації різноманітних слів. До прикладу, лексему *ginopotam* у вірші «**Hipopotam lubi błoto**», авторка обіграла таким чином: *Siedzi w błocie hipopotam, // chlupopotam, chlapopotam, // chlapobłotam, chlupobłotam, // plamobłotam, piegobłotam, // hipobłotam, hipoposotam – // boi się wychylić z błota.*

Запропонована строфа вірша є скоромовкою, яка має також лінгводидактичне значення, водночас дитина може доповнити її власними придуманими варіантами.

Висновки. Отже, сміхова культура є важливим елементом життя слов'ян. Джерелом комічного, як правило, є якась невідповідність, життєва суперечність, наприклад, між метою і засобами її досягнення, формою і змістом, діями і обставинами. Особливо яскраво цей аспект простежується у творах для дітей, де для кращої уяви, сприймання, для зацікавлення автори наділяють людськими рисами тварин, різні предмети, явища тощо. Саме вміння створити гумористичну ситуацію, зацікавити дитину, спонукати її до роздумів і характеризує творчість Ванди Хотомської. Її твори спрямовані насамперед на формування моральних (перевага добра над злом, правдивість, хоробрість, доброта, справедливість, доброта, працьовитість), особистих (самостійність, відповідальність, обов'язок, радість повсякденності, свобода, вираження власних думок і почуттів), естетичних (ознайомлення дитини зі звичаями, традиціями, обрядами, культурою певного суспільства і часу) цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 1. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
2. Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американському короткому оповіданні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови. Львів, 2003. 20 с.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ РИЗИКИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ: СУСПІЛЬСТВО НЕНАВИСТІ

Севрук Ірина Ігорівна,

к. філос. н.,

Соколовська Юлія Вадимівна,

к. іст. н.,

Чупрінова Наталія Юріївна,

к. філол. н.,

доценти, доценти кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національна академія Національної гвардії України

Вступ. На теренах України майже десять років тривають бойові дії. З лютого 2022 року і українська держава, і все українське суспільство відчули на собі наслідки широкомасштабних воєнних дій. Норми, умови та звички мирного життя заміщуються тими, що приносить із собою війна.

Війна – завжди явище руйнівне, якщо брати до уваги її соціокультурні наслідки: це завжди людські втрати, це руйнування довкілля та норм мирного життя. Війна може стати каталізатором патріотичних почуттів, мобілізуючи усі ресурси суспільства на здобуття перемоги, викарбовуючи покоління героїв захисників. Війна може викрити застарілі «хвороби суспільства», уможливлуючи тіньові схеми збагачення на поставках воєнної зброї, техніки та спорядження, розкриваючи в людині та суспільстві усе найбільш агресивне та деструктивне.

Війна та її нелюдські умови може перетворити суспільство, яке тривалий час йшло шляхом набуття ознак цивілізованості, на «суспільство ненависті», причому у досить скорочені терміни часу.

Метою пропонованого дослідження є аналіз морально-етичних ризиків суспільства, яке знаходиться у стані війни, пов'язаних із можливістю

перетворення ненависті з короткострокової емоції, породженої війною, на стійке «хронічне» почуття, що може стати домінуючим у суспільстві; визначення змісту конструкту «суспільство ненависті», яке вводять автори, та окреслення кола характерних ознак такого суспільства.

Методологія, методи. Методологічною основою даного дослідження є ті підходи, що визнаються універсальними у методології сучасного наукового пізнання: системний, функціональний та міждисциплінарний. У використано функціональний підхід у дослідженні ненависті, що дозволяє виявити можливості перетворення ненависті з короткострокової емоції на тривале почуття, що умов тривалого ведення бойових дій здатне консолідувати, об'єднувати суспільство, перетворюючи його на «суспільство ненависті». У реаліях ведення гібридної війни на теренах України методологічного значення набувають підходи бігевіоризму у його «пост»- модифікаціях, що обґрунтовують переваги «битви наративами» та можливості управляти поведінкою людей та соціальних груп/соціуму через «ціннісне середовище» і в такий спосіб обумовлювати «необхідні» рішення. Принципом, що має суттєве методологічне значення для даного дослідження є принцип «відповідальності перед майбутнім» (Г. Йонас). Практичного значення в контексті цільової спрямованості даного дослідження набувають сучасні дослідження ненависті, проведені західними фахівцями (Е. Гальперін, Д. Канетті, І. Ройзман, Р. Розін, А. Фішер, А. Ясіні та інш.). У дослідженні було використано методи філософської рефлексії, аналізу, синтезу, аналізу документів, моніторингу, польових спостережень, глибинне інтерв'ю. Контекстом даного дослідження є реалії сучасної України як країни, яка знаходиться у стані війни тривалий час.

Результати та обговорення. Під час війни ненависть до ворога є природним явищем. Ненависть є виправданою, бо агресор руйнує все, що є цінним для людини: можливості мирної праці, народження та виховання дітей, впевненості у завтрашньому дні. Ненависть мобілізує усі ресурси суспільства, отже вона інструментальна.

Водночас, ненависть вкрай «ризикована», деструктивна емоція.

Контекстами її розгортання є небезпека, почуття безсилля, страх. Вона викликана відчуттям відсутності контролю над ситуацією та породжує впевненість у злих намірах/аморальності об'єкту ненависті. Ненависними стають не конкретні дії людини/групи людей, а самі ці люди й групи, їхні характеристики. Метою ненависті є нанесення максимальної шкоди, максимальних страждань об'єкту ненависті, його знищення (фізичне, психічне, соціальне). Про це свідчать результати досліджень, проведених серед мешканців територій, на теренах яких йшла війна (Е. Гальперін; А. Фішер, Е. Гальперін, Д. Канетті, А. Ясіні).

Форми прояву дії, спричиненої ненавистю вкрай різноманітні, але їхня логіка за сутністю спільна: це логіка «або – або», що не припускає компромісів. І якщо неможливо реалізувати ненависть через конкретну дію, то відбувається її «перенос»/компенсація через плекання почуття помсти. Саме така ситуація у перспективі майбутнього постає як вкрай загрозна оскільки латентні форми «плекання почуття помсти», можуть поступово трансформуватись у хронічний стан, що формулює «синдром ненависті». Це пов'язане із тим, що ненависть за своєю природою існує у двох конфігураціях – як короткострокова емоція та стійке довгострокове почуття.

Ненависть може функціонувати і на міжособистісному, і на міжгруповому рівнях. На міжособистісному рівні ненависть завжди має чітко визначеного адресата (конкретну людину з її якостями та вадами) і є персонально спрямованою. При цьому вона може бути і тимчасовою емоцією, і тривалим почуттям. А от на міжгруповому рівні ненависть завжди деперсоніфікована, вона має прояв як стійке тривале ставлення до певної групи, якій приписуються вкрай негативні характеристики («аутгрупи»). Крім того, на міжгруповому рівні «хронічна ненависть» стає фактором, здатним консолідувати людей у певну групу, зміцнити внутрішні зв'язки у цій групі, організувати соціальні взаємодії через протиставлення – іншим, аутгрупам («ненависть до аутгрупи», Е. Гальперін, Д. Канетті, С. Кимхи).

Саме на цьому – міжгруповому рівні наявні ризики «інерції ненависті»,

коли за умов вже відсутності реальних загроз, ненависть не зникає, а продовжує існувати, потребуючи живлення через моделювання все нових об'єктів. Пролонговане відчуття безсилля, страх потребують/відшуковують нові об'єкти ненависті. Трансформована у «хронічний стан», ненависть загрожує позбавити того/тих, хто ненавидить (окрему людину, соціальну групу, суспільство в цілому) самодостатності. Існування, яке б мало розгортатися як самодостатне, самоцінне, поступово перетворюється на залежне – обумовлене ставленням до об'єкту ненависті (зосередженням на ньому).

Загрози подібних трансформацій українського соціуму засвідчили обговорення круглого столу «Війна та суспільство», що проходили ще у 2015 році. Йшлося про «мову ненависті», коли видатні українські філософи, соціологи відмічали наявну у вітчизняному медіапросторі тенденцію на «мономодальність, моновалентність», що формує «гранично спрощений, без відтінків образ конфлікту... для якого є характерним кліше «свої–чужі».

Безумовно, Україна 2023 року – це не Україна 2015 року. Йдуть широкомасштабні бойові дії. Україна втрачає найцінніше – людський ресурс через чисельні міграційні потоки, загиблих та тих, хто скалічений через бойові дії. Але, необхідно усвідомити, що культивована усіма засобами інформаційної протидії/війни «мова ненависті» має потенціал на закріплення емоції ненависті, перетворення її на стійке довготривале почуття. Маємо також усвідомити, що міжнародна спільнота визнає необхідність «принципового спротиву» мові ненависті, ненависницьким висловлюванням «на кожному етапі», як превентивних заходів, які здатні забезпечити «створення мирного, інклюзивного та справедливого суспільства» (Стратегічний план ООН щодо боротьби з ненависницькими висловлюваннями, 2019).

Ризики, пов'язані із здатністю ненависті консолідувати соціальні групи, переростаючи у тривале стійке почуття, розкриваються свій сенс у перспективі майбутнього: суспільство може трансформуватись у «суспільство ненависті».

Що це за суспільство – «суспільство ненависті»? Це суспільство, у якому домінантною ідеєю, яка консолідує усі соціальні групи, сили, ресурси, стає ідея

ненависті.

Поняття «суспільство ненависті», яке вводять автори у даній науковій розвідці, може бути визначено наступним чином: суспільство, у якому головним фактором консолідації, об'єднання людей стає ненависть як домінуюча ідея та домінуюче почуття, є «суспільством ненависті». У «суспільстві ненависті» всі сутнісні характеристики ненависті як короткострокової емоції та довготривалого почуття реалізуються через чисельні соціальні практики. Таке суспільство, не усвідомлюючи цього, йде шляхом саморуйнування через деструктивний потенціал ненависті як довготривалого стійкого почуття.

Висновки. Ненависть, яка є абсолютно виправданою, природною у війні, у мирний час постає як вкрай деструктивна та загрозна. Ненависть настільки деструктивна, що будь-яке стабільне цивілізоване суспільство визнає її небажаність, аномальність. Логіка розгортання ненависті – це шлях до саморуйнування, це шлях у Небуття.

Ненависть як стійке довготривале почуття здатна консолідувати соціальні сили, примушуючи розподіляти світ на «своїх» та «чужих»-ворогів, яких треба знищити у будь-який спосіб, незалежно від наявності чи відсутності реальних ризиків.

Ненависть, на яку під час війни суспільство або не звертає достатньої уваги, або, навпаки, культивує у будь-який спосіб заради забезпечення перемоги, здатна охопити суспільство в цілому, перетворивши його на «суспільство ненависті». Саме тому вона постає як фундаментальний морально етичний ризик суспільства, яке знаходиться у стані війни.

ECONOMIC SCIENCES

ECONOMIC ESSENCE AND CONCEPT OF ENTERPRISE COMPETITIVENESS

Mikhalyuk Nataliya,

Ph.D., Professor

Sinyuk Oksana,

Ph.D., Professor

Lyzak Mykhailo,

PhD, Senior Lecturer

department of management im.

prof. E. V. Khraplivy LNP

Introductions. The competitiveness of the enterprise is one of the most important categories of the market economy and characterizes the possibility and effectiveness of the adaptation of the enterprise to the conditions of the competitive environment. It is ensured by such indicators as high production efficiency, which is realized thanks to modern equipment, technologies, qualified employees and the ability to win and maintain stable positions in the market for a long time, which is ensured thanks to the effective use of the principles of marketing management.

Aim. The purpose of the study is to determine the methods and directions for increasing the level of competitiveness of the enterprise. Today's changes in the world economy, science and the world as a whole are happening very quickly, so it is not easy for the company to adapt to them. This is related to the expansion of production, improvement of production quality, strengthening of the company's position on the market by offering more and more products and services to increase the company's competitiveness.

Materials and methods. Generalization methods were chosen as the research methods, looking back at the analysis of the features of increasing the competitiveness of the enterprise and the development of recommendations for the

purpose of increasing competitiveness.

Results and discussion. Competitiveness is the ability of an object, characterized by the degree of real or potential satisfaction of a certain need by it in comparison with similar objects presented on the given market. It determines the ability to withstand competition in comparison with similar objects. That is, it is a market category, which is characterized by a dynamic, changing character. Just as with unchanged quality characteristics of the company's goods, its competitiveness can vary widely depending on changes in prices, market conditions, actions of competitors, advertising activities, etc. The main conditions for ensuring competitiveness are: application of scientific approaches to strategic management; ensuring the unity of the development of engineering, technology, economy, management; application of modern methods of research and development; consideration of interrelationships of management functions of any process at all stages of the object's life cycle; formation of a system of measures to ensure the competitiveness of various objects. Analyzing the definition of the essence of "competitiveness", it is possible to highlight the following features of this concept "see Fig. 1."

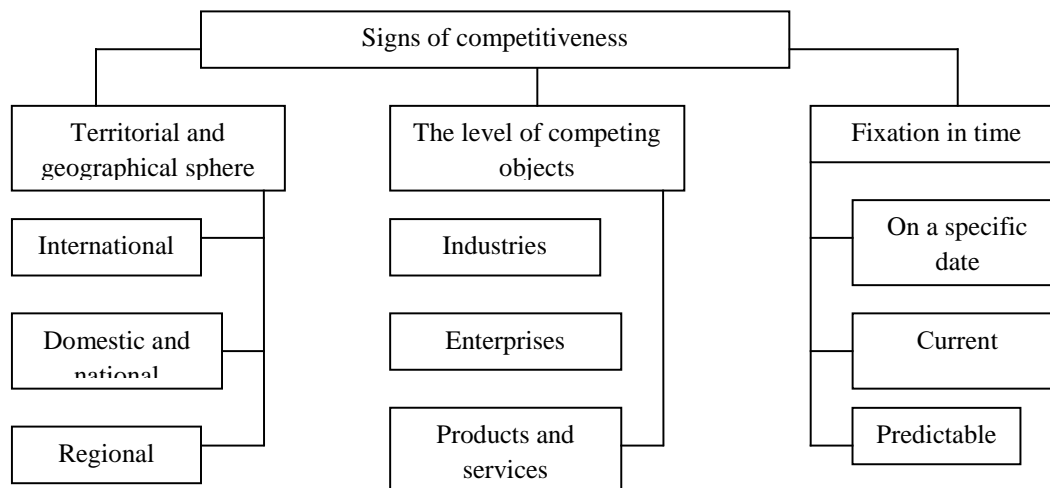

Fig. 1. Classification of competitiveness according to certain characteristics

The given definitions of competitiveness by various authors "see table 1." are considered from the point of view of the consumer and do not take into account the interests of the producer. Despite the fact that today the concept of enterprise competitiveness is quite widely used, there is no generally accepted definition of it in

the literature, and no general approach to the study of the competitiveness of various objects has been formed. Increasing the competitiveness of the enterprise is considered as one of the strategic ways of exiting the crisis situation.

The competitiveness of the enterprise has long been of primary importance in the economy of developed countries, and in domestic science and practice it has gained relevance in the period of development of market relations and increased competition for sales and consumer markets [1]. It is impossible to achieve sustainable development without ensuring the competitiveness of enterprises and goods on regional and international markets. Competition reveals the potential of subjects and performs an important function as a permanent driver of production development. In the economic literature, there is a "definition of competitiveness, which includes the concepts of "technical level" and "quality" [3].

The competitiveness of the enterprise is determined by the level of its economic, technical and operational parameters, which allow to gain advantages over other similar enterprises on the market. Competitiveness here means the property of an object, characterized by the level of satisfaction of a specific need by it compared to similar objects available on this market. "Competitiveness of the product is interpreted by a group of authors as a complex of quality and cost characteristics of the product that ensure its advantages on the market" [3].

However, satisfying some customer requests, in most cases, it is not possible to satisfy others, since the requirements of different consumers of products are not the same for both objective and subjective reasons. Correspondence of the product's properties to a certain human need does not indicate its competitiveness in general. The main factors of forming the competitiveness of the enterprise "see Fig. 2".

Given that the criterion of the enterprise's adaptation to the market conditions of business is the level of competitiveness, it is necessary to investigate the relationship between competitiveness as a whole. At the current stage, domestic enterprises have the following problems in the field of determining their competitiveness: low level of information provision, lack of clear goals and objectives of assessment, intuitive nature of assessment, lack of a single

methodological base.

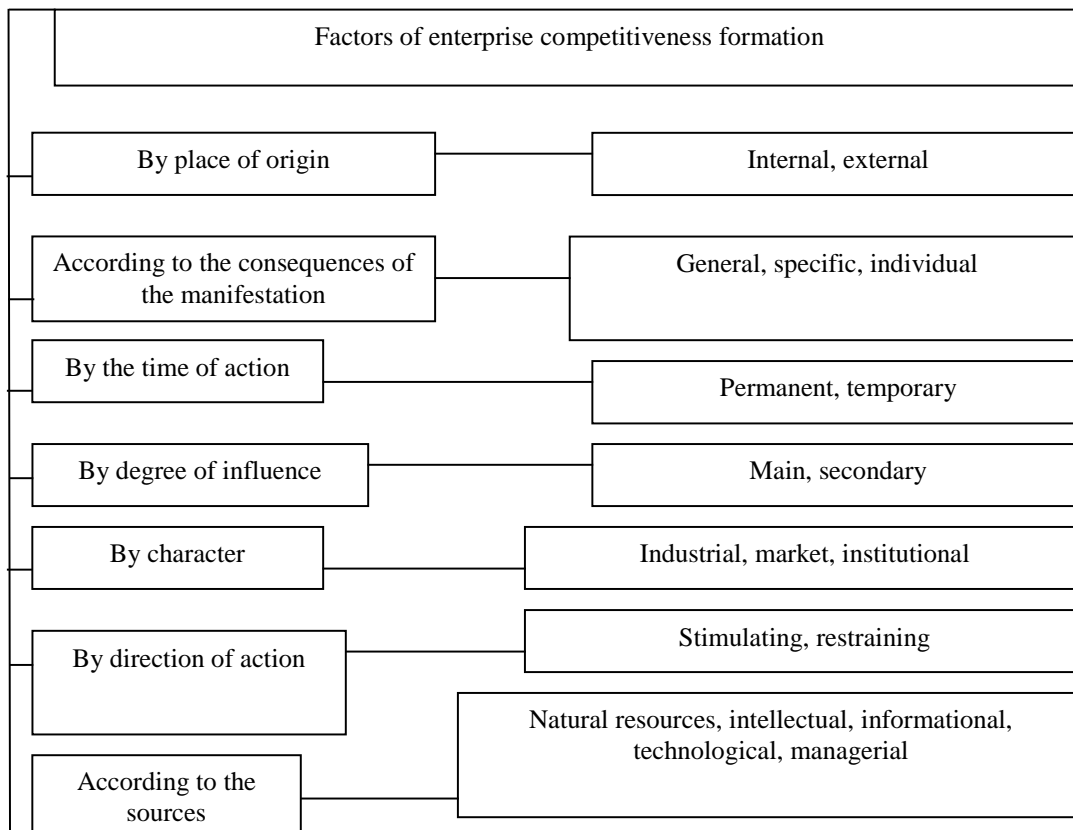

Fig. 2. Classification of factors shaping the competitiveness of the enterprise.

Conclusions. The competitiveness of the enterprise is a synthesis of many economic categories. It is determined by economic, social and political factors, the position of the country or the producer in the domestic and foreign markets. Under the conditions of an open economy, it can also be defined as the ability of an enterprise to withstand competition in its own market and the markets of other countries.

REFERENCES

1. Berezivsky P. S., Mikhalyuk N. I. Organization of forecasting and planning of the agro-industrial complex; Head helper. Lviv: "Magnoliya plus", 2004. 443p.
4. Kuzmin O. Fundamentals of management: Pdruchnik. Oleg Kuzmin, Olga Melnik,. - K.: Akademvidav, 2013. - 414 p.
5. Mikhalyuk N. I., Balash L. Ya. and others. Planuvannya activities of enterprises: Heading guide. - Lviv "New World" - 2000; 2015 - 620s.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Гордійчук Андрій Павлович

Аспірант

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

Вступ. / Introductions.

У сучасних умовах глобалізації та постійних змін у економічному середовищі, машинобудівні підприємства стикаються зі значними ризиками, які можуть негативно вплинути на їх діяльність та фінансові результати. Управління ризиками стає ключовим фактором успіху та стійкого розвитку таких підприємств. Однак, недостатня увага до управління ризиками та неефективне їх контролювання можуть призвести до серйозних проблем, таких як фінансові збитки, втрати репутації та втрата конкурентоспроможності.

Вагомими в теорії ризиків є питання ідентифікації, оцінювання та мінімізації ризиків, а теорія ризиків, своєю чергою, відіграє значну роль при прийнятті управлінських рішень щодо дієвого функціонування економіки на мікро-, мезо- чи макрорівні. Результативному функціонуванню та розвитку економіки як системи певного ієрархічного рівня можуть сприяти оновлені підходи до розв'язання відповідних задач стосовно вибору оптимальних управлінських рішень в умовах конкуренції, невизначеності та ризику, де стикаються інтереси різних сторін із своїм баченням економічної ситуації [1, с. 79].

Іншою значною проблемою є недостатнє врахування ризиків на етапі планування та проектування. Багато машинобудівних підприємств не приділяють достатньої уваги аналізу потенційних ризиків та їх впливу на проектні рішення. Це призводить до ситуацій, коли підприємства зіштовхуються з непередбаченими проблемами, такими як затримки у виробництві, перевищення бюджету або низька якість виготовленої продукції.

Праці Н. В. Буреннікової [1, 5], В. Вітлінського [2], О. Кузьміна [3], В. Лук'янової [4] присвячено тематиці управління ризиками на підприємстві. Проте потребує подальшого наукового дослідження проблема управління ризиками машинобудівних підприємств на засадах ефективності.

Існує потреба у використанні сучасних технологій та інструментів для виявлення й контролю ризиків на машинобудівних підприємствах. Деякі підприємств недостатньо використовують відповідні програмні засоби управління ризиками, що ускладнює процеси ідентифікації та оцінки ризиків, а також прийняття відповідних управлінських рішень щодо них.

Сучасні умови розвитку економіки підприємств викликають необхідність знаходження оновлених підходів і шляхів покращення результативності функціонування підприємств, управління ним на підґрунті системного підходу [1, с. 191].

Отже, необхідно проводити дослідження з питань управління ризиками на машинобудівних підприємствах з метою розробки ефективних стратегій та методів управління.

Можна виділити такі невирішені раніше частин загальної проблеми:

1. Недостатня увага до контролю ризиків на машинобудівних підприємствах. Одним з основних аспектів управління ризиками є їх контроль та моніторинг. Незважаючи на важливість цього етапу, багато машинобудівних підприємств стикаються з проблемою недостатнього контролю ризиків. Часто після визначення та аналізу ризиків не встановлюються механізми їх моніторингу, що призводить до того, що підприємства не можуть своєчасно реагувати на зміни в ризиковому середовищі.

2. Відсутність системи оцінки ризиків на етапі планування та проектування. Ще однією невирішеною проблемою є відсутність ефективної системи оцінки ризиків на етапі планування та проектування. Багато машинобудівних підприємств у своїх проектах не проводять достатньо глибокого аналізу потенційних ризиків, що призводить до непередбачуваних проблем у подальшому виробництві та експлуатації.

3. Обмежене використання сучасних технологій в управлінні ризиками. У сучасному цифровому світі існує велика кількість технологій та програмних засобів, які можуть значно полегшити управління ризиками. Однак, на машинобудівних підприємствах використання таких технологій часто залишається обмеженим або відсутнім. Недостатнє використання сучасних інструментів управління ризиками ускладнює процеси виявлення, оцінки та контролю ризиків на підприємстві.

Мета роботи. / Aim. Враховуючи вищезазначені аспекти, метою роботи є пропонування оновлених підходів до управління ризиками на машинобудівних підприємствах, які спрямовано на підвищення ефективності та стійкого розвитку цих підприємств. Передбачається, що ці підходи мають містити ефективний контроль ризиків, систему оцінки ризиків на етапі планування та проектування, а також використання сучасних технологій у управлінні ризиками.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Дослідження літературних джерел останніх років та обробка думок експертів за 2017-2021 рр., котрими слугували керівники провідних підприємств машинобудування Вінницької області, показують, що для вирішення вищезазначених проблем стосовно управління ризиками на машинобудівних підприємствах, можна запропонувати наступні рішення:

1. Розвиток імплементації системи контролю ризиків: машинобудівні підприємства повинні активно встановлювати механізми моніторингу ризиків після їх визначення та аналізу. Це можна зробити шляхом створення спеціалізованого відділу з управління ризиками, розробки конкретних процедур та політик контролю ризиків, а також використання автоматизованих інструментів для моніторингу та виявлення змін у ризиковому середовищі.

2. Впровадження системи оцінки ризиків на етапі планування та проектування: машинобудівні підприємства мають звернути більше уваги на оцінку потенційних ризиків на початкових етапах розробки проекту. Для цього можна використовувати стандартизовані методики оцінки ризиків, проводити

ретельний аналіз сценаріїв ризиків та їх впливу на проект, а також залучати експертів для оцінки ризикових факторів. Це дозволяє підприємству заздалегідь виявити та вирішити проблеми, що можуть вплинути на подальшу виробничу діяльність й експлуатацію об'єктів.

Основні етапи впровадження системи оцінки ризиків на етапі планування та проектування містять:

2.1 Ідентифікацію ризиків: спеціалісти з управління ризиками спільно з проектними командами ініціюють процес ідентифікації потенційних ризиків. Це можуть бути технічні, фінансові, технологічні або організаційні ризики, пов'язані з проектом. При цьому важливо враховувати досвід попередніх проектів та специфіку машинобудівної галузі.

2.2 Аналіз ризиків: після ідентифікації ризиків проводиться їх аналіз. В цьому процесі оцінюється ймовірність виникнення ризиків та потенційний вплив на проект. Використовуються методи, такі як матриця ймовірності-впливу, SWOT-аналіз, дерево ризиків тощо. Результатом аналізу є складання списку пріоритетних ризиків для подальшого керування.

2.3 Розробку стратегій управління ризиками: на основі результатів аналізу ризиків розробляються стратегії управління ризиками. Це можуть бути стратегії уникнення, зменшення, передачі або прийняття ризику. Кожна стратегія вимагає визначення конкретних заходів та відповідальних осіб за їх реалізацію.

3. Розширення використання сучасних технологій у управлінні ризиками: машинобудівні підприємства повинні активно використовувати сучасні інструменти та технології для управління ризиками. Це можуть бути програмні засоби для аналізу та моделювання ризикових ситуацій, системи контролю та моніторингу ризиків в режимі реального часу, а також використання штучного інтелекту та машинного навчання для прогнозування та виявлення ризикових змін.

Основні прикладні аспекти застосування сучасних технологій у управлінні ризиками на машинобудівних підприємствах можуть містити:

3.1 Використання аналітичного програмного забезпечення: Застосування

аналітичного програмного забезпечення дозволяє проводити комплексний аналіз ризиків, моделювання сценаріїв та прогнозування їх наслідків. Це допомагає зрозуміти вплив різних факторів на ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо управління ними.

3.2 Використання систем управління проектами: системи управління проектами, такі як Project Management Information Systems (PMIS), дозволяють централізовано керувати проектами, контролювати терміни, витрати та ресурси. Вони також надають можливість інтегрувати управління ризиками у процес управління проектами, сприяючи ранньому виявленню та ефективному управлінню ризиками.

3.3 Використання систем моніторингу та трекінгу: системи моніторингу та трекінгу дозволяють в режимі реального часу контролювати потенційні ризики, спостерігати за ключовими показниками та швидко реагувати на зміни ситуації. Наприклад, застосування систем GPS для відстеження руху транспортних засобів може допомогти у виявленні проблем з доставкою матеріалів або відступленням від графіку робіт.

3.4 Використання хмарних технологій: хмарні технології надають можливість зберігати та обробляти великі обсяги даних, а також спільно працювати над проектами. Вони дозволяють забезпечити доступ до даних та інформації про ризики з будь-яких місця та в будь-який час, сприяючи швидкому обміну даними та спілкуванню між різними відділами та стейкхолдерами.

4. Підвищення культури управління ризиками: на машинобудівних підприємствах необхідно створити свідому культуру управління ризиками, в якій всі співробітники розуміють важливість і свою відповідальність за ідентифікацію, оцінку та управління ризиками. Необхідно проводити систематичну підготовку персоналу з управління ризиками, організовувати тренінги та семінари, а також створювати механізми зворотного зв'язку та обміну досвідом у цій сфері.

Запровадження цих стратегій та методів допоможе машинобудівним

підприємствам покращити ефективність управління ризиками, зменшити можливі втрати та негативні наслідки, а також сприяти стійкому розвитку підприємства.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Розгляд ключових проблем, пов'язаних з управлінням ризиками, дозволив запропонувати деякі практичні підходи для їх вирішення на основі принципів ефективності. В ході аналізу літературних джерел та обробки думок експертів в виявлено, що багато машинобудівних підприємств стикаються з проблемою недостатнього контролю ризиків. Для вирішення цієї проблеми нами запропоновано розвиток імплементації системи контролю ризиків, яка передбачатиме встановлення ефективних механізмів моніторингу та контролю ризиків. Це дозволить підприємствам бути своєчасно проактивними та реагувати на зміни в ризиковому середовищі.

Виявлено, що не всі машинобудівні підприємства використовують ефективну систему оцінювання ризиків на етапі планування та проектування. Для розв'язання цієї проблеми рекомендується впровадження системи оцінки ризиків, яка дозволить проводити детальний аналіз потенційних ризиків заздалегідь. Це допоможе уникнути непередбачуваних проблем під час виробництва та експлуатації.

Висновки./Conclusions.

Управління ризиками на машинобудівних підприємствах є критично важливим елементом для досягнення ефективності та стійкого розвитку в цій галузі. Враховуючи складність проектів та стратегічний аспект галузі машинобудування, важливо ефективно ідентифікувати, оцінювати та контролювати ризики, що може сприяти зменшенню можливих втрат, забезпеченню стабільності фінансових показників і підтримці конкурентоспроможності продукції цих підприємств.

Загалом, розглянуті практичні підходи до управління ризиками на машинобудівних підприємствах, засновані на принципах ефективності та спрямовані на її підвищення, зменшення втрат і зростання

конкурентоспроможності, можуть сприяти стійкому розвитку та успіху машинобудівного сектору економіки.

Подальші наші дослідження спрямовуватимуться на формування відповідних стратегій управління ризиками та методів вирішення проблем стосовно ефективності діяльності підприємств в умовах ризиків і невизначеності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буреннікова Н. В. Деякі аспекти аналізу ризиків процесів функціонування систем на основі показників складових результативності з використанням ігрових моделей // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 4, травень, 2021. С. 79.
2. Вітлінський В. В., Великоіваненко П. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ, 2004. 480 с.
3. Кузьмін О. Є., Подольчак Н. Ю., Беднарська О. Р. Управління ризиками машинобудівних підприємств: планування та мотивування : монографія. Львів, 2011. 127 с.
4. Лук'янова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства: монографія. Хмельницький, 2007. 312 с.
5. Буреннікова Н. В. Теорія та філософія результативності функціонування підприємств як систем: оновлений погляд на шляхи реалізації функцій та управління // Бізнес Інформ № 6, 2021. С. 191.

СКЛАДОВІ ПОТЕНЦІАЛОФОРМУЮЧОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Дергалюк Марта Олексіївна

к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва
Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

Вступ. Сучасні виклики, що постали перед Україною та її регіонами вимагають приділення більшої уваги щодо потенціалу регіональних економічних систем, на основі якого можливо забезпечити подальший розвиток регіонів.

Матеріали і методи. Проблематикою, що пов'язана із потенціалом регіонів займаються Д. О. Добрик [2], Л. Л. Калініченко [3], О. М. Красносова [5], М. В. Макаренко [4], О. В. Перепелюкова [5], О. В. Попело [6], С. О. Тульчинська [7] та інші науковці. Проте виокремлення складових потенціалоформуючого простору вимагають подальших досліджень.

Результати та обговорення. Для оцінки впливу потенціалоформуючого простору на регіональний розвиток необхідно визначити його структуру (рис. 1).

В цілому за потенціалоформуючий простір прийнято вважати всі фактори як зовнішнього так і внутрішнього оточення регіональних економічних систем. Окремою ланкою слід вважати макро- простір, тобто рівень впливу на державу. Зовнішній простір слід розглядати з позиції регіонального розвитку, а внутрішній потенціал це загальний потенціал всіх суб'єктів господарювання які здійснюють свою діяльність на відповідній території.

В загальному вигляді кожен з виокремлених рівнів факторів в більшій чи меншій мірі впливають на потенціал розвитку регіональних економічних систем.

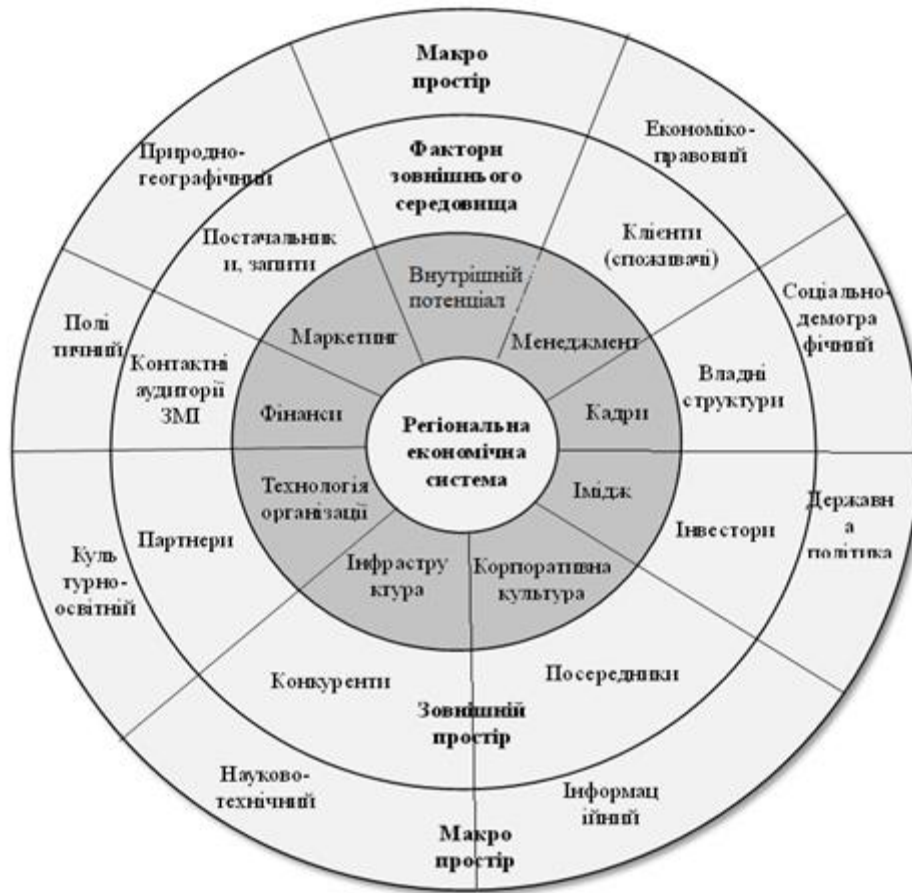

Рис. 1. Складові потенціалоформуючого простору розвитку регіональних економічних систем

Джерело: розроблено автором

Складові потенціалоформуючого простору слід розглядати з точки зору їх відношення до регіонів на різних рівнях їх впливу від мікро- рівня до макро- рівня. Так, макро- простір формує умови, в яких функціонує регіон на основі затвердження державної політики та стратегії розвитку країни, відповідного нормативно-правового та інституційного забезпечення, природно-географічних умов. Зовнішній простір можна дослідити за рахунок взаємовідносин з конкурентами, посередниками, партнерами, інвесторами. Саме ця ланка забезпечує економічні зв'язки регіональних економічних систем, сприяє їх розвитку та формує умови для діяльності бізнес структур в конкретному регіоні.

Рівень внутрішнього потенціалу в регіональній економічній системі

представлений наявністю підприємств та бізнес структур різного рівня. Саме їх функціонування та розвиток формують імідж регіонів, сприяють формуванню бізнес інкубаторів, що впливає на виокремлення певного інтелектуально-кадрового осередку за певними напрямками (ІТ кластери).

Висновки. Отже, в соціокультурному аспекті розвиток регіонів можна дослідити на основі проведених досліджень щодо комфортності міст для проживання, яке визначається в якості рейтингів за відповідними індикаторами. В сукупності ці всі фактори прямо або опосередковано впливають на потенціалоформуєчий простір розвитку регіональних економічних систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дергалюк М. О., Тульчинська С. О. Активізації залучення потенціалу для забезпечення розвитку регіональних економічних систем. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. Вип. 22. С. 35-39.

2. Добрик Д. О. Структурні складові соціально-економічного потенціалу регіону. *Інтелект XXI*. 2019. № 1. С. 29-32.

3. Калініченко Л. Л. Механізм управління потенціалом соціально економічного розвитку регіонів. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 37(1). С. 84-89.

4. Макаренко М. В. Економічний потенціал регіону як основа його розвитку. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. № 3. С. 13-18.

5. Перепелюкова О. В., Красносова О. М. Аспекти формування складових організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком регіонів в Україні. *Економіка і право*. 2017. № 1. С. 82-86.

6. Попело О. В. Аналіз ресурсного потенціалу регіонів України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. Вип. 2(14). С. 64-83.

7. Тульчинська С. О., Дергалюк М. О. Економічний потенціал регіону як стимулятор інтенсифікації розвитку регіональних економічних систем в умовах цифровізації. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2 (25). С. 114-123.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ДО 2026 РОКУ

Стецюра Вадим Олександрович

Аспірант

КНЕУ ім. Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

Науковий керівник

Швиданенко Генефа Олександрівна

к.е.н, професор КНЕУ

Вступ Відновлювальні джерела енергії стають дедалі більш рентабельними з плином часу. Як показують чисельні звіти світових енергетичних агентств, за минуле десятиліття вартість встановлення, а разом з тим і собівартість вироблення електроенергії на 82%. Це призводить до впевненого збільшення відсотка відновлювальних джерел енергії у загальній структурі електрогенерації. Проте ті цілі, що були встановлені як необхідні для зниження темпів глобальної зміни клімату, все ще вбачаються як такі, що мають високу ймовірність не буди досяжними. Разом з тим, прискорення змін на енергетичних ринках через складні геополітичні обставини створюють додаткові умови для пришвидшення такої промислової трансформації енергетичного сектору економіки розвинутих країн світу.

Ціль роботи. Встановлення обґрунтування пріоритетів державної політики при встановленні стимулюючої політики, які фактори ставити на перший план при проведенні розрахунків для прийняття тих чи інших державних економічних та енергетичних програм, а також чи є кліматичний та економічний фактори єдиними та ключовими у вирішенні питання побудови енергетичного сектору країни.

Матеріали та методи. Згідно звітам міжнародного енергетичного агенства (ІЕА) [1, с. 21], очікується що поновлювані потужності будуть зростати швидше, ніж раніше прогнозувалося у найближчі п'ять років, але тенденції до розширення все ще не достатньо для досягнення сценарію ІЕА Net

Zero до 2050 року. Очікується, що щорічне збільшення світових потужностей відновлюваної електроенергії буде в середньому 305 ГВт на рік між 2021 і 2026 роками в основному прогнозі агенства.

Це означає прискорення майже на 60% порівняно з розширенням виробничих потужностей відновлюваних джерел енергії за минулі п'ять років. Одним із ключових джерел такого зростання стала постійна підтримка політики стимулювання зеленої генерації у більш ніж 130 країнах, амбітні чисті нульові цілі, оголошені країнами, на які припадає майже 90% світового ВВП. Другим джерелом цього є підвищення конкурентоспроможності вітрової та сонячної електрогенерації, що формує економічну силу цього розширення.

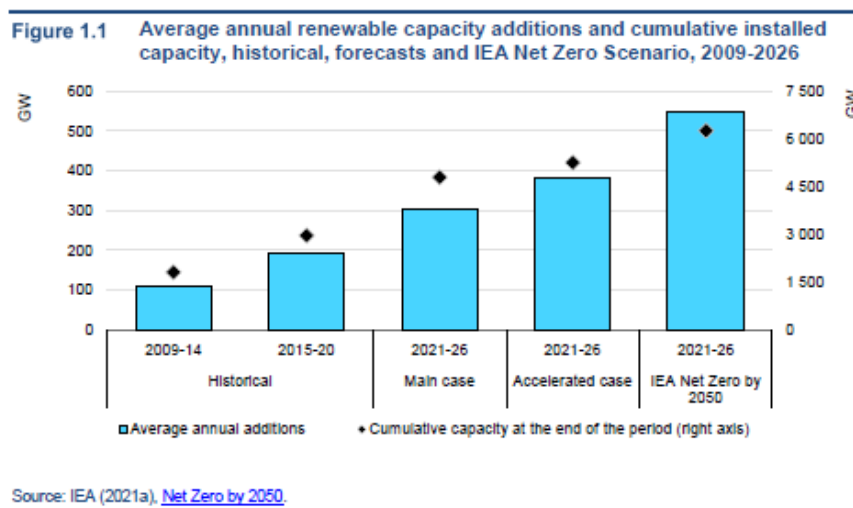
Однак вплив нестабільних цін на товари та транспорт на попит згідно очікуванням будуть обмеженими, оскільки високі ціни на викопне паливо покращують конкурентоспроможність вітрових та сонячних фотоелектричних електростанцій далі. В цьому розрізі політика ОПЕК+, спрямована на підтримання ціни на таку ключову карбонову сировину, як нафта, на рівні вищим за 100 \$/барр, є додатковим стимулюючим фактором для розвитку відновлювальних джерел енергії, створюючи найбільш очевидне поєднання геополітичного та економічного фактору у розвитку відновлювальних джерел енергії. Контроль обмеженого кола країн за абсолютною більшістю ключових енергетичних ресурсів світу створює загрози для економічної та політичної стабільності у світі та призводить до додаткових фінансових, соціальних та інших суспільних витрат, яких можна уникнути за рахунок розвитку альтернативних джерел енергії – перш за все, відновлювальних джерел енергії.

У прискореному сценарії розвитку, що стає дедалі більш вірогідним, передбачається, що уряди активно займаються відповідною енергетичною політикою, вирішуючи питання ефективної регуляції енергетичного ринку та проблеми впровадження нових електростанцій в найближчі пару років. Стабілізація і можливе зниження цін на товари до рівнів, що спостерігалися протягом 2015-2019 років (тобто в доковідний період) і збільшення доступного фінансування з приватного сектору також сприяє прискореному зростанню

відновлюваної електроенергетиці в цьому випадку. Відповідно, щорічні додавання потужності на чверть вище, ніж у основному сценарії, що розглядається агенством, досягаючи понад 380 ГВт у середньому за 2021-2026 рр.

Однак розрив між як основним, так і прискореним сценаріями розвитку галузі і тими темпами, що необхідні для досягнення чистого нуля до 2050 року, залишається значущим. Річний ріст потужності за сценарієм IEA Net Zero протягом 2021-2026 років має бути на 80% швидше, ніж у розрахунковому прискореному випадку, що потребує від урядів країн не тільки вирішувати проблеми політики та впровадження, але й підвищити їхні амбіції та вдосконалювати інструменти стимулювання, вірогідно – із збільшенням прямих інвестицій а галузі від держав.

Такий значний розрив майже у два рази дозволяє оцінити, наскільки ще великий шлях ще стоїть попереду для досягнення поставлених світом трансформаційних цілей. Незважаючи на вражаючі успіхи у секторі відновлювальних джерел енергії – перш за все, сонячної та вітрової електрогенерації – потрібно збільшувати не тільки технологічні та прості стимулюючі зусилля.

Діаграма 1. Прогноз середньорічного зростання введених в експлуатацію виробничих потужностей відновлювальних джерел енергії за різними сценаріями, складений ІЕА [1]

Загалом очікується, що в усьому світі потужність з відновлюваних джерел збільшиться більш ніж на 1800 ГВт 60%, за основним прогнозом до 2026 р., що становить майже 95% збільшення у загальній потужності електроенергії в усьому світі. Так, Китайська Народна Республіка (далі «Китай») залишається лідером, на який припадає 43% світового зростання, за ним слідує Європа, США та Індія. Ці чотири ринки разом забезпечують майже 80% розширення потужностей відновлюваних джерел у всьому світі, а відтак вони у короткостроковій перспективі є фокусом уваги для досліджень як основні генератори результату у структурному перетворенні світового ринку електрогенерації.

Близько 60% зміни відносно колишніх прогнозів припадає саме на Китай. Для Китаю, минулий прогноз відображав поетапне припинення субсидій протягом 2020-2021 рр. як результат невизначеності політики щодо наземних вітрових та сонячних фотоелектричних батарей. Однак, подальше зобов'язання Китаю до чистого нуля до 2060 року призвело до нових цілей, наприклад оскільки до 2030 р. 40% усієї електроенергії, що споживається, за цим планом має бути отримано від невикопних генерацій. Цільова потужність 1200 ГВт вітрової та сонячної фотоелектричної енергії до того ж року значно вплинуло на глобальні прогнози.

У Європі перегляд у бік збільшення пов'язаний із збільшенням обсягів аукціонів у більшості країн-членах ЄС що як очікується має прискорити впровадження відновлюваної енергетики до 2030 року за рахунок зростаючого ринку корпоративних угод про купівлю електроенергії (PPA) та зростання привабливості власного споживання для розподіленої PV.

Більш того, Європейський Союз має намір перевиконати плани країни на 2030 рік, зазначені в поточних національних енергетичних та кліматичних плани (NECP), які підтримують вищі цілі за програмою «Fit for 55» (зниження викидів на 55% до 2030 р.), як очікується, що буде завершено у 2023 або 2024 роках.

У Сполучених Штатах, сприятливі економічні умови для вітрових та

сонячних електрогенераторів, а також зростання амбіцій на федеральному рівні підштовхують відновлювані джерела енергії до нових максимумів.

В Індії прогноз дещо збільшили в бік збільшення, особливо для сонячної фотоелектричної енергії, через прискорене розгортання нових виробничих потужностей для досягнення амбітної цілі уряду щодо відновлюваної енергії в 500 ГВт до 2030 року та запроваджені додаткові політики для підвищення привабливості придбання фотоволатильних енергетичних установок.

Результати та обговорення. Це дуже добре ілюструє все ще існуючу головну тенденцію – повна залежність по запровадженню відновлювальних джерел енергії від політики конкретного уряду в певній країні. Все це незважаючи на значний прогрес та велику економічну ефективність таких джерел генерації. На нашу думку, основною причиною цього є закріплене уявлення про економічну неефективність таких джерел генерації, а також великий вплив державних програм на активність у цій сфері. Виключенням з цього є хіба що Європа, що посилює зростання не тільки за рахунок державних та наддержавних програм стимулювання, а й за рахунок провадження більшої конкурентності на галузевому ринку, його децентралізація та подальших розвиток на загальноекономічних засадах.

Проте як цього досягти? На нашу думку, перш за все мають виходити не тільки фактор економічної вигоди. Безпосередні доходи та прибутку, рентабельність електрогенеруючих станцій або окремих модулів часто є неочевидним фактором для прийняття рішення для окремих домогосподарств. Особливо це стосується багатоквартирних будинків, де встановлення окремою квартирою таких генеруючих установок є практично неможливим, а для окремого домогосподарства часто є неочевидним пряма або опосередкована економічна вигода.

По-перше, пряма економічна вигода є прихованою, адже вона знижує витрати протягом великого проміжку часу – часто у 10-15 років експлуатаційного строку фотоволатильної панелі. Беручи до уваги психологічну схильність людини до миттєвих або короткострокових вигід, такі

значні строки експлуатації та отримання повного результату, також знижує привабливість до використання їх у домогосподарствах.

По-друге, опосередкована економічна вигода базується на врахуванні автономності суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел електроенергії, а відтак більша стабільність, потенційні можливості щодо розширення, безпека у разі нестабільної ситуації в країні тощо. Хоча цей фактор максимально слабкий для розвинутих країн, проте він може стати одним із головних чинників у країнах що розвиваються, а на глобальному рівні – для прийняття відповідних рішень урядами країн для досягнення енергетичної незалежності.

По-третє, це зниження суспільних ризиків – не тільки за рахунок енергетичної автономності від традиційних постачальників сировини або чистої електроенергії, а й за рахунок зниження потенційних втрат на аваріях.

Додатково, на нашу думку, слід врахувати, що такий великий стрибок у економічній ефективності за минуле десятиліття може породити тренд на пригнічення придбання таких установок – у разі, якщо буде формуватися стабільне очікування на стримке збільшення економічної ефективності таких установок у найближчому майбутньому, то господарські суб'єкти можуть почати приймати рішення щодо відкладання інвестицій, очікуючи, що вони отримують значно більшу вигоду у розрізі експлуатаційного строку життя, якщо відтермінують покупки на рік-два, але отримують ще більш ефективні енергетичні установки, а разом з тим – і більший економічний прибуток від них. У випадку збереження таких темпів розвитку галузі, це може стати важливим фактором прийняття рішення щодо інвестицій у короткостроковій перспективі та призвести до роздування «фьючерсних фотоволатилів», коли контракти будуть укладатися не на придбання вже існуючих установок, а таких, що перебувають на стадії розробки і ще не дійшли до промислового виробництва.

Висновки

Таким чином вважаємо, що хоча для цієї галузі відкривається великі перспективі, але для повноцінного якісного стрибка у відновлювальних

джерелах енергії необхідно також активно впливати на позаекономічні фактори прийняття рішень як підприємствами, так і домогосподарствами, а також створювати умови для розвитку конкурентного ринку та подолання вирішального впливу політик урядів на розвиток цих видів електрогенерації.

Є усі підстави вважати, що у подальшому темпи зростання галузі у світі будуть збільшуватись, і не тільки за рахунок окремих регіонів, а у всьому світі разом. Проте головною проблемою вбачаємо сильну залежність такого розвитку та трансформації від політик урядів та державних інвестицій, прямих чи опосередкованих, у визначену галузь. Вбачаємо, що буде необхідно у подальших дослідженнях щодо факторів впливу дослідити також і неекономічні фактори для розвитку галузі, а також інші методи стимулювання економічної та господарської активності на ринку відновлювальної енергетики України та Світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Renewables 2021. Analysis and forecast to 2026 – International Energy Agency – 2021. – source://www.iea.org
2. Bundesamt für Energie (2018). Schweizerische Gesamtenergie Statistik. Art.-Nr. 805.006.18/08.19/1100/860444100. Switzerland: Federal Office of Energy. Available at: <https://www.bfe.admin.ch/bfe/de/home/versorgung/statistik-und-geodaten/energiestatistiken/gesamtenergiestatistik/> (Accessed March 20, 2020).
3. CleanTechnica (2020a). Global Solar Energy Capacity (GW). Available at: <http://cleantechnica.com/2016/08/17/10-solar-energy-facts-charts-everyone-know/>(Accessed March 20, 2020).
4. www.irena.org – International Renewable Energy Agency // RENEWABLE POWER GENERATION COSTS IN 2019 – Key findings

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ

Торяник Жанна Іванівна

к.е.н., доцент

Резніченко Софія Юрївна

студентка

ННІ «Каразінський банківський інститут»

ХНУ імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Колись цифрова революція перетворила всі сфери бізнесу, включаючи маркетинг. Можливо, штучний інтелект приведе до подібної суттєвої трансформації. Отже, під штучним інтелектом (ШІ) розуміють здатність комп'ютерних програм навчатися, приймати рішення та виконувати завдання, які в протилежному випадку були б властиві лише людям. Технології ШІ поділяються на машинне навчання, обробку природної мови, науку про комп'ютерний зір та робототехніку.

Метою роботи є дослідження використання технологій штучного інтелекту в маркетинговій діяльності.

Розглянемо деякі інструменти зі штучним інтелектом, які можна використовувати в маркетинговій діяльності [1]:

1. Unmetric Analyze Xia від Unmetric -це платформа Xia з використанням штучного інтелекту, заснована на машинному навчанні, здійснює аналіз контенту соціальних мереж конкурентів, забезпечуючи детальну інформацію про їх контент, рекламні публікації та ефективність. Це допомагає зрозуміти, як конкуренти досягають успіху та які дії призводять до збільшення продажів.

2. NetBase Quid - платформа використовує штучний інтелект для виявлення змін у поведінці споживачів та тенденцій на ринку. Вона здійснює класифікацію, сегментування та структурування даних з різних ресурсів, що дозволяє надавати рекомендації щодо ключових напрямків зростання бізнесу.

3. Pathmatics - маркетингова аналітична платформа використовує

штучний інтелект та машинне навчання для дослідження рекламної ефективності конкурентів, а також аналізує сайти, на яких вони проводять рекламні кампанії та їх рекламні бюджети. Вона також надає бізнесам рекомендації, ґрунтовані на досвіді успішних компаній.

4. Albert - маркетингова платформа із застосуванням штучного інтелекту аналізує значні обсяги даних про відвідувачів різних веб-сайтів і розпізнає потенційних покупців на ринку. Вона пропонує створення та автоматичний запуск оптимізованих цифрових маркетингових кампаній.

5. Optimove - ця SaaS платформа використовує машинне навчання для збору даних про дії клієнтів з різних платформ з метою планування, виконання, вимірювання та оптимізації маркетингового плану. Мета полягає в максимальному збільшенні цінності клієнтів протягом усього періоду їх взаємодії з компанією.

6. Sens.ai - мобільний додаток, оснащений штучним інтелектом, здійснює аналіз ефективності публікацій у соціальних мережах та надає корисні рекомендації з метою створення більш результативних стратегій.

7. Terminus та Emarsys - платформи, що використовують штучний інтелект, дозволяють відстежувати результативність маркетингових стратегій на всіх платформах, де відбувається просування товару. Вони також візуалізують шлях клієнта, оптимізують воронки продажів і надають прогнозу аналітику.

8. Jasper та Phrasee - платформи з використанням штучного інтелекту автоматизують створення текстів, що схожі на ті, що може написати людина. Вони враховують стиль письма бренду та задану структуру написання. Застосовуються для автоматичного створення високоякісної та ефективної реклами, електронних листів, статей на сайті або публікацій у соціальних мережах.

9. Facebook Ads та Google Ads - платформи для запуску програмної реклами мають вбудовані інструменти штучного інтелекту, які дозволяють автоматично вибирати різні варіанти розміщення реклами, визначати

найефективніші рекламні креативи, ефективно розподіляти бюджет і підбирати аудиторію з найбільшою ймовірністю виконати цільову дію. Крім того, такі платформи надають результати оптимізації рекламних кампаній у вигляді аналітичних звітів.

10. LivePerson - платформа, що працює на основі штучного інтелекту, надає ефективний автоматизований обмін повідомленнями та можливість голосового спілкування. Вона допомагає управляти розмовами з клієнтами через різноманітні маркетингові канали, такі як Facebook Messenger, Twitter, Amazon Alexa, Google Assistant і SMS.

11. Persado - платформа використовує штучний інтелект для аналізу слів і термінів, які є ключовими при спілкуванні з цільовою аудиторією. Вона допомагає створювати результативні оголошення для ефективного зв'язку з підписниками компанії в соціальних мережах.

12. Uberflip та Content Camel - платформи із застосуванням штучного інтелекту, які відстежують та аналізують індивідуальний досвід кожного клієнта на веб-сайті, а також надають рекомендації щодо контент-стратегії та динамічної персоналізації. Створені контент-стратегії представляють персоналізований шлях проведення кожного клієнта від зацікавленості до здійснення покупки.

Основним недоліком більшості інструментів зі штучним інтелектом можна виділити їх високу вартість (від 600 до 5000 дол/міс.), відсутність безкоштовних пробних версій та вузький функціонал.

13. ChatGPT - чат-бот зі штучним інтелектом, який став доступним та безкоштовним для широкої аудиторії з 30 листопада 2022 року, який здатний генерувати тексти на будь-яку тему за замовленням.

14. Midjourney - програма штучного інтелекту, яка створює цифрові зображення з описів природною мовою (з 12 липня 2022 перебуває у відкритому бета-тестуванні).

Розглянемо використання штучного інтелекту на прикладі компаній. Так, The Washington Post починаючи з 2016 року використовує робота Heliograf для

ефективного збору новин. Ця напівавтоматична система працює у співпраці з редакцією. Спочатку Heliograf використовували для висвітлення Олімпійських ігор: журналісти готували шаблони, а штучний інтелект миттєво заповнював ці шаблони даними та публікував результати на різних платформах. Згодом Heliograf стали використовувати для будь-яких типових новин і навіть аналітичних статей. Редактори створюють заздалегідь шаблони, журналісти формують базу ключових фраз, а робот вставляє дані та фрази у шаблони та видає готовий текст менше ніж за півхвилини [2].

Alibaba Group використовує штучний інтелект для заміни копірайтерів. Розробники створили програму, яка може генерувати 20 тисяч рядків тексту за секунду. Для цього ШІ був навчений на більш ніж мільйоні текстів, написаних людьми. Тепер для створення опису товарів на платформах Taobao, Tmall, Mei.com та 1688.com продавцю потрібно лише вставити посилання на сторінку товару та вибрати стиль оповіді. Робот використовує параметри товару та створить опис. Зараз ця система функціонує лише на китайській мові. На сайті Alibaba, робот-копірайтер створює короткі описи товарів.

Наступний приклад, вітчизняний бренд жіночої білизни MemeMe розпочав свою діяльність на ринку з 2018 року. Компанія має офіси та виробництва як в Україні, так і в США, а власну продукцію експортують у понад 20 країн світу. Останню колекцію було створено завдяки співпраці з інструментами штучного інтелекту - ChatGPT та Midjourney, що допомогло значно зменшити час, необхідний для розробки та випуску нової колекції бренду MemeMe. Завдяки цим інструментам, команда змогла успішно завершити весь процес всього за один тиждень, що становить значний перелом порівняно із шістьма тижнями, які потрібні були раніше. Так, з використанням цих нейромережових інструментів була повністю створена нова колекція білизни, а саме: були "підказані" ідеї для принтів, назва колекції, пости для соціальних мереж та інші творчі деталі [3].

Фінансові установи також активно використовують штучний інтелект, так український Ощадбанк вирішив вести соціальні мережі за допомогою ChatGPT,

наразі фінустанова тестує пости, тексти та візуал, створені за допомогою штучного інтелекту.

Отже, завдяки штучному інтелекту маркетологи отримують зручні інструменти, що дозволяють поліпшити взаємодію з клієнтами, забезпечити швидкий та ефективний обмін інформацією, а також знизити витрати на обслуговування та розвиток бізнесу. Використання чат-ботів є лише одним з прикладів успішної реалізації штучного інтелекту у маркетинговій сфері, а в майбутньому можуть з'явитися ще більш інноваційні і ефективні рішення. Проте з іншого боку ШІ може залишити без роботи значну частину маркетологів, копірайтерів, журналістів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шуміло Яна. (2022). Інструменти штучного інтелекту для управління поведінкою економічних агентів в маркетинговій діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм, (15), 60-66. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-07>

2. Гурчунова Є. Штучний інтелект в маркетингу: де його використовують та як впровадити його вже завтра URL:<https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/shtuchnyu-intelekt-v-marketynhu-de-yoho-vykorystovuyut-ta-yak-vprovadyty-yoho-vzhe-zavtra/> (дата звернення: 20.07.2023р.)

3. Коновалова Х. В тенетах ChatGPT. Як український бізнес використовує штучний інтелект собі на користь URL:<https://delo.ua/business/v-obiimax-chatgpt-yak-stucnii-intelekt-zminyuje-pidxodi-u-biznesi-415494/> (дата звернення: 20.07.2023р.)

УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВИКА

Шубіна Ірина Олександрівна

студент

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Для економічного суб'єкта, який бере участь у страховій діяльності проблема класифікації, аналізу та управління ризиками є дуже актуальною. Управління ризиками ускладнюється тим, що ризики впливають на всю діяльність страхової компанії. Управління ризиками надає можливість приймати своєчасні ефективні управлінські рішення через методи та інструменти антикризових заходів для реалізації стратегії розвитку компанії. Саме тому запровадження ефективної системи з управління ризиками є вкрай необхідним для компаній, які надають послуги із страхування.

Ціль роботи. Проаналізувати управління страховими ризиками на прикладі страхової компанії «УСГ».

Матеріали та методи. Матеріали були взяті з літературних та статистичних джерел. Використано метод аналізу наукової літератури, графічний метод, методи узагальнення та систематизації матеріалу.

Результати та обговорення. Перш ніж дослідити управління страховими ризиками пропонуємо дослідити загальний стан страхової галузі України в умовах війни. Саме війна на сьогодні є першочерговою причиною виникнення ризиків в діяльності страхових компаній.

Для початку проаналізуємо зміну частки страхового ринку України у ВВП за період 2019-2022 рр. (рис. 1).

Як ми бачимо з рис. 1, війна в 2022 році суттєво вплинула на частку страхування ВВП, з 1,5% вона зменшилась до 1,3%, що означає зменшення обсягів реалізації страхових послуг через відсутність достатнього попиту на ринку.

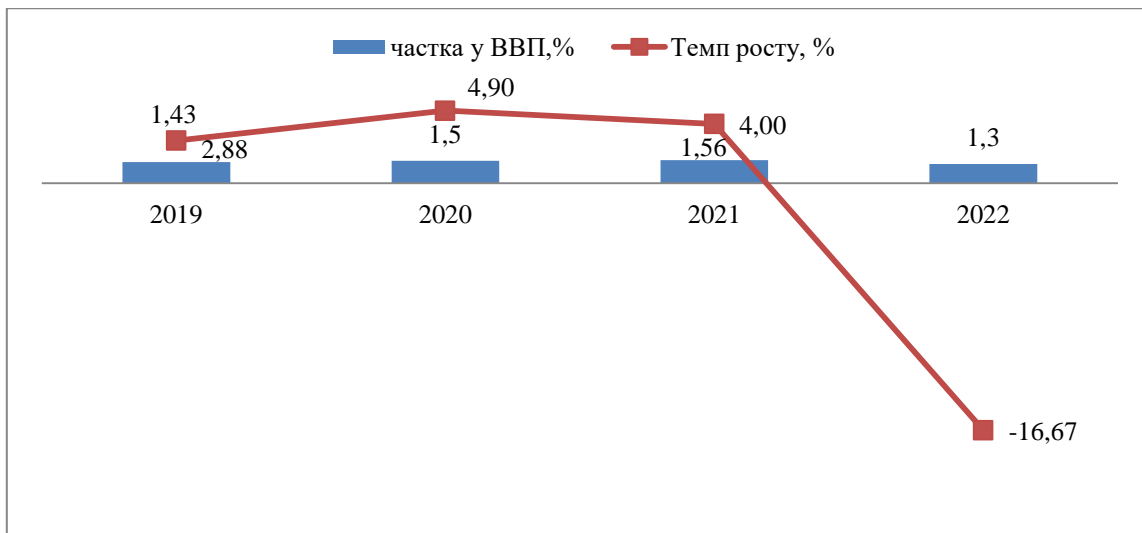

Рис. 1. Частка страхового ринку у ВВП України за період 2019-2022рр, %

Джерело: [1]

Отже, для того щоб дослідити як війна вплинула на діяльність страхових компаній пропонуємо проаналізувати динаміку кількості зареєстрованих підприємств в умовах війни (рис. 2).

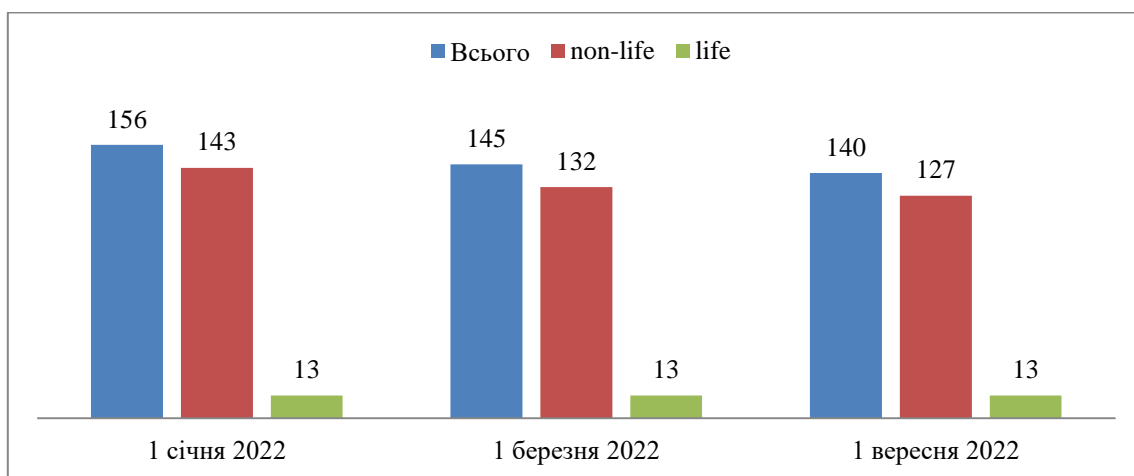

Рис. 2. Динаміка кількості зареєстрованих страхових компаній за період січня 2022 по вересень 2022 років

Джерело: [1]

Отже, на основі аналізу рис. 2, ми бачимо, що порівнюючи кількість зареєстрованих страхових компаній, ми бачимо що за період війни вона зменшилася на 16 страхових компаній, в основному це ті компанії, які були розташовані на тимчасово окупованих територіях та компанії, які постраждали

від збройної атаки ворога. В основному зменшилась кількість страхувальників non-life, якраз цих 16 компаній. Позитивним є стабільна кість страхових компаній, які займаюся страхуванням life.

Наступним дослідимо основні фінансові показники діяльності СК «УСГ» (рис. 3) та запропонуємо для компанії ефективну систему управління страховими ризиками, що допоможе керівництву отримати позитивні результати.

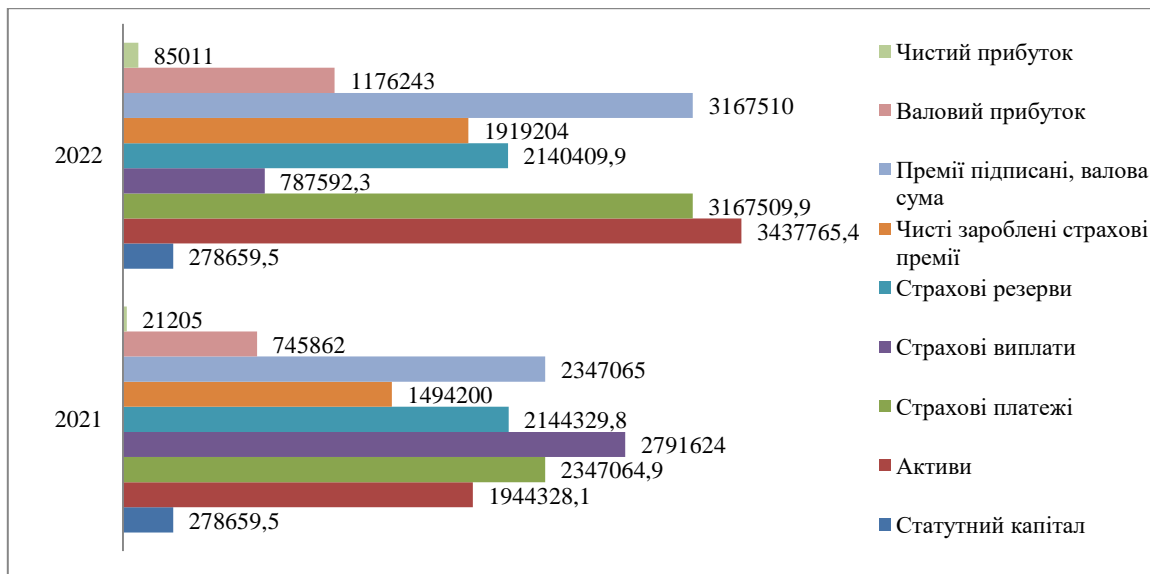

Рис. 3. Порівняльний аналіз показників діяльності СК «УСГ» за період 2021 та 2022 рр.

Джерело: [2]

Як ми бачимо в період 2022 року СК «УСГ» отримала збільшення чистого прибутку, зароблених премій та валового прибутку, що свідчить про те, що незважаючи на війну керівництво компанії не тільки не втратило свої прибутки, але й примножило їх.

Такий результат є ознакою ефективної системи управління ризиками, яку ми і пропонуємо дослідити.

Отже, враховуючи специфіку страхової діяльності, яка пов'язана з перерозподілом основних ризиків, застосування загальноприйнятих методів управління ризиками та організація ризик-менеджменту у СК «УСГ» мають свої відмінності.

В компанії виділяють основні блоки управлінських заходів щодо впливу на страхові ризики.

Перший з них містить сукупність підготовчих дій, які пов'язані із визначенням загальної мети страхової діяльності СК «УСГ», яка полягає у встановленні переліку ризиків, які затвердженні у Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [3]. Наступний блок управлінських заходів насамперед пов'язаний з вибором та реалізацією методів впливу на ризики, які прийняті СК «УСГ» за договорами страхування. Також важливо розглянути підготовчий блок, який забезпечує ідентифікацію ризиків, оцінку ймовірності виникнення ризиків та визначення їх вартості.

Одним із методів зменшення страхових ризиків, який використовується в СК «УСГ» є проведення превентивних заходів, тобто використанні методики трансформації ризиків. Також слід зазначити, що в управлінні страховими ризиками в СК «УСГ» важливим є фінансовий аспект, який передбачає визначення та формування фінансових джерел покриття потенційних або фактичних збитків від реалізації прийнятих на страхування ризиків.

Основними методами фінансування ризиків в компанії є:

- формування резервних фондів;
- перестраховування;
- альтернативні інструменти управління страховими ризиками;
- кредитування;
- фінансування потокового та нерозподіленого прибутку.

Важливим елементом у механізмі управління ризиками СК «УСГ» є моніторинг процесів. Це той елемент, який визначає відхилення від стратегії управління ризиками.

Також важливо розглянути основні інструменти управління ризиками в СК «УСГ», які наведені на рис. 4.

стікери на окремій дошці - працює для досить рідкісного випадку, коли вся команда знаходиться в одній кімнаті

віртуальні стікери на віртуальній дошці - як дошка в реальному часі (Realtime Board) для повністю розподілених команд

окремий проект у форумі завдань. Так, наприклад, TFS Online, JIRA також дозволяють побудувати окрему точну дошку (Kanban Board) для вирішення перешкод (Scrum Master). Можна навіть додати окреме посилання для будь-якого члена команди, щоб він міг описати перепони, які не дають команді бути повністю ефективними (Impediment);

Рис. 4. Основні інструменти управління ризиками в СК «УСГ»

Джерело: створено автором

Отже, ми можемо стверджувати, що керівництвом СК «УСГ» прийнята ефективна система управління ризиками, яка дозволила страховій компанії не тільки «залишитись на плаву» але й отримати вищі фінансові результати ніж в мирний час.

Висновки. Отже нам би хотілося від себе запропонувати наступні рекомендації до керівництва страхових компаній щодо управління ризиками:

1. Для підвищення ефективності обороту дебіторської заборгованості керівництву рекомендується встановити граничнодопустимі дати для сплати рахунків клієнтами та слідкувати за їх вчасною оплатою.
2. Для збільшення загальної оборотності активів та використання активів для збільшення продажів керівництву страхових компаній рекомендується скоротити дебіторську заборгованість у складі оборотних коштів.
3. Для збільшення норми прибутку керівництву рекомендується скоротити операційні витрати, оскільки їх скорочення підвищить прибуток від продажу і відповідно рентабельність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 року, URL: <https://forinsurer.com/files/file00728.pdf> (дата звернення 01.09.2023).
2. Фінансова звітність компанії УСГ (2023), URL: <https://www.usg.ua/about/financial-information/financial-statements> (дата звернення 02.09.2023).
3. Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (2023), URL: <https://www.drs.gov.ua/publisher/natsionalna-komisiya-shho-zdijsnyuye-derzhavne-regulyuvannya-u-sferi-rynkiv-finansovyh-poslug/> (дата звернення 03.09.2023).

LEGAL SCIENCES

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ

Бойко Олег Володимирович,
здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Вступ. Сучасний демократичний етап розвитку українського суспільства, що ґрунтується на верховенстві права та Конституції України, пов'язаний із реформуванням національної правової системи в цілому та окремих правових інститутів зокрема. Це потребує наукового аналізу питань, серед яких значне місце займають питання становлення та функціонування нотаріату в Україні.

Нотаріат покликаний створювати належні умови для ефективної реалізації норм права фізичними та юридичними особами, захищати їхні суб'єктивні права і законні інтереси, надаючи правочинам публічної довіри і більшої доказової сили документам. Крім того, нотаріат виконує превентивне завдання, запобігаючи конфліктам між сторонами цивільних правовідносин, захищаючи права осіб від можливих порушень у майбутньому, утверджуючи між ними стабільні й передбачувані відносини.

Мета роботи полягає у вивченні та аналізі історико-правових аспектів становлення інституту нотаріату.

Матеріали та методи. Під час наукового дослідження були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, а також спеціально-наукові методи - історичний, порівняльно-правовий, системний.

Результати та обговорення. Питання дослідження історико-правових аспектів нотаріату є актуальними, оскільки сучасний інститут нотаріату

потрібно системно осмислити та проаналізувати. В умовах реформування усієї правової системи, появи нових нормативно-правових документів варто осмислити сучасні процеси з позицій нових підходів сьогодення.

Витоки нотаріату можна знайти в далекому минулому. У стародавніх Вавилоні, Єгипті, Іудеї існували писарі-канцеляристи, які вели численні прибутково-витратні книги, періодично складали кадастр усіх земель в країні, переписували населення і його майно.

Як інститут права, вважає В. М. Черниш, нотаріат уперше з'явився в Стародавньому Римі в III столітті до н.е. Перша згадка про фах «табеліонів» прийшла із часів римського імператора Костянтина, (316 рік до н.е.). Зазначені особи були недержавними службовцями, але були під контролем держави, складали за винагороду юридичні акти, судові папери, проекти правочинів та інші документи юридичного значення [1, с. 49].

Аналіз історії розвитку інституту нотаріату в Європі показує, що ті нотаріальні установи, які склалися під час правління Карла Великого, розвивалися та досягли повного розвитку лише в Італії, де вони знайшли сприятливий для себе ґрунт, підготовлений римським правом; у Франції ж і в Німеччині вони проіснували недовго і вже згодом, після розпаду імперії, прийшли до повного занепаду. Таке становище нотаріату в цих країнах продовжувалось до того часу, поки в XII ст. Франція, а у XIV ст. – Німеччина провели рецепцію нотаріального інституту у тому вигляді, в якому він існував у цей час в Італії (обов'язкова авторизація нотаріусів; певні вимоги до кандидатів на посаду, як-от: стать, вік, моральні критерії, складання іспиту; організація нотаріальних корпорацій, які здійснювали нагляд за діяльністю її членів).

Історія українського нотаріату відзначається особливостями, оскільки українські землі належали до складу інших держав. Спочатку на Русі складання письмових актів під час укладення правочинів були виключним явищем. Наприклад, у «Руській Правді» ми не побачимо жодної вказівки на письмові документи, як на докази існування юридичних відносин. Перші писемні

правочини на Україні-Русі починають з'являтися в період феодальної роздробленості в XII столітті. Це окремі уставні і жалувані грамоти удільних князів, а також деякі окремі документи приватних осіб, основним змістом яких було купівля та продаж прав на землю та холопів.

Найважливішими передумовами зародження нотаріальної діяльності в Київській Русі були достатньо високий економічний розвиток, розширення цивільного обігу, зростання кількості укладених правових угод. Існування приватної власності на майно сприяло розвитку зобов'язального права. За загальним правилом зобов'язання виникали з договорів або угод. Договір – це домовленість (письмова чи усна) між двома чи кількома особами або між особою та пред- ставником державної влади [2, с. 15]

Л. Ясінська зауважує, що у Західній Європі, як і в Київській Русі, так зване «право печатки» на ранньому етапі свого становлення дещо паралізувало розвиток нотаріальної діяльності, оскільки робило її абсолютно зайвою. Та вже незабаром універсалізація «права печатки» призвела до утвердження інституту нотаріату в його сучасній організації [3, с. 59].

Виникнення та розвиток нотаріату в Україні пов'язане з перебуванням українських земель у складі російської імперії. Одним з першочергових документів, в якому згадувався нотаріат - це Положення про нотаріальну частину, яке було прийняте в 1866 р. Головною ідеєю цього Положення було відділення нотаріальної частини від судової. Вирішено було виключити з ведення судових установ нотаріальні функції щодо вчинення актів та інших несудових дій. У містах були засновані нотаріуси, коло яких було обмеженим.

Положення про нотаріальну частину 1866 р. регулювало діяльність нотаріату до 1917 р. У період 1918-1920 рр. організації та діяльності нотаріату в УСРР приділялося мало уваги. Нотаріальна компетенція в цей час нормативно не була визначена. Цивільний оборот був украй незначним. Зобов'язальні відносини зводилися до аліментних, шлюбно-майнових розділів, побутової купівлі-продажу, побутового підряду і не виходили за межі домашнього вжитку.

Декрет РНК УСРР від 19 лютого 1919 р. «Про суд» скасував дореволюційні нотаріальні органи України, що існували до того часу, а декретом від 25 лютого 1919 р. було засновано інститут народних нотаріусів, що проіснував до 16 квітня 1921 р. Вчинення найпростіших нотаріальних дій було покладено на нарсуди, міліцію та домкомбід.

У зв'язку з відсутністю законодавчого акту, яким регулювалася б нотаріальна діяльність, було розроблено й прийнято у 1923 р. українське нотаріальне положення. Цей законодавчий акт передбачав утворення в усіх містах, а також у найбільш значних пунктах сільської місцевості державних нотаріальних контор. Там, де нотаріальні контори не були засновані, виконання нотаріальних функцій (за деяким винятком, наприклад засвідчення угод) покладалося на народних суддів.

Нове Нотаріальне положення в Україні було прийнято 14 серпня 1928 р. Воно характеризувалося такими основними моментами: розширення функцій нотаріальних контор - їм передані справи окремого провадження, підсудні раніше народним судам (виконавчі написи на безспірних зобов'язаннях, вжиття заходів охорони спадкового майна та прийняття до депозиту предметів зобов'язань); на нотаріальні контори покладено обов'язок видавати закладні свідоцтва; розширені нотаріальні функції райвиконкомів, зокрема, сільських та селищних Рад; уведено однакову форму нотаріального засвідчення всіх актів та доказів.

З 24 серпня 1991 р. почався сучасний етап українського державотворення. Початок періоду незалежності України був складним: соціальні конфлікти, ідеологічні протиріччя, неадекватні економічно-правові відносини призвели до браку ресурсів для вирішення важливих проблем нотаріату. У 90-і рр. ХХ ст. на перший план почали виходити проблеми незалежності та самоврядування нотаріальних органів. 2 вересня 1993 р. в Україні було ухвалено Закон України «Про нотаріат». Нові положення, що містяться в цьому Законі, стосуються організації нотаріату і не зачіпають режиму вчинення нотаріальних дій. Вони передбачають введення приватного нотаріату, більш докладну регламентацію

правового статусу нотаріуса та допуску осіб до нотаріальної діяльності, а також утворення державних нотаріальних архівів.

Міністерством юстиції України була розроблена «Концепція розвитку нотаріату в Україні», яка була покладена в основу проекту нової редакції Закону України «Про нотаріат». Це зумовило в 2009 р. появу оновленого Закону України «Про нотаріат» [4, с. 20].

Ці події дуже вплинули на життя нотаріату, адже як інститут, який функціонує у сфері перетину приватних і публічних інтересів, нотаріат має володіти організаційною структурою, що відповідає б його унікальній природі. Сучасний етап розвитку українського суспільства, який ґрунтується на Конституції України 1996 року, пов'язаний із реформуванням національної правової системи в цілому та її окремих правових інститутів. Серед цих інститутів і реформування інституту нотаріату в незалежній Україні.

Висновки. Умови для зародження вітчизняного нотаріату виникли з утворенням у IX ст. Київської Русі. Порядок і форма укладення актів, структура і компетенція органів, що вчиняли нотаріальні дії протягом X – початку XIX ст., зазнали еволюції: від звичаєвих форм посвідчення до державно-правових. Вітчизняний нотаріат, як показує історія його становлення і розвитку, більше тяжіє до публічно-, а не приватно-правових засад. Упродовж подальшої історії розвитку держави і права України органи, покликані виконувати нотаріальні функції, були і залишаються складовою її правової системи, адже повноваження нотаріату необхідні суспільству. Місія нотаріуса як довіреної особи та третейського свідка полягає в охороні домовленостей і, виходячи з принципу справедливості, захисту слабшого перед сильним, незнаючого перед тим, хто знає.

З моменту історичного виникнення нотаріату в руках нотаріуса знаходяться інтереси сторін, він захищає діяльність і майно людини, права особи і власності як невід'ємний елемент свободи її власника. Нотаріус стоїть на варті гідності людини і використовує всі можливості, аби забезпечити їй доступ до свободи прийняття рішення в умовах повної захищеності».

ЛІТЕРАТУРА

1. Черниш В. М. Історико-правовий аспект вітчизняного нотаріату. *Мала енциклопедія нотаріуса: юридичний журнал*. 2010. № 1. С. 49–51.
2. Нелін О. І. Інститут нотаріату в Україні (ІХ–ХVІІІ ст. ст.): проблеми становлення. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 15–18.
3. Ясінська Л. Е. Становлення та розвиток інституту нотаріату в Україні (історико-правовий аспект): дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія держави і права; історія політичних і правових вчень» .Львів, 2005. 210 с.
4. Бисага Ю. Ю. Історико-правові аспекти виникнення сучасного українського нотаріату. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Серія: Право. Випуск 30. Т. 1. С. 17–20.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ ПАСАЖИРА

Гришко Уляна

к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Вступ. Загальнотеоретичні положення цивільного права дозволяють нам класифікувати цивільно-правову відповідальність за підставами виникнення на договірну і позадоговірну. Під договірною відповідальністю, прийнято розуміти, відповідальність, що настає у випадках невиконання і неналежного виконання зобов'язання, що виникло з договору. Прикладом такої відповідальності є сплата перевізником пасажирові штрафу за затримку у відправленні транспортного засобу або запізнення у прибутті такого транспортного засобу до пункту призначення (ч. 1 ст. 922 ЦК України) [1, с. 451].

Якщо порушено зобов'язання, що виникло не з договору, а з інших підстав, виникає позадоговірна (недоговірна) відповідальність. Наприклад, фізична або юридична особа, яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також відшкодувати додаткові витрати, згідно зі ст. 1195 ЦК. Відповідальність, в такому випадку, настає за порушення обов'язку, встановленого не договором, а законом.

Мета роботи. Дослідити особливості цивільно- правової відповідальності перевізника за договором перевезення пасажирів, багажу у випадку заподіяння йому шкоди каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Матеріали та методи. Цивільний кодекс України передбачає випадки, коли норми, що регулюють позадоговірні відносини, поширюються й на окремі зобов'язання, що виникають з договорів. Тоді норми деліктної відповідальності

підлягають застосуванню незалежно від того, чи є дія, що заподіяла шкоду, необхідною для виконання даного договору. Так, у ст. 928 ЦК закріплено, що відповідальність перевізника за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів, визначається відповідно до глави 82 ЦК «Відшкодування шкоди», якщо договором або законом не встановлена відповідальність перевізника без вини [2]. Тобто, в даному випадку йдеться про шкоду, пов'язану з виконанням договору, але застосовуватимуться положення про деліктну відповідальність, оскільки є відповідна вказівка закону.

Результати та обговорення. Цивільно-правова відповідальність перевізника за шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів проявляється у формі відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Специфіка шкоди, яку завдано життю та здоров'ю полягає в тому, що її не може бути відшкодовано в натурі та оцінено в грошовому еквіваленті. І тому, відшкодуванню підлягатиме не зазначена шкода, а лише майнові втрати, яких зазнала фізична особа внаслідок завдання цієї шкоди. До таких втрат законодавець відносить заробіток (дохід), втрачений потерпілим внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, витрати, зумовлені необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду (ч. 1 ст. 1195 ЦК), а також витрати на поховання (ст. 1201 ЦК) та інші витрати.

Крім того, певні матеріальні витрати фізична особа може понести для відновлення свого здоров'я, наприклад, у зв'язку із необхідністю посиленого харчування, додаткового догляду, на придбання санаторної путівки, тому і виникає питання про майнову (грошову) компенсацію понесених нею втрат. Цивільне законодавство чітко визначає ці втрати збитками, тобто включає сюди все, що «вибуває» із майнової сфери потерпілого, втрачається за незалежними від нього обставинами [3, с. 510]. Так, наприклад, у справі про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки до державного підприємства «Донецька залізниця» було постановлено рішення Свердловського міського

суду, Луганської області від 24.03.2014 року про стягнення з державного підприємства «Донецька залізниця» матеріальної шкоди, витрат на придбання ліків, додаткові витрати на сторонній догляд, витрат на придбання крісла колісного КДСВ [4].

Частиною 3 ст. 23 ЦК України встановлено, що моральна шкода відшкодовується у грошовому еквіваленті, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При оцінці моральної (немайнової) шкоди, спричиненої потерпілим особам внаслідок ДТП, суд повинен належним чином оцінювати ступінь їх немайнових витрат, а також у випадках пред'явлення таких вимог до страховиків враховувати положення ст. 611 ЦК України про те, що таке відшкодування може бути застосовано лише у передбачених законом або договором випадках порушення страховою компанією зобов'язань і виходити з того, чи передбачено укладеним договором страхування можливість такого відшкодування страховиком. Необхідно звернути увагу на те, що п. 22.3. ст. 22 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» і п. 3 ч. 2 ст. 23 ЦК України обов'язок відшкодування моральної шкоди, завданої пошкодженням майна, покладено на особу, яку визнано винною у скоєнні ДТП [5].

Незважаючи на те, що для визначення відповідальності перевізника за шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів застосовуються загальні положення відшкодування шкоди відповідно до глави 82 Цивільного кодексу України, крім того специфіка такої відповідальності може визначатися договором або спеціальними нормами транспортного законодавства. Розглянемо більш детально особливості цивільно – правової

відповідальності перевізника за шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів при перевезеннях на окремих видах транспорту, зокрема повітряному, залізничному та автомобільному.

Як зазначає, О. В. Черненко досить часто у додатках до квитка авіакомпанії розміщують інформацію, що зумовлює настання відповідальності перевізника за шкоду, заподіяну внаслідок смерті або пошкодження здоров'я пасажира з моменту входу пасажира на перон аеропорту для посадки на повітряне судно і до моменту, коли пасажир залишив перон під наглядом уповноважених осіб перевізника, якщо інше не передбачено національним законодавством та міжнародними договорами про відповідальність при повітряних перевезеннях. Однак, перевізник не несе відповідальності, якщо смерть або пошкодження здоров'я пасажира є результатом виключно стану його здоров'я [6, с. 519-520].

Щодо спеціальних положень у сфері повітряних перевезень, то відповідно до Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу від 30.11.2012 року №735 передбачено відповідальність перевізника за загибель і тілесне ушкодження пасажирів, зокрема «Перевізник не може виключити чи обмежити свою відповідальність за шкоду, яка спричинила загибель або тілесне ушкодження пасажира, за умов, зазначених у главі 1 цього розділу, сумою у розмірі 113100 СПЗ для кожного пасажира (ч. 1 глава 1, розділ XXVII)». Водночас ця ж глава передбачає і підстави звільнення від відповідальності перевізника у випадках, якщо: така шкода не була заподіяна через недбалість або іншу неправомірну дію чи бездіяльність перевізника або його службовців чи агентів з обслуговування; або така шкода заподіяна виключно через недбалість або іншу неправомірну дію чи бездіяльність третьої сторони [7].

Наявність даного положення у національному законодавстві щодо цивільно- правової відповідальності перевізника за шкоду, яка спричинила загибель або тілесне ушкодження пасажира є результатом приєднання України у 2008 році до Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень від 28.05.1999 року (Монреальська конвенція).

Позитивним аспектом є те, що дана шкода не обмежується розміром 113100 СПЗ для кожного пасажира, потерпіла сторона має право і на відшкодування додаткових витрат. Так, зокрема у рішенні Приморського районного суду м. Одеси від 28 квітня 2014 року за позовом про відшкодування майнової та моральної шкоди заподіяної смертю особи внаслідок авіакатастрофи, суд крім основної компенсації шкоди, яка спричинила загибель або тілесне ушкодження пасажира, додатково стягнув з авіакомпанії витрати на поховання, шкоду заподіяну неповнолітнім дітям до досягнення 18-ти років та моральну шкоду [8].

На відмінну від чіткої визначеності у національному законодавстві розміру компенсації за шкоду, яка спричинила загибель або тілесне ушкодження пасажира у сфері повітряних перевезень, при перевезеннях автомобільним та залізничним транспортом такого розміру шкоди завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів – не визначено на рівні спеціального транспортного законодавства. Таким чином, суди вирішуючи спори про відшкодування пасажирам автомобільного транспорту шкоди завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи керуються положеннями статей 1166, 1167, 1187, 1188, 1195-1202 Цивільного кодексу України та постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» № 6 від 27.03.1992 року.

Висновки. Таким чином, особливості цивільно- правової відповідальності перевізника за шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажира пов'язані із: по-перше, визначенням її відповідно до положень глави 82 ЦК України або встановленням умовами договору; по-друге, підставами її виникнення; по-третє, формами у яких вона проявляється, а саме сукупністю матеріальних витрат, які становлять шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю особи. Вагомий вплив для визначення розміру цивільно- правової відповідальності перевізника за шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

пасажирів мають національні та міжнародні нормативно- правові акти у сфері повітряного, автомобільного та залізничного перевезення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільне право України: [підручник]./ Харитонов Є. О., Харитонова О. І., Старцев О. В.- 3 вид., перероб. і доп..К.:Істина,2011.808с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003року. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Бубіна А. І. Деякі особливості відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. *Актуальні проблеми держави і права.*2011.С.507-511.
4. Архів Свердловського міського суду, Луганської області, Справа № 2-678/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37917264>
5. Узагальнення судової практики у спорах про відшкодування шкоди завданої в наслідок ДТП від 01 грудня 2014року.URL: <https://cr.vn.court.gov.ua/sud0228/uzag/145284/>
6. Черненко О. В. Актуальні проблеми правового регулювання відповідальності авіаперевізника за договором міжнародного повітряного перевезення . *Держава і право:Юридичні і політичні науки. : Збірник наукових праць.* 2006. Вип. 34. С. 516-523.
7. Правила повітряних перевезень пасажирів і багажу від 30.11.2012року №735 URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Архів Приморського районного суд м. Одеси, справа № 522/23876/13, рішення від 28 квітня 2014 року URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38627944>

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
РЕСТОРАЦІЙ ЯК ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ДЕРЖАВ. ПІСЛЯВОЄННА РЕСТОРАЦІЯ ГІДНОСТІ
В НІДЕРЛАНДАХ І ФРАНЦІЇ**

Лихвар Валерій Вячеславович
аспірант Київського університету права НАН України
м. Київ, Україна

Анотація. У статті робиться спроба визначити засади міжнародно правового регулювання застосування ресторацій як форми політичної відповідальності в міжнародному праві. Проаналізовано теоретичні положення щодо міжнародно-правового регулювання застосування ресторацій як однією із форм політичної відповідальності згідно міжнародного права; проаналізовано післявоєнну ресторацію гідності в Нідерландах і Франції.

Ключові слова: ресторації, політична відповідальність в міжнародному праві, міжнародна відповідальність, ресторація гідності, міжнародне право, міжнародні відносини.

В науковій літературі зустрічаються декілька визначень поняття ресторація, нижче наводжу приклади основних з них.

Ресторація - як різновид нематеріальної відповідальності полягає в відновленні державою правопорушницею колишнього стану і ліквідація нею усіх пов'язаних із цим будь-яких несприятливих наслідків. Ресторація покладає по суті на правопорушника два обов'язки:

- відновити той стан правопорядку, який існував під юрисдикцією потерпілої держави до вчинення протиправного діяння;
- відвернути або ліквідувати, чи не допустити настання будь яких негативних наслідків, які могло спричинити міжнародне правопорушення для потерпілої сторони. При чому такі дії іноді можуть також призводити до

несення матеріальних витрат з боку держави правопорушниці, особливо це може стосуватися випадків ліквідації негативних екологічних наслідків до яких призвело або яких завдало правопорушення [1, с. 323].

Ресторація - відновлення державою-правопорушником юридичного статусу подібного тому, який існував до моменту вчинення міжнародного правопорушення;

Ресторація - це такий вид політичної відповідальності, що являє собою відновлення правопорушником колишнього стану (статусу-кво) і усунення усіх несприятливих наслідків цього;

Ресторація - відновлення прав потерпілих суб'єктів міжнародного права.

Ресторація найчастіше застосовується спільно з іншими формами відповідальності, зокрема із субституцією або однією із форм матеріальної відповідальності.

У доктрині міжнародного права відомі наступні засоби здійснення ресторації державою-правопорушником:

1. вихід з неправомірно окупованій території, а саме припинення незаконної окупації та відновлення попередньої лінії державного кордону і відшкодування пов'язаних із цим матеріальних витрат;

2. відновлення якості та чистоти води, що була забруднена по її вині;

3. припинення порушення принципів відкритого моря;

4. звільнення незаконно затриманих осіб, включаючи дипломатичних і консульських представників потерпілого держави;

5. скасування законодавчих, виконавчих, адміністративних актів, що заподіюють шкоду потерпілій державі, а також її фізичним і юридичним особам.

6. відновлення культурної спадщини.

Саме ресторація сприяє поверненню до правомірного положення, яке існувало до моменту вчинення правопорушення, і продовжувало б існувати, не будь це правопорушення абсолютним. Однак якщо вчинення міжнародного правопорушення веде до створення такої ситуації, коли відновлення

колишнього правового становища неможливе в силу виникнення ситуації незворотного характеру, то міжнародно-правова відповідальність держави-правопорушника може бути встановлена в інших формах, за умови згоди потерпілого держави.

Варто також відзначити, що питання ресторацій не досить повно розкрито в теорії міжнародного права і потребує подальшого дослідження. Особливо це відчувається у вітчизняній науковій доктрині де ресторації, як формі відповідальності держав за міжнародним правом приділяється замало уваги.

Зараз я хочу дослідити післявоєнну ресторацію гідності в Нідерландах і Франції. Як слід реагувати на масове, організоване позбавлення прав власності, коли зрозуміло, що це систематичне позбавлення власності було невід'ємною частиною поступового, навмисного процесу виключення та усунення певних категорій людей, які вважаються нижчими, ніж люди? Позбавлення права власності з метою виключення цієї особи з громадського та економічного життя виходить за межі позбавлення власності, крадіжки чи пограбування.

Систематичне позбавлення прав власності — розкрадання, як це часто називали в європейському контексті Другої світової війни — європейських євреїв протягом років нацистської окупації в Нідерландах і Франція (1940-1945) може слугувати прикладом парадигми того, що Бернадетт Атуахен розуміє як позбавлення гідності: «покрашення гідності відбувається, коли держава конфіскує власність у груп, які були дегуманізовані або інфантилізовані» [2]. Основна відмінності в тому, як відбувалося позбавлення прав в обох країнах. Оскільки основна увага цього матеріалу зосереджена на ресторації гідності. Відходячи від припущення, що позбавлення гідності справді мало місце щодо євреїв у Нідерландах і Франції між 1940 і 1945 роками, це основне дослідницьке питання зосереджено навколо ресторацій, які були концептуалізовані та зрозумілі провідними діячами в цій галузі, спочатку у післявоєнний період у 1940-х та 1950-х роках, а потім у 1990-х та 2000-х роках.

Як післявоєнні уряди Франції та Нідерландів відреагували на правову несправедливість воєнних років? Підготовка до юридичного та економічного

післявоєнного відновлення в Нідерландах і Франції вже почалася в середині війни, в Лондоні, де голландський уряд у вигнанні та Французький національний комітет навколо генерала Шарля де Голля готувалися до повернення. 5 січня 1943 року разом з п'ятнадцятьма іншими союзницькими урядами вони проголосили «Міжсоюзницьку декларацію проти актів позбавлення власності, здійснених на територіях, що перебувають під окупацією або контролем ворога (Міжсоюзницька або Лондонська декларація)», видавши офіційне попередження, «що вони мають намір робити все можливе, щоб подолати методи позбавлення власності, які практикують уряди, з якими вони воюють», залишаючи за собою "всі свої права оголошувати недійсними будь-які передачі або операції з майном, правами та інтересами будь-якого опису, які є, або мають перебувати на територіях, що потрапили під окупацію або контролем урядів, з якими вони воюють». Це застереження також стосувалося дій, «очевидно законних за формою, навіть якщо вони нібито здійснені добровільно». [3]

Як виглядали французькі та голландські правові рамки післявоєнної реституції, обіцяні у Спільній декларації? Існує деякі різючі відмінності в тому, як голландські та французькі законодавці та післявоєнні політики підійшли до проблеми. У наступних абзацах я висвітлюю деякі з цих відмінностей, безпосередньо спираючись на головні висновки моїх попередніх досліджень у цій специфічній галузі. [3]

Яким чином Нідерланди та Франція забезпечили ресторації гідності в 1940-1950-х роках? Як зазначено у цій статті, Bernadette Atuahene розуміє ресторації гідності як процес, який спрямований на виправлення минулої відмови у власності, рівної людської цінності та автономії позбавлених позивачів шляхом:

1. пропозиції надійних механізмів реституції власності або альтернативної компенсації;
2. відновлення позивачів «як шановних членів державного устрою з голосами, гідними почутого»,

3. надання їм свободи волі в рестораційному процесі , а також надання їм можливості відновити зв'язок зі своїми громадами. [4]

Якщо ми дотримуємося визначення ресторація гідності від Bernadette Atuahene - це прагнення «реабілітувати знедолене населення та реінтегрувати його в тканину суспільства через наголос на процесі» [4] неважко побачити, що французький підхід був більш корисним ніж голландський. Є фактори, які можуть пояснити, але не виправдати цю ситуацію.

По-перше, німецька окупація в Нідерландах закінчилася лише в травні 1945 року, залишивши голландське населення голодним і деморалізованим, економіку зруйнованою, а державу банкрутом. Французи вийшли з війни у відносно кращому стані, з менш вразливою економікою, населення було менш потерпілим, і з оптимістичним лідером де Голлем, який знову і знову заявляв про моральну та політичну перемогу, обіцяючи виправити несправедливість, вчинену «так званим урядом фактів Віші» — тобто в самому собі - впевнене заперечення законного існування Віші. [2]

По-друге, як зазначено, вигнання та переслідування євреїв у Нідерландах були більш інтенсивними, всеосяжними та руйнівними, ніж у Франції, що робило проблеми в Нідерландах складнішими та важчими для вирішення відновлення гідності євреїв, які стали жертвами розкуркулення та переслідувань, твердо й виключно ґрунтувалося на (оновленому) визнанні їхнього статусу як повноправних суб'єктів права, які мали можливість вимагати своїх прав власності, як і будь-який інший громадянин.

Думка про те, що відновлення гідності обертається навколо офіційного визнання багатьох різних жертв не як жертв, а як вільних і рівноправних суб'єктів у юридичному співтоваристві, відображається в тому факті, що під час звільнення в 1944 та 1945 роках в обидвох випадках в Нідерландах і у Франції прийом тих, хто повертався з концтаборів, був холодним і формальним. [5] Цей так званий холодний душ тривав багато років. Pieter Lagrou робить висновок у своєму порівняльно-історичному дослідженні спадщини нацистської окупації в Західній Європі, що «в суворій етиці ресторація, яка

домінувала в голландському суспільстві в перші два післявоєнних десятиліття, війна представлялася як випробування, яке посилювало соціальну згуртованість та національну ідентичність. Ця анонімна та справді «національна» пам'ять була жорстокою до тих, хто постраждав більше та постраждав інакше». [6]

У випадку Франції Pieter Lagrou робить аналогічний, хоча й дещо інший висновок. Сильний антифашизм у перші повоєнні роки, втіленням якого є де Голль та інші (наприклад, Французька комуністична партія), спрацював як «універсалізуючий засіб», за допомогою якого багато жертв нацистських переслідувань могли позитивно ідентифікувати себе, дистанціювавшись від своєї невимовної війни. Досвід: «Ідентифікація з антифашизмом була засобом подолання жахливо свавільного страждання, яке вразило їх, способом заволодіти власною долею, ретроспективною помстою нелюдському ворогу». [6]

Так само в Нідерландах голландсько-єврейські адвокати, які вели судові баталії від імені позбавленої власності єврейської громади проти голландської держави та ряду потужних фінансових установ, прямо не вимагали визнання особливих страждань своїх клієнтів. Навпаки, вони позитивно ототожнювали себе з парадигмою абстрактної правової рівності та наполягали, щоб їхні клієнти серйозно ставилися до їхніх законних вимог і поводитися з рівною гідністю, на яку формально має право кожен суб'єкт права в Нідерландах. Їхнє головне розчарування між 1945 і початком 1950-х років полягало в тому, що, незважаючи на цю обіцянку юридичної рівності, до них все ще не ставилися на рівних, оскільки голландський уряд у різних випадках ставив пріоритетом економічну реконструкцію Нідерландів за рахунок законних претензій тих, кого систематично позбавляли своїх активів. [3]

Нова концепція ресторації гідності 1990-х років змінила оцінки попереднього раунду реституції в 1940-х і 1950-х роках і викликала нові заходи реституції. По-перше, нова парадигма стала тим моральним мірилом, за яким ретроспективно оцінювався реституційний процес у 1940-1950-х роках. Як пояснювалося вище, у попередній переважаючій парадигмі ресторації гідності

розумілося в термінах кантіанського, формального повернення до гідності вільного та рівного громадянства. Повернення прав власності відновило позбавлених власності власників у їхній абстрактній гідності як суб'єктів права, пропонуючи їм можливість повернути свої права власності перед незалежним судом. Однак у 1990-х роках панівна концепція ресторації гідності більше не абстрагувалася від особливого досвіду та ідентичності різних груп жертв війни, а, навпаки, охоплювала їх. Від ідеї, що гідність можна відновити без публічного визнання особливих страждань конкретних груп жертв, було явно відмовлено. Існують різні способи проілюструвати це явище. Починаючи з Нідерландів, одним із прикладів є те, як голландський уряд приніс вибачення, відповідаючи на висновки остаточних звітів різних нідерландських слідчих комісій щодо позбавлення та післявоєнної реституції (переважно) єврейських активів у листі до парламенту Нідерландів у березні 21, 2000. На початку цього листа уряд Нідерландів «цілком визнає озираючись назад знаннями й очима сьогодення - що в процесі реституції було занадто багато формалізму, бюрократії та особливо похмурості у 1940-1950-ті рр. У зв'язку з цим уряд висловлює щирий жаль і приносить вибачення тим, хто тоді постраждав, не припускаючи жодних хибних намірів тих, хто ніс відповідальність». [8]

В результаті наведеного вище, можна зробити наступний висновок:

У цій статті висвітлено два типи ресторації гідності, які діяли в різні періоди часу в дослідженні конкретного випадку. Обидва способи боротьби з несправедливим минулим мають свої переваги та недоліки. З одного боку, очевидно, що абстрактна концепція ресторації гідності в 1940-х і 1950-х років не визнавала ресторації гідності єдиним фокусом на відновленні чиєїсь гідності як відповідального суб'єкта права, хоча й дуже важливим, може бути недостатнім, якщо взагалі не приділяється уваги її чи його конкретній життєвій історії як кінцевій, втіленій, індивідуальності (у 1940-х і 1950-х роках ці індивідуальні життєві історії розглядалися в суді, але лише настільки, наскільки це було необхідно для правової оцінки фактів, що стосуються позову про реституцію). З іншого боку, якщо ми перетворюємо гідність конкретної іншої

людини на наш орієнтир у ресторації гідності, ми ризикуємо стати дискримінаційними та пристрасними, а також можемо підживлювати конкуренцію та задрість між різними групами жертв. Як також пише Seyla Benhabib «без точки зору, узагальненого іншого, політична теорія справедливості, яка підходить для сучасних складних суспільств, немислима». [7] Seyla Benhabib шукає моральну теорію, яка «дозволяє нам визнати гідність узагальненого іншого через визнання моральної ідентичності конкретного іншого». [7] У цьому світлі два послідовні раунди ресторації гідності в Нідерландах і Франції можна розуміти як взаємні посилення та доповнення один одного. Цей складний випадок показує, що лише одного раунду ресторації гідності може бути недостатньо. Іншим разом можна додати ще один шар. Нові покоління можуть не лише спробувати виправити лазівки, помилки та недоліки попередніх поколінь, а й знайдуть способи переосмислити, що для них означає ресторація гідності, а потім напишуть післявоєнну історію іншим разом, але з іншим фокусом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міжнародне право: Навчальний посібник / за ред. М. В. Буроменського - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 336 с. (стр.323) <https://lawbook.online/regulirovanie-pravovoe-mejdunarodnoe/mijnarodne-pravonavch-posibnik-yurinkom-inter.html>
2. Bernadette Atuahene “Dignity Takings and Dignity Restoration: Creating a New Theoretical Framework for Understanding Involuntary Property Loss and the Remedies Required” <https://www.cambridge.org/core/journals/law-and-social-inquiry/article/abs/dignity-takings-and-dignity-restoration-creating-a-new-theoretical-framework-for-understanding-involuntary-property-loss-and-the-remedies-required/B480D1679FCE9FD8A35706AF62AEDC9F>
3. Wouter Veraart “The Post-War Restitution of Property Rights in Europe” <https://www.amazon.com.be/-/en/Wouter-Veraart/dp/1618613391>
4. Bernadette Atuahene “From reparations to dignity restoration: The story of

the Popela community” https://www.researchgate.net/publication/331204973_From_reparations_to_dignity_restoration_The_story_of_the_Popela_community

5. Weil-Curiel “Spoliations et restitutions” https://books.google.com.ua/books/about/Spoliations_et_restitutions.html?id=5g-djgEACAAJ&redir_esc=y

6. Pieter Lagrou “The Legacy of Nazi Occupation: Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965” https://www.researchgate.net/publication/249214012_The_Legacy_of_Nazi_Occupation_Patriotic_Memory_and_National_Recovery_in_Western_Europe_1945-1965

7. Seyla Benhabib “Situating the self: gender, community, and postmodernism in contemporary ethics” <https://philpapers.org/rec/BENSTS>

8. Manfred Gerstenfeld “Apologies for Holocaust Behavior and Refusal to Do So: The Dutch Case in an International Context” <https://www.jstor.org/stable/25834695><https://jcpa.org/article/apologies-for-holocaust-behavior-and-refusal-to-do-so-the-dutch-case-in-an-international-context/>